maupassant

ISBN 973-21-0283-7

editura minerva

«Situat temporal în perioada Restaurației și a Monarhiei din Iulie (până în primăvara anului 1848), dar fără a feri-ri de evenimentele politice ale epocii, decalat față de prezentul autorului, romanul *O viață*, cu titlul oarecum anonim, neasumat de un nume propriu susceptibil de a cauționa destinul unui text sau textul unui destin, este poveste — atât a unei femei, cât și a amăgirii de sine, clamate, ieșirea a mi-năstire »

RALUCA S. A.

96 nr. 1—2

69

maupassant

fondată în 1895 bpt serie nouă

maupassant

o viață

BIBLIOTECA ALEPH

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

Ilustrația copertei de *Gh. Marinescu*

guy de maupassant

o viaţă

Roman

TRADUCERE DE OTILIA CAZIMIR
PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC
DE TOADER SAULEA

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI ● 1992
EDITURA MINERVA ● BUCUREŞTI

Ediția a II-a (BPT)

Guy de Maupassant
Une vie
Editions Albin Michel
Paris, 1959
Pentru această versiune toate drepturile
rezervate Editurii Minerva (BPT)

ISBN 973-21-0283-7

PREFAŢA

„Creierul meu continuă să lucreze, lucid, exact, uluindu-mă cu Nimicul veşnic."

„Sînt de-a dreptul îndrăgostit de Schopenhauer, iar teoria lui despre iubire mi se pare singura acceptabilă."

Guy de Maupassant

Cel ce-şi anagrama amuzat şi maliţios numele în „mauvais passant", avusese şi premoniţia destinului său pămîntean atunci cînd se mărturisea parnasianului José-Maria de Heredia : „Am intrat în viaţă ca un meteor şi voi pleca din ea asemenea trăsnetului". Dacă există, în spiritul adagiului latin *Habent sua fata libelli*, un *fatum* dezinvolt, slobod al cărţilor spre (ne)moartea lor, astfel că opera îşi poate înmormînta autorul, dăinuind apoi ca mormînt aproape anonim, în cazul lui Maupassant relaţia destinală autor-operă rămîne excepţională şi indelebilă. Aşa cum excepţională şi revelatoare este dorinţa scriitorului de a fi înmormîntat fără coşciug, nădăjduind în „contopirea trupului său cu Marele Tot, cu mama Pămînt", după cum consemnează în *Jurnalul*[1] lor fraţii Edmond şi Jules de Goncourt, cel dintîi dedicatar al primelor impresii de călătorie ale lui Maupassant, *Sub soare* : „Domnului Edmond de Goncourt, maestrului admirat şi prietenului".

Profesînd indeterminarea exerciţiului de creaţie, neînregimentarea omului de litere în nici una din ispititoarele religii — a Cărţii, a Frumosului, a Binelui, a Adevărului — care fecundau şi, totodată, grupau în „confesiuni" spiritele efervescente ale litera-

[1] Edmond şi Jules de Goncourt, *Journal*, Paris, Fasquelle et Flammarion, 1959, vol. IV, p. 461—462, 1 octombrie 1893.

turii, Maupassant contestă criticii literare dreptul de preeminență pe care ea și-l arogă în legitimarea subiectelor susceptibile de a alimenta imaginația scriitorului : „De cînd există literatură — răspunde Maupassant criticului Francisque Sarcey (1827—1899), care le reproșa romancierilor contemporani o «înclinare ciudată pentru prostituate» — scriitorii au cerut cu vehemență libertatea cea mai absolută cu privire la alegerea subiectelor lor. Victor Hugo, Gautier, Flaubert și atîția alții s-au indignat, pe bună dreptate, văzînd pretențiile criticilor de a impune romancierilor un anume gen literar. [...] Scriitorul este și trebuie să rămînă singurul stăpîn, singurul judecător al operei pe care se simte chemat să o scrie."[1]

Inserată în genere naturalismului dar nesubsumabilă acestuia, așa cum bine intuise Thibaudet cînd afirma că Maupassant „nu-i datorează nimic lui Zola"[2], preexistînd realismului și debordîndu-l, opera maupassantiană rămîne inclasabilă, de unde și conul de umbră în care s-a aflat timp de aproape trei sferturi de veac. Un purgatoriu relativ, evident și consubstanțial, am spune, unei scrieturi rizomice, saturniene, expresie a unui necunoscut uman angoasant și înspăimîntător, a veșnicei sfîșieri a firii între sublimul solar și hăul neptunic, între extazul vieții și agonia morții. Căci, de fapt, Maupassant s-a menținut permanent în orizontul lecturii, al celei „îndrăgostite" mai ales, ferventă, pătimașă la publicul în genere feminin, poate fiindcă natural acesta este preponderent expus și deci sensibil la avatarurile „carnale" ale firii... Istoricii și criticii literari francezi l-au receptat însă cu moderație pe Maupassant, ezitînd în a-l așeza în rîndul marilor clasici, astfel că scriitorul nu reintră în actualitate decît la începutul anilor 1950[3] și mai cu seamă în deceniile din urmă, cînd receptarea

[1] Guy de Maupassant, „Răspuns domnului Francisque Sarcey". în Guy de Maupassant, *Opere*, București, E.L.U., vol. III, p. 505.

[2] Albert Thibaudet, *Istoria literaturii franceze de la 1789 pînă în zilele noastre* (1936), București, E.L.U., 1966, p. 468.

[3] Pierre-Georges Castex, „Actualité de Maupassant", în *Le Bel-Ami*, 3—4, martie-aprilie 1955.

operei sale tinde, s-ar putea spune spre „mondializare".[1] Televiziunea franceză consfinţeşte oarecum acest *revival*, această întoarcere din infern, în cadrul emisiunii „Apostrophes" din 27 iulie 1979, pe care Bernard Pivot o consacră în exclusivitate lui Maupassant, cu următorii invitaţi: Valéry Giscard d'Estaing, la acea dată preşedintele Republicii Franceze, scriitorul Armand Lanoux, autorul biografiei *Maupassant le Bel-Ami* (1967), reeditată (1979, 1983), tradusă şi în limba română[2], cineastul Alexandre Astruc, regizor al filmului *O viaţă* (1957) şi criticul Louis Forestier, editorul operei scriitorului în preţioasa colecţie „Bibliothèque de la Pléiade", publicată de Gallimard. În acest context poate apărea ca deosebit de elocventă pentru mentalitatea culturală a anilor 1970, dorinţa de identificare eroică a unei personalităţi neliterare, susnumitul Valéry Giscard d'Estaing în postura de ministru al Economiei şi Finanţelor, adică de „negustor", cu Maupassant şi Flaubert, în postura de fabricanţi de ficţiuni, adică de „prinţi"[3], inutili, sortiţi nebuniei sau sinuciderii, dar funcţionînd ca modele simbolice charismatice în cotidianul mercantil al modernităţii: „Dacă aş avea certitudinea că pot scrie — declara ministrul Economiei şi Finanţelor în *La Revue des deux mondes* din 5 martie 1974 — în cîteva luni sau cîţiva ani, echivalentul operei lui Guy de Maupassant sau Gustave Flauvert, este neîndoielnic că m-aş îndrepta bucuros spre o astfel de îndeletnicire".

---

[1] A se vedea, în această privinţă, revista *Europe*, număr special „Guy de Maupassant", nr. 47, aprilie-iunie 1969, mai ales articolele: Denis Lily, „Permanence de Maupassant en Russie", Petrova-Boinay Lilyana, „Maupassant en Bulgarie", Piscopo Ugo, „Maupassant en Italie", Roudy Pierre, „Normandie et Grande-Bretagne; Maupassant, un auteur retrouvé".

[2] Armand Lanoux, *Bel-Ami sau viaţa lui Maupassant*, Bucureşti, Editura Univers, 1975.

[3] Ne folosim, în exemplificarea noastră de titlul sugestiv al cărţii lui Pierre Barbéris, *Le Prince et le Marchand. Idéologiques: la littérature, l'histoire*, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1980.

Dacă povestirea și nuvela reprezintă un „gen esențial francez“ [1], atunci Maupassant cristalizează în scriitura sa însăși *francitatea,* spiritul și litera franceză contemplate în oglinda narației scurte ca invariant arhetipal al romanului, cel din urmă lipsit la origini de perspectivă temporală. Sub aspectul arheologiei sale, romanul s-ar fi constituit deci ca o juxtapunere de momente narative, ca o extensie sintagmatică a nuvelei, de unde și universalitatea acesteia, transparentă în bine cunoscuta butadă : „nuvela“ nu există, există doar „nuvele“. Cum acest gen corespunde și „unei trăsături fundamentale a temperamentului american“ [2], este firesc ca Maupassant să fie receptat dincolo de Atlantic ca povestitorul francez prin excelență. Dar el este recunoscut ca maestru consacrat al nuvelei nu numai de discipolii săi, de la Joseph Conrad la Isaak Babel, ci și de cercetările de critică și teorie literară de diverse orientări : naratologie (Gérard Genette, *Figures,* I, III, 1966, 1972), semiotică (J.-A. Greimas, *Maupassant, la sémiotique du texte. Exercices pratiques,* Le Seuil, 1976), critică generativă (Jean Paris, *Lisible/Visible,* Robert Laffont, 1978), textanaliză (Jean Bellemin-Noël, *Interlignes,* Presses Universitaires de Lille, 1988 ; François Rastier, *Sens et textualité,* Hachette, 1989) etc., ce revelă cititorului, specialist sau nu, unitatea, rigoarea și coerența unei scrieturi cu efect anecdotic și estetic maximal, unde „spiritul de finețe“ se întrepătrunde admirabil cu cel de „geometrie“, și aceasta nu aleatoriu ci programatic, deontologic, arta fiind pentru scriitorul nostru *cosa mentale :* „Și apoi, cred că trebuie evitată inspirația vagă. Arta este *matematică,* marile efecte se obțin prin mijloace simple și judicios combinate. Cred că talentul nu-i decît o îndelungată reflecție, fiindu-ne dată inteligența...“ [3]

Inițiat în poezia lui Homer și Virgiliu de către mama lui Laure Le Poittevin, care-l familiarizează și cu Shakespeare, de timpuriu, citindu-i în original *Visul unei nopți de vară* și *Mac-*

[1] Gérard de Lacaze-Duthiers, *Guy de Maupassant. Son œuvre,* Paris, La Nouvelle Revue Critique, 1926, p. 23.

[2] René Godenne, *La Nouvelle française,* P.U.F., 1974, p. 111.

[3] *Scrisoare către Maurica Vaucaire,* 17 iulie 1885, citat de Henri Troyat, *Maupassant,* Paris, Flammarion, 1989, p. 145.

beth, Maupassant începe să scrie versuri la vîrsta de 13 ani, în atmosfera monotonă și ipocrită a colegiului ecleziastic din Yvetot, unde el citește pe ascuns *Noua Eloiză* și este indignat că nu aude pomenindu-se numele lui Victor Hugo. În schimb, la Rouen, profesorii îl încurajează să scrie versuri, iar caietul de onoare al liceului va reține poemul său *Dumnezeu Creator*. Mentorul său în arta versurilor este poetul și dramaturgul Louis Bouilhet (1822—1869), conservator al bibliotecii din Rouen, de la care află că „o sută de versuri, poate chiar mai puțin, sînt suficiente pentru reputația unui artist dacă sînt ireproșabile". Influența acestui prieten al lui Flaubert, căruia îi dedică lungul poem *Melaenis* (1851), va fi atît de hotărîtoare pentru viitorul scriitor încît mama acestuia avea să declare: „Dacă Bouilhet ar fi trăit, el ar fi făcut din fiul meu un poet. Dar Flaubert a vrut să facă din el un romancier."

Dar „micul Maupassant", cum îl numește Edmond de Goncourt, cu care face cunoștință în iarna anului 1875, începe să scrie piese de teatru pentru concursurile dramatice și mai ales nuvele în genul *Povestirilor din ziua de luni* ale lui Daudet, cerînd mamei sale să-i sugereze cît mai multe subiecte, la care ar putea lucra în timpul zilei, „la minister". Însă sensibilitatea sa este extrem de receptivă la fantastic, și acesta va forma substanța primei sale povestiri, *Mina jupuită*, unde se simte influența lui Gérard de Nerval, Hoffmann și Edgar Poe. Abordînd tema *ecorșeului*, cultivată cu predilecție de Manierism[1], acest text macabru publicat într-un obscur periodic de provincie, *L'Almanach lorrain de Pont-à-Mousson*, sub pseudonimul Joseph Prunier, avea să stîrnească admirația celor mai buni prieteni ai lui Maupassant, Robert Pinchon (1846—1925), dramaturg, supranumit La Tóque, Thermomètre, Centigrade, Réaumur și Léon Fontaine, supranumit Petit-Bleu, căruia scriitorul îi va dedica povestirea *Saboții* (1883), dar îl va dezamăgi pe Flaubert prin romantismul lui ieftin. La originea textului se află vizita făcută de Maupassant, în satul pescă-

[1] Claude Gandelman, *Le Regard dans le texte, Image et écriture du Quattrocento au XXe siècle*, Paris, Méridiens-Klincksieck, 1986, p. 51.

resc Étretat (reputată stațiune balneară unde se întîlnesc, printre alții, Courbet, Offenbach, Massenet), poetului englez Algernon Charles Swinburne și compatriotului acestuia, Powell, „adevărați eroi ai *Bătrînului* (Sade) care n-ar fi dat îndărăt de la o crimă" (Goncourt, *Journal*, 28 februarie 1875). În „coliba" acestora Maupassant descoperă „o înfricoșătoare mînă jupuită cu pielea uscată, cu mușchii negri, dezgoliți și, pe osul alb ca neaua, cu urme de sînge vechi" (*Englezul de la Étretat*, în *Le Gaulois* din 29 noiembrie 1882), pe care o va primi în dar [1] sau o va cumpăra la licitație [2] — informațiile biografilor în această privință rămînînd contradictorii —, dar de care nu se va mai despărți niciodată, magnetizat de forța ei malefică.

În decembrie 1879, în urma apariției poemului licențios *O prostituată*, în *Revue moderne* din Étampes, Maupassant este chemat în judecată pentru atentat la morala publică și la bunele moravuri, deși poezia respectivă fusese deja publicată anterior (1876) sub titlul *Pe malul apei*. Scriitorul se teme pentru cariera lui de funcționar ministerial, îi scrie lui Flaubert, afirmînd că „moralitatea artistică nu-i decît Frumosul", și se declară neclintit în hotărîrea de a-l apăra pînă la capăt : „Țin mult la această poezie și nu voi renunța nicicum la ea, literatura înainte de toate" [3]. Flaubert îl susține printr-o scrisoare ce va servi ca argument în pledoaria apărării, procesul fiind pînă la urmă suspendat, și pe care Maupassant o va relua ca prefață la volumul său *Versuri* (1880), dedicat ilustrului mentor : „Lui Gustave Flaubert, neasemuitului și părintescului prieten pe care-l iubesc cu toată duioșia, ireproșabilului maestru pe care-l admir înaintea tuturor". De inspirație bucolică *(În barcă, Giștele sălbatice, Noapte cu zăpadă)*, erotică *(Zidul, Dorinți, Insolația, Pe malul apei)*, pornografică *(Dorinți de faun, Izvorul meu)*, filosofică *(Speranța și Îndoiala)*, *poeziile lui* Maupassant sînt scrise în întregime între 15 și 30 de ani și aproape

[1] Henri Troyat, *Op. cit.*, p. 23.

[2] Guy de Maupassant, *Contes et nouvelles (1875—1884). Une vie*, Paris, Éditions Robert Laffont, col. „Bouquins", 1988, p. 99.

[3] Pierre Borel, *Lettres de Guy de Maupassant à Gustave Flaubert*, Paris, Edouard Aubanel, éditeur, 1941, p. 84—85.

toate semnate cu pseudonime : Guy de Valmont, care trimite atît la eroul lui Choderlos de Laclos din *Legăturile primejdioase* cît şi la numele unui sătuleţ de lîngă Yvetot, Maufrigneuse, numele unei eroine balzaciene, Diane d'Uxelles, ducesă de Maufrigneuse, Joseph Prunier, poreclă pe care i-au atribuit-o prietenii săi.

Reunit într-o seară în jurul lui Zola, la Paris, grupul celor cinci, Maupassant, Huysmans, Henry Céard, Léon Hennique şi Paul Alexis, dintre care unii participaseră la războiul franco-prusac din 1870 ca voluntari sau mateloţi, evocă evenimentele trăite în anii aceia şi iau hotărîrea să publice un volum de nuvele colectiv, conceput ca un rechizitoriu împotriva războiului, a şovinismului gen Paul Déroulède (1846—1914), a falsului entuziasm patriotic. Titlul propus de Huysmans, *Invazia comică*, fiind considerat prea îndrăzneţ, volumul se va numi *Serile de la Médan* (1880), în amintirea efervescentelor întîlniri ale grupului la vila lui Zola din această localitate, denumire pe care Flaubert avea s-o găsească, după apariţia cărţii, pur şi simplu „stupidă". Doar Maupassant, Hennique şi Alexis urmau să-şi scrie textele, ceilalţi hotărîseră să insereze în carte nuvele publicate anterior. Pornind de la o anecdotă veridică pe care i-o povestise unchiul său, Charles Cord'homme, Maupassant alege drept cadru al nuvelei sale, *Bulgăre de seu*, oraşul Rouen, ocupat de prusaci, scriindu-i lui Flaubert următoarele : „Lucrez stăruitor la nuvela mea despre cei din Rouen şi război. De-acum încolo voi fi nevoit să umblu prin oraş cu pistoale în buzunare." Avînd permisiunea de a merge la Dieppe, cu un grup de pasageri fricoşi, ipocriţi şi egoişti, printre care şi Elisabeth Rousset, o prostituată poreclită Bulgăre de seu, o diligenţă este oprită la jumătatea drumului de către un ofiţer prusac care ameninţă că ea nu-şi va putea continua drumul dacă „fata" nu va consimţi să-i acorde favorurile ei. Nutrind convingeri bonapartiste, respectuoasă a valorilor religioase şi morale, urîndu-i pe prusaci, Bulgăre de seu îl refuză mai întîi pe ofiţer dar apoi îi cedează, la insistenţele „onorabililor" pasageri care, după sacrificiul făcut pentru ei, o dispreţuiesc. Substanţa densă a frazei, abundenţa detaliilor concrete, precizia imaginilor, stilul mlădios, portretele personajelor, lecţia ei amară şi umorul crud

aveau să facă din nuvelă o capodoperă a genului, iar Maupassant avea să fie cunoscut de acum înainte ca autorul *Bulgărelui de seu*.

Dedicat lui Ivan Turgheniev, „geniu visător şi precis, real şi poetic", în „semn de profundă afecţiune şi neţărmurită admiraţie", volumul *Casa Tellier* (1881) reuneşte 8 povestiri (*Casa Tellier, Pe apă, Povestea unei slujnice de fermă, În familie, Tatăl lui Simon, O plimbare la ţară, Cînd vine primăvara, Nevasta lui Paul*), centrate pe temele prostituţiei, dragostei venale, femeii seducătoare şi seduse, canotajului, sinuciderii prin înec. Capodoperă a maliţiozităţii, a complezenţei autorului, în urma prăbuşirii „ordinii morale" a lui Mac-Mahon nevoit să se retragă în 1879, faţă de imoralitatea orăşenilor şi amoralitatea ruralilor, *Casa Tellier* obţine un succes imediat, sensibil în aceste cuvinte ale lui Théodore de Banville : „Lumea a devorat pur şi simplu această *Casă Tellier* unde dumneata arăţi prostituatele aşa cum sînt, proaste şi sentimentale, fără să le înalţi sau să le condamni, fără să le tăvăleşti în noroi, dar nici să le urci printre stele" (*Scrisoare către Maupassant*, în *Gil Blas*, 1 iulie 1883).

Domnişoara Fifi apare mai întîi în Belgia, ca titlu pentru un grupaj de 7 nuvele, apoi, un an mai tîrziu, în 1883, la editura Victor Havard din Paris, întregindu-se cu alte 11 povestiri, dintre care *Doi prieteni*, pescari pasionaţi, împuşcaţi de prusaci sub acuzaţia de spionaj, a cunoscut cele mai multe ediţii, fiind nelipsită din antologii. Tot invazia prusacă face obiectul nuvelei *Domnişoara Fifi*, a cărei eroină, Rachel, spre deosebire de consora ei din *Bulgăre de seu*, nu numai că se opune insolenţei şi grosolăniei ofiţerului prusac, ci îl şi străpunge cu pumnalul, act revanşard, de adînc patriotism pentru publicul cititor al epocii.

În toamna anului 1877 Maupassant schiţează planul unui roman pe care îl supune verdictului oracular al „Bătrînului" : „A, da ! — îi răspunde Flaubert — e excelent, iată un adevărat roman, o adevărată idee". E vorba de romanul *O viaţă*, pe care autorul nădăjduia să-l termine la 1 ianuarie 1879 dacă nu „mult mai înainte", dar a cărui redactare fusese deseori întreruptă, fie pentru compunerea poemului erotic *Venus rustică* (1878), numărînd 506 alexandrini, fie din lipsă de timp, noua slujbă la Ministe-

rul Instrucției Publice solicitîndu-l mai mult, fie din pricina unui „vechi traumatism afectiv despre care n-a vorbit niciodată", cum sugerează Pascal Pia în prefața sa la acest roman[1], astfel că o primă formă, în ciornă, a romanului avea să fie terminată în primăvara anului 1882. În luna octombrie a aceluiași an revista *Panurge* publica un fragment de la începutul romanului, intitulat „O vizită la țară", iar cotidianul politic și literar *Gil Blas* îl va publica în întregime, în foileton, între 27 februarie — 6 aprilie 1883. În același an cartea este publicată în volum sub titlul *Umilul adevăr* de către editorul Victor Havard, cu următoarea dedicație : „Doamnei BRAINNE. Ca omagiu din partea unui prieten devotat și în amintirea unui prieten mort. GUY DE MAUPASSANT. Dedicatara romanului, Léonie Brainne, care se stinge din viață în anul apariției acestuia, fusese ultima iubire a lui Flaubert, iar „prietenul mort" este, firește, acesta din urmă. Inițiatoare a lui Maupassant în viața mondenă, doamna Brainne este singura femeie căreia scriitorul i-a dedicat o carte.

Situat temporal în perioada Restaurației și a Monarhiei din Iulie (pînă în primăvara anului 1848), dar fără referiri la evenimentele politice ale epocii, decalat față de prezentul autorului, romanul *O viață*, cu titlul oarecum anonim, neasumat de un nume propriu susceptibil de a cauționa destinul unui text sau textul unui destin, este povestea tristă a unei femei, victimă a amăgirilor vieții, de la ieșirea din mînăstire pînă la moarte.

Impregnată de sentimentul acut al morții sensibile inimii, *O viață* este cartea-ecorșeu a lui Maupassant, expresia damnării lăuntrice a ființei umane ce face din intimitatea vieții o dramă a vieții. Transparentă prin antifrază în titlu, evidentă în subtitlul-epigraf *Umilul adevăr*, metafizica romanului este aceea a vieții în și ca *umilință*. Nu o viață unică, demnă, exemplară, eroică și, deci, semnificativă, ci o viață comună oarecare, monotonă, lipsită de eroism și, deci, nesemnificativă, fără sens, adică fără bucurie. Adevărul acestei vieți este *umil*, este *umilirea ca adevăr al vieții*. A trăi : a umili, a se umili, a se lăsa umilit, a dori umilirea. O

[1] *Oeuvres complètes de Maupassant*, Paris, Maurice Gonon éd., f.d.

culpabilitate fatală, inconștientă, induce în acest roman un grad zero al vieții ca și al scriiturii înseși, simplă, neutră, „albă", limpede, „de parcă Maupassant n-ar avea și el trăsăturile lui de stil, de parcă n-ar fi cu putință să scrii «în maniera Maupassant»" [1].

Aceeași indeterminare se distribuie și în destinele personajelor, eroi anonimi, ființe-neființe, antieroi, având drept prototip — „condensarea măreției negative a ficțiunii" [2] — pe impersonala mătușă Lison [3]. „Nu ocupa nici un loc pe lume. Era una dintre ființele care rămîn neștiute chiar și de cei apropiați, fiind ca și necunoscute, a căror moarte nu lasă în casă nici lipsă, nici gol [...]"

Ori, prin tematizarea acestei anonimizări a umanului, a existenței „naturalizate", a iluziei cratylismului postulînd consubstanțialitatea cuvîntului și lucrului, *O viață* se sincronizează, aidoma unui palimpsest, cu figurile imaginarului epocii, deja cristalizate la Flaubert (*Doamna Bovary, Educația sentimentală, O inimă simplă, Bouvard și Pécuchet*), frații Goncourt (*Doamna Gervaisais*), Zola (*Greșeala abatelui Mouret*), Barbey d'Aurevilly (*Un preot însurat, O veche amantă*), Balzac (*Femeia de treizeci de ani*), Henry Céard (*O zi frumoasă*) sau la Huysmans (*Pe apa sîmbetei*). Dar dacă Maupassant oferă cititorului un *roman-viață*, acesta nu este un mimetism naturalist al „spectacolului vieții", menirea romancierului nefiind nicidecum aceea „de a ne povesti o întîmplare, de a ne amuza sau înduioșa ci, dimpotrivă, de a ne constrînge să gîndim, să înțelegem sensul adînc și tăinuit al evenimentelor [4].

Inițiator în evenimențialul tainic al lumii, romanul este astfel un spațiu atopic de exorcizare a răului din ființă la umbra

---

[1] Gérard Genette, *Palimpsestes. La Littérature au second degré*, Paris, Éditions du Seuil, 1982, p. 133.

[2] Alain Buisine, „Commentaires" à Maupassant, *Une vie*, Librairie Générale Française, Le Livre de Poche, 1983, p. 307.

[3] Sufixarea numelui (Lise+on) sugerează o „ființă fără ființă" așa cum, la Flaubert, numele Homais (Homme+ais) sugerează ființa fără inteligență, idioția supremă.

[4] Maupassant, „Le Roman", în Maupassant, *Romans*, Paris, Éditions Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1987, p. 706.

jocului „erotic" dintre Bios și Thanatos, dintre viața ca moarte — adulterul îi precipită pe Julien și pe contesa de Fourville din plăcere în moarte — și moartea ca viață : măritată dar sentimental fecioară, posedată-deposedată de Julien, Jeanne, vicontesă de Lamare, îmbătrînește de singurătate, aceea a patului con-*jug*-al dar și a propriei firi constitutiv îndoliate[1] și a căminului pustiit de moarte ; întîi mama, apoi tata, un copil născut mort, Julien și mătușa Lison.

Ca protagonistă a romanului, Jeanne focalizează și relansează în mod constant povestirea, astfel că faptele narate se decantează prin viziunea ei, cu excepția episodului în care drama cuplului adulter Julien-Gilberte se consumă prin prisma conștiinței înnebunite a soțului ucigaș, uriașul, morocănosul și simpaticul conte de Fourville, vînător pasionat dar soț complezent și „delăsător".

Topos-ul căsniciei ratate este omniprezent în epocă. Matricea ineluctabilă pentru personajul Jeanne — soră întru destin cu Thérèse Raquin, Renée Saccard, Gervaise Macquart, dar mai puțin „dotată" decît „fiicele" lui Zola — este figura veșnic obsedantă pentru discipolul Maupassant, aceea a aproape miticei Emma Bovary. Aidoma acesteia, Jeanne s-a născut ca un sfîșietor exercițiu de autoscopie, de recuperare speculară a unui eu traumatizat, suferind de „acefalie", de intermitență în identitate. Dar dacă Emma dorește și întruchipează ***mondenitatea*** însăși, incompatibilă cu lumescul cotidian mediocru și cu mariajul frustrant — „Doamne, de ce sînt oare măritată ?", se întreabă ea cu acel glas în care vibrează toată tragedia patului — Jeanne este încarnarea visceralității normande, ***normanditatea*** ca mod de viață *illo tempore*, comuniune extatică cu elementarul, și eretism carnal la adăpostul violului mutual, acceptat fiindcă e generalizat, în ordinea „firii" : „E o jale — observă complezent abatele Picot cu privire la violul Rosaliei de către Julien — dar nu e nimic de făcut, și trebuie să avem un pic de îngăduință față de slăbiciunile omenești. Fetele nu se mărită niciodată pînă nu rămîn însărcinate, niciodată, doamnă ! Și adăugă, zîmbind : S-ar zice că-i un

[1] „Plouă neîncetat peste destinul Jeannei", remarcă Henri Mitterand în *Prefața* sa la Maupassant, *Une vie*, *op. cit.*

obicei al pămîntului." Senzuală dar idealistă, „bovarică", Emma își dorește *dorința;* senzitivă, telurică — „ea nu visa decît să meargă la țară" — Jeanne visează un Făt-Frumos aureolat de virtuți panice, dionisiace, predestinat parcă vitalității ei de viking: „Oare, ei erau cei doi ursiți ale căror dorințe, întîlnindu-se, aveau să se amestece, să se contopească pînă-ntr-atît încît să dea naștere *Iubirii?*" Dar destinul solar al Jeannei rămîne singurul ei vis frumos. De altminteri el este premonitoriu anticipat în primele pagini ale romanului „en abyme", de tabloul înfățișînd pe Pyram și Thisbe, în care „tînăra doamnă își străpungea sînul cu o sabie, iar fructele copacului se înnegriseră". Mutilată psihic de un soț brutal, ipocrit, interesat, lacom de cîștig, de două ori infidel, dezamăgită de legătura „vinovată" a mamei și de fiul ei Paul, legat de o prostituată, Jeanne nu-și află consolarea decît în compania fostei slujnice, Rosalie, păcătoasa cu suflet de aur și cu o viziune socratică asupra vieții: „Pentru că, vedeți, viața nu-i niciodată chiar atît de bună, dar nici chiar atît de rea pe cît pare." Aceasta este și „filosofia" romanului *O viață.*

Ancorat în contextul mercantil dominant în cel de-al doilea Imperiu și în cea de-a treia Republică, romanul *Bel-Ami* (1885) scoate în evidență, dincolo de convenționalismul sexualității și portretele feminine caricaturale, nebănuitele dimensiuni ale erosului în dinamizarea socialului, prin intermediul ziaristului Georges Duroy, zis Bel-Ami, prototip al egoismului, vulgarității și mediocrității. *Mont-Oriol* (1887), este un roman hibrid și dezvoltă două teme predilecte ale autorului: speculația financiară și intriga sentimentală, în timp ce *Pierre și Jean* (1888), al patrulea roman al lui Maupassant, alcătuit doar din 9 capitole și deseori considerat ca o nuvelă mai lungă, tratează o dublă dramă burgheză: cea a fraților învrăjbiți de o moștenire inopinată ce revine unuia dintre ei și cea a tensiunii dintre fii și părinți, născută din bănuiala și apoi adeverirea nașterii ilegitime. Studiul „Romanul", care precedă opera propriu-zisă reafirmă principiile estetice ale realismului în tradiție balzaciană, în raport cu exce-

sele naturalismului și ale scriiturii „artiste". *Tare ca moartea* (1889), titlu împrumutat unui verset din *Cîntarea cîntărilor*, după ce autorul ezitase între mai multe *(Ruinele vii, Zilele de prisos, Bătrînii tineri)*, „trebuie să treacă prin fața ochilor — îi scrie Maupassant mamei sale — ca o viziune a vieții, teribilă, înduioșătoare și disperată". Eroul romanului este un pictor angoasat, Olivier Bertin, al cărui model este însuși Maupassant. Al șaselea roman, *Inima noastră* (1890), este și unul din cele îndelung remaniate, ilustrînd tema iubirii neîmpărtășite. Cele două romane neterminate, *Inima străină* (1894) și *L'Angélus* (1895) abordează, primul tema incomunicabilității inimilor, cel de-al doilea a „salutului angelic", al vestirii Mariei că pruncul ce-l va aduce pe lume va fi hărăzit suferinței și morții.

Autor, în doar zece ani de creație, a 18 volume de nuvele și povestiri, a 8 romane din care două neterminate, a unui volum de versuri, a trei piese de teatru și trei volume de povestiri de călătorie, Maupassant, acest normand pur care se pretinde însă „un țăran de la Dunăre", reprezintă poate într-un mod exemplar „secolul XIX peste veacuri" (Philippe Muray), secolul XIX atemporal, secolul Maupassant.

TOADER SAULEA

TABEL CRONOLOGIC

1850 *5 august* Se naşte, la ora 8 dimineaţa, în castelul Miromesnil, comuna Tourville-sur-Arques, departamentul Seine-Maritime, Henry René Albert Guy de Maupassant, fiul lui Gustave de Maupassant şi al Laurei Le Poittevin, ambii părinţi născuţi în anul 1821. Tatăl, descendent al unei familii de nobili din Lorena, stabilită în Normandia încă din secolul XVIII, era rentier, apoi agent de schimb şi notar la Paris. Galant şi seducător, îşi ocupa timpul liber cu desenul şi pictura, expunînd de mai multe ori la Salonul artişilor francezi. Mama, fiica unui industriaş din Rouen, pasionat de ocultism, şi nepoata unui armator bogat din Fécamp, era o femeie foarte frumoasă, inteligentă, cultivată, dar autoritară şi ambiţioasă din fire, nevoind să recunoască, susţin unii biografi, că Guy s-a născut, în realitate, la Fécamp, un orăşel de „comercianţi şi de sărători", unde locuia mama ei şi unde ar fi surprins-o durerile naşterii. Prietenă din copilărie cu Gustave Flaubert, Laure Le Poittevin datora formaţia ei intelectuală fratelui mai mare, Alfred Le Poittevin, poet şi avocat, care o învăţase greaca, latina şi italiana.

17 august Moartea lui Balzac.

23 august Prebotezul lui Guy în castelul Miromesnil. Botezul propriu-zis va fi săvîrşit în august 1851.

Apare, la Nerval şi Baudelaire, cuvîntul „modernitate".

1852 2 decembrie Lovitura de stat a lui Ludovic-Napoleon Bonaparte.

1852 noiembrie — septembrie 1870 Al doilea Imperiu.
Auguste Comte, *Catehismul pozitivist.*

1854 Familia Maupassant se mută în „castelul alb": Grainville-Ymauville, aflat în apropierea căii ferate ce duce la Étretat. Aici se va naşte la 16 mai 1856, Hervé, fratele scriitorului.

1857 Flaubert, *Doamna Bovary*, Baudelaire, *Florile răului.*

1859 Instalarea familiei Maupassant la Paris. Guy este elev la Liceul Imperial Napoleon, astăzi Henri IV.

Se naşte Henri Bergson.

1860 Despărţirea de bună voie a părinţilor lui Guy. Mama se retrage cu cei doi fii la vila Verguies, din Étretat. Iniţierea umanistă şi religioasă a copiilor este încredinţată abatelui Aubourg.

1862 Hugo, *Mizerabilii*, Flaubert, *Salammbô*, Turgheniev, *Părinţi şi copii.*

1863 octombrie — octombrie 1867 Maupassant face studiile secundare la seminarul din Yvetot. Rezultate satisfăcătoare, inegale. Începe să scrie versuri şi citeşte *Noua Eloïză* de Rousseau.
Îşi petrece vacanţele la Étretat. Aici îl salvează, în 1866, de la înec pe scriitorul englez Charles A. Swinburne, poreclit „Pescăruşul". În „coliba" acestuia

descoperă printre tablouri extravagante și fotografii pornografice, o „înfricoșătoare mînă jupuită", pe care o va cumpăra la licitație și o va agăța în dormitor.

1866 Apar : *Parnasul contemporan*, Dostoievski, *Crimă și pedeapsă.*

1867 31 august Moartea lui Baudelaire.

1869 18 iulie Moare, la 47 de ani, poetul Louis Bouilhet, prieten intim al lui Flaubert, „corespondentul" și mentorul lui Guy de Maupassant, pe vremea cînd acesta își termina clasa de retorică la liceul Corneille din Rouen.
27 iulie Bacalaureatul la Facultatea de litere din Caen. În octombrie este student la Facultatea de drept din Paris.

1870 19 iulie Franța declară război Prusiei. Maupassant este înrolat în divizia de intendență, la Rouen, apoi la Paris. Evenimentele trăite vor constitui substanța unora din nuvelele sale.

1871 18 martie - 28 mai Martor al evenimentelor Comunei.

10 mai Prin Tratatul de la Frankfurt, Franța pierde Alsacia și Lorena.
13 și 15 mai Rimbaud, *Scrisorile vizionarului.*
Herbert Spencer, *Primele Principii*, traducere în limba franceză.

1872 17 octombrie Maupassant este numit, supranumerar, la Ministerul Marinei.

1874 Flaubert *Ispitirea Sfîntului Anton ;* Rimbaud, *Iluminări ;* Émile Boutroux, *Despre contingența legilor naturii ;* Théodule Ribot, *Filosofia lui Schopenhauer.*

1875 *februarie* *Mîna jupuită,* prima nuvelă a scriitorului, semnată Joseph Prunier, în *Almanach lorrain de Pont-à-Mousson.*
13 aprilie *La frunza de trandafir, casă turcească,* comedie de moravuri, „absolut lubrică". Flaubert şi Zola aplaudă copios.

1876 *20 martie* *Pe malul apei,* poem licenţios, semnat Guy de Valmont, în *La République des lettres* a lui Catulle Mendès.
Refuză propunerea de a intra în francmasonerie.

Mallarmé, *După-amiaza unui faun.*

1877 *10 noiembrie* Nuvela *Dătătorul de agheasmă,* semnată Guy de Valmont.
decembrie Planul romanului *O viaţă.*

Flaubert, *Trei povestiri ;* Edmond de Goncourt, *Prostituata Eliza ;* Zola, *Cîrciuma ;* Eduard von Hartmann, *Filosofia inconştientului.*

1878 *decembrie* Demisionar de la Ministerul Marinei, Maupassant obţine, la recomandarea lui Flaubert, un post la Ministerul Instrucţiei Publice.

Expoziţia universală de la Paris.

1879 *19 februarie* Comedia *Poveste de demult,* reprezentată la teatrul Dejazet.

1 decembrie Nuvela *Tatăl lui Simon,* în *La Réforme.*

Zola, *Nana ;* Schopenhauer, *Fundamentele moralei.*

15 martie *Versuri,* la editura Georges Charpentier.

1880 *16 aprilie* Nuvela *Bulgăre de seu,* pe tema războiului franco-prusac, în culegerea colectivă *Serile de la Médan,* manifest al tinerei mişcări naturaliste, în care mai semnează : Zola, *Atacul de la moară,* Huys-

mans, *Cu rănița în spate*, Henry Céard, *Sîngerarea*, Léon Hennique, *Afacerea marelui regiment*. 7 și Paul Alexis, *După bătălie*.
8 mai Moartea fulgerătoare a lui Flaubert. Maupassant este considerat „moștenitorul literar imediat" al eremitului de la Croisset.
31 mai - 16 august Duminicile unui burghez din Paris, nuvelă, în cotidianul *Le Gaulois*.
septembrie-octombrie Călătoria în Corsica, în compania mamei, cristalizează în romanul *O viață*.
Citește : Zola, *Romanul experimental* și Schopenhauer, *Cugetări, maxime și fragmente*. Articolul său „Androginul" îi mediază legătura cu Gisèle d'Estoc, pseudonimul unei tinere romanciere din Nancy, una din multele metrese ale scriitorului.

1881 *mai* Volumul de nuvele *Casa Tellier*, la editura Victor Havard, cucerește publicul. Zola îi consacră un articol în *Le Figaro* (11 iulie).
6 iulie Începe o călătorie în Algeria și Tunisia.
26 septembrie Turgheniev îi scrie lui Maupassant : „Numele dumitale face vîlvă în Rusia".

1882 *5 mai Domnișoara Fifi*, nuvele, la editura Henry Kistemaeckers din Bruxelles.
1 octombrie O viață, fragment, în revista *Panurge*.

Începuturile psihanalizei.

1883 *26 februarie - 6 aprilie O viață*, foileton,, în cotidianul *Gill Blas*.
27 februarie Se naște Lucien Litzelmann, primul din copiii prezumtivi ai scriitorului, urmat de Lucienne Litzelmann (1884) și Marguerite Litzelmann (1887)
9 aprilie Umilul adevăr, titlul romanului O viață, *la* Havard.

iunie Povestirile becaței, la editura Edmond Rouveyre și G. Blond.

23 noiembrie Clar de lună, nuvele, la editura Edmond Monnier.

Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra.*

1884 *ianuarie Sub soare,* povestiri de călătorie, la Havard.
martie Corespondență cu contesa italiană Potocka, o mare frumusețe, prezență crucială în viața sentimentală a lui Maupassant și, pentru scurtă vreme, cu muziciana ucraineană Maria Bașkirceva, secerată de ftizie la 24 de ani.

22 aprilie Miss Harriet, nuvele, la Havard.
iulie Surorile Rondoli, nuvele, la editura Paul Ollendorff.
noiembrie Yvette, nuvele, la Havard.
Maupasant are primele manifestări de tulburări nervoase.

1885 *martie* *Povestirile zilei și-ale nopții,* la editura Marpon și Flammarion.

aprilie - mai Maupassant călătorește în Italia și Sicilia.
8 aprilie-30 mai Bel-Ami, foileton, în *Gil Blas.*
decembrie Domnul Parent, nuvele, la Ollendorff.

Paul Bourget, *Noi eseuri de psihologie contemporană ;* Zola, *Germinal.*

1886 *15 ianuarie Toine, nuvele,* la Marpon și Flammarion.
10 mai Micuța Roque, nuvele, la Havard.
23 decembrie — 6 februarie 1887 Romanul *Mont-Oriol,* foileton, în *Gil Blas,* apoi în volum, la Havard.

Moréas, *Manifestul simbolismului*; Schopenhauer, *Lumea ca voință și reprezentare.*
Reviste: *Le Décadent, La Décadence, Le Symbolisme, La Pléiade* etc.

1887 *17 mai Horla,* nuvele, la Ollendorff.
1 decembrie - 1 ianuarie 1888 Romanul Pierre și Jean, foileton, în *La Nouvelle Revue,* apoi în volum, la Ollendorff.
Maupassant participă intens la viața mondenă, solicitat de contesa Potocka, Marie Kann, Geneviève Straus etc. Este fascinat de științele oculte.

1888 *Pe apă,* povestiri de călătorie, la Marpon și Flammarion.
vara Croazieră la bordul iahtului „Bel-Ami".
10 octombrie Virtuosul doamnei Husson, nuvele, la editura Quantin.

1889 *15 februarie - 15 mai* Romanul *Tare ca moartea* foileton, în *La Revue illustrée,* apoi în volum, la Ollendorff.
martie Mîna stîngă, nuvele, la Ollendorff.
13 noiembrie Moare, după o paralizie generală, Hervé, fratele scriitorului.
Maupassant acuză frecvente stări halucinatorii, momente de autoscopie, prodromuri de paralizie generală.

Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței.*

1890 *martie Viața rătăcitoare,* povestiri de călătorie, la Ollendorff.
aprilie Inutila frumusețe, nuvele, la Havard.
mai - iunie Romanul *Inima noastră,* foileton, în *La Revue des Deux Mondes.*

1891 *4 martie* *Musotte*, reprezentată la teatrul Gymnase din Paris.
iunie Aflat la tratament la Aix-les-Bains, Maupassant solicită insistent „dușul lui Charcot". Început de paralizie generală : agrafie, pierderea lucidității, delirul grandorii.

1892 *1 ianuarie* Tentativă de sinucidere în cursul nopții.
7 ianuarie Este internat la Passy, unde va rămîne pînă la moarte.

1893 *6 martie* *Pacea căminului*, reprezentată la Comédie-Française.
6 iulie După 18 luni de agonie Guy de Maupassant se stinge din viață.
Este înhumat la cimitirul Montparnasse din Paris.

T. S.

I

După ce-şi făcu geamantanele, Jeanne se apropie de fereastră. Dar ploaia nu mai contenea.

Bătuse toată noaptea în geamuri şi pe acoperişuri. Cerul, coborît şi încărcat cu apă, parcă plesnise şi se deşerta pe pămînt, muindu-l ca pe o cocă, topindu-l cum se topeşte zahărul. Se iscau răbufniri de vînt, pline de o căldură apăsătoare. Clipocitul pîrîiaşelor revărsate umplea străzile pustii, de-a lungul cărora casele sugeau, ca nişte bureţi, umezeala ce le pătrundea şi făcea să asude pereţii de la pivniţă pînă la pod.

Ieşită în ajun de la călugăriţe, liberă, în sfîrşit, pentru totdeauna, gata să prindă din zbor toate bucuriile vieţii la care visa de-atîta timp, Jeanne se temea că tatăl ei va şovăi să plece, dacă nu s-o limpezi vremea. Şi, pentru a suta oară în dimineaţa aceea, cercetă zările.

Apoi îşi aduse aminte că uitase să-şi pună calendarul în sacul de călătorie. Luă de pe perete cartonaşul împărţit pe luni, care purta, în mijlocul unui desen, data anului în curs, 1819, scrisă cu cifre de aur. Apoi şterse apăsat cu creionul primele patru coloane, tăind fiecare nume de sfînt pînă la 2 mai, ziua cînd ieşise de la călugăriţe.

Un glas strigă, dincolo de uşă :

— Jeannette !

Jeanne răspunse :

— Intră, papa.

Și tatăl ei intră.

Baronul Simon-Jacques Le Perthuis de Vauds era un gentilom din veacul trecut, maniac și bun. Discipol entuziast al lui J.-J. Rousseau, avea gingășii de îndrăgostit față de natură, de cîmpii, de păduri și de animale.

Aristrocrat prin naștere, detesta din instinct anul nouăzeci și trei. [1] Dar, filozof prin temperament și liberal prin educație, ura de moarte tirania, cu o ură inofensivă și declamatorie.

Puterea lui cea mare și marea lui slăbiciune era bunătatea, o bunătate care n-avea destule brațe să mîngîie, să dăruiască, să îmbrățișeze — o bunătate de creator, risipită, lipsită de împotrivire, ca amorțirea unui nerv al voinței, ca o lacună în energie, aproape ca un viciu.

Om al teoriei, chibzuia un întreg plan de educație pentru fiica lui, dorind s-o facă fericită, bună, dreaptă, iubitoare.

Pînă la doisprezece ani, o păstrase acasă, apoi, cu toate lacrimile mamei, o dăduse la Sacré-Coeur.

O ținuse acolo, închisă cu asprime între ziduri de mănăstire, neștiută și neștiutoare de cele omenești. Dorea s-o primească îndărăt, la șaptesprezece ani, castă, s-o călească el însuși într-un fel de baie de poezie înțeleaptă ; ca apoi pe cîmpii, în mijlocul naturii fecundate, să-i deschidă sufletul și să-i dezmorțească ignoranța în fața iubirii naive, a dezmierdărilor nemeșteșugite ale animalelor ; a legilor senine ale vieții.

Ieșea acum din mănăstire strălucitoare, plină de viață și dornică de fericire, gata pentru toate bucuriile, pentru toate aventurile fermecătoare pe care le și străbătuse cu imaginația în lenea zeilor, în nopțile fără sfîrșit și în singurătatea nădejdilor ei.

[1] Anul 1793 a constituit punctul culminant al Marii Revoluții Franceze.

Părea un tablou de Veronese cu părul ei de un blond strălucitor, care parcă-şi lăsase ceva din culoare şi asupra cărnii ei, o carne de aristocrată, abia bătînd în trandafiriu şi umbrită de un puf uşor, de un fel de catifea palidă, pe care aproape că n-o observai decît atunci cînd o mîngîia soarele. Ochii îi erau albaştri, de acel albastru opac al păpuşilor din faianţă de Olanda.

Avea o aluniţă mică pe aripa nării stîngi şi alta în dreapta, pe bărbie, unde i se încreţeau cîteva firişoare de păr, atît de asemănătoare cu pielea încît abia se deslu-şeau. Era înaltă, cu pieptul împlinit, cu mijlocul mlădios. Glasul ei limpede părea uneori prea ascuţit, dar rîsul deschis răpîndea veselie în jurul ei. Adesea îşi ducea amîndouă mîinile la tîmple, cu o mişcare familiară, ca pentru a-şi netezi părul.

Alergă înaintea tatălui ei şi-l sărută, îmbrăţişîndu-l.

— Ce zici, plecăm ?

El zîmbi, îşi scutură părul de pe-acum albit, pe care-l purta destul de lung, şi, întinzînd mîna spre fereastră, spuse :

— Cum vrei să călătoreşti pe o vreme ca asta ?

Dar ea îl rugă, alintată şi dezmierdătoare :

— O, papa, să plecăm ! Te rog din suflet ! După-amiază o să fie frumos.

— Mama ta n-o să vrea cu nici un preţ.

— Ba da, ai să vezi, lasă totul în grija mea.

— Dacă izbuteşti s-o înduplecl pe mama, eu n-am nimic împotrivă.

Jeanne se repezi numaidecît spre odaia baroanei ; aşteptase ziua aceasta, a plecării, cu o nerăbdare tot mai aprinsă.

De cînd intrase la călugăriţe, nu mai ieşise din Rouen, tatăl ei neîngăduindu-i nici o distracţie înaintea vîrstei pe care o hotărîse el. O dusese de două ori, pe cîte cincisprezece zile, la Paris, dar Parisul era tot oraş, iar ea nu visa decît să meargă la ţară.

Acum avea să-şi petreacă vara la proprietatea lor, la Peuples, vechi castel de familie zidit pe faleză, aproape de Yport, şi îşi promitea o fericire nesfîrşită în viaţa aceea liberă, pe malul mării. Apoi, era un lucru ştiut că părinţii îi vor dărui ei castelul şi că tot acolo va locui după ce se va mărita.

Şi ploaia, care cădea fără întrerupere de aseară, era cea dintîi mare supărare din viaţa ei.

Dar după trei minute, ieşi din odaia mamei, alergînd şi strigînd prin toată casa :

— Papa, papa ! Spune să înhame, mama se învoieşte !

Însă potopul nu se potolea. Ai fi zis chiar că se înteţeşte cînd caleaşca fu trasă în faţa uşii.

Jeanne era gata să se urce, cînd baroana coborî scările, sprijinită de o parte de bărbatul ei şi de cealaltă de o fată din casă, voinică şi înaltă, clădită ca un băiat. Normandă din Caux, fata părea să aibă cel puţin douăzeci de ani, cu toate că nu avea decît cel mult optsprezece. Ai casei o socoteau oarecum ca pe a doua fiică a lor, deoarece fusese sora de lapte a Jeannei. O chema Rosalie.

Sarcina ei principală era să-şi ajute stăpîna la mers, deoarece, de cîţiva ani, baroana se îngrăşase neobişnuit de mult, din pricina unei hipertrofii a inimii, de care se plîngea tot timpul.

Gîfîind greu, baroana ajunse la peronul palatului vechi, se opri, se uită la curtea prin care curgeau şiroaie de apă şi murmură :

— Într-adevăr, nu-i deloc înţelept ceea ce facem.

Continuînd să zîmbească, baronul îi răspunse :

— Tu singură ai vrut-o, doamnă Adélaïde !

Cum pe baroană o chema, pompos, Adélaïde, el îi punea totdeauna, înaintea numelui, cuvîntul „doamnă", cu un anumit aer de respect uşor ironic.

Apoi baroana mai făcu cîţiva paşi şi se urcă anevoie în trăsura ale cărei arcuri se îndoiră. Baronul se aşează alături de ea, iar Jeanne şi Rosalie pe bancheta din faţă.

Bucătăreasa Ludivine le aduse maldăre întregi de haine groase, ca să-şi acopere genunchii, şi două panere pe care le dosiră sub picioare. La urmă, se urcă şi ea pe capră, alături de moş Simon, înfăşurîndu-se pînă peste cap într-o pătură mare. Portarul şi nevasta lui veniră să-şi salute stăpînii, să închidă portiera la bagajele ce trebuiau să plece în urmă, cu o căruţă. Şi trăsura porni.

Moş Simon, vizitiul, cu capul în piept şi cu spinarea îndoită sub ploaie, dispărea cu totul în mantaua lui cu trei gulere. Învăluită de vînt, ploaia gemea, bătea în geamuri şi inunda şoseaua.

În goana celor doi cai, berlina coborî la vale pe chei, trecu de-a lungul şirului de vapoare mari, ale căror catarge, vîntrele şi odgoane se înălţau triste spre cerul revărsat, ca nişte copaci despuiaţi, apoi o luă pe bulevardul lung de pe colina Riboudet.

Străbătură curînd păşunile. Din cînd în cînd, o salcie înecată, cu crengile căzute într-o nepăsare de moarte, se zugrăvea nedesluşit, printr-o pîclă de apă. Potcoavele cailor plescăiau şi cele patru roţi împroşcau sori de noroi.

Tăceau. Pînă şi mintea lor părea muiată, ca şi pămîntul. Lăsîndu-se pe spate, măicuţa îşi sprijini capul şi închise ochii. Baronul se uita, posomorît, la cîmpiile monotone şi pline de apă. Rosalie, cu un pachet pe genunchi, visa, cu acea visare senină a oamenilor din popor. Şi sub revărsarea călduţă a ploii, Jeanne se simţea trăind, ca o plantă închisă în casă, pe care o scoţi din nou la aer, şi, întocmai ca frunzişul, preaplinul fericirii îi apăra inima de tristeţe. Nu spunea nimic, dar îi venea să cînte, să-şi scoată mîna afară, s-o umple cu apă şi să bea. Se bucura simţindu-se purtată în goana cailor, se bucura la vederea priveliştilor dezolante, pentru că se ştia la adăpost în mijlocul potopului aceluia.

Sub ploaia necruţătoare, din crupele lucioase ale celor doi cai se ridicau aburi fierbinţi.

Încetul cu încetul, baroana aţipi. Faţa ei, încadrată de cei şase cîrnăciori de păr ce-i atîrnau simetric, se lăsă încet, încet, sprijinită moale de cele trei valuri largi ale bărbiei, a cărei ultimă unduire se pierdea în marea îmbelşugată a pieptului. Capul, ridicat de cîte ori aspira, îi cădea apoi din nou, şi obrajii i se umflau, în timp ce printre buzele întredeschise i se strecura un sforăit răsunător. Baronul se aplecă spre ea şi-i puse încetişor, în mîinile încrucişate peste pîntecele uriaş, un mic portofel de piele.

Această atingere o trezi. Se uită la obiectul acela cu privirea apoasă a omului deşteptat din somn. Portofelul căzu şi se deschise, şi în caleaşcă se risipiră monete de aur şi bancnote. Baroana se trezi de-a binelea, iar rîsul vesel al Jeannei izbucni ca un foc de artificii.

Baronul adună banii de pe jos şi, punîndu-i pe genunchii nevestei sale, zise :

— Uite, draga mea, tot ce mi-a mai rămas din ferma de la Eletot. Am vîndut-o ca să repar castelul de la Peuples, unde o să stăm tot mai des de aici înainte.

Baroana numără şase mii patru sute de franci, pe care-i vîrî liniştită în buzunar.

Era a noua fermă vîndută în felul acesta, din cele treizeci şi una moştenite de la părinţi. Le rămînea, totuşi, o rentă de aproape încă douăzeci de mii de livre în proprietăţi care, bine administrate, le-ar fi adus cu uşurinţă treizeci de mii de franci pe an.

Cum duceau o viaţă simplă, acest venit le-ar fi fost de ajuns, dacă n-ar fi avut în casă o gaură fără fund, mereu deschisă.: bunătatea. Bunătatea făcea să se evapore banii în mîinile lor, aşa cum usucă soarele apa bălţilor. Lunecau, curgeau, dispăreau. Cum ? Nimeni nu-şi dădea seama. Cînd îi căutai, unul din ei zicea :

— Nu ştiu cum s-a făcut, dar am cheltuit azi o sută de franci, fără să fi cumpărat nimic de seamă.

De altfel, uşurinţa de a da era una din marile bucurii ale vieţii lor, şi în această privinţă se înţelegeau într-un chip desăvîrşit şi înduioşător.

Jeanne întrebă :

— Şi e frumos castelul meu acum ?

Baronul răspunse, vesel :

— Ai să vezi, fetiţo.

Încetul cu încetul, înverşunarea ploii scăzu. Apoi nu mai rămase decît un fel de ceaţă, un praf mărunt de apă care plutea. Bolta norilor părea că se înalţă, se înălbeşte, şi deodată, printr-o spărtură nevăzută, o rază lungă de soare coborî pieziş peste păşuni.

Şi atunci, peste norii ce se destrămau, apăru adîncul albastru al bolţii. Apoi spărtura se lărgi ca un văl ce se rupe, şi un cer frumos şi curat, de un albastru limpede şi adînc, se desfăşură peste lume.

, Simţiră, după aceea, o suflare proaspătă şi dulce, ca un suspin de fericire al pămîntului, şi cînd treceau de-a lungul grădinilor sau al pădurilor, auzeau uneori cîntecul vioi al vreunei păsărele ce-şi usca penele.

Se apropia seara. Afară de Jeanne, toată lumea dormea acum în trăsură. De două ori opriră la cîte un han, să mai răsufle caii şi să le dea cîte puţin ovăz cu apă.

Soarele apusese. Se auzeau, departe, clopote. Într-un sătuc, aprinseră felinarele la caleaşcă ; cerul se lumină şi el cu un furnicar de stele. Ici şi colo, ferestre luminate străpungeau bezna cu puncte de foc. Şi, dintr-o dată, de după o coastă, luna se ivi şi ea printre crengi de brad, enormă, roşie şi parcă toropită de somn.

Era atît de plăcut, încît lăsară geamurile coborîte. Istovită de visuri, sătulă de vedenii fericite, Jeanne se odihnea şi ea. Uneori, amorţită de a fi stat prea mult în aceeaşi poziţie, deschidea ochii, se uita afară, vedea trecînd, în noaptea luminată, copacii unei ferme sau, ici şi colo, cîteva vaci culcate ridicîndu-şi capetele. Apoi căuta să se aşeze în altă poziţie, încercînd să-şi reia un vis abia început.

Dar uruitul neîntrerupt al roților îi umplea urechile, îi obosea gîndul, și închidea atunci ochii, simțindu-și mintea tot atît de frîntă ca și trupul.

În sfîrșit, se opriră. În fața portierelor, stăteau în picioare bărbați și femei cu felinare în mîini. Ajunseseră. Trezită fără veste, Jeanne sări repede jos. Un fermier lumină trăsura. Baronul și Rosalie o luară aproape pe sus pe baroană. Era cu totul sfîrșită, gemea cu deznădejde și repeta mereu, cu voce stinsă :

— O, doamne ! Sărmanii mei copii !

Refuză să bea sau să mănînce ceva ; se culcă și adormi îndată.

Jeanne și tatăl ei se așezară singuri la cină.

Se uitau unul la altul, își zîmbeau și se luau de mînă peste masă. Apoi, cuprinși amîndoi de o bucurie copilărească, se duseră să viziteze castelul reparat.

Era o așezare normandă înaltă și spațioasă, în același timp fermă și castel, zidită din piatră albă, devenită cu vremea cenușie, și încăpătoare de-ar fi putut adăposti o generație.

O sală imensă despărțea casa în două, străbătînd-o de la un capăt la altul, deschizîndu-și ușile mari pe amîndouă părțile. O scară dublă părea a păși peste sală, lăsîndu-i mijlocul gol și împreunîndu-și treptele la primul etaj, în chip de pod.

Jos, la dreapta, intrai în salonul nesfîrșit, îmbrăcat în tapete cu frunziș, pe care se plimbau păsări. Întreaga tapiserie a mobilelor, lucrată în puncte mici, era ilustrarea *Fabulelor* lui La Fontaine. Și Jeanne tresări de plăcere, regăsind un scaun la care ținea mult cînd era mică și care reprezenta povestea cu vulpea și barza.

Din salon dădeai în biblioteca plină cu cărți vechi și în alte două odăi fără întrebuințare. La stînga era sufrageria cu lemnăria înnoită, odaia pentru rufe, cămara, bucătăria și un apartament mic, cu o baie.

Un coridor tăia în lung tot etajul întîi. Pe această alee, se aliniau cele zece uși ale celor zece odăi. În fund de tot, la dreapta, se afla apartamentul Jeannei. Intrară. Baronul îl reînnoise, întrebuințînd, pur și simplu, stofele și mobilele rămase nefolosite prin poduri.

Tapiserii flamande, foarte vechi, populau odaia cu personaje ciudate.

Zărindu-și patul, Jeanne nu-și putu opri un strigăt de bucurie. La cele patru colțuri, patru păsări mari de stejar, cu totul negre și lustruite cu ceară, susțineau culcușul, părînd a-i sluji drept paznici. Laturile patului închipuiau două mari ghirlande de flori și de fructe sculptate, iar patru coloane, săpate delicat în dungi și încununate cu capiteluri corintiene, susțineau o cornișă de trandafiri și amorași înlănțuiți.

Patul se înălța monumental, și totuși nespus de grațios, cu toată severitatea lemnului înnegrit de vreme.

Acoperitoarea patului și baldachinul sclipeau ca două bolți cerești. Erau făcute dintr-o mătase străveche, de un albastru-închis, pe care o înstelau ici și colo crini mari, brodați cu aur.

După ce se sătură admirînd patul, Jeánne înălță lumînarea și cercetă tapetele, să vadă ce reprezentau.

Un tînăr senior și o tînără doamnă, îmbrăcați, cît se poate de ciudat, în verde, în roșu și în galben, stăteau de vorbă sub un copac albastru pe care se coceau fructe albe, iar un iepure mare de casă, de asemenea alb, rodea un smoc de iarbă cenușie.

Chiar deasupra acestor personaje, la o depărtare convențională, se zăreau cinci căsuțe rotunde cu acoperișurile țuguiate, iar sus de tot, aproape în cer, o moară de vînt roșie.

Și, printre toate acestea, erau risipite crengi mari, închipuind flori.

Celelalte două panouri semănau mult cu cel dîntîi, doar că din case ieșeau patru omuleți îmbrăcați ca niște fla-

manzi, care-şi ridicau braţele spre cer în semn de nemaipomenită mirare şi mînie.

Cel din urmă tapet, însă, reprezenta o dramă. Întins lîngă iepurele care rodea mereu iarba, tînărul senior părea mort. Privindu-l, tînăra doamna îşi străpungea sînul cu o sabie, iar fructele copacului se înnegriseră.

Jeanne renunţase să mai înţeleagă ceva, cînd descoperi, într-un colţ, o gînganie microscopică pe care iepurele, dacă ar fi fost viu, ar fi ronţăit-o ca pe un fir de iarbă. Şi totuşi, era un leu.

Atunci, Jeanne recunoscu nenorocirile lui Pyram şi ale Thisbeei[1]. Şi cu toate că zîmbi în faţa simplităţii desenelor, se simţi fericită de a fi înconjurată de această poveste de dragoste, care-i va aminti tot timpul nădejdile ei scumpe şi va face să plutească peste somnul ei, în fiecare noapte, această dragoste străveche şi legendară.

Tot restul mobilierului îmbina laolaltă cele mai diferite stiluri. Erau mobile pe care fiecare generaţie le lasă în familie şi care fac din casele vechi un fel de muzeu, unde totul se amestecă. Un minunat scrin Ludovic al XIV-lea, legat în alămuri strălucitoare, era aşezat între două fotolii Ludovic al XV-lea, îmbrăcate încă în mătasea lor cu buchete. O masă de scris din lemn de trandafir stătea în faţa căminului, pe tăblia căruia, sub un glob rotund, se afla o pendulă din timpul imperiului.

Înfăţişa un stup de bronz, susţinut de patru coloane de marmură, deasupra unei grădini cu flori aurite. O limbă subţire, ieşind din stup printr-o tăietură prelungă, plimba la infinit, pe deasupra grădiniţei, o albină mică, cu aripi de smalţ.

Cadranul de faianţă pictată era montat în pîntecele stupului.

[1] În mitologia greacă se povesteşte cum Pyram, negăsind la locul întîlnirii decît vălul Thisbeei, se sinucide crezîndu-şi iubita înghiţită de leu. Thisbeea, care fugise înfricoşată, de durere îşi alege acelaşi sfîrşit.

Pendula începu să bată. Era ora unsprezece. Baronul își sărută fiica și se retrase în odaia lui.

Atunci, cu părere de rău, Jeanne se culcă.

Mai aruncă o ultimă privire în jurul ei, apoi stinse lumînarea. La stînga patului sprijinit numai cu capul de perete, se afla o fereastră prin care năvălea un șuvoi de lună, răspîndind pe podea o baltă de lumină.

Pe pereți jucau reflexe palide, mîngîind ușor dragostele încremenite ale lui Pyram și Thisbeea.

Prin cealaltă fereastră, cea din fața patului, Jeanne vedea un copac înalt, scăldat într-o lumină dulce. Se întoarse pe o parte, închise ochii, dar peste puțin îi deschise din nou.

I se părea că simte încă hurducăturile trăsurii, al cărei uruit îi tot stăruia în cap. Rămase întîi nemișcată, nădăjduind că odihna o va face să adoarmă pînă la urmă. Dar nerăbdarea din suflet îi năpădi curînd trupul.

Avea tresăriri în picioare și se simțea cuprinsă de o febră care creștea. Atunci se ridică din pat și, cu picioarele goale, cu brațele goale, în cămașa lungă ce-o făcea să semene cu o nălucă, trecu prin balta de lumină revărsată pe podea, deschise fereastra și se uită afară.

Noaptea era atît de luminoasă, că se vedea ca ziua și Jeanne recunoscu tot ținutul îndrăgit în prima ei copilărie.

În fața ei se întindea întîi o pajiște largă, galbenă ca untul, sub lumina nopții. Doi copaci uriași se înălțau la marginile castelului : un platan la miazănoapte, un tei la miazăzi.

Tocmai la capătul întinderii de iarbă, o pădurice ca un boschet încheia domeniul, ocrotit împotriva furtunilor din larg de cinci șiruri de ulmi străvechi, răsuciți, roși, retezați în pantă, ca un acoperiș, de vîntul mării pururi dezlănțuit.

Acest soi de parc era mărginit la dreapta și la stînga de două alei cu plopi peste măsură de înalți, din soiul celor cărora în Normandia li se zice *peuples*, și care despărțeau

casa stăpînilor de cele două ferme învecinate : într-una locuia familia Couillard, în cealaltă familia Martin.

Aceşti *peuples* dăduseră numele castelului. Dincolo de acest domeniu, se întindea o vastă cîmpie stearpă, presărată cu tufe de măceşi, peste care vîntul mării sufla şi alerga zi şi noapte. Apoi, deodată, coasta se prăbuşea într-o faleză înaltă de o sută de metri, dreaptă şi albă, care-şi scălda picioarele în valuri.

Jeanne se uita în depărtare, la întinderea nesfîrşită a valurilor cu reflexe unduitoare, ce păreau a dormi sub stele.

În tihna aceea fără soare, se răspîndeau toate mirosmele pămîntului. O tufă de iasomie, agăţată în jurul ferestrelor de jos, îşi revărsa neîntrerupt răsuflarea ei pătrunzătoare, la care se adăuga parfumul uşor al frunzelor abia desfăcute. Treceau unde domoale de vînt, aducînd gust tare de aer sărat şi de sudoare vîscoasă, de la ierburile de mare.

La început, Jeanne se lăsă în voia fericirii de a respira ; şi, încet, tihna vieţii de ţară o linişti ca o baie răcoroasă.

Toate vietăţile care se trezesc cînd vine seara, care-şi ascund viaţa lor obscură în pacea nopţilor, umpleau semiîntunericul cu o forfotă mută. Păsări mari şi fără glas treceau prin văzduh ca nişte pete, ca nişte umbre. Bîzîitul gîzelor nevăzute abia atingea urechea, şi cîte o goană tăcută străbătea iarba plină de rouă sau nisipul cărărilor pustii.

Doar cîteva broaşte melancolice aruncau spre lună nota lor scurtă şi monotonă.

Jeannei i se părea că inima i se lărgeşte, plină de şoapte ca şi seara aceea limpede, tulburată deodată de nenumărate dorinţe, care-i dădeau tîrcoale ca şi vietăţile mărunte al căror freamăt o înconjura. Se lăsă pradă acelei poezii vii, şi, în lumina molatică a nopţii, simţea trecînd fiori supraomeneşti, simţea palpitînd nădejdi nelămurite, ceva ca o adiere de fericire.

Şi începu să viseze visuri de iubire.

Iubirea ! De doi ani o simţea apropiindu-se, cu o nelinişte mereu sporită. Acum e liberă să iubească. Nu-i mai rămînea decît să-l întîlnească pe el !

Cum va fi el ? Nu prea ştia, şi nici măcar nu se întreba. Va fi *el,* şi atît

Ştia doar că-l va adora din tot sufletul şi că el o va iubi din toate puterile lui. Se vor plimba în seri ca aceasta, sub pulberea luminoasă cernută din stele. Vor merge mînă în mînă, strînşi unul lîngă altul, ascultîndu-şi bătăile inimilor, simţindu-şi căldura umerilor, topindu-şi iubirea în limpezimea suavă a nopţilor de vară, atît de uniţi, încît îşi vor afla uşor, doar prin simpla putere a dragostei, pînă şi cele mai nemărturisite gînduri.

Şi asta va dura la nesfîrşit, în seninătatea unei iubiri fără de moarte.

Şi, dintr-o dată, i se păru că-l simte acolo, lîngă ea, şi un vag fior de senzualitate o străbătu din cap pînă-n picioare. Îşi strînse braţele peste piept cu o mişcare inconştientă, ca şi cum şi-ar fi îmbrăţişat visul, şi peste gura ei întinsă spre necunoscut trecu ceva ce o făcu să-şi piardă aproape cunoştinţa, de parcă suflarea primăverii i-ar fi dat o sărutare de dragoste.

Deodată, departe, în spatele castelului, auzi în noapte paşi pe drum. Şi, într-un avînt al sufletului ei înnebunit, într-o pornire de a crede în ceea ce nu se poate, în întîmplările providenţiale, în presimţirile divine, în combinaţiile romantice ale destinului, Jeanne se gîndi : „Dacă o fi el ?...“ Ascultă cu inima strînsă pasul ritmic al călătorului, încredinţată că avea să se oprească la poartă şi să ceară adăpost.

După ce omul trecu, Jeanne se simţi tristă ca după o dezamăgire. Dar îşi dădu seama de nebunia acelei nădejdi şi zîmbi de propria ei nesocotinţă.

Atunci, mai liniştită, îşi lăsă gîndul să plutească pe drumul unei visări mai cuminţi, încercînd să pătrundă viitorul, să-şi clădească viaţa.

Cu el avea să trăiască aci, în castelul acesta liniştit, care domina marea. O să aibă, fără îndoială, doi copii : un băiat pentru el, o fată pentru ea. Şi Jeanne îi şi vedea alergînd prin iarbă, între platan şi tei, în timp ce ei, părinţii, îi urmăreau cu încîntare, schimbînd, peste capetele lor, priviri pătimaşe.

Rămase multă, multă vreme visînd aşa, în timp ce luna, încheindu-şi drumul de-a curmezişul cerului, era gata să dispară în mare. Se făcea din ce în ce mai răcoare. Spre răsărit, stelele păleau. Un cocoş cînta la ferma din dreapta, alţii îi răspundeau de la cea din stînga. Glasurile lor răguşite păreau a veni de foarte departe, prin scîndura poiatelor. Şi pe bolta uriaşă, ce se albea pe nesimţite, stelele dispăreau.

Un strigăt mic de păsăruică se trezi pe undeva. Ciripituri, sfioase la început, ieşiră din frunziş, apoi prinseră curaj şi, răsunătoare şi vesele, porniră din creangă în creangă, din copac în copac.

Deodată, Jeanne se simţi învăluită într-o lumină şi, ridicîndu-şi capul pe care şi-l ascunsese în mîini, închise ochii, orbită de strălucirea aurorei.

Un munte de nori purpurii, ascunşi în parte după aleea cea mare de plopi, arunca sclipiri de sînge pe pămîntul trezit din somn.

Şi, încet, spărgînd grămada aprinsă a norilor, împroşcînd cu foc copacii, cîmpiile, oceanul şi întreg orizontul, se ivi, arzînd, globul uriaş al soarelui.

Jeanne se simţi nebună de fericire. O bucurie delirantă, o nesfîrşită înduioşare în faţa splendorilor firii îi îneca inima sfîrşită de emoţii. Era soarele ei ! Aurora ei ! Începutul vieţii ei ! Răsăritul nădejdilor ei ! Întinse braţele către spaţiul strălucitor, ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze soarele. Încercă să spună, să strige ceva, ceva dumnezeiesc,

ca și această înflorire a zilei, dar rămase ca paralizată, într-o pornire neputincioasă. Atunci, lăsîndu-și capul în mîini, își simți ochii plini de lacrimi. Și plînse, cu desfătare.

Cînd își ridică fruntea, decorul neasemuit al începutului de zi dispăruse. Și se simți ea însăși liniștită, puțin obosită, cu avîntul potolit. Fără să mai închidă fereastra, se duse să se întindă în pat, mai visă cîteva clipe, apoi adormi atît de adînc, încît la orele opt nu auzi cînd o strigă tatăl ei și nu se trezi decît atunci cînd el intră în odaie.

Baronul voia să-i arate cum înfrumusețase castelul, castelul *ei*.

Fațada, care dădea spre interiorul domeniului, era despărțită de drum printr-o curte largă, plantată cu meri. Drumul acela, zis vicinal, trecea printre curțile țăranilor, unindu-se peste o jumătate de leghe cu șoseaua cea mare, ce mergea de la Hâvre la Fécamp.

O alee dreaptă ducea de la bariera de lemn pînă la peron. Dependințele, căsuțe făcute din bolovani de mare și acoperite cu paie, se înșirau pe amîndouă părțile curții, de-a lungul șanțurilor celor două ferme.

Acoperișurile fuseseră înnoite, toată lemnăria reparată, pereții tencuiți, odăile tapisate din nou și tot interiorul proaspăt zugrăvit. Și vechiul castel mohorît își purta ca pe niște pete obloanele strălucitoare, de un alb argintiu, și tencuiala de ipsos cu care se cîrpise de curînd fațada cea mare, cenușie.

Cealaltă fațadă, în care se deschidea una din ferestrele de la odaia Jeannei, privea departe spre mare, pe deasupra păduricii și a zidului de ulmi retezați de vînt.

Braț la braț, Jeanne și baronul cercetară totul, nelăsînd la o parte nici un colțișor, apoi se plimbară încet pe aleile lungi de plopi, care închideau ceea ce numeau ei parcul. Iarba crescuse pe sub copaci, întinzîndu-și covorul ei verde. La capăt de tot, pădurica era încîntătoare, încîlcindu-și cărăruile întortocheate, despărțite între ele prin ziduri de frunziș. Un iepure țîșni fără veste, speriind-o pe Jeanne,

apoi sări peste povîrniș și o luă în goană la vale, printre trestiile de mare, spre faleză.

După dejun, cum doamna Adélaïde, încă istovită de drum, declară că se duce să se odihnească, baronul îi propuse Jeannei să coboare pînă la Yport.

Plecară, traversînd întîi cătunul Etouvent, din care făcea parte și castelul. Trei țărani îi salutară ca și cum i-ar fi cunoscut de cînd lumea.

Intrară apoi în pădurea de pe coastă, ce cobora pînă la malul mării, urmînd o vale ocolită.

În curînd, apăru și satul Yport. Femeile, care stăteau pe pragul caselor cîrpindu-și boarfele, îi priveau cum trec. Strada în pantă, cu o gîrlă în mijloc și cu grămezi de gunoaie zăcînd în fața ușilor, răspîndea un iz puternic de saramură. Plase cafenii, pe care mai rămăseseră ici și colo solzi sclipitori, ca niște bănuți de argint, se uscau sprijinite de ușile cocioabelor, pe unde ieșeau mirosuri grele, de familii numeroase, viermuind într-o singură încăpere.

Cîțiva porumbei se plimbau pe marginea gîrlei, căutîndu-și hrană.

Jeanne se uita la toate acestea, și toate i se păreau ciudate și noi, ca într-un decor de teatru.

Și, dintr-o dată, la o cotitură, zări marea de un albastru opac și neted, ca într-un decor de teatru.

Se opriră în fața plajei, să privească. În larg treceau pînze, albe ca aripile unor păsări. La dreapta ca și la stînga, se înălța faleza uriașă. Într-o parte, un fel de cap îți oprea în loc privirea, în timp ce în cealaltă parte linia coastelor se prelungea la nesfîrșit, pînă nu se mai zărea decît ca o dungă nelămurită.

Într-una din spărturile apropiate ale coastei, se vedeau un loc de debarcare și cîteva case. Valuri mărunte, care împodobeau marea cu ciucuri de spumă, se rostogoleau pe pietre cu foșnet ușor.

Bărcile de prin împrejurimi, trase pe povîrnișul cu pietre rotunjite, se odihneau pe-o coastă, întinzîndu-și la soare

obrajii umflați, lăcuiți cu gudron. Cîțiva pescari le pregăteau pentru fluxul de seară.

Unul din ei se apropie să le ofere pește. Jeanne cumpără o mreană, pe care ținu s-o ducă singură la castel.

Atunci, omul își propuse serviciile pentru plimbări pe mare, repetîndu-și numele de mai multe ori în șir, ca să le intre bine în minte :

— Lastique, Joséphin Lastique.

Baronul îi promise că n-o să-l uite.

Se întoarseră spre castel.

Cum peștele, greu, o obosea, Jeanne îi petrecu prin urechi bastonul tatălui ei, pe care-l apucară fiecare de cîte un capăt. Mergeau veseli, urcînd coasta, flecărind ca doi copii, cu fruntea în vînt și cu ochii sclipitori, în timp ce mreana, care le moleșea cu încetul brațele, mătura iarba cu coada ei grasă.

II

Începu apoi, pentru Jeanne, o viață liberă și încîntătoare. Citea, visa și hoinărea, singură-singurică, prin împrejurimi. Rătăcea cu pas domol de-a lungul drumurilor, pierdută în visuri, sau cobora în salturi văile mici și întortocheate, ale căror spinări purtau de o parte și de alta, ca pe o mantie de aur, o blană de flori de măceș. Mireasma lor puternică și dulce, întărită de căldură, o îmbăta ca un vin parfumat. Și, la auzul vuietului îndepărtat al valurilor rostogolite pe plajă, părea că o furtună îi legăna sufletul.

O moleșeală o făcea să se întindă, uneori, pe iarba deasă a unui povîrniș. Sau, alteori, cînd zărea fără veste, la o cotitură a văii, într-o pîlnie de verdeață, un triunghi albastru de mare sclipind în soare și cu o pînză la orizont, o năpădeau bucurii nesăbuite, ca la apropierea tainică a unei fericiri ce ar fi plutit deasupra ei.

O dragoste de singurătate o cuprindea în liniștea acestui ținut răcoros și, în pacea zărilor rotunjite, rămînea atît de mult nemișcată pe vîrful colinelor, încît iepurașii sălbatici treceau sărind pe la picioarele ei.

Adeseori alerga pe faleză, biciuită de aerul ușor al coastelor, cu trupul fremătînd de neasemuita fericire de a se mișca fără oboseală, ca peștii în apă sau ca rîndunelele în văzduh.

Arunca pretutindeni amintiri, așa cum arunci semințe în pămînt, amintiri din acelea ale căror rădăcini nu pier pînă la moarte. Și i se părea că, în fiecare din făgașurile acelor văi, semăna cîte ceva din inima ei.

Începu să se scalde în mare, cu patimă. Înota pînă nu se mai zărea de pe țărm, simțindu-se puternică, îndrăzneață și nefiindu-i frică. Se simțea bine în apa aceea rece, limpede și albastră, care o purta legănînd-o. Cînd ajungea departe, în larg, se întindea pe spate, cu brațele încrucișate pe piept, cu ochii pierduți în azurul adînc al cerului, străbătut de zborul iute al unei rîndunele sau de umbra albă a unei păsări de mare. Nu se mai auzea nimic, decît murmurul îndepărtat al talazurilor ce se izbeau de mal și șoapta nedeslușită a pămîntului, lunecînd încă peste unduirea valurilor, dar vag, aproape imperceptibil. Apoi Jeanne se răsucea în apă și, înnebunită de bucurie, începea să țipe ascuțit, bătînd unda cu amîndouă mîinile.

Uneori, cînd se aventura prea departe, venea o barcă s-o caute.

Se întorcea la castel hămesită de foame, însă ușoară, sprintenă, cu zîmbetul pe buze și cu ochii plini de fericire.

Cît despre baron, el se gîndea la mari întreprinderi agricole. Voia să facă încercări, să aducă progresul, să experimenteze mașini noi, să aclimatizeze rase străine, și-și petrecea o mare parte din timp discutînd cu țăranii, care clătinau din cap, neîncrezători în proiectele lui.

Pleca apoi, adeseori, pe mare cu pescarii din Yport. După ce cerceta toate grotele, izvoarele și stîncile ascuțite din vecinătate, voia să pescuiască și el ca un simplu pescar.

În zilele cu vînt lin, cînd pînzele umflate făceau să lunece pe spinarea valurilor găoacea pîntecoasă a bărcilor, și cînd de la fiecare bord atîrna, pînă-n fundul mării, undița lungă și șerpuitoare, urmărită de bancurile de scrumbii, baronul ținea în mîna tremurătoare de emoție frînghia scurtă, pe care o simțea vibrînd îndată ce se zbătea un pește prins.

Pleca la lumina lunii, să ridice plasele așezate în ajun. Îi plăcea să audă cataргul trosnind, să tragă în piept răbufnirile șuierătoare și reci ale nopții. Și, după ce ocolea îndelung ca să-și găsească semnele plutitoare, călăuzindu-se după vreo creastă de stîncă, după vreo clopotniță sau după farul din Fécamp, se simțea fericit să stea nemișcat sub primele raze ale soarelui, care făceau să strălucească pe puntea bărcii spinarea vîscoasă a vulpilor de mare, în chip de evantai, și pîntecele gras al calcanilor.

La fiecare masă, baronul povestea cu încîntare pe unde umblase. La rîndul ei, măicuța îi spunea de cîte ori străbătuse aleea cea mare de plopi, aceea din dreapta, de lîngă ferma Couillard, cealaltă neavînd destul soare.

Cum i se recomandase să „facă mișcare", se încăpățîna să umble. Îndată ce se risipea răcoarea nopții, cobora, sprijinindu-se de brațul Rosaliei, înfășurată într-o pelerină și în două șaluri și cu capul înfofolit într-o capelină neagră, acoperită, la rîndul ei, cu o împletitură roșie.

Apoi, tîrîndu-și piciorul stîng, ceva mai greu decît celălalt, cu care săpase în tot lungul drumului, una la dus și alta la întors, două dîre prăfuite din care iarba pierise, baroana relua la nesfîrșit aceeași călătorie în linie dreaptă, de la colțul castelului pînă la primii arbuști ai pădurii. Ceruse să i se așeze cîte o bancă la fiecare capăt al acestui drum, și la fiecare cinci minute se oprea, spunîndu-i răbdătoarei bone, care o susținea :

— Să stăm puţin, fata mea, mă simt cam obosită.

Şi, la fiecare popas, lăsa pe cîte una din bănci cînd împletitura de pe cap, cînd un şal, apoi capelina, apoi celălalt şal, apoi pelerina. Şi toate acestea alcătuiau, la cele două capete ale aleii, două grămezi mari de haine, pe care Rosalie le ducea pe braţul cel liber cînd se întorceau în casă, la prînz.

După-amiază, baroana se plimba din nou, dar cu un mers mai domol, cu popasuri mai lungi, aţipind chiar din cînd în cînd, cîte o oră, pe fotoliul ce i se aducea din casă.

Această plimbare, ea o numea „exerciţiul meu", aşa cum zicea „hipertrofia mea".

Un medic, consultat cu zece ani în urmă, cînd baroana se sufoca, vorbise de hipertrofie. Cuvîntul acesta, pe care nu-l înţelegea, îi intrase de atunci în minte. Îi punea cu încăpăţînare pe baron, pe Jeanne şi pe Rosalie, să-i pipăie inima, pe care nimeni nu i-o mai simţea, îngropată în grăsime cum era, dar se împotrivea cu toată energia s-o mai cerceteze şi alt medic, de frică să nu i se mai găsească şi alte maladii. Şi vorbea de „hipertrofia ei" cu orice prilej, şi atît de des, încît ai fi zis că această boală era numai a ei, că-i aparţinea ca ceva unic, asupra căruia nimeni nu mai avea nici un drept.

Baronul zicea şi el „hipertrofia nevestei mele" şi Jeanne „hipertrofia mamei", aşa cum ar fi spus „rochia", „pălăria" sau „umbrela" ei.

În tinereţe fusese foarte drăguţă şi subţire ca o trestie. După ce valsase în braţele tuturor uniformelor imperiului, citise *Corinne* [1], care o făcuse să plîngă, şi de atunci acest roman îi rămăsese puternic întipărit în minte.

Pe măsură ce se îngrăşase, sufletul ei căpătase avînturi tot mai poetice. Şi cînd obezitatea o ţintui într-un fotoliu, mintea ei rătăci prin numeroase aventuri de dra-

[1] E vorba de romanul plin de episoade romanţioase al scriitoarei Anne-Louise-Germaine de Staël-Holstein (1766—1817) intitulat *Corinne sau Italia.*

goste, a căror eroină se credea. Unele îi erau cu deosebire dragi şi le rechema mereu în visurile ei, aşa cum o flaşnetă repetă la nesfîrşit aceeaşi melodie, dacă-i învîrţi manivela. Toate romanţele languroase, în care era vorba de femei captive şi de rîndunele, îi aduceau negreşit lacrimi în ochi. Îi plăceau chiar şi cîteva cîntece mai deocheate de Béranger, de dragul regretelor pe care i le trezeau.

Rămînea adeseori ceasuri întregi nemişcată, pierdută în visările ei. Domeniul de la Peuples îi plăcea nespus, deoarece împrumuta un decor romanelor sufletului ei, amintindu-i, şi prin pădurile din jur, şi prin cîmpia stearpă, şi prin vecinătatea mării, romanele lui Walter Scott, pe care le citea de cîteva luni.

În zilele cînd ploua, stătea închisă în casă, cercetînd ceea ce numea „moaştele" ei. Aceste „moaşte" erau toate scrisorile ei vechi, ale tatălui şi mamei ei, ale baronului, din vremea logodnei lor, şi altele. Le ţinea încuiate într-un scrin de mahon, împodobit la colţuri cu sfincşi de aramă, şi, din cînd în cînd, zicea cu un anume glas :

— Rosalie, fata mea, adu-mi sertarul cu *amintiri.*

Fata deschidea scrinul, trăgea sertarul şi-l aşeza pe un scaun lîngă stăpîna ei, care începea să citească scrisorile încet, una cîte una, lăsînd să cadă peste ele, cînd şi cînd, cîte o lacrimă.

Uneori, Jeanne o înlocuia pe Rosalie, plimbînd-o pe măicuţa, care-i povestea amintiri din copilărie. Şi se regăsea în acele întîmplări de altădată, mirîndu-se de potrivirea gîndurilor şi a dorinţelor lor, pentru că fiecare inimă îşi închipuie că ea a tresărit întîi în faţa nenumăratelor senzaţii care au făcut să bată inimile primilor oameni, şi le vor mai face să bată şi pe ale ultimilor bărbaţi şi femei.

Mersul lor domol urma încetineala povestirii domoale, întreruptă deseori de sufocările baroanei. Şi atunci, gîndul Jeannei, sărind peste povestea începută, se avînta spre viitorul plin de bucurii, scăldîndu-se în nădejdi.

Într-o după-amiază, pe cînd se odihneau pe banca din fund, văzură deodată la capătul aleii, îndreptîndu-se spre ele, un preot pînteços.

Salută de departe, își luă un aer surîzător, le mai salută o dată, de la trei pași și strigă :

— Ei, doamnă baroană, cum o mai ducem ?

Era preotul satului.

Născută în veacul filozofilor, crescută în vremea revoluției de un tată prea puțin credincios, nu se ducea niciodată la biserică, deși iubea preoții, dintr-un fel de instinct religios de femeie.

Uitase cu totul de abatele Picot, preotul ei, și, cînd îl văzu, se înroși. Își ceru iertare că nu se dusese ea să-l vadă întîi. Însă el nu părea deloc supărat. Se uită la Jeanne, o felicită că arăta așa de bine, se așeză, își puse tricornul pe genunchi și-și șterse fruntea. Era foarte gras, foarte roșu și asuda cumplit. În fiecare clipă scotea din buzunar o batistă mare în pătrățele, îmbibată de sudoare, și-și ștergea obrazul și gîtul. Dar nu-și vîra bine batista udă în adîncurile negre ale buzunarelor, că alte picături îi ieșeau pe obraz și, căzînd pe sutana întinsă pe pîntec, fixau în pete mici și rotunde praful călător al drumurilor.

Era vesel, adevărat preot de țară, îngăduitor, bun de gură și cumsecade. Povesti tot felul de întîmplări, vorbi despre oamenii din sat și nu arătă a fi observat că cele două enoriașe nu dăduseră încă pe la biserică, indolența baroanei împăcîndu-se de minune cu credința ei șovăielnică, iar Jeanne fiind prea fericită că scăpase de la călugărițe, unde se săturase pînă-n gît de ceremonii religioase.

Veni și baronul. Religia lui panteistă îl lăsa indiferent în privința dogmelor. Se purtă drăguț cu abatele, pe care-l cunoștea din vedere, și-l opri la masă.

Preotul izbuti să placă, datorită acelei viclenii inconștiente pe care mîntuirea sufletelor o dă oamenilor celor

mai obișnuiți cînd sînt chemați, prin voia împrejurărilor, să exercite o putere asupra semenilor lor.

Baroana îl răsfață, atrasă poate, spre el, printr-una din acele afinități care-i apropie pe cei ce se aseamănă, fața lui ca sîngele și respirația lui scurtă plăcînd obezității ei gîfîitoare.

La desert, abatele căpătă o vervă de popă chefliu — îngăduința aceea familiară de la sfîrșitul meselor vesele.

Și deodată strigă, ca și cum chiar atunci i-ar fi trecut prin minte o idee fericită :

— Dar știți că am un enoriaș nou, pe care trebuie să vi-l prezint ? Domnul viconte de Lamare.

Baroana, care cunoștea pe degete blazoanele din ținut, întrebă :

— O fi din familia de Lamare din Eure ?

Preotul încuviință :

— Da, doamnă, e fiul vicontelui Jean de Lamare, care a murit anul trecut.

Atunci doamna Adélaïde, care ținea la noblețe mai mult ca la orice, începu să-i pună o mulțime de întrebări. Și așa află că tînărul, după ce plătise datoriile tatălui său, vînzînd castelul familiei, se statornicise deocamdată într-una din cele trei ferme pe care le mai avea în Etouvent. Acestea îi aduceau, în total, o rentă de vreo cinci, șase mii de livre. Însă vicontele era econom și chibzuit. Se gîndea să trăiască simplu doi sau trei ani, în pavilionul acela modest, și să pună la o parte bani cu care să poată ieși în lume și să se poată însura convenabil, fără să intre în datorii sau să-și ipotecheze fermele.

Și preotul adăugă :

— E un băiat foarte drăguț. Și așa de gospodar, așa de liniștit... Numai că i se urăște grozav prin părțile noastre.

Baronul zise :

— Aduceți-l pe la noi, domnule abate. Poate că asta i-ar face plăcere din cînd în cînd.

Apoi schimbară vorba.

După ce trecură în salon şi-şi băură cafeaua, preotul ceru îngăduinţă să se plimbe puţin prin grădină, obişnuind să facă mişcare după fiecare masă. Baronul îl însoţi. Se plimbară încet de-a lungul faţadei albe a castelului, ducîndu-se şi întorcîndu-se. Umbrele lor, una subţire şi cealalată rotundă, cu o ciupercă pe cap, se depărtau şi se apropiau cînd înaintea, cînd în urma lor, după cum mergeau cu faţa sau cu spatele spre lună. Preotul, care molfăia un fel de ţigarétă scoasă din buzunar, îi explică baronului rostul ei, vorbind pe şleau, ca oamenii de la ţară :

— Ştiţi, asta mă ajută să rîgîi, că eu am digestia cam grea.

Apoi, fără veste, uitîndu-se la cerul pe care aluneca luna luminoasă, adăugă :

— Nu te mai saturi niciodată de o priveliştе ca asta.

Şi se întoarse în casă, să-şi ia rămas bun de la doamne.

III

Duminica următoare, baroana şi Jeanne se duseră la biserică, mînate de un delicat sentiment de respect faţă de parohul lor.

Îl aşteptară după slujbă, să-l invite pe joi la prînz. Preotul ieşi din altar, însoţit de un tînăr înalt şi elegant, care-l ţinea prietenеşte de braţ.

Îndată ce le zări pe cele două femei, făcu o mişcare de fericită surpriză şi strigă :

— Ia te uită, cum s-a nimerit ! Daţi-mi voie, doamnă baroană şi domnişoară Jeanne, să vă prezint pe vecinul dumneavoastră, domnul viconte de Lamare.

Vicontele se înclină, mărturisi că de mult dorea să le cunoască pe aceste două doamne, apoi începu să discute cu uşurinţă, ca un om de lume care ştie să se poarte.

Avea una din acele figuri fericit alcătuite, la care visează femeile, dar displac tuturor bărbaților. Părul negru și creț îi umbrea fruntea netedă, iar sprîncenele mari și regulate, de parcă erau artificiale, dădeau un aer adînc și mîngîietor ochilor întunecați, cu albul bătînd ușor în albastru.

Genele lungi și dese împrumutau privirii acea elocvență pătimașă, care tulbură în saloane femeile frumoase și mîndre, făcînd să se întoarcă, pe stradă, fata cu bonetă și cu panerul pe braț.

Farmecul languros al acestor ochi te îndreptățea să crezi în adîncimea cugetării lor și dădea importanță celor mai neînsemnate vorbe ale lui.

Barba deasă, lucitoare și fină îi ascundea maxilarele cam prea puternice.

Se despărțiră, după multe salutări.

Peste două zile, domnul de Lamare le făcu prima vizită. Sosi tocmai cînd încercau o bancă rustică, așezată chiar în aceeași dimineață sub platanul cel mare din fața ferestrelor salonului. Baronul ar fi vrut să mai așeze una sub tei, ca să fie pereche, dar soția sa, dușmană a oricărei simetrii, se împotrivea. Întrebat, vicontele îi dădu dreptate baroanei.

Vorbi apoi despre ținutul acela, pe care-l găsea foarte „pitoresc", deoarece în plimbările lui singuratice descoperise multe „poziții" încîntătoare. Uneori, ochii lui întîlneau, ca din întîmplare, ochii Jeannei. Și sub privirea aceea bruscă, repede întoarsă în altă parte, în care străbăteau o admirație mîngîietoare și o caldă simpatie, fata încerca o impresie ciudată.

D. de Lamare-tatăl, mort cu un an în urmă, cunoscuse un prieten intim al d-lui des Cultaux, tatăl măicuței. Și descoperirea acestei cunoștințe dădu naștere unei conversații despre alianțe, întîmplări și nesfîrșite rubedenii. Baroana făcea adevărate eforturi de memorie, stabilind ascendențele și descendențele altor familii și circulînd,

fără să se rătăcească o clipă, prin labirintul complicat al genealogiilor.

— Spuneți-mi, viconte, ați auzit vorbindu-se de familia Saunoy de Varfleur, al cărui fiu mai mare, Gontran, s-a căsătorit cu o verișoară de Coursil, o Coursil-Courville, iar cel mai mic cu una din verișoarele mele, mademoiselle de la Roche-Aubert, înrudită cu familia Crisange ? Domnul de Crisange a fost prietenul intim al tatălui meu și trebuie să-l fi cunoscut și pe tatăl dumneavoastră.

— Da, doamnă. Nu e acel domn de Crisange care a emigrat și al cărui fiu s-a ruinat ?

— Chiar el. A cerut-o în căsătorie pe mătușa mea după moartea soțului ei, contele d'Eretry. Dar ea nu l-a luat, pentru că trăgea tabac. Relativ la aceasta, poate că știți ce s-a mai întîmplat cu familia Viloise ? Au plecat din Touraine pe la 1813, după ce sărăciseră, ca să se stabilească în Auvergne, și n-am auzit vorbindu-se de ei.

— Mi se pare, doamnă, că bătrînul marchiz a murit căzînd de pe cal. A lăsat o fiică măritată cu un englez, și pe cealaltă cu un oarecare Bassolle, comerciant, bogat pe cît se zice, care o sedusese.

Și mereu reveneau nume auzite și reținute încă din copilărie, din conversațiile rudelor bătrîne. Și căsătoriile dintre aceste familii egale ca rang luau în mintea lor proporțiile unor mari evenimente publice. Vorbeau despre oameni pe care nu-i văzuseră niciodată ca și cum i-ar fi cunoscut îndeaproape, iar oamenii aceia, pe alte meleaguri, vorbeau tot așa despre ei. Și se simțeau de departe intimi, aproape prieteni, aproape rude, doar pentru simplul motiv că aparțineau acelèiași clase, aceleiași caste, și că în vinele lor curgea un sînge deopotrivă de nobil.

Baronul, destul de sălbatic din fire și cu o educație care nu se împăca deloc cu credințele și cu prejudecățile oamenilor din lumea lui, necunoscînd familiile din împrejurimi, îi ceru vicontelui informații asupra lor.

Domnul de Lamare îi răspunse :

— O, nu prea sînt nobili prin părțile noastre — cu tonul cu care ar fi declarat că nu prea erau iepuri pe dealuri, și-i dădu amănunte.

Pe o rază mai apropiată, nu se găseau decît trei familii : marchizul de Coutelier, un fel de șef al aristocrației normande, vicontele și vicontesa de Briseville, dintr-o familie excelentă dar trăind destul de retrași, și, în sfîrșit, contele de Fourville, un fel de sperietoare, despre care se spunea că-și lăsa nevasta să moară de tristețe și că ducea o viață de vînător, în castelul său La Vrillette, ridicat pe malul unui iaz.

Mai erau și cîțiva parveniți, care trăiau numai ei între ei și care cumpăraseră ici și colo moșii. Dar vicontele nu-i cunoștea.

Apoi vicontele plecă, și cea din urmă privire și-o îndreptă spre Jeanne, ca și cum i-ar fi trimis un *rămas bun* special, mai prietenos și mai cald.

Baroana îl găsi încîntător și, mai ales, foarte la locul lui. Iar baronul încuviință :

— Într-adevăr, e-un băiat bine crescut.

Săptămîna următoare îl invitară la masă, și de atunci vicontele veni mereu.

De cele mai multe ori, ajungea pe la patru după-amiază, o găsea pe măicuța pe „aleea ei" și-i oferea brațul să-și facă „exercițiul ei". Cînd era acasă, Jeanne o sprijinea pe baroană de cealaltă parte și mergeau așa toți trei, încet, de la un capăt la altul al drumului larg și drept, la nesfîrșit. Vicontele nu vorbea nimic cu Jeanne. Dar ochii lui, care păreau de catifea neagră, întîlneau adeseori ochii ei, semănînd cu agata albastră.

De mai multe ori, coborîră amîndoi la Yport, împreună cu baronul.

Aflîndu-se într-o seară pe plajă, moș Lastique se apropie de ei și, fără să-și scoată din gură pipa, a cărei lipsă ar fi mirat pe oricine, poate mai mult decît dacă i-ar fi lipsit nasul, le spuse :

— Cu un vînt ca ăsta, domnule baron, gîndesc că ne-am putea duce mîine pîn' la Etretat şi-napoi, fără multă bătaie de cap.

Jeanne îşi împreună mîinile :

— O, papa, dacă ai vrea !

Baronul se întoarse spre domnul de Lamare, întrebîndu-l :

— Veniţi cu noi, viconte ? Am prînzi acolo.

Şi plimbarea se hotărî într-o clipă.

Jeanne sări din pat în zorii zilei. Îl aşteptă pe tatăl ei, care se îmbrăca mai încet, apoi plecară amîndoi prin rouă, străbătînd întîi cîmpia, apoi pădurea care răsuna de cîntecul păsărilor. Vicontele şi moş Lastique stăteau pe un scripete.

Alţi doi pescari le dădură o mînă de ajutor la plecare. Cu umerii sprijiniţi de marginea bărcii, bărbaţii împingeau din toate puterile. Barca înainta cu greu pe pietriş. Lastique îi strecura sub fund suluri de lemn unse, apoi, întorcîndu-se la locul lui, relua cu glas tărăgănat nesfîrşitul : „Hei, hop !", care trebuia să cumpănească efortul comun.

Dar cînd ajunseră la povîrniş, barca o luă la vale fără veste, coborînd pe pietrele rotunde cu zgomot mare de pînză sfîşiată. Se opri scurt lîngă dîra de spumă lăsată de valurile mici şi toată lumea se aşeză pe bănci. Apoi, cei doi oameni de pe mal o împinseră în apă.

Venind din larg, o briză neîntreruptă şi uşoară atingea şi încreţea faţa mării. Înălţară pînza, care se umflă puţin, şi barca porni domol, abia legănată de valuri.

La început, se depărtară. Spre orizont, coborîndu-se, cerul se făcea una cu oceanul. În urma lor, faleza înaltă şi dreaptă îşi arunca la picioare umbra uriaşă ; povîrnişuri cu iarbă, pline de soare, o despicau ici şi colo. Pînze cafenii ieşeau de după digul alb de la Fécamp şi, departe, înaintea lor, o stîncă de o formă ciudată, rotunjită şi gău-

rită dintr-o parte pînă în cealaltă, aducea oarecum cu un elefant enorm ce-şi muia trompa în valuri. Era poarta cea mică de la Etretat.

Ţinîndu-se cu mîna de marginea bărcii, uşor ameţită de legănarea valurilor, Jeanne se uita în depărtare. Şi i se părea că numai trei lucruri erau într-adevăr frumoase pe lume : lumina, spaţiul şi apa.

Nimeni nu vorbea. Moş Lastique, care ţinea cîrma şi funia pînzei, trăgea din cînd în cînd cîte-o duşcă din sticla ascunsă sub bancă şi fuma fără întrerupere din ciotul lui de pipă, care părea că n-o să se stingă niciodată. Scotea mereu un fir subţire de fum albastru, în timp ce altul, exact la fel, îi ieşea pe la colţul gurii. Niciodată nu-l vedeai aprinzîndu-şi luleaua de pămînt, mai neagră ca abanosul sau umplîndu-şi-o cu tutun. Doar uneori o apuca într-o mînă, o scotea din gură şi, prin acelaşi colţ al gurii pe unde ieşea fumul, slobozea în mare o ţîşnitură lungă de scuipat cafeniu.

Stînd pe banca din faţă, baronul supraveghea pînza, ţinînd locul unui om de ajutor. Jeanne şi vicontele stăteau alături, uşor tulburaţi amîndoi. O putere necunoscută făcea să li se întîlnească privirile, pe care şi le ridicau în aceeaşi clipă, de parcă le dădea cineva de veste, căci între ei începuse să plutească duioşia nelămurită şi subtilă ce se naşte atît de repede între doi tineri, atunci cînd băiatul nu-i urît şi cînd fata e frumoasă. Şi se simţeau fericiţi unul lîngă altul, poate pentru că se gîndeau unul la altul.

Soarele se înălţa, să privească parcă mai de sus marea nesfîrşită, întinsă sub el. Dar ea, cochetă, se învălui într-o ceaţă uşoară, pentru a se ascunde de razele lui. Era o ceaţă transparentă, aurie, plutind aproape de faţa apei, care fără să ascundă nimic, doar îndulcea depărtările. Soarele îi arunca săgeţi de flăcări, topindu-i aburul strălucitor şi, cînd ajunse în toată puterea, aburul se împrăş-

tie şi pieri. Iar marea, netedă ca oglinda, începu să sclipească în lumină.

Jeanne şopti, mişcată :

— Cît e de frumos !

Vicontele îi răspunse :

— O, da, e frumos !

Lumina limpede a dimineţii trezea parcă un ecou în inimile lor.

Şi, deodată, descoperiră arcadele cele mari de la Etretat, ca două picioare ale falezei păşind în mare, înalte de puteau trece corăbiile pe sub ele, în timp ce un colţ de stîncă albă şi ascuţită se ridica în faţa celei dintîi.

Atinseră ţărmul şi, pe cînd baronul, coborît înaintea celorlalţi, ţinea barca lîngă mal, trăgînd de o frînghie, vicontele o luă pe Jeanne în braţe, ca s-o ducă pe uscat fără să-şi ude picioarele. Urcară apoi, unul lîngă altul, grămada de bolovani a zăgazului, emoţionaţi de scurta lor îmbrăţişare, şi-l auziră deodată pe moş Lastique spunîndu-i baronului :

— Gîndesc că straşnică pereche ar face amîndoi !

Prînzul pe care-l luară într-un han mic, aproape de plajă, fu încîntător. Amorţindu-le glasul şi gîndurile, oceanul îi lăsase taciturni. Dar masa îi făcu flecari, flecari ca nişte copii în vacanţă.

Lucrurile cele mai simple le stîrneau veselii fără sfîrşit.

Cînd se aşeză la masă, moş Lastique îşi vîrî în beretă pipa, care scotea încă fum. Şi toată lumea rîse. O muscă, atrasă fără îndoială de nasul lui stacojiu, i se aşeză deasupra de cîteva ori. După ce o alunga cu o mişcare a mîinii, prea înceată ca s-o prindă, musca se aşeza pe o perdea de muselină, pe care nenumărate surori de-ale ei o murdăriseră demult, şi părea că pîndeşte, lacomă, nasul aprins al pescarului, deoarece curînd îşi lua din nou zborul, ca să se întoarcă la loc.

La fiecare zbor al gîzei, izbucnea un rîs nebun. Iar

cînd bătrînul, plictisit de cît îl gîdilase, bombăni : „E-a naibii de-ncăpăţînată !" — Jeanne şi vicontele începură să rîdă cu lacrimi, răsucindu-se, apăsîndu-şi şervetele pe gură ca să nu ţipe.

După cafea, Jeanne zise :

— Ce-ar fi să ne plimbăm puţin ? Vicontele se ridică, dar baronul era mai bucuros să stea întins la soare, pe pietre, ca o şopîrlă.

— Duceţi-vă singuri, copii, le spuse el. Mă găsiţi aici peste o oră.

Trecură în linie dreaptă, printre cele cîteva cocioabe ale satului, şi, după ce lăsară în urmă un castel mic, care părea o fermă mare, ieşiră într-o vale descoperită ce se întindea înaintea lor. Legănarea mării îi moleşise, tulburîndu-le echilibrul obişnuit, aerul liber şi sărat îi înfometase, prînzul îi ameţise şi veselia îi iritase. Se simţeau puţin nebuni şi le venea să alerge în neştire pe cîmp. Jeanne îşi auzea urechile vîjîind, tulburată de senzaţii noi şi repezi.

Soarele cădea peste ei, mistuitor. De o parte şi de alta a drumului, grînele coapte se aplecaŭ, frînte de căldură. Cosaşii ţîrîiau îndelung şi puternic, nenumăraţi ca firele de iarbă, aruncînd peste tot, în grîu, în secară, în trestia de mare de pe coastă, strigătul lor subţire şi asurzitor.

Nici un glas nu se mai înălţa sub cerul fierbinte, de un albastru sclipitor şi îngălbenit de parcă stătea să se înroşească deodată, ca metalele cînd le apropii prea mult de cărbunii încinşi.

Zărind spre dreapta o pădurice, o luară într-acolo.

Strînsă între două povîrnişuri, o alee îngustă înainta pe sub copacii înalţi, prin al căror frunziş nu pătrundea soarele. De la început, îi prinse un fel de răcoare mucedă, acea umezeală care face să-ţi treacă fiori prin piele şi-ţi intră adînc în plămîni. Iarba dispăruse din lipsă de lumină şi de aer, dar pămîntul era acoperit cu muşchi.

Înaintară.

— Uite, acolo o să ne putem aşeza puţin, spuse Jeanne.

Doi copaci bătrîni se uscaseră şi, profitînd de spărtura făcută în bolta de frunziş, o ploaie de lumină se revărsa, încălzind pămîntul, trezind la viaţă germenii ierbii, ai păpădiilor şi lianelor, şi deschizînd o puzderie de flori mici şi albe, uşoare ca un abur, şi digitalele [1] ca nişte focuri de artificii. Fluturi, albine, bondari îndesaţi, ţînţari peste măsură de mari, ca nişte schelete de muscă, mii de gîze zburătoare, vacile-domnului, roşii şi pătate cu negru, gîndacii-dracului cu reflexe verzui şi alţii negri şi cu coarne umpleau fîntîna aceasta luminoasă şi caldă, săpată în umbra îngheţată a frunzişului greu.

Se aşezară cu capul în umbră, cu picioarele la căldură. Se uitau la toată viaţa aceea măruntă, care mişuna scoasă la iveală de o rază de soare, şi Jeanne repeta înduioşată :

— Ce bine-i aici ! Ce bine e la ţară ! Uneori aş vrea să fiu o muscă, sau un fluture, să mă pot ascunde în flori...

Apoi, pe un ton mai coborît, mai apropiat, de mărturisire, vorbiră de ei, de obişnuinţele şi gusturile lor. El pretindea a fi de pe acum dezgustat de lume, obosit de viaţa lui uşuratică : mereu acelaşi şi acelaşi lucru, fără să găseşti în ea nimic adevărat, nimic sincer.

Lumea ! Cum ar fi vrut s-o cunoască şi ea ! Dar era încredinţată de mai înainte că nu preţuia cît viaţa de la ţară.

Şi cu cît inimile lor se apropiau, cu atît îşi spuneau mai ceremonios „domnule“ şi „domnişoară“ şi cu atît privirile lor îşi surîdeau, contopindu-se. Şi li se părea că un simţămînt de bunătate, necunoscută pînă atunci, pătrundea în ei, o duioşie mai cuprinzătoare, un interes pentru nenumărate lucruri cu care nu-şi bătuseră capul niciodată pînă atunci.

[1] *Digitală*, plantă erbacee veninoasă ; degeţel roşu.

Se întoarseră la han. Dar baronul plecase pe jos pînă la Chambre-aux-Demoiselles, o grotă săpată într-o ridicătură a falezei, şi ei îl aşteptară.

Nu se arătă decît la ora cinci seara, după o lungă plimbare pe ţărm.

Se urcară din nou în barcă. Şi barca o luă domol, cu vîntul în spate, fără smucituri, fără a părea că înaintează. Briza aducea răbufniri uşoare şi călduţe, care întindeau pînza o clipă, apoi o lăsau să cadă, moale, de-a lungul catargului. Apa opacă părea moartă, iar soarele, istovit de arşiţă, cobora spre ea pe nesimţite, urmîndu-şi drumul lui circular.

Marea îi toropea, silindu-i din nou să tacă.

În sfîrşit, Jeanne zise :

— Ce mult mi-ar plăcea să călătoresc !

Vicontele răspunse :

— Da, dar e aşa de trist să călătoreşti de unul singur ! Trebuie să mai fii cu cineva, să ai cui împărtăşi impresiile.

Ea se gîndi.

— Adevărat... totuşi, îmi place să mă plimb singură... şi ce bine te simţi cînd visezi singură, singură de tot...

El o privi lung.

— Se poate visa şi în doi.

Jeanne îşi plecă ochii. Era o aluzie ? Poate. Cercetă orizontul, ca pentru a-l descoperi şi mai departe, apoi răspunse cu glas scăzut :

— Aş vrea să mă duc în Italia... şi în Grecia... o, da, în Grecia... şi în Corsica ! Trebuie să fie aşa de sălbatic şi de frumos acolo !

El prefera Elveţia, pentru căsuţele ei de lemn şi pentru lacurile ei.

Ea zise :

— Nu, mie mi-ar plăcea ţările încă noi, cum e Corsica, sau cele foarte vechi şi pline de amintiri, ca Grecia. Trebuie să fie aşa de plăcut să regăseşti popoarele a căror

istorie o cunoşti din copilărie, să vezi locurile unde s-au petrecut atîtea lucruri mari...

Mai puţin entuziasmat, vicontele declară :

— Pe mine Anglia mă atrage. E o ţară foarte instructivă.

Şi începură să colinde tot pămîntul, cîntărind atracţiile fiecărei ţări, de la poli pînă la ecuator, extaziindu-se în faţa peisajelor imaginare şi a obiceiurilor de necrezut ale unor popoare ca laponii sau chinezii, ajungînd însă la concluzia că cea mai frumoasă ţară din lume tot Franţa era, cu clima ei temperată, răcoroasă vara şi blîndă iarna, cu cîmpiile ei bogate, cu pădurile ei verzi, cu fluviile largi şi liniştite şi cu acel cult al artelor care, de la marile secole ale Atenei, n-a mai existat nicăieri.

Apoi tăcură.

Tot mai coborît, soarele parcă sîngera. Şi o trenă largă de lumină, o cărare orbitoare alerga pe faţa apei, de la capătul oceanului pînă la dîra lăsată de barcă.

Cele din urmă adieri de vînt conteniră, orice încreţitură se netezi, şi pînza, nemişcată, se înroşi. O linişte fără sfîrşit parcă amorţi spaţiul şi se aşternu în jurul acestei întîlniri a elementelor, în timp ce, arcuindu-şi sub cer pîntecele lucitor şi lichid, marea, logodnică monstruoasă, îşi aştepta iubitul de foc ce cobora spre ea. Iar el se grăbea să cadă, împurpurat parcă de dorinţa îmbrăţişării lor. O atinse şi, puţin cîte puţin, marea îl înghiţi.

Atunci, o răcoare alergă de la orizont. Un fior încreţi sînul mişcător al apei, ca şi cum astrul dispărut ar fi aruncat peste lume un suspin de uşurare.

Înserarea nu ţinu mult şi noaptea se lăsă, ciuruită de stele. Moş Lastique puse mîna pe lopeţi, şi atunci văzură că apa era fosforescentă. Unul lîngă altul, Jeanne şi vicontele priveau sclipirile tremurătoare pe care barca le lăsa în urma ei. Aproape că nu se mai gîndeau la nimic, contemplînd vag, aspirînd înserarea într-o fermecătoare tihnă. Şi cum Jeanne îşi sprijinea o mînă de barcă, un deget

de-al lui se apropie ca din întîmplare, lipindu-se de pielea ei. Şi ea nu se feri, surprinsă, fericită şi ruşinată de această atingere atît de fină.

Seara, cînd se întoarse în odaia ei, se simţi ciudat de emoţionată şi atît de înduioşată, încît îi venea mereu să plîngă. Se uită la pendulă, se gîndi că albina cea mică bătea ca o inimă, ca o inimă prietenă, şi că va fi martora întregii sale vieţi, că va fi alături de ea, cu tictacul ei viu şi regulat, în toate bucuriile şi necazurile. Opri o clipă zburătoarea aurie, s-o sărute pe aripi. Ar fi sărutat orice. Îşi aminti că ascunsese în fundul unui sertar o păpuşă veche, de pe vremuri. O căută, o regăsi cu bucuria pe care o simţi cînd îţi regăseşti prietenele iubite şi, strîngînd-o la piept, acoperi cu sărutări fierbinţi obrajii vopsiţi şi fuiorul de păr creţ al jucăriei.

Apoi, ţinînd-o în braţe, se gîndi.

Oare, *El* să fie soţul promis de nenumărate glasuri tainice, pe care o providenţă infinit de bună îl aruncase, aşa, în calea ei ? Oare, el era, într-adevăr, fiinţa aceea creată anume pentru ea, căreia o să-i închine întreaga viaţă ? Oare, ei erau cei doi ursiţi ale căror dorinţe, întîlnindu-se, aveau să se amestece, să se contopească pînă-ntr-atît încît să dea naştere *Iubirii* ?

Nu simţea încă acele avînturi nestăpînite ale întregii fiinţe, acele înflăcărări nebune, acea adîncă răscolire care îşi închipuia ea că e pasiunea. Totuşi, i se părea că începuse să-l iubească, pentru că atunci cînd se gîndea la el, şi se gîndea mereu, i se părea uneori că se pierde. Prezenţa lui o tulbura ; se înroşea şi pălea cînd îi întîlnea privirea, se înfiora cînd îi auzea glasul.

În noaptea aceea, dormi puţin.

Apoi, zi după zi, o cuprinse tot mai năvalnic dorinţa tulburătoare de a iubi. Şi se întreba mereu, şi întreba şi florile de mărgărită, şi norii, şi bănuţii pe care-i arunca în aer.

Într-o seară, tatăl ei îi zise :

— Să te gătești frumos mîine dimineață.

Ea se miră :

— De ce, papa ?

Și el răspunse :

— E secret.

Cînd coborî, a doua zi, din odaia ei, fragedă, într-o rochie de culoare deschisă, găsi masa din salon încărcată cu cutii de bomboane, iar pe un scaun, un buchet uriaș.

În curte intră un cărucior pe două roți, pe care scria : *Lerat, cofetar. Fécamp. Mese pentru nunți.* Și Ludivine, ajutată de un ucenic bucătar, scotea pe la spatele cărucior ului o mulțime de panere joase, care miroseau ademenitor.

Atunci apăru și vicontele de Lamare. Pantalonii bine întinși, prinși cu o curelușă sub ghetele de lac, îi scoteau în evidență micimea piciorului. Redingota, lungă, și strînsă pe talie, lăsa să i se reverse pe piept, prin scobitura largă, dantela jaboului, iar cravata fină, înfășurată de mai multe ori în jurul gîtului, îl silea să-și țină sus capul brun și frumos, pe care era întipărită o distincție gravă. Avea alt aer ca de obicei, o înfățișare deosebită, pe care eleganța o dă pe neașteptate figurilor celor mai cunoscute. Jeanne se uita la el încremenită, ca și cum nu l-ar mai fi văzut niciodată. Îl găsea gentilom desăvîrșit, nobil din cap pînă-n picioare.

Vicontele se înclină, zîmbind :

— Ei, nășico, sînteți gata ?

Ea îngăimă :

— Dar ce e ? Ce s-a întîmplat ?

— Ai să afli curînd, zise baronul.

Caleașca înhămată trase la scară și doamna Adélaïde coborî cu mare pompă din odaia ei, la brațul Rosaliei, care păru atît de impresionată de eleganța domnului de Lamare, încît tăicuțul îi șopti oaspetelui :

— Ascultă, viconte, mi se pare că bona noastră te cam place !

Vicontele se înroşi pînă în vîrful urechilor, se făcu a nu auzi şi, luînd buchetul cel mare, i-l oferi Jeannei. Ea îl primi, şi mai nedumerită. Apoi, toţi patru se urcară în trăsură, iar bucătăreasa Ludivine, care-i aducea baroanei nişte supă rece, ca s-o mai întremeze, declară :

— Adevărat, doamnă, ai zice că-i o nuntă !

Coborîră din trăsură la intrarea în Yport. Şi pe măsură ce înaintau de-a lungul satului, pescarii în hainele lor noi, dar mototolite, ieşeau de prin case, salutau, strîngeau mîna baronului şi porneau în urma lor ca după o procesiune.

Vicontele îi oferise braţul Jeannei şi mergeau amîndoi înaintea tuturor.

Cînd ajunseră în faţa bisericii, se opriră. Şi crucea mare de argint se ivi dreaptă, ţinută sus de un copil de cor, în urma căruia venea alt copil, îmbrăcat în roşu şi alb, care ducea vasul cu agheasmă, cu sfeştocul în el.

Trecură apoi trei cîntăreţi bătrîni, dintre care unul şchiopăta, apoi omul cu „şarpele“ [1], apoi preotul, pe al cărui pîntec ascuţit se ridica, încrucişată, stola [2] aurie. Salută cu un zîmbet şi cu un semn din cap, apoi, cu ochii pe jumătate închişi, cu buzele molfăind o rugăciune şi cu bereta înfundată pînă peste nas, îi urmă pe ceilalţi preoţi, înveşmîntaţi în manteluţe albe, îndreptîndu-se spre mare.

Pe plajă aştepta o mulţime de oameni, în jurul unei bărci noi, împodobită cu ghirlande. Catargul, pînza şi frînghiile ei erau legate cu panglici lungi ce fluturau în vîntul uşor, iar numele bărcii, JEANNE, era scris la spate cu litere de aur.

Moş Lastique, patronul acestei bărci construite cu banii baronului, ieşi în întîmpinarea cortegiului. Dintr-o singură mişcare, toţi bărbaţii se descoperiră, şi un şir de fe-

[1] *Şarpele :* vechi instrument muzical de suflat, în formă de şarpe.

[2] *Stolă*, un fel de orar, pe care-l poartă preoţii catolici în timpul slujbei religioase.

mei înfășurate în mantii largi și negre, ce le cădeau în falduri mari din umeri, îngenunchează de jur împrejur la vederea crucii.

Străjuit de cei doi copii din cor, preotul se îndreptă spre un capăt al bărcii, în timp ce, la celălalt capăt, cei trei cîntăreți bătrîni, jegoși în veșmîntul lor alb, cu bărbiile păroase, cu aerul grav și cu ochii pe cartea de cîntări, urlau cît îi ținea gura, în dimineața limpede.

De cîte ori se opreau să răsufle, omul cu „șarpele" rămînea să mugească singur. Ochii mici și cenușii ai omului dispăreau cu totul în umflătura obrajilor plini cu aer, iar pielea frunții și a gîtului părea dezlipită de carne, într-atît era de umflată.

Marea, nemișcată și transparentă, parcă asista cu reculegere la botezul luntrișoarei ei, rostogolind abia, cu foșnet ușor de greblă care zgîrie pietrișul, valuri mici, înalte doar cît degetul. Pescărușii mari și albi treceau cu aripile desfăcute, descriind linii curbe pe cerul albastru, depărtîndu-se și întorcîndu-se în zbor rotat pe deasupra mulțimii îngenuncheate, ca și cum ar fi vrut să vadă și ei ce se petrece acolo.

Dar, după un *amen* urlat timp de cinci minute, cîntările se opriră și preotul croncăni cu glas încleiat cîteva cuvinte latinești, din care nu se auziră decît terminațiile sonore.

Făcu înconjurul bărcii, stropind-o cu agheasmă, apoi începu să îngîne rugăciuni, oprindu-se lîngă una din marginile ei, în fața nașului și a nașei, care stăteau mînă în mînă, nemișcați.

Vicontele își păstra chipul grav de bărbat frumos, dar Jeanne, sugrumată de o emoție bruscă, gata să-și piardă cunoștința, tremura atît de tare, încît îi clănțăneau dinții. Visul, care o urmărea de cîtva timp, luase dintr-o dată, ca într-un fel de halucinație, o aparență de realitate. Auzise vorbindu-se de nuntă, un preot era acolo și binecu-

vînta, iar oameni în veşminte albe psalmodiau rugăciuni. Oare, nu era nunta ei ?

Avuseseră, oare, degetele ei o tresărîre nervoasă, sau poate că frămîntarea din inimă i se strecurase de-a lungul vinelor, pînă în inima vecinului ei ? Iar el, înţelegînd, ghicise oare, simţindu-se cuprins de aceeaşi beţie de dragoste ? Sau ştia numai, din experienţă, că nici o femeie nu i se putea împotrivi ? Jeanne îşi dădu seama deodată că el o strîngea de mînă, la început uşor, apoi mai tare, mai tare, să i-o frîngă. Şi fără ca vreun muşchi să-i tresară pe faţă, fără ca nimeni să observe, vicontele îi şopti, da, într-adevăr, îi şopti cît se poate de desluşit :

— O, Jeanne, dacă ai vrea, asta ar fi logodna noastră.

Ea îşi lăsă capul în jos, încet, cu o mişcare domoală, ce voia să însemne, poate, „da". Şi preotul, care stropea încă mulţimea cu agheasmă, le aruncă şi lor cîţiva stropi pe degete.

Se terminase. Femeile îngenuncheate se ridicară. Întoarcerea se făcu în neorînduială. Purtată de unul dintre copiii din cor, crucea îşi pierduse orice demnitate : fugea în goană, legănîndu-se cînd la dreapta, cînd la stînga, ori aplecîndu-se înainte, gata să cadă în nas. Preotul, terminase cu rugăciunile, alerga în galop după ea. Cîntăreţii şi omul cu „şarpele" se făcuseră nevăzuţi pe o ulicioară, să se dezbrace mai repede, iar pescarii se grăbeau şi ei, grupuri-grupuri. Acelaşi gînd, care li se urca la cap ca un miros de bucătărie, parcă îi făcea să-şi lungească paşii, să le lase gura apă şi, coborîndu-li-se pînă în adîncul pîntecului, să le ghiorăie maţele.

Un prînz bun îi aştepta la Peuples.

Masa cea mare era întinsă în curte, sub meri. În jurul ei, se aşezară şaizeci de oameni, pescari şi ţărani. Stînd la mijlocul mesei, baroana avea, de o parte şi de alta, pe cei doi preoţi, cel din Yport şi cel din Peuples. În faţa ei, baronul îşi găsise loc între primar şi nevasta lui, o ţărancă

slabă și îmbătrînită, care dădea bineţe la toţi de prim-prejur. Avea o faţă îngustă, strînsă în boneta mare, normandă, un adevărat cap de găină cu cucui alb, cu ochi foarte rotunzi și veșnic miraţi. Mînca repede, cu înghiţituri mărunte, de parcă-și ciugulea cu nasul mîncarea din farfurie.

Jeanne, alături de naș, plutea în plină fericire. Nu mai vedea nimic, nu mai auzea nimic, nu mai știa nimic, și tăcea, ameţită de bucurie.

Îl întrebă :

— Care ţi-e numele de botez ?

El răspunse :

— Julien. N-ai știut pînă acum ?

Dar ea nu-i răspunse. Se gîndea : „Ce des o să repet numele acesta !"

După ce se termină masa, lăsară curtea pentru oaspeţi și trecură de cealaltă parte a castelului. Baroana începu să-și facă exerciţiul, sprijinită de baron și însoţită de cei doi preoţi. Iar Jeanne și Julien se îndreptară spre pădurice, luînd-o pe cărăruile ei stufoase. Și deodată, el îi luă mîinile într-ale lui și o întrebă :

— Spune-mi, vrei să fii soţia mea ?

Ea își lăsă și mai mult capul în jos. Și cum el îngăima : „Răspunde-mi, te rog !" ea ridică încet ochii spre el.

Și el îi citi răspunsul în ochi.

IV

Într-o dimineaţă, baronul intră în odaia Jeannei, înainte ca ea să se fi sculat și, așezîndu-se la picioarele patului, îi spuse :

— Domnul viconte de Lamare ţi-a cerut mîna.

Jeannei îi veni să-și ascundă faţa în pernă.

Baronul urmă :

— I-am spus că o să-i dăm răspunsul curînd...

Jeanne gîfîia, sugrumată de emoţie.

După o clipă, baronul adăugă, zîmbind :

— N-am vrut să hotărîm nimic fără să-ţi spunem şi ţie. Mama ta şi cu mine nu sîntem împotriva acestei căsătorii, totuşi, n-avem pretenţia să ţi-o impunem. Tu eşti mult mai bogată decît el, dar cînd e vorba de fericirea unei vieţi întregi, nu trebuie să te gîndeşti la avere. El nu mai are pe nimeni dintre ai lui. Prin urmare, dacă l-ai lua, familia noastră ar cîştiga un fiu, pe cînd cu altul, tu, fiica noastră, te-ai duce la străini. Nouă, băiatul ne place. Ţie... ţi-ar plăcea ?

Ea îngăimă, înroşindu-se pînă la rădăcina părului :

— O, da, papa !

Şi tatăl ei, privind-o în adîncul ochilor şi zîmbind mereu, şopti :

— Cam bănuiam eu ceva, domnişoară !

Pînă seara, Jeanne fu ca beată, neştiind ce face, punînd mîna în neştire pe un lucru în locul altuia şi simţindu-şi picioarele istovite de oboseală, fără să fi umblat măcar.

Pe la orele şase, cum stătea cu baroana sub platan, vicontele apăru.

Jeannei începu să-i bată inima nebuneşte. Tînărul se apropie, fără să pară mişcat. Cînd ajunse aproape de tot, luă şi sărută degetele baroanei, apoi, ridicînd mîna tremurătoare a fetei, o sărută cu toată gura, o sărutare lungă, plină de duioşie şi de recunoştinţă.

Şi anotimpul luminos al logodnei începu. Stăteau de vorbă singuri, prin colţurile salonului sau aşezaţi pe povîrnişul din marginea pădurii, în faţa cîmpiei sălbatice. Uneori se plimbau pe aleea baroanei, el vorbind de viitor, ea cu ochii plecaţi, privind urma prăfuită a piciorului mamei ei.

O dată lucrul hotărît, căutară să apropie sfîrşitul. Se înţeleseră, prin urmare, să fixeze ceremonia peste şase săptămîni, la 15 august, iar tinerii căsătoriţi să plece imediat în călătoria de nuntă. Întrebată asupra ţării pe care

dorea s-o cunoască, Jeanne alese Corsica, unde aveau să fie mai singuri decît în oraşele Italiei.

Aşteptau clipa hotărîtă pentru unirea lor fără o nerăbdare prea vie, dar învăluiţi şi legănaţi de o duioşie încîntătoare, gustînd farmecul delicat al celor mai neînsemnate mîngîieri, al strîngerilor de mînă, al privirilor pătimaşe, atît de lungi încît sufletele lor păreau că se contopesc, tulburaţi de dorinţa nehotărîtă a marilor îmbrăţişări.

Se înţeleseră să nu invite la nuntă pe nimeni, afară de mătuşica Lison, sora baroanei, care stătea în pensiune la o mănăstire de la Versailles.

După ce murise tatăl lor, baroana dorise să-şi ţină sora pe lîngă ea. Dar fata bătrînă, urmărită de gîndul că încurca şi plictisea pe toată lumea şi că nu folosea nimănui la nimic, se retrăsese într-unul din acele aşezăminte mănăstireşti care închiriază apartamente oamenilor trişti şi singuri pe lume.

Din cînd în cînd, venea să stea o lună sau două printre ai săi.

Era o femeie mărunţică, vorbea puţin şi se ţinea mereu în umbră ; se arăta numai la ora meselor şi se urca apoi în odaia ei, unde stătea închisă tot timpul.

Avea un aer blajin şi bătrînesc (deşi nu împlinise decît patruzeci şi doi de ani) şi o privire blîndă şi tristă ; nu însemnase niciodată nimic în familie. Cît fusese mică de tot, cum nu era nici drăguţă, nici zburdalnică, nimeni n-o săruta, şi ea stătea liniştită şi cuminte prin colţuri. De atunci, fusese totdeauna sacrificată. Fată tînără, nimeni n-o luase în seamă.

Era asemenea unei umbre sau unui obiect familiar, o mobilă vie pe care te deprinzi s-o vezi în fiecare zi, dar cu care nu-ţi baţi capul niciodată.

Sora ei, după obiceiul din casa părintească, o considera ca pe o fiinţă nereuşită, lipsită de orice importanţă. Şi toţi se purtau faţă de ea cu o familiaritate plină de ne-

păsare, ce ascundea un fel de bunătate dispreţuitoare. O chema Lise, şi părea stingherită de numele acesta tînăr şi cochet. Cînd văzură că nu se căsătoreşte şi că, fără îndoială, n-avea să se mai căsătorească niciodată, ai săi făcură din Lise, Lison. Iar de la naşterea Jeannei, nu mai era decît „mătuşica Lison", o rudă umilă, curăţică şi înspăimîntător de timidă, chiar faţă de sora şi de cumnatul ei, care o iubeau totuşi, dar cu o afecţiune vagă, în care intra o dragoste nepăsătoare, o milă inconştientă şi o bunăvoinţă firească.

Uneori, cînd baroana vorbea despre întîmplările îndepărtate ale tinereţii ei şi voia să precizeze o dată, zicea : „Asta a fost cînd cu trăsnaia lui Lison".

Nimeni nu spunea niciodată mai mult. Şi „trăsnaia" aceea rămînea ca învăluită în ceaţă.

Într-o seară, Lise, care avea pe atunci douăzeci de ani, se aruncase în mare, fără să se ştie de ce. Nimic în viaţa ei, sau în purtarea ei, n-ar fi lăsat să se bănuiască această nebunie. O scoseseră din apă pe jumătate moartă, şi părinţii, înălţînd braţele la cer, cu indignare, în loc să cerceteze pricina tainică a acestei fapte, se mulţumiseră să vorbească de „trăsnaia" ei, aşa cum vorbeau de accidentul calului „Coco", care cu puţin înainte îşi rupsese piciorul într-un făgaş de drum şi fuseseră nevoiţi să-l ucidă.

De atunci, Lise, curînd Lison, fusese considerată ca nefiind în toate minţile şi dispreţul blajin pe care-l inspira familiei pătrunsese cu încetul în inima tuturor celor care o înconjurau. Pînă şi mica Jeanne, cu darul ei de a ghici, specific copiilor, n-o lua în seamă, nu se urca niciodată în patul ei s-o sărute şi nu-i intra niciodată în odaie. Rosalie, fata din casă, care-i făcea curat uneori, părea a fi singura fiinţă care ştia unde se află această odaie.

Cînd mătuşica Lison intra la prînz în sufragerie, „Mi-

titica" se apropia de ea şi-i întindea fruntea, din obişnuinţă. Nimic mai mult.

Cînd cineva voia să-i vorbească, trimitea un servitor s-o cheme. Iar cînd nu era cu ei, nimeni nu se interesa de ea, nimeni nu se gîndea la ea şi nimănui nu-i trecea vreodată prin minte să se îngrijoreze şi să spună : „Ia te uită, n-am văzut-o pe Lison în dimineaţa asta !"

Nu ocupa nici un loc pe lume. Era una dintre acele fiinţe care rămîn neştiute chiar şi de cei apropiaţi, fiind ca şi necunoscute, a căror moarte nu lasă în casă nici lipsă, nici gol, una din acele fiinţe care nu ştiu să pătrundă nici în viaţa, nici în obiceiurile, nici în dragostea celor ce trăiesc alături de ele.

Cînd cineva spunea „mătuşica Lison", cuvintele acestea nouă nu trezeau nici un sentiment în sufletul nimănui, ca şi cum ar fi spus „ibricul de cafea" sau „zahariţa".

Mergea totdeauna cu paşi mici, grăbiţi şi muţi. Nu făcea niciodată zgomot, nu se lovea niciodată de nimic, parcă împrumuta pînă şi obiectelor darul de a nu scoate nici un sunet. Mîinile ei păreau făcute dintr-un fel de vată, atît de uşor şi delicat mînuiau tot ce atingeau.

Sosi pe la mijlocul lui iulie, nespus de tulburată la gîndul acestei căsătorii. Aduse nenumărate daruri, care, pentru că veneau de la ea, trecură aproape neobservate.

Şi chiar de a doua zi după sosire, nimeni nu se mai gîndi că era acolo.

Dar în sufletul ei se plămădea o tulburare fără seamăn şi nu-i pierdea din ochi o clipă pe cei doi logodnici. Se ocupa de trusou cu o energie ciudată, cu o putere de muncă plină de înfrigurare, lucrînd ca o simplă croitoreasă în odaia ei, unde nimeni nu venea s-o vadă.

În fiecare clipă îi arăta baroanei batiste pe care le tivise cu mîna ei, şervete pe care brodase monograme, şi o întreba :

— E bine aşa, Adélaïde ?

Şi măicuţa, uitîndu-se alene, îi răspundea :

— Dar nu te mai osteni atîta, biata mea Lison !

Într-o seară, spre sfîrşitul lunii, după o zi de căldură apăsătoare, luna răsări într-una din acele nopţi limpezi şi călduţe care tulbură, înduioşează, entuziasmează şi par a trezi toată poezia tainică a sufletului. Adierea dulce a cîmpiilor pătrundea în salonul liniştit. Baroana şi bărbatul ei jucau alene o partidă de cărţi, în pata rotundă de lumină pe care abajurul lămpii o zugrăvea pe masă. Între ei, mătuşica Lison împletea, iar cei doi tineri, cu coatele pe tăblia ferestrei deschise, priveau grădina plină de lumină.

Teiul şi platanul îşi împrăştiau umbra pe pajiştea întinsă ce se aşternea apoi, palidă şi strălucitoare, pînă la păduricea neagră.

Atrasă fără putinţă de împotrivire de farmecul dulce al acelei nopţi, de lumina vaporoasă ce scălda copacii şi tufişurile, Jeanne se întoarse spre părinţii ei, spunînd :

— Tăicuţule, ne ducem să ne plimbăm puţin, aici, pe iarbă, prin faţa castelului.

Baronul îi răspunse, fără să-şi întrerupă partida :

— Duceţi-vă, copii !

Şi-şi căută înainte de joc.

Ieşiră şi o luară încet pe pajiştea întinsă şi albă, pînă la păduricea din fund.

Timpul trecea şi ei nici nu se gîndeau să se întoarcă. Obosită, baroana ar fi vrut să urce în odaia ei.

— Ar trebui să-i chemăm în casă pe îndrăgostiţii noştri, zise ea.

Dintr-o privire, baronul cercetă grădina largă şi luminoasă, prin care cele două umbre rătăceau domol.

— Lasă-i, răspunse el. E aşa de frumos afară ! O să-i aştepte Lison. Nu-i aşa, Lison ?

Fata bătrînă îşi ridică ochii neliniştiţi şi răspunse cu glasul ei timid :

— Desigur că-i aştept.

Baronul își sprijini soția și, ostenit și el de căldura zilei, zise :

— Mă duc și eu să mă culc.

Și ieșiră amîndoi.

Atunci, mătușica Lison se ridică la rîndul ei, și lăsîndu-și pe brațul fotoliului lucrul început, lîna și iglița, se duse să se sprijine cu coatele de fereastră și contemplă noaptea fermecătoare.

Cei doi logodnici se plimbau întruna pe iarbă, de la pădurice la peron și de la peron la pădurice. Își strîngeau mîinile și nu-și mai spuneau nimic, ca și cum nu și-ar mai fi aparținut lor înșiși, contopiți în poezia ce în chip vădit se răspîndea din pămînt.

Deodată, Jeanne zări în cadrul ferestrei umbra fetei bătrîne, conturată de lumina lămpii.

— Uite, zise ea, mătușica Lison privește spre noi.

Vicontele înălță capul și repetă, cu glasul nepăsător al omului care vorbește fără gînd :

— Da, mătușica Lison se uită la noi.

Și continuară să se plimbe, să viseze și să se iubească.

Dar iarba era plină de rouă și simțiră o ușoară înfiorare de frig.

— Să ne întoarcem, spuse Jeanne.

Și se întoarseră.

Cînd intrară în salon, mătușica Lison se apucase din nou de lucru. Stătea aplecată asupra împletiturii și degetele ei subțiri tremurau puțin, ca și cum ar fi fost foarte obosite.

Jeanne se apropie de ea :

— Să ne culcăm acum, mătușică.

Fata bătrînă își feri ochii : erau roșii de parcă plînsese. Îndrăgostiții n-o luară în seamă. Dar deodată, tînărul dădu cu ochii de pantofii subțiri ai fetei, uzi de rouă și, îngrijorat, o întrebă cu duioșie :

— Nu ți-e frig la piciorușele tale dragi ?

Atunci, fără veste, degetele mătușicăi începură să tremure atît de tare, încît scăpară împletitura. Ghemul de lînă se rostogoli cine știe unde pe parchet și, ascunzîndu-și dintr-o dată fața în mîini, mătușica Lison izbucni în hohote mari de plîns cu sughițuri.

Cei doi logodnici se uitau la ea încremeniți de uimire. Deodată, Jeanne se lăsă la genunchii ei și-și desfăcu brațele, repetînd tulburată :

— Dar ce-i cu tine, ce-i cu tine, mătușică Lison ?

Și biata femeie, gîngăvind cu glasul înecat în lacrimi și cu trupul închircit de suferință, răspunse :

— Cînd te-a întrebat... Nu ți-e frig la... la... la picioruşele tale dragi ?... Asemenea cuvinte... mie... mie nu mi le-a spus nimeni... niciodată... niciodată...

Surprinsă, înduioșată, Jeannei îi veni totuși să rîdă la gîndul unui îndrăgostit care i-ar fi spus vorbe dulci mătușicăi Lison. Iar vicontele se întoarse cu spatele, ca să-și ascundă veselia.

Dar mătușica Lison se ridică brusc, își lăsă ghemul de lînă pe jos și împletitura pe fotoliu și fugi pe scara neluminată, căutîndu-și odaia pe dibuite.

Rămași singuri, cei doi tineri se priviră înveseliți și înduioșați. Jeanne șopti :

— Biata mătușică !...

Julien adăugă :

— Cred că e cam nebună, astă-seară.

Se țineau de mîini fără să se poată despărți și, încet, încet de tot, își dădură cea dintîi sărutare, în fața scaunului gol, pe care, cu o clipă înainte, îl părăsise mătușica Lison.

Iar a doua zi, nici nu se mai gîndeau la lacrimile ei.

În cele două săptămîni dinaintea nunții, Jeanne fu destul de calmă și liniștită, de parcă ar fi obosit-o farmecul emoțiilor ce le încerca.

Nu avu timp să se gîndească la nimic, nici măcar în dimineaţa zilei hotărîtoare. Simţea doar un mare gol în tot trupul, ca şi cum carnea, sîngele şi oasele i se topiseră sub piele. Şi cînd atingea ceva, îşi dădea seama cît de tare-i tremurau degetele.

Nu-şi veni în fire decît în biserică, în timpul slujbei. Căsătorită ! Aşadar, era căsătorită. Şirul neîntrerupt de preocupări, de treburi, de întîmplări petrecute din zorii zilei şi pînă atunci îi părea un vis, un adevărat vis. Sînt clipe cînd totul se arată schimbat în jurul nostru, pînă şi gesturile au alt înţeles, pînă şi orele nu mai par a fi la locul lor obişnuit.

Jeanne se simţea aiurită, mai ales mirată. Ieri încă nu se schimbase nimic în felul ei de trai ; nădejdile întregii ei vieţi de pînă atunci nu mai aveau mult pînă să se prefacă în faptă. Adormise fată, acum era femeie.

Trecuse, aşadar, peste acea barieră ce părea a-i ascunde viitorul cu toate bucuriile lui, cu toate fericirile visate. Simţea că în faţa ei s-a deschis o poartă, pe care avea să intre în împărăţia mult aşteptată.

Ceremonia era pe sfîrşite. Trecură în paraclisul aproape gol, deoarece nu invitaseră pe nimeni, apoi ieşiră.

Cînd se arătară în uşa bisericii, un trosnet năpraznic o făcu pe mireasă să dea un pas îndărăt, iar pe baroană să ţipe : ţăranii trăgeau salve de armă. Şi bubuiturile nu mai conteniră pînă ajunseră la Peuples.

Se pregătise o gustare pentru familie, pentru preotul castelului şi pentru cel din Yport, pentru primar şi pentru martorii aleşi dintre marii cultivatori din împrejurimi.

Apoi, în aşteptarea mesei, dădură o raită prin grădină. Părinţii, mătuşica Lison, primarul şi abatele Picot o luară pe aleea măicuţei, în timp ce, pe aleea din faţă, celălalt preot se plimba cu paşi mari, citind din cartea de rugăciuni.

Din cealaltă parte a castelului, răzbea veselia zgomotoasă a țăranilor care, așezați sub meri, beau cidru. Tot satul, gătit de sărbătoare, umplea curtea. Fetele și băieții se hîrjoneau.

Jeanne și Julien traversară pădurícea, apoi urcară povîrnișul și, tăcuți, începură să contemple marea. Deși se aflau la mijlocul lui august, era destul de răcoare. Vîntul bătea dinspre nord și soarele strălucea fără prietenie pe cerul nespus de albastru.

Ca să-și afle un adăpost, tinerii străbătură cîmpia stearpă și o luară la dreapta, spre valea unduitoare și împădurită ce cobora spre Yport. De cum intrară în desiș, nu-i mai ajunse nici o adiere de vînt. Părăsiră drumul și porniră pe o cărăruie îngustă, pierdută sub frunze. Abia puteau să meargă alături, și Jeanne simți atunci un braț strecurîndu-i-se încet pe după mijloc. Nu zise nimic, gîfîind, cu inima bătîndu-i grăbit și cu răsuflarea tăiată. Crengile joase le mîngîiau părul. Se aplecau adesea să treacă pe dedesubtul lor. Jeanne rupse o frunză. Sub ea stăteau ghemuite două vacile-domnului, ca două scoici fragile și roșii.

Atunci ea zise, neștiutoare, prinzînd puțin curaj :

— Ia te uită, o pereche !

Julien îi atinse urechea cu gura, zicîndu-i :

— În seara asta ai să fii soția mea.

Cu toate că aflase multe de cînd stătea la țară, Jeanne nu se gîndea încă decît la poezia dragostei, așa că rămase nedumerită. Soția lui ? Dar parcă nu era ?

Atunci el începu s-o acopere cu sărutări mărunte și grăbite pe tîmplă și pe gît, acolo unde se încrețeau cele dintîi fire de păr. Înfiorată la fiecare din aceste sărutări de bărbat, cu care nu era obișnuită, ea își apleca instinctiv capul în cealaltă parte, ferindu-se de mîngîierile acelea care, totuși, o încîntau.

Curînd, ajunseră în marginea pădurii. Ea se opri, speriată de a fi ajuns atît de departe. Ce vor crede ceilalți ?

— Să ne întoarcem, spuse atunci.

El își trase brațul cu care-i strîngea mijlocul. Și cînd se întoarseră amîndoi, se găsiră față în față, atît de aproape încît își simțeau respirația pe obraji ; și se uitară unul la altul. Se uitară cu una din acele priviri fixe, ascuțite și pătrunzătoare, în care două suflete cred că se contopesc. Se căutară în ochi, dincolo de ochi, în acel necunoscut nepătruns al ființei, cercetîndu-se cu o întrebare mută și stăruitoare. Ce vor fi unul pentru altul ? Ce va fi viața pe care o începeau împreună ? Ce bucurii, ce fericiri sau ce dezamăgiri își rezervau unul altuia în lunga și indisolubila singurătate a căsătoriei ? Și li se păru, la amîndoi, că nu se văzuseră încă pînă atunci.

Și deodată, punîndu-și amîndouă mîinile pe umerii femeii sale, Julien o sărută pe gură, apăsat, cum ea nu mai fusese niciodată sărutată. Și sărutarea aceea îi pătrunse în vine și în măduva oaselor, și simți o zguduire atît de tainică, încît îl împinse pe Julien cu amîndouă brațele, ca o nebună, și fu cît pe ce să cadă pe spate.

— Să plecăm ! îngînă ea.

El nu-i răspunse, dar îi luă mîinile, și le păstră într-ale lui.

Nu-și mai spuseră nimic, pînă acasă. Restul după-amiezii li se păru nespus de lung.

Se așezară la masă cînd se înnoptă.

În ciuda obiceiurilor normande, masa fu simplă și destul de scurtă. Un fel de sfială paraliza comesenii. Doar cei doi preoți, primarul și cei patru fermieri invitați, mai scoaseră la iveală cîte ceva din veselia cam grosolană ce însoțește de obicei nunțile.

Rîsul parcă murise ; dar un cuvînt de-al primarului îl trezi la viață. Era aproape de ora nouă. Așteptau să-și bea cafeaua. Afară, sub merii curții de la intrare, începea balul cîmpenesc. Prin fereastra deschisă, se vedea toată petrecerea. Capete de lumînări, spînzurate de crengi, dădeau frunzelor o nuanță de cocleală. Țărani și

țărance săltau în cerc, urlînd un șîntec de joc, pe care îl acompaniau abia auzit doi vioriști și un clarinetist, cocoțat pe o masă mare de bucătărie, ca pe o estradă. Cîntecul furtunos al oamenilor acoperea uneori cu totul pe cel al instrumentelor. Și muzica firavă, sfîșiată de glasurile dezlănțuite, părea a cădea din cer în fîșii, în bucățele mici, alcătuite din cîteva note risipite.

Din două butoaie mari, înconjurate de torțe aprinse, se dădea mulțimii de băut. Două dintre slujnice nu aveau altă treabă decît să clătească mereu, într-un hîrdău, paharele și cănile, ca să le pună apoi, cu apa încă șiroind pe ele, sub robinetele din care curgea un firișor roșu de vin sau un firișor auriu de cidru curat. Dănțuitori însetați, bătrîni potoliți, fete asudate se înghesuiau și întindeau brațele să apuce cîte un vas să-și arunce pe gît, valuri-valuri, dîndu-și capul pe spate, băutura ce le plăcea.

Pe o masă se afla pîine, unt, brînză și cîrnați. Fiecare lua, din cînd în cînd, cîte o îmbucătură. Petrecerea sănătoasă și violentă, de sub acoperișul de frunze luminat, le dădea gust comesenilor posomorîți din sufragerie să dănțuiască și ei, să bea din pîntecele celor două butoaie mari, mîncînd o felie de pîine cu unt și o ceapă crudă.

Primarul, care bătea tactul cu cuțitul, strigă :

— Ei, drace ! Merge bine treaba. Ai zice că sîntem la nunta din Ganache !

Un fior de rîs înăbușit trecu printre oaspeți. Dar abatele Picot, dușman înnăscut al autorității civile, nu-l iertă :

— Poate că vrei să spui, nunta din Cana.

Celălalt, însă, nu primi observația :

— Ba să mă ierți, părinte, că mai știu și eu cîte ceva. Cînd zic Ganache, e Ganache, și pace !

Se ridicară și trecură în salon, apoi coborîră să se amestece puțin printre oamenii puși pe chefuit. După aceea, invitații se retraseră.

Între baron şi baroană se iscă atunci, cu glas scăzut, un fel de ceartă. Gîfîind mai greu ca oricînd, doamna Adélaïde părea că refuză ceea ce-i cerea bărbatul ei. La urmă îi zise, aproape tare :

— Nu, dragul meu, nu pot, nu m-aş pricepe.

Atunci, plecînd brusc de lîngă ea, tăicuţul se îndreptă spre Jeanne.

— N-ai vrea să ne plimbăm puţin amîndoi, fetiţa mea ? o întrebă el.

Ea îi răspunse, emoţionată :

— Cum vrei, papa !

Şi plecară.

Cum ieşiră în faţa uşii ce dădea spre mare, îi întîmpină un vînt subţire şi aspru, unul din vînturile reci de vară, care amintesc vînturile toamnei.

Pe cer goneau nori, cînd acoperind, cînd descoperind stelele.

Baronul strîngea braţul Jeannei la piept, mîngîindu-i mîna cu duioşie. Merseră aşa cîteva minute. Părea tulburat, nehotărît. În sfîrşit, se decise :

— Micuţo, am de îndeplinit o datorie grea, pe care s-ar fi cuvenit s-o îndeplinească mama ta. Dar pentru că ea nu vrea, sînt nevoit s-o fac eu în locul ei. Nu ştiu ce cunoşti tu din ale vieţii. Sînt taine pe care le ascundem cu grijă copiilor, mai ales fetelor, care trebuie să rămînă curate sufleteşte, curate fără greş pînă în clipa cînd le încredinţăm bărbatului care va avea grijă de fericirea lor. E datoria lui să ridice vălul pe care-l aruncăm noi peste taina cea dulce a vieţii. Dar ele, dacă nu le-a atins încă nici o bănuială, se răzvrătesc adeseori împotriva realităţii cam brutale ce se ascunde în umbra visurilor. Rănite în sufletul lor, rănite chiar şi în trupul lor, ele îi refuză bărbatului ceea ce legea, şi legea omenească şi legea firii, îi recunosc ca un drept absolut. Nu-ţi pot spune mai mult draga mea. Dar să nu uiţi atît, măcar atît : că eşti întreagă a bărbatului tău.

Ce știa ea, la drept vorbind ? Ce bănuia ? Începu să tremure copleșită de o melancolie apăsătoare și dureroasă ca o presimțire.

Se întoarseră în casă. O privelişte neașteptată îi făcu să se oprească în ușa salonului. Doamna Adélaïde plîngea la pieptul lui Julien. Plînsul ei, plîns zgomotos, ca pornit din niște foale de fierărie, părea că-i iese în același timp și din nas, și din gură, și din ochi. Și tînărul, nedumerit, o susținea cu stîngăcie pe femeia aceea enormă, care i se aruncase în brațe spre a i-o încredința pe scumpa, mititica și adorata ei fetiță.

Baronul se repezi spre ea :

— O, fără scene, fără înduioșări, te rog !

Și luîndu-și nevasta, o așeză într-un fotoliu, în timp ce ea își ștergea obrazul de lacrimi. Apoi se întoarse spre Jeanne :

— Haide, fetițo, sărut-o repede pe mama și du-te la culcare.

Gata să plîngă și ea, Jeanne își sărută repede părinții și dispăru.

Mătușica Lison urcase mai de mult în odaia ei. Baronul și baroana rămaseră singuri cu Julien. Și erau atît de stingheriți toți trei — bărbații în picioare în ținută de seară, cu ochii pierduți, doamna Adélaïde prăbușită în fotoliul ei, cu resturi de plîns în gîtlej — încît nu găseau nici un cuvînt de spus. Ca să iasă din încurcătura aceea insuportabilă, baronul începu să vorbească de călătoria în care tinerii trebuiau să plece peste cîteva zile.

În odaia ei, Jeanne se lăsă dezbrăcată de Rosalie, care vărsa șiroaie de lacrimi. Mîinile ei rătăceau la întîmplare, nu mai găseau nici șnururile, nici acele, și bona părea, într-adevăr, mai emoționată chiar decît stăpînă-sa. Dar Jeanne nici nu se gîndea la lacrimile fetei. I se părea că intrase în altă lume, că păşise pe alt tărîm, despărțită de tot ce cunoscuse, de tot ce iubise pînă atunci. Avea impresia că totul se răsturnase în viața și gîndurile ei, și-i

veni chiar o idee ciudată : „Oare, își iubea bărbatul ?“ Și iată că, dintr-o dată, Julien îi apăru ca un străin pe care abia îl cunoștea. Acum trei luni, nici nu știa măcar de existența lui, și acum îi era soție. De ce toate acestea ? De ce să te prăbușești așa de repede în căsătorie, ca într-o groapă deschisă sub picioarele tale ?

După ce se îmbrăcă pentru noapte, se strecură în pat. Așternutul cam rece o făcu să se înfioare, sporindu-i senzația aceeași de frig, de singurătate și de melancolie, care de două ore îi apăsa sufletul.

Rosalie ieși repede, plîngînd mereu. Și Jeanne aștepta. Aștepta cu neliniște, cu inima strînsă de acel nu știu ce, abia bănuit, pe care i-l anunțase tatăl ei în vorbe nedeslușite, acea revelație misterioasă care e marea taină a dragostei.

Fără să fi simțit pe cineva urcînd scara, Jeanne auzi trei bătăi ușoare în ușă. Tresări îngrozită și nu răspunse. Auzi apoi bătînd din nou, și încuietoarea scrîșni. Atunci își ascunse capul sub cuverturi, ca și cum ar fi intrat un hoț în odaie. Auzi niște ghete scîrțîind încetișor pe parchet, și deodată cineva atinse patul.

Jeanne avu o tresărire nervoasă și țipă ușurel. Și descoperindu-și capul, îl văzu înaintea ei pe Julien, care o privea zîmbind.

— Vai, cum m-ai speriat ! zise ea.

El o întrebă :

— Nu mă așteptai chiar deloc ?

Jeanne nu-i răspunse. Julien era în ținută de seară, cu chipul lui grav de băiat frumos, și ea se simți înspăimîntător de rușinată că stătea așa, culcată, în fața unui bărbat atît de corect.

Nu mai știau ce să spună, și ce să facă, și nu îndrăzneau măcar să se uite unul la altul în ceasul acela solemn și hotărîtor, de care atîrna fericirea intimă a întregii vieți.

Poate că el simțea, vag, cît de primejdioasă e această luptă și ce mlădioasă stăpînire de sine, ce vicleană duioșie e necesară ca să nu atingi nici una din pudorile delicate, din infinitele gingășii ale unui suflet feciorelnic, hrănit cu visuri.

Atunci, blînd, el îi luă mîna și i-o sărută apoi, îngenunchind lîngă pat ca în fața unui altar, șopti cu glas ușor ca o suflare :

— Vrei să mă iubești ?

Dintr-o dată liniștită, ea își ridică pe pernă capul învăluit într-un nor de dantele și zîmbi :

— Dar eu te și iubesc, dragul meu.

El își vîrî în gură degetele ei mici și delicate și, cu glasul schimbat din pricina acelui căluș de carne, întrebă:

— Atunci, vrei să mi-o dovedești ?

Ea îi răspunse din nou tulburată, fără să-și dea bine seama ce spune, cu gîndul la vorbele tatălui ei :

— Sînt a ta, dragul meu.

El îi acoperi încheietura mîinii cu sărutări umede, apoi, ridicîndu-se încet, se apropie de fața ei, pe care ea încerca din nou să și-o ascundă.

Deodată, aruncîndu-și un braț pe deasupra patului, o cuprinse peste cearșafuri, în timp ce, strecurîndu-și celălalt braț pe dedesubt, ridică perna cu capul ei cu tot. Și încet-încet, o întrebă :

— Atunci, vrei să-mi faci un locșor alături de tine ?

Ei îi fu frică, o frică instinctivă, și îngăimă :

— O, încă nu, te rog !

El păru dezamăgit, ușor jignit, și reluă pe același ton rugător, însă mai răstit puțin :

— De ce să mai întîrziem, cînd tot acolo o să ajungem ?

Ea se simți atinsă de acele vorbe. Totuși, resemnată și supusă, repetă a doua oară :

— Sînt a ta, dragul meu.

Atunci el dispăru grăbit în odaia de toaletă și ea îi auzi

deslușit mișcările : foșnetul hainelor aruncate, clinchetul banilor în buzunar și căderea, una după alta, a ghetelor.

Și deodată traversă odaia, în indispensabili și ciorapi, să-și pună ceasornicul pe cămin. Apoi se întoarse fugind în cămăruța de alături, unde se mai învîrti un timp. Și cînd îl simți că vine, Jeanne se întoarse repede pe cealaltă parte, închizînd ochii.

Zvîcni, ca și cum ar fi vrut să sară din pat, cînd un picior rece și păros îi alunecă de-a lungul piciorului. Și, cu fața în mîini, înnebunită, gata să țipe de spaimă, se ghemui tocmai în fundul patului.

El o luă îndată în brațe și, cu toate că stătea cu spatele la el, îi sărută cu lăcomie gîtul, dantelele fluturătoare ale bonetei de noapte și gulerul brodat al cămășii.

Ea nu se mișca, înțepenită într-o spaimă înfricoșătoare, simțind cum o mînă puternică îi căuta sînul pe care și-l apăra cu coatele. Gîfîia, tulburată, sub atingerea aceea brutală, și mai ales îi venea să sară din pat, să fugă unde o vedea cu ochii și să se încuie undeva, departe de omul acela.

Acum nu se mai mișca nici el. Îi simțea doar căldura în spate. Atunci spaima ei se potoli din nou și, fără veste, se gîndi că n-ar avea decît să se întoarcă și să-l sărute.

La urmă, el păru a-și pierde răbdarea și zise, trist :

— Așadar, nu vrei deloc să fii nevestica mea ?

Ea șopti, printre degete :

— Dar parcă nu sînt ?

Atunci el răspunse, ușor înciudat :

— Ei lasă, dragă, nu-ți bate joc de mine !

Ea se simți tulburată de nemulțumirea din glasul lui și se întoarse deodată spre el, să-i ceară iertare.

El o cuprinse strîns, ca un turbat, de parcă-i era foame de ea, și-i acoperi cu sărutări grăbite, cu sărutări care mușcau, cu sărutări nebune, toată fața și partea de sus a pieptului, amețind-o cu mîngîieri. Ea își desfăcu brațele și stătea nemișcată sub încercările lui, nemaiștiind ce făcea

ea, ce făcea el într-o tulburare a gîndurilor care nu-i îngăduia să mai înțeleagă nimic. Dar o durere ascuțită o sfîșie fără veste, și ea începu să geamă, frîntă în brațele lui, în timp ce el o poseda sălbatic.

Ce se mai petrecuse după aceea ? Ea nu-și mai aducea aminte de nimic, căci își pierduse capul. I se păru doar că el îi strivise buzele cu o grindină de mici sărutări recunoscătoare.

Apoi îi vorbi, și ea trebui să-i răspundă. El mai încercă de cîteva ori să se apropie, dar ea se împotrivi îngrozită. Și, în timp ce se zbătea, întîlni pe pieptul lui același păr des pe care-l simțise mai înainte pe picior, și se trase îndărăt scîrbită.

În sfîrșit, obosit de a tot ruga zadarnic, el rămase întins pe spate, nemișcat.

Atunci, ea începu să se gîndească. Și își zise, deznădăjduită pînă în fundul sufletului, dezamăgită de această beție pe care o visase cu totul altfel, de dulcea ei așteptare distrusă, de fericirea ei moartă : „Prin urmare, iată ce numește el a fi nevasta lui ! Asta e, asta ! "

Și rămase mult timp așa, desperată, cu privirile pierdute, rătăcind pe tapiseria pereților, pe vechea poveste de dragoste care-i învăluia odaia.

Dar, cum Julien tăcea și nu se mai mișca, își întoarse încet ochii spre el și-și dădu seama că dormea. Dormea, cu gura întredeschisă, cu fața liniștită ! Dormea !

Nu-i venea a crede, și, mai adînc insultată de somnul acela decît de brutalitatea lui, se simțea considerată ca una de pe stradă. Cum putea el să doarmă într-o noapte ca asta ? Prin urmare, tot ce se petrecuse între ei n-avea, pentru el, nimic deosebit ? O ! Ar fi preferat s-o bată, s-o siluiască din nou, s-o strivească sub mîngîierile lui odioase, pînă și-o pierde cunoștința !

Rămase nemișcată, sprijinindu-se într-un cot, aplecată deasupra lui, ascultînd cum i se strecura printre buze un suflu ușor care, uneori, părea un sforăit.

Se lumină de zi, o zi la început spălăcită, apoi limpede, apoi trandafirie, apoi strălucitoare. Julien deschise ochii, căscă, se întinse, se uită la ea, zîmbi și o întrebă :

— Tu ai dormit bine, draga mea ?

Ea observă că el îi spunea acum în mod obișnuit *tu* și-i răspunse încremenită :

— Da. Și... dumneata ?

El făcu :

— O, eu, minunat !

Și, întorcîndu-se spre ea, o sărută, apoi începu să vorbească liniștit. Îi expunea planuri de viață cu idei de economie. Și cuvîntul acesta, repetat de cîteva ori, o mira. Îl asculta fără să prindă tocmai bine înțelesul vorbelor lui și se uita la el gîndindu-se la nenumărate lucruri fugare care treceau, abia atingîndu-i mintea.

Pendula bătu ora opt.

— Haide, trebuie să ne sculăm. Am părea caraghioși dacă am zăbovi în pat, zise el, și coborî cel dintîi. După ce se îmbrăcă, o ajută foarte drăguț, în toate micile amănunte ale toaletei ei, fără să-i dea voie s-o cheme pe Rosalie.

În clipa cînd voi să iasă, se opri.

— Știi, între noi, putem să ne tutuim acum, dar în fața părinților tăi, e mai bine să așteptăm. Asta o să pară foarte natural cînd o să ne întoarcem din călătoria de nuntă.

Jeanne nu se arătă decît la ora prînzului. Și ziua trecu așa, ca de obicei, ca și cum nu se întîmplase nimic nou. Atîta doar, că era un bărbat mai mult în casă.

V

Peste patru zile, sosi trăsura care trebuia să-i ducă la Marsilia.

După spaima primei nopți, Jeanne se deprinsese cu Julien, cu sărutările și cu mîngîierile lui pline de dragoste, cu

toate că, în ce privește relațiile lor mai intime, sila îi rămăsese aceeași.

Îl găsea frumos, îl iubea și se simțea din nou fericită și veselă.

Se despărți de ai săi repede și fără tristețe. Numai baroana păru emoționată și, în clipa cînd trăsura era gata să pornească, puse în mîna fiicei ei o pungă mare, grea ca plumbul, zicîndu-i :

— Pentru micile tale cheltuieli de femeie tînără.

Jeanne își vîrî punga în buzunar și caii o luară la goană.

Spre seară, Julien o întrebă :

— Cît ți-a dat mama ta în punga aceea ?

Și Jeanne, care nu se mai gîndea la pungă, și-o deșertă pe genunchi. O grămadă de aur se răspîndi : două mii de franci. Jeanne bătu din palme.

— O să fac nebunii, zise, adunîndu-și banii.

După opt zile de drum, pe o clădură cumplită, ajunseră la Marsilia.

A doua zi, *Regele Ludovic*, un vaporaș de pasageri, care pleca la Neapole trecînd prin Ajaccio, îi ducea spre Corsica.

Corsica ! Tufișurile ei sălbatice ! Bandiții ! Munții ! Patria lui Napoleon ! Jeannei i se părea că iese din realitate ca să pătrundă, trează, într-un nou vis.

Stînd unul lîngă altul pe puntea vaporului, priveau cum fug în urmă stîncile Provenței. Marea nemișcată, de un azur puternic, încremenită parcă în lumina arzătoare ce se revărsa din soare, se întindea sub cerul nesfîrșit, de un albastru aproape exagerat.

Ea întrebă :

— Îți aduci aminte de plimbarea noastră în barca lui moș Lastique ?

În loc să-i răspundă, Julien o sărută repede pe ureche.

Roțile vaporașului băteau apa, tulburîndu-i somnul adînc. Și, în spate, o dîră lungă și înspumată, o nesfîrșită

dungă palidă, în care unda răscolită făcea spume ca șampania, prelungea cît vedeai cu ochii urma perfect dreaptă a vaporului.

Deodată, spre partea din față, doar la cîțiva metri, de ei, un pește uriaș, un delfin, sări din apă, apoi se cufundă din nou cu capul înainte și dispăru.

Surprinsă, Jeanne se sperie, țipă și se aruncă la pieptul lui Julien. Apoi începu să rîdă singură de spaima ei și se uită, îngrijorată, să vadă dacă nu se mai zărește nimic. După cîteva secunde, delfinul zvîcni iarăși, ca o uriașă jucărie mecanică. Apoi se cufundă din nou și din nou ieși, apoi ieșiră doi, apoi trei, apoi șase ce păreau a se zbengui în jurul vaporului greu, escortîndu-și fratele monstruos, peștele de lemn cu aripioare de fier. Treceau la stînga vaporului, se întorceau la dreapta și, cînd laolaltă, cînd unul după altul, ca într-un joc, ca într-o întrecere veselă, se aruncau în sus cu saluturi largi, înscriind curbe în aer, apoi se cufundau unul cîte unul.

Jeanne tresărea și bătea din palme, încîntată, la fiecare apariție a înotătorilor enormi și mlădioși. Inima îi sărea o dată cu ei, într-o bucurie nebună și copilărească.

Fără veste, delfinii se făcură nevăzuți. Se mai arătară încă, foarte departe, spre largul mării, apoi dispărură cu totul, și cîteva secunde Jeanne se simți întristată de plecarea lor.

Se apropia seara, o seară liniștită, blîndă, strălucitoare, plină de lumină și de fericită pace. Nici o înfiorare în aer sau în apă. Și tihna aceea nețărmurită a mării și a cerului pătrundea și în sufletele amorțite, peste care, de asemenea, nu trecea nici o înfiorare.

Soarele uriaș cobora încet, departe, spre Africa nevăzută, spre Africa, ținutul fierbinte, a cărui dogoare parcă o și simțeau. Dar ceva ca o mîngîiere răcoroasă, ceva ce nu era totuși nici măcar o adiere de vînt, le atinse obrajii cînd soarele dispăru.

Refuzară să se întoarcă în cabina lor, unde, ca pe toate vapoarele, pluteau mirosuri groaznice, şi se întinseră amîndoi alături, pe punte, umăr lîngă umăr, înfăşuraţi în mantalele lor de drum. Julien adormi pe loc, dar Jeanne rămase cu ochii deschişi, tulburată de necunoscutul călătoriei lor. Bătaia monotonă a roţilor o legăna, şi ea se uita deasupra ei, la puzderia de stele limpezi, cu lumini ascuţite, sclipitoare şi parcă umede pe cerul acela curat al Sudului.

Spre ziuă, totuşi, aţipi. O treziră zgomote şi glasuri. Marinarii făceau curăţenie pe vapor, cîntînd. Îl scuturară pe Julien, încremenit în somn, şi se ridicară amîndoi.

Jeanne sorbea cu încredere gustul sărat al ceţii, care o pătrundea pînă în vîrful degetelor. Pretutindeni, marea. Totuşi în faţă ceva cenuşiu, încă nelămurit în faptul zilei, un fel de îngrămădire de nori ciudaţi, ascuţiţi şi frînţi, părea aşezat pe valuri.

Apoi totul începu să se desluşească. Formele se tăiară mai limpede pe cerul luminat şi ieşi la iveală o mare linie de munţi colţuroşi, bizari : era Corsica, învăluită într-un fel de văl străveziu.

Soarele se ridică în spatele ei, zugrăvind în umbre negre toate ascuţişurile crestelor. Toate piscurile se aprinseră în timp ce restul insulei rămînea înceţoşat în aburi.

Căpitanul, un bătrînel uscat, mic de statură, pe care vînturile aspre şi sărate îl zbîrciseră, părînd a-i împuţina parcă şi trupul, ieşi pe punte şi, cu glasul răguşit de comenzile pe care le dăduse timp de treizeci de ani şi tocit de-atîtea strigăte urlate în furtună, îi spuse Jeannei :

— O simţi cum miroase, afurisita ?

Într-adevăr, Jeanne simţea un miros puternic şi ciudat de plante, de arome sălbatice.

Căpitanul urmă :

— Corsica miroase aşa, doamnă. Acesta e parfumul ei de femeie frumoasă. După douăzeci de ani de lipsă, l-aş recunoaşte de la cinci leghe în larg. Sînt de-aici. Acolo, la

Sfînta Elena, „el" vorbește mereu, pe cît se spune, de parfumul țării lui. E din familia mea. Și scoțîndu-și pălăria, căpitanul salută Corsica. Iar departe, peste ocean, îl salută pe marele împărat prizonier, „care era din familia lui".

Jeanne se simțea atît de mișcată, încît îi venea să plîngă.

Marinarul întinse brațul spre orizont :

— Stîncile Sîngeroase ! arătă el.

În picioare, lîngă soția lui, Julien o ținea de mijloc și se uitau amîndoi în depărtare, încercînd să descopere punctul arătat.

În sfîrșit, zăriră cîteva stînci în chip de piramidă, pe care vaporul le ocoli curînd, ca să intre într-un golf larg și liniștit, înconjurat de nenumărate piscuri înalte, ale căror povîrnișuri scunde păreau acoperite cu mușchi.

Căpitanul arătă spre verdeața aceea, zicînd :

— Tufărișul !

Pe măsură ce înaintau, cercul munților părea că se închide în urma vaporului, care plutea acum încet într-un lac de azur, atît de transparent încît uneori i se vedea fundul.

Și orașul se ivi deodată, alb în adîncul golfului, la marginea valurilor, la poalele munților.

În port erau ancorate cîteva mici vapoare italiene. Patru sau cinci bărci începură să dea tîrcoale *Regelui Ludovic* în căutarea călătorilor.

Julien, care aduna la un loc bagajele, o întrebă încet pe Jeanne :

— Nu-i așa că-i destul să-i dăm un franc bacșiș hamalului ?

De opt zile îi punea mereu aceeași întrebare, care de fiecare dată o făcea să sufere. Îi răspunse, puțin iritată :

— Cînd nu ești sigur că dai de ajuns, dă mai mult !

Se tîrguia mereu cu hotelierii și cu chelnerii, cu birjarii și cu toți vînzătorii de orice fel. Și cînd, după multe vi-

cleşuguri, obţinea vreo reducere de preţ, îi spunea Jeannei, frecîndu-şi mîinile :

— Nu-mi place să mă fure nimeni !

Ea tremura ori de cîte ori li se aduceau notele de plată, sigură dinainte de observaţiile pe care avea să le facă el la fiecare articol, umilită de toate aceste tocmeli, înroşindu-se pînă la rădăcina părului sub privirea dispreţuitoare a servitorilor care se uitau după bărbatul ei, ţinînd în palmă bacşişul lui meschin.

Julien avu şi de astă dată o discuţie cu barcagiul care-i duse la mal.

Cel dintîi copac pe care-l văzu Jeanne fu un palmier.

Traseră la un hotel mare şi gol, la colţul unei pieţe întinse, şi cerură să li se aducă prînzul.

După ce terminară desertul, în clipa cînd Jeanne se ridica să plece să hoinărească prin oraş, Julien o luă în braţe şi-i şopti la ureche, dezmierdător :

— Dacă ne-am culca puţin, pisicuţo ? Ce zici ?

Jeanne rămase nedumerită :

— Să ne culcăm ? Dar nu mă simt obosită.

El o strînse mai tare :

— Mi-a venit gust de tine. Înţelegi ? De două zile de cînd...

Ea se înroşi, îngăimînd ruşinată :

— O, acum ? Dar ce-or să zică oamenii ? Ce-or să creadă ? Cum ai îndrăzni tu să ceri o cameră ziua-n amiaza mare ? O, Julien, te rog !

El o întrerupse :

— Prea puţin îmi pasă de ce-or să spună şi or să creadă nişte servitori de hotel. Ai să vezi tu cît mă sinchisesc eu de asta !

Şi sună.

Ea nu mai adaugă nimic, cu ochii plecaţi, veşnic răzvrătită în sufletul şi în carnea ei împotriva acestei dorinţe nepotolite a bărbatului, nesupunîndu-se decît cu scîrbă,

resemnată dar umilită, văzînd în lucrul acesta ceva bestial, înjositor, în sfîrşit o murdărie.

Simţurile ei dormeau încă, iar Julien se purta în aşa fel, de parcă şi ea i-ar fi împărtăşit patima.

Cînd veni chelnerul, Julien îi ceru să-i ducă în odaia lor. Omul, un adevărat corsican păros pînă în ochi, nu înţelese şi-l asigură că apartamentul lor va fi gata pentru la noapte.

Julien îi explică, iritat :

— Nu, imediat ! Sîntem obosiţi de drum şi vrem să ne odihnim.

Atunci, un zîmbet flutură pe buzele chelnerului, şi Jeannei îi veni să-şi ia lumea în cap.

Peste o oră, cînd coborîră, ea nu mai îndrăznea să treacă pe dinaintea oamenilor pe care-i întîlnea, încredinţată că toţi vor rîde şi vor şuşoti în urma lor. Şi, în sufletul ei, îi era necaz pe Julien că nu-şi dădea seama de lucrul acesta, că nu avea nici un pic de ruşine, de delicateţe instinctivă. Şi simţea între ei un văl, ca un obstacol, înţelegînd pentru întîia oară că două făpturi nu se pătrund niciodată pînă în suflet, pînă în adîncul gîndurilor, că merg alături una de alta, îmbrăţişate uneori dar niciodată contopite, şi că fiinţa morală a fiecăruia dintre noi rămîne veşnic singură în viaţă.

Rămaseră trei zile în orăşelul acela ascuns în fundul golfului său albastru, fierbinte ca un cuptor încins după perdeaua lui de munţi, care nu lasă niciodată vîntul să bată pînă la el.

Alcătuiră apoi un itinerar al călătoriei, şi, ca să nu dea îndărăt în faţa nici unei greutăţi, hotărîră să închirieze cai. Aşa că luară doi armăsari mici, corsicani, cu ochi furioşi, slabi şi neobosiţi, şi într-o dimineaţă, la răsăritul soarelui, plecară la drum. O călăuză călare pe o catîrcă îi însoţea şi le ducea proviziile, deoarece, prin acele locuri sălbatice, hanurile erau necunoscute.

Drumul o lua la început de-a lungul golfului, ca să se înfunde curînd într-o vale puţin adîncă, ce-i ducea spre munţii cei mari. Treceau adesea peste torente aproape secate. Un fir subţire de apă tresărea încă pe sub pietre, ca o vietate ascunsă, gîlgîind sfios.

Ţinutul necultivat părea cu totul pustiu. Coastele erau acoperite cu ierburi înalte, galbene acum, în anotimpul călduros. Întîlneau uneori cîte un muntean, fie pe jos, fie pe căluţul lui, fie pe cîte un măgăruş mare cît un cîine. Şi toţi aveau în spate cîte o puşcă încărcată, arme vechi şi ruginite, cumplite în mîinile lor.

Parfumul înţepător al plantelor aromatice care acopereau insula părea că îngroaşă aerul. Şi drumul mergea urcînd domol în mijlocul faldurilor lungi ale munţilor.

Piscurile de granit trandafiriu sau albastru dădeau priveliştii vaste nuanţe de feerie. Pe povîrnişurile mai joase, păduri întregi de castani uriaşi păreau doar nişte tufişuri, atît de imense erau, în ţinutul acela, valurile pămîntului răscolit.

Uneori, ridicînd mîna spre înălţimile prăpăstioase, călăuza arunca un nume. Jeanne şi Julien se uitau, nu vedeau nimic, apoi descopereau, în sfîrşit, ceva cenuşiu, ca o îngrămădire de bolovani căzuţi din vîrf. Era un sat, un mic cătun de granit agăţat acolo, cramponat ca un adevărat cuib de pasăre, aproape invizibil pe muntele uriaş.

Drumul acela lung, străbătut la pas, o scotea din fire pe Jeanne.

— Să alergăm puţin ! zise ea şi dădu vînt calului.

Apoi, cum nu-l auzea pe Julien galopînd în urma ei, se întoarse şi începu să rîdă nebuneşte văzîndu-l cum venea, palid, ţinîndu-se de coama calului şi săltînd ciudat. Pînă şi frumuseţea lui, chipul lui de călăreţ arătos, făceau să-i pară şi mai vrednice de rîs stîngăcia şi frica.

O luară apoi încet, la trap. Drumul se întindea acum între două crînguri nesfîrşite, ce îmbrăcau ca o mantie toată coasta.

Era tufărișul, tufărișul de nepătruns, alcătuit din stejari pitici, ienuperi, pomișori de munte, mastici, alaterni, bălării, dafini, mirt și cimșir, pe care-i legau laolaltă împletindu-i ca pe niște plete, clematite agățătoare, ferigi monstruoase, caprifolii, dobrițe, rozmarin, levănțică și mărăcini, aruncînd pe spinările munților o blană deasă și încîlcită.

Le era foame. Călăuza îi ajunse din urmă și-i duse lîngă unul din acele izvoare încîntătoare, atît de dese prin ținuturile prăpăstioase — un fir subțire și rotund de apă rece ca gheața, ieșind din stîncă printr-o găurice și curgînd pe vîrful unei frunze de castan, așezată acolo de un trecător ca să aducă șuvița mică pînă la gură.

Jeanne se simțea atît de fericită, încît abia se putea stăpîni să nu strige de bucurie.

Plecară apoi din nou și începură să coboare, ocolind golful Sagona.

Spre seară trecură prin Cargese, satul grecesc ridicat acolo, pe vremuri, de o colonie de fugari alungați din țara lor. Lîngă fîntînă, stătea un grup de fete înalte și frumoase, cu șolduri elegante, cu mîinile lungi, cu mijlocul subțire, neașteptat de grațios. Cînd Julien le strigă „bună seara", ele îi răspunseră cu glas cîntător, în limba armonioasă a patriei părăsite.

Ajungînd la Piana, se văzură nevoiți să ceară adăpost, ca pe vremurile vechi, în ținuturile necunoscute. Jeanne se înfiora de bucurie așteptînd să se deschidă ușa la care bătuse Julien. Da, iată o călătorie, cu tot neprevăzutul drumurilor neumblate!

Nimeriseră tocmai la o tînără pereche, care-i primi așa cum trebuie să fi primit patriarhii oaspetele trimis de Dumnezeu. Dormiră pe o rogojină împletită din frunze de porumb, într-o casă veche și putredă, a cărei cherestea roasă de cari și străbătută de moluște lungi, mîncătoare de grinzi, foșnea, părînd că trăiește și suspină.

Plecară la răsăritul soarelui și curînd se opriră în fața unei păduri, o adevărată pădure de granit purpuriu. Erau piscuri, coloane, clopotnițe mici și figuri uimitoare, modelate de vreme, de vînt și de ceața mării.

Înalte pînă la trei sute de metri, subțiri, rotunde, răsucite, strîmbe, diforme, cu înfățișări din cele mai neprevăzute și fantastice, stîncile acelea surprinzătoare păreau a fi copaci, plante, animale, monumente, oameni, călugări în rase, diavoli cu coarne, păsări nemăsurat de mari, un întreg popor monstruos, o menajerie ca de coșmar, împietrită prin voia nu știu cărui Dumnezeu nebun.

Jeanne nu spuse un cuvînt. Cu inima strînsă, îl luă de mînă pe Julien, cuprinsă, în fața acelei frumuseți, de o mare nevoie de a iubi.

Și deodată, ieșind din haosul acela, descoperiră alt golf, încins de jur împrejur ca un zid însîngerat de granit roșu. Și stîncile stacojii se oglindeau în marea albastră.

Jeanne îngînă :

— O, Julien ! fără să mai găsească alte cuvinte, înduioșată de admirație, sugrumată.

Și două lacrimi îi lunecară pe obraz.

El o privi nedumerit :

— Dar ce-i cu tine, pisicuțo ?

Ea își șterse obrazul, zîmbi și-i răspunse cu un glas care tremura puțin :

— Nu-i nimic... ceva nervos... Nu știu... Mi-a venit, așa... Sînt atît de fericită, încît cel mai mic lucru îmi tulbură inima.

El nu înțelegea aceste enervări de femeie, zguduirile acestor ființe care vibrează, înnebunite dintr-un nimic, pe care un entuziasm le tulbură ca o catastrofă și o senzație abia deslușită le răscolește, le înnebunește de fericire sau le aruncă în deznădejde.

Lacrimile ei îi păreau ridicole și, preocupat numai de drumul său, îi zise :

— Ai face mai bine să-ţi supraveghezi calul.

Coborîră pînă în fundul golfului pe un drum aproape impracticabil, apoi o luară la dreapta ca să urce vîlceaua Ota, îngustă şi întunecată.

Dar poteca părea înspăimîntătoare. Julien propuse :

— Ce-ar fi să urcăm pe jos ?

Jeanne atîta aştepta, încîntată să meargă pe jos, să fie singură cu el după emoţia de adineauri.

Călăuza o luă înainte cu catîrca şi cu caii, şi ei o urmară cu paşi măsuraţi.

Muntele, crăpat de sus pînă jos, se deschidea parcă. O cărare se înfunda în această despicătură, mergînd pe fundul ei, între două ziduri uluitor de înalte. Un torent puternic străbătea valea îngustă. Aerul era îngheţat, granitul părea negru şi, sus de tot, vederea cerului albastru te uimea şi te ameţea.

Un zgomot neaşteptat o făcu pe Jeanne să tresară. Ridică ochii. O pasăre uriaşă îşi luă zborul dintr-o crăpătură : era un vultur ale cărui aripi larg desfăcute păreau că ating cei doi pereţi ai prăpastiei. Se înălţă pînă în azur, unde dispăru.

Mai departe, spărtura muntelui se desfăcea în două şi cărarea urca, în cotituri repezi, între două rîpe. Uşoară şi nebună, Jeanne o lua întruna înainte, rostogolind pietrele sub picioare şi aplecîndu-se, cutezătoare, peste rîpe. Julien venea mai în urmă, gîfîind uşor, cu ochii în pămînt, de frică să nu ameţească.

Dintr-o dată, îi năpădi soarele. Li se păru că ieşiseră din infern. Li se făcuse sete. O dîră umedă îi călăuzi printre pietroaie pînă la un izvor mic, adunat într-un băţ gol pe dinăuntru, ca să poată bea păstorii de capre. Un covor de muşchi acoperea pămîntul dimprejur. Jeanne îngenunche să bea şi Julien făcu la fel.

În timp ce ea se bucura de răcoarea apei, el o prinse de mijloc şi încercă să-i fure locul la capătul ţevii de lemn. Ea se împotrivi. Buzele lor se luptau, întîlnindu-se, respin-

gîndu-se. În focul luptei, prindeau pe rînd țeava subțire, mușcînd-o să n-o scape. Și firișorul de apă rece, mereu prins și mereu scăpat, se rupea și se înnoda la loc, le stropea obrajii, gîtul, hainele, mîinile. Picături mici ca niște mărgăritare le străluceau în păr. Și apa le ducea la vale sărutările.

Deodată, Jeannei îi veni un gînd de îndrăgostită. Își umplu gura de apă limpede, și, cu obrajii umflați ca niște burdufuri, îi dădu a înțelege lui Julien că voia să-i potolească setea de la gură la gură.

El întinse gîtul, surîzător, cu capul dat pe spate, cu brațele desfăcute, și bău pe nerăsuflate din izvorul acela de carne vie, care-i turnă în simțiri o dorință arzătoare.

Jeanne se sprijini de el cu o duioșie neobișnuită. Inima îi bătea, sînii i se ridicau și ochii i se moleșau, umezi. Zise, abia șoptit :

— Julien... te iubesc !

Și, trăgîndu-l după ea, se lăsă pe spate, ascunzîndu-și în mîini fața împurpurată de rușine.

El se aruncă asupra ei, îmbrățișînd-o sălbatic. Ea gîfîia, într-o așteptare înfrigurată. Și deodată scoase un strigăt, lovită ca de trăsnet de senzația pe care o dorise.

Le trebui mult pînă să ajungă la capătul urcușului, atît de tare-i bătea Jeannei inima și atît de frîntă, încît nu sosiră la Evisa decît seara, la o rudă a călăuzei lor, Paoli Palabretti.

Era un bărbat înalt, ușor adus de spate, cu o înfățișare posomorîtă, de tuberculos. Îi duse în odaia lor, o încăpere tristă, de piatră goală, frumoasă totuși pentru ținutul acela, unde orice eleganță era necunoscută. Tocmai le spunea în limba lui corsicană, amestec de franceză și italiană, ce fericit era să-i primească — cînd un glas limpede îl întrerupse. O femeiușcă brună, cu ochii mari și negri, cu pielea arsă de soare, cu mijlocul subțire, arătîndu-și mereu dinții într-un rîs neîntrerupt, se repezi, o sărută pe Jeanne și-i scutură mîna lui Julien, repetînd :

— Bună ziua, doamnă, bună ziua, domnule, mă bucur !

Le luă pălăriile și șalurile și le așeză la locul lor cu o o singură mînă, cealaltă fiindu-i legată de gît, apoi îi dădu afară pe toți, spunîndu-i bărbatului ei :

— Du-te de-i plimbă pînă la vremea mesei.

Palabretti se supuse numaidecît. Însoțit de cei doi tineri, unul la stînga, celălalt la dreapta lui, plecă să le arate satul. Își tîra picioarele, și cuvintele mereu și repetînd după fiecare acces de tuse :

— De vină-i aerul văii, că-i rece și mi-a căzut la piept.

Îi duse, pe un drumeag prăpădit, sub niște castani peste măsură de mari. Deodată se opri și zise, cu accentul lui monoton :

— Aici l-a ucis Mathieu Lori pe vărul-meu, Jean Rinaldi. Eu eram acolo, lîngă Jean, cînd ne-am pomenit cu Mathieu la zece pași de noi. „Jean, a strigat el, nu te duce la Albertacce ! Nu te duce, Jean, că te ucid, ți-o spun !" Eu l-am apucat pe Jean de braț și i-am zis : „Nu te duce, Jean, că așa o să facă !" Toate astea pentru o fată, Paulina Sinacupi, după care umblau amîndoi. Dar Jean a început să strige : „Ba am să mă duc, Mathieu, că doar n-ai să mă oprești tu !" Atunci Mathieu și-a aplecat pușca și, înainte ca eu să fi avut cînd s-o potrivesc pe a mea, a tras. Jean a sărit în sus cu amîndouă picioarele deodată, ca un copil care sare coarda, da, domnule, și a căzut de-a dreptul peste mine, așa fel încît pușca mi-a scăpat din mîini și s-a rostogolit pînă la castanul cel gros, de colo. Jean era cu gura deschisă, dar n-a mai spus un cuvînt. Murise.

Tinerii se uitau încremeniți la martorul liniștit al acestei crime. Jeanne întrebă :

— Și ucigașul ?

Paoli Palabretti tuși mult, apoi răspunse :

— A fugit în munți. Peste un an, l-a ucis fratele meu. Știți, fratele meu, Philippi Palabretti, banditul.

Jeanne se înfioră :

— Fratele dumitale... e bandit ?

În ochii blajinului corsican se aprinse un fulger de mîndrie.

— Da, doamnă, fratele meu a fost un bandit vestit ! A împuşcat şase jandarmi. A murit o dată cu Nicolas Morali, încercuiţi în Niolo, după şase zile de luptă, cînd erau gata să piară de foame. Apoi adăugă, resemnat : Aşa-i obiceiul pămîntului — cu acelaşi ton pe care şi-l lua ca să spună : „De vină-i aerul văii, că-i rece..."

Se întoarseră apoi la masă, şi corsicana cea mică se purtă cu ei ca şi cum i-ar fi cunoscut de douăzeci de ani.

Dar pe Jeanne o chinuia o îndoială. Va mai găsi ea oare, în braţele lui Julien, acea ciudată şi năvalnică dezlănţuire a simţurilor, pe care o avusese pe muşchiul de lîngă izvor ?

Cînd rămase singură cu el în odaie, tremură de frică să nu rămînă iarăşi rece la sărutările lui. Dar se linişti curînd. Şi noaptea aceea a fost prima ei noapte de dragoste.

A doua zi, la plecare, nu se îndura să părăsească acea căsuţă umilă, în care i se părea că începuse pentru ea o nouă fericire.

O chemă în odaie pe micuţa nevastă a gazdei şi, căutînd s-o asigure că nu voia să-i facă un dar, stărui, ba chiar se supără, spunînd că-i va trimite de la Paris, îndată ce se va întoarce acolo, o amintire, o amintire de care o lega un gînd aproape superstiţios.

Tînăra corsicană se împotrivi mult timp, nevrînd să primească nimic. În sfîrşit, se înduplecă.

— Bine, zise, atunci trimiteţi-mi un pistol mic, unul mic de tot.

Jeanne făcu ochii mari. Atunci femeia îi spuse încet, la ureche, aşa cum ai încredinţa o taină dulce şi nemărturisită :

— Vreau să-l ucid pe cumnatul meu. Şi, zîmbind, desfăcu repede fîşiile de pe braţul de care nu se folosea, arătîndu-i o cicatrice în carnea rotundă şi albă, ce fusese

străbătută dintr-o parte în alta de o lovitură de stilet. Dacă n-aș fi fost cît și el de voinică, m-ar fi ucis. Bărbatul meu nu-i gelos, el mă cunoaște, și pe urmă e bolnav, știți, și asta îi potolește sîngele. De altminteri, sînt o femeie cinstită, doamnă, însă cumnatul meu crede tot ce i se spune. E gelos pentru bărbatul meu și nici vorbă că o să înceapă iar. Pe cînd așa, dacă o să am un pistol mic, o să fiu liniștită și sigură că mă răzbun.

Jeanne promise că-i va trimite pistolul, își sărută cu duioșie noua prietenă și plecă.

Restul călătoriei nu fu pentru ea decît un vis, o îmbrățișare fără sfîrșit, o beție de dragoste. Nu mai văzu nimic, nici priveliștile, nici oamenii, nici locurile unde se opreau. Nu se mai uita decît la Julien.

Începu atunci intimitatea copilărească și fermecătoare a nimicurilor dragostei, a cuvintelor prostuțe și dulci ce dădeau nume de răsfăț tuturor rotunjimilor, formelor și îndoiturilor trupului, pe unde gurile lor întîrziau cu plăcere.

Cum Jeanne dormea pe partea dreaptă, se trezea de multe ori cu sînul stîng dezgolit. Observînd acest lucru, Julien îl numi „Domnul doarme afară", iar pe celălalt „Domnul îndrăgostit", pentru că floarea trandafirie de pe vîrf părea mai sensibilă la sărutări.

Drumul adînc dintre sîni se numea acum „Aleea măicuței", pentru că Julien se plimba mereu pe acolo, iar alt drum, mai tainic, „Drumul spre Damasc", în amintirea văii Ota.

Ajungînd la Bastia, își plătiră călăuza. Julien se căută prin buzunare, dar negăsind ce-i trebuia, îi spuse Jeannei:

— Tot nu faci tu nimic cu cei două mii de franci de la mama, dă-mi-i să-i țin eu. Or să fie mai în siguranță la mine și asta o să mă scutească de a-mi face mereu mărunțiș.

Și Jeanne îi întinse punga.

Ajunseră la Livorno, vizitară Florența, Genua, toată Cornișa.

Într-o dimineață în care sufla mistralul, ajunseră din nou la Marsilia.

Trecuseră două luni de la plecarea lor din Peuples. Era în 15 octombrie.

Pătrunsă de vîntul puternic și rece care părea că vine dintr-acolo, din îndepărtata Normandie, Jeanne se simți tristă. De cîtva timp, Julien părea schimbat, obosit, indiferent, și ei îi era frică, fără să știe de ce.

Întîrzie cu încă patru zile întoarcerea, neputîndu-se îndura să părăsească ținutul acela prietenos și însorit. I se părea că făcuse înconjurul fericirii.

În sfîrșit, plecară.

Trebuiau să-și facă la Paris toate cumpărăturile pentru instalarea lor definitivă la Peuples, și Jeanne se bucura că o să aducă, mulțumită darului măicuței, lucruri minunate. Cel dintîi lucru la care se gîndi fu pistolașul promis tinerei corsicane de la Evisa.

A doua zi după sosire, îi spuse lui Julien :

— Dragul meu, ești bun să-mi dai banii de la mama ? Mă duc să-mi fac cumpărături.

El se întoarse spre ea cu un aer nemulțumit :

— Cît îți trebuie ?

Surprinsă, ea îngăimă :

— Știu eu ?... cît crezi.

El urmă :

— O să-ți dau o sută de franci, dar bagă de seamă să nu faci risipă.

Buimăcită și încurcată, ea nu mai știa ce să spună.

În sfîrșit, zise șovăind :

— Dar... eu... eu îți dădusem banii aceștia doar să-i...

El n-o lăsă să termine.

— Da, nici vorbă. Dar din moment ce-i cheltuim împreună, ce importanță are dacă-s în buzunarul tău sau al

meu ? Eu nu mă împotrivesc, nu-i aşa, de vreme ce-ţi dau o sută de franci ?

Jeanne luă cele cinci piese de aur, fără să mai adauge un cuvînt, dar nu îndrăzni să mai ceară altele şi nu cumpără nimic altceva decît pistolul.

Peste opt zile, porniră la drum ca să se întoarcă la Peuples.

VI

În faţa barierei albe cu stîlpi de cărămidă, aşteptau familia şi servitorii. Diligenţa se opri şi îmbrăţişările nu mai conteniră. Măicuţa plîngea, Jeanne, înduioşată, îşi şterse şi ea două lacrimi, iar tatăl ei umbla de colo pînă colo, nervos.

Apoi, în timp ce se descărcau bagajele, Jeanne îşi povesti călătoria în faţa focului din salon. Istorisi repede, cu mare belşug de cuvinte, şi în jumătate de oră spuse tot, tot, afară doar de cîteva mici amănunte uitate în graba povestirii.

După aceea, se duse să-şi desfacă bagajele. Rosalie o ajută emoţionată şi ea. Cînd totul fu gata, cînd rufăria, rochiile şi obiectele de toaletă fură puse la locul lor, bona cea tînără îşi părăsi stăpîna şi Jeanne, uşor obosită se aşeză.

Se întrebă ce-ar mai putea face, căutînd o îndeletnicire pentru mintea, pentru mîinile ei. N-o trăgea inima să coboare din nou în salon, lîngă măicuţa care moţăia. Se gîndi să se plimbe. Dar peisajul de ţară părea atît de trist, încît numai privindu-l pe fereastră, îşi simţi inima grea de tristeţe.

Atunci îşi dădu seama că ea nu mai avea nimic de făcut, nimic de făcut, niciodată. Toată tinereţea ei, la călugăriţe, fusese preocupată de viitor, frămîntată de visări. Veşnicul neastîmpăr al nădejdilor îi umplea pe vremea

aceea zilele, fără să le mai simtă cum treceau. Apoi, abia ieşită dintre zidurile aspre unde-i înfloriseră iluziile, aşteptarea ei de dragoste i se şi împlinise. Bărbatul visat, întîlnit şi iubit, cu care se căsătorise în cîteva săptămîni, aşa cum faci cînd te hotărăşti pe neaşteptate, o luase în braţe fără să-i dea timp să se mai gîndească la ceva.

Dar iată că realităţii dulci a primelor zile avea să-i ia locul realitatea de fiecare zi, care închidea uşa nădejdilor nelămurite, încîntătoarelor nelinişti ale necunoscutului. Da, nu mai avea ce să aştepte !

Atunci, nimic de făcut nici astăzi, nici mîine, niciodată. Toate acestea le simţea nedeslușit, după o nu ştiu ce dezamăgire, după o prăbuşire a visurilor ei.

Se ridică şi se duse la fereastră, lipindu-şi fruntea de geamurile reci. Apoi, după ce privi cîtva timp cerul pe care se rostogoleau nori întunecaţi, se hotărî să iasă.

Erau, oare, aceeaşi cîmpie, aceeaşi iarbă, aceiaşi copaci ca şi în luna lui mai ? Unde era veselia însorită a frunzişului şi poezia verde a pajiştii pe care ardeau păpădiile, sîngerau macii, scînteiau margaretele şi băteau din aripi, ca aninaţi de fire nevăzute, zănaticii fluturi galbeni ? Beţia aceea uşoară a aerului încărcat de viaţă, de miresme, de particule ce fecundează, nu mai era nicăieri.

Aleile, desfundate de nesfîrşitele ploi de toamnă, se întindeau, acoperite cu un covor gros de frunze moarte, pe sub plopii aproape goi, slabi şi tremurători. Crengile subţiri se zbăteau în vînt, fluturînd încă smocuri de frunze gata să se împrăştie în văzduh. Şi toată ziua, mereu, ca o ploaie necontenită şi tristă de te apuca plînsul, cele din urmă frunze, galbene acum ca nişte bani mari de aur, se desprindeau, se învîrteau, zburau de colo pînă colo şi cădeau.

Jeanne se duse pînă la pădurice. Arăta jalnic, ca odaia unui muribund. Zidul verde, care despărţea şi tăinuia aleile cotite, se risipise. Arbuştii încîlciţi, ca o dantelă fină de lemn, îşi ciocneau una de alta crengile subţiri, iar foş-

netul frunzelor uscate pe care vîntul le mîna, le răscolea şi le aduna ici şi colo în grămezi, părea un dureros suspin de agonie.

Păsările mici de tot săreau din loc în loc cu strigăte mărunţele şi înfrigurate, căutînd adăpost.

Apăraţi totuşi de perdeaua deasă a ulmilor ce ţineau piept vîntului dinspre mare, teiul şi platanul, încărcaţi încă cu podoaba frunzelor lor din vară, păreau îmbrăcaţi unul în catifea roşie, celălalt în mătase portocalie, coloraţi astfel de primele geruri, fiecare după felul sevei lui.

Jeanne se ducea şi se întorcea încet pe aleea baroanei, de-a lungul fermei vecinilor Couillard. O apăsa ceva ca o presimţire a plictiselilor nesfîrşite ale vieţii monotone care începea.

Se aşeză apoi pe povîrniş, acolo unde Julien îi spusese cele dintîi vorbe de dragoste, şi rămase visînd, aproape fără gînduri, moleşită pînă în inimă, dorind doar să se culce şi să doarmă ca să scape de tristeţea acelei zile.

Deodată, zări un pescăruş trecînd pe cer, purtat de vijelie, şi îşi aminti de vulturul pe care-l văzuse acolo, în Corsica, în întunecata vîlcea a Oteï. Şi primi drept în inimă zguduirea pe care ţi-o dă amintirea unui lucru dulce pe care l-ai pierdut. Revăzu brusc insula strălucitoare, cu parfumul ei sălbatic, cu soarele ei care coace portocalele şi chitrele, cu piscurile trandafirii ale munţilor, cu golfurile de azur şi cu prăpastiile în care se rostogolesc torente.

Atunci, privelişte umedă şi aspră care o înconjura, cu căderea lugubră a frunzelor şi cu norii cenuşii mînaţi de vînt, o învălui într-o deznădejde atît de adîncă, încît, ca să nu plîngă, se întoarse în casă.

Amorţită în faţa căminului, măicuţa dormita, atît de obişnuită cu melancolia zilelor, încît nici n-o mai simţea. Tata şi Julien ieşiseră să se plimbe, vorbind de afacerile lor. Şi noaptea veni, împrăştiind o umbră mohorîtă în salonul larg, luminat din cînd în cînd de reflexele focului,

Afară, ultimele lumini ale zilei lăsau să se desluşească încă, prin ferestre, peisajul acela murdar de sfîrşit de an, şi cerul cenuşiu, tăvălit parcă şi el prin noroi.

Baronul se arătă curînd, urmat de Julien. De îndată ce intră în odaia plină de întuneric, sună slujnica, strigînd :

— Repede, repede, aprindeţi lumina ! E trist aici.

Şi se aşeză în faţa focului. În timp ce din picioarele ude, aşezate în apropierea flăcării, ieşeau aburi, iar noroiul uscat de căldură i se desprindea de pe tălpi, îşi freca mîinile, vesel :

— Sînt sigur că o să îngheţe, se limpezeşte cerul spre nord. Astă-seară e lună plină. O să fie ger la noapte. Apoi, întorcîndu-se spre Jeanne, o întrebă : Ei, mititico, îţi pare bine că te-ai întors în ţara ta, la tine acasă, lîngă bătrînii tăi ?

Întrebarea aceasta atît de simplă o tulbură adînc pe Jeanne. Se aruncă în braţele tatălui său, cu ochii plini de lacrimi, îmbrăţişîndu-l cu înfrigurare, ca şi cum l-ar fi rugat s-o ierte de faptul că, în ciuda sforţărilor pe care le făcea inima ei să fie veselă, se simţea tristă de moarte. Se gîndea, totuşi, la bucuria pe care visase c-o va avea cînd îşi va revedea părinţii, şi se miră de răceala care-i paraliza dragostea, ca şi cum, fiind departe, după ce te-ai gîndit mult la cei pe care-i iubeşti şi ai pierdut obişnuinţa de a-i vedea în fiecare clipă, ai simţi, regăsindu-i, un fel de stînjenire în dragoste, pînă cînd legăturile vieţii laolaltă se vor fi înnodat din nou.

Masa de seară ţinu mult. Nimeni nu scoase o vorbă. Julien părea că uitase de nevasta lui.

Apoi, în salon, Jeanne se trase şi ea lîngă foc, lăsîndu-se, moleşită de căldură, în faţa măicuţei adormită de-a binelea. Trezită o clipă de glasul celor doi bărbaţi care discutau, se întrebă, încercînd să-şi limpezească mintea, dacă n-o s-o cuprindă şi pe ea amorţeala posomorîtă a deprinderilor pe care nimic n-o mai curmă.

Flacăra căminului, molatică şi roşcată în timpul zilei, era acum vie, limpede şi pîlpîitoare, aruncînd lumini mari şi neaşteptate pe tapiseriile spălăcite ale fotoliilor, pe povestea cu vulpea şi barza, pe bîtlanul cel melancolic, pe greier şi pe furnică.

Baronul se apropie zîmbind şi, întinzîndu-şi spre tăciunii aprinşi degetele răsfirate, zise :

— Ehei, arde bine în seara asta. Îngheaţă, copii, îngheaţă ! Apoi, lăsîndu-şi mîna pe umărul Jeannei şi arătîndu-i focul, îi spuse : Vezi tu, fetiţo, iată care e lucrul cel mai bun din lume : căminul, căminul cu toţi ai tăi în jurul lui. Nimic altceva nu-i mai de preţ... Dar ce-ar fi să ne ducem la culcare ? Voi trebuie să fiţi morţi de oboseală, copii.

După ce se urcă iarăşi în odaia ei, Jeanne se miră cît de deosebită era întoarcerea ei de acum pe aceleaşi locuri pe care credea că le iubeşte atît de mult. De ce se simţea nefericită, de ce casa aceea, de ce ţinutul acela drag, toate cîte făceau să-i tresară inima de bucurie pînă atunci, îi păreau astăzi atît de întristătoare ?

Deodată, dădu cu ochii de pendulă. Albina cea mică zbura mereu, de la stînga la dreapta şi de la dreapta la stînga, cu aceeaşi mişcare grăbită şi neîntreruptă, pe deasupra florilor de argint aurit. Şi, fără veste, Jeanne se simţi pătrunsă de o caldă pornire de dragoste, mişcată pînă la lacrimi de jucăria aceea mică, jucărie vie care-i cînta orele şi zvîcnea ca o inimă.

Desigur că nu fusese atît de emoţionată nici cînd îşi îmbrăţişase părinţii. Inima are taine pe care nici o raţiune nu le pătrunde.

Pentru prima oară de cînd se căsătorise, era singură în pat, deoarece Julien, spunînd că se simţea obosit, se culcase în altă odaie. De altfel, se înţeleseseră să-şi aibă fiecare odaia lui.

Adormi tîrziu, mirată că nu mai simţea alt trup lîngă trupul ei, dezobişnuită să mai doarmă singură şi tulburată

de vîntul dușmănos din nord, care se înverșuna împotriva acoperișului.

Spre ziuă, o trezi o lumină mare, care-i împurpura tot așternutul ; geamurile, acoperite cu promoroacă, erau roșii și ele, de parcă ardea toată zarea.

Se înfășură într-o haină largă de casă, alergă la fereastră și o deschise.

Un vînt înghețat, sănătos și înțepător, se năpusti în odaia ei, biciuindu-i pielea, dîndu-i o senzație de frig, ascuțit, care-i aduse lacrimi în ochi. Și, în mijlocul unui cer împurpurat, de după copaci se ivi un soare uriaș, sclipitor și umflat ca un obraz de bețiv. Pămîntul acoperit cu brumă albă, tare și uscat acum, răsuna sub picioarele oamenilor de la fermă. Într-o singură noapte, toate crengile, încă înfrunzite, ale plopilor se despuiaseră ; dincolo de cîmpia goală, se arăta linia nesfîrșită și verzuie a valurilor, presărate peste tot cu dîre albe.

Platanul și teiul se scuturau repede în bătaia vîntului. La fiecare suflare înghețată, vîrtejuri de frunze, desprinse de gerul neașteptat, se împrăștiau în vînt ca un zbor de păsări. Jeanne se îmbrăcă și ieși ; apoi, ca să facă ceva, se duse să-și vadă fermierii.

Familia Martin ridică brațele la cer, stăpîna casei o sărută pe obraji și o sili să bea un păhăruț cu rachiu de nucă. Jeanne se duse la cealaltă fermă. Familia Couillard ridică brațele în sus, stăpîna casei o sărută pe urechi și Jeanne trebui să înghită un păhăruț cu rachiu de coacăze.

După aceea, se întoarse să dejuneze.

Și ziua trecu la fel ca și cea din ajun, atît doar că nu fu umedă, ci rece. Și celelalte zile ale săptămînii se scurseră ca și acestea două, și toate săptămînile lunii la fel cu cea dintîi.

Totuși, încetul cu încetul, regretul după ținuturile îndepărtate i se mai potoli. Obișnuința așternea peste viața ei o pojghiță de resemnare, ca învelișul de calcar pe care-l

depun unele ape pe obiecte. Şi în inimă i se trezi din nou un oarecare interes pentru nenumăratele lucruri mărunte şi neînsemnate ale vieţii de fiecare zi, grija pentru ocupaţiile regulate, simple şi mediocre. Creştea în ea un fel de tristeţe îngîndurată, un vag dezgust de viaţă. Ce i-ar fi trebuit ? Ce dorea ? Nu ştia nici ea. Nu simţea lipsa societăţii, nici nu era însetată de plăceri, nu simţea nici o chemare, nici chiar pentru bucuriile cu putinţă de îndeplinit. De altminteri, care bucurii ? Ca şi fotoliile vechi din salon, spălăcite de vreme, totul se decolora cu încetul sub ochii ei, totul se stingea, totul căpăta o nuanţă ştearsă şi mohorîtă.

Relaţiile ei cu Julien se schimbaseră cu desăvîrşire. De cînd se întorsese din călătoria lor de nuntă, părea cu totul altul, ca un actor care şi-a jucat rolul şi-şi reia apoi figura obişnuită. Abia dacă se mai ocupa de ea, dacă-i vorbea măcar. Orice urmă de dragoste dispăruse dintr-o dată, şi tot mai rare erau nopţile cînd intra în odaia ei.

Luase în mîna lui conducerea averii şi a casei, revizuia contractele de arendă, hărţuia oamenii şi reducea cheltuielile. Căpătînd el însuşi apucături de fermier, îşi pierduse strălucirea şi eleganţa de pe vremea logodnei.

Nu mai scotea de pe el, cu toate că era împestriţată de pete, o haină de catifea veche, de vînătoare şi împodobită cu nasturi de aramă, pe care o găsise printre hainele lui din tinereţe. Neglijent ca toţi oamenii care nu mai au nevoie să placă, nu se mai rădea, iar barba lungă, rău potrivită din foarfece, îl urîţea mult. Nu-şi mai îngrijea mîinile şi, după fiecare masă, bea cîte patru sau cinci păhăruţe cu coniac.

Cînd Jeanne încercase cu delicateţe să-i facă oarecare reproşuri, el îi spusese grosolan :

— Fă bine şi lasă-mă în pace !

Şi ea nu mai îndrăzni să-i dea sfaturi. .

Jeanne se resemnase într-atît în faţa acestor schimbări, încît se mira ea însăşi. Julien ajunsese pentru ea un

străin, un străin al cărui suflet şi a cărui inimă rămîneau zăvorîte. Se gîndea de multe ori la lucrul acesta, întrebîndu-se cum se făcea că, după ce se întîlniseră, se iubiseră şi se luaseră într-un avînt al dragostei, se regăseau dintr-o dată aproape tot atît de necunoscuţi unul pentru altul, ca şi cum niciodată n-ar fi dormit alături.

Şi cum de nu suferea mai mult din pricina acestei părăsiri ? Asta era viaţa ? Se înşelaseră amîndoi ? Nu mai exista nimic pentru ea în viitor ?

Şi dacă Julien ar fi rămas frumos, cochet, elegant, seducător, ar fi suferit ea mai mult ?

Se înţeleseră ca, îndată după Anul nou, tinerii căsătoriţi să rămînă singuri, iar părinţii să se întoarcă pe cîteva luni în casa lor din Rouen. Iarna aceea, tinerii nu trebuiau să plece de la Peuples, ca să se instaleze definitiv, să se obişnuiască şi să se simtă bine acolo unde aveau să-şi petreacă toată viaţa. Nu rămîneau chiar singuri, mai aveau şi cîţiva vecini, cărora Julien trebuia să le-o prezinte pe Jeanne : familiile Briseville, Coutelier şi Fourville.

Tinerii nu-şi puteau începe deocamdată vizitele, deoarece le fusese cu neputinţă pînă atunci să aducă pictorul ca să schimbe armoriile de pe trăsură. Într-adevăr, trăsura cea veche de familie fusese dăruită de baron ginerelui său. Dar pentru nimic în lume Julien n-ar fi primit să se arate pe la castelele vecine, fără ca scutul blazonului de Lamare să fie încrucişat cu armele familiei le Perthuis des Vauds.

Dar, în tot ţinutul, numai un singur om mai avea specialitatea ornamentelor de pe blazoane. Era un pictor din Bolbec, pe nume Bataille, chemat rînd pe rînd prin toate castelele normande, să fixeze nepreţuitele porumbe pe portierele trăsurilor.

În sfîrşit, într-o dimineaţă de decembrie, spre sfîrşitul micului dejun, văzură un străin deschizînd bariera şi lu-

înd-o drept spre castel. În spinare, ducea o cutie. Era Bataille.

Îl chemară în sală şi-l poftiră la masă, ca şi cum ar fi fost un nobil, deoarece specialitatea lui, legăturile lui neîntrerupte cu toată aristocraţia departamentului, cunoaşterea armoriilor, a termenilor consacraţi şi a simbolurilor, făcuseră din el un fel de om-blazon, căruia toată nobilimea îi strîngea mîna.

Li se aduse numaidecît un creion şi hîrtie şi, în timp ce Bataille mînca, baronul şi Julien schiţară blazonul cu scuturile încrucişate. Adînc impresionată ori de cîte ori era vorba de asemenea lucruri, baroana îşi dădea şi ea părerea ; pînă şi Jeanne lua parte la discuţie, ca şi cum s-ar fi trezit în ea, pe neaşteptate, nu ştiu ce interes tainic.

Continuînd să mănînce, Bataille îşi expunea ideile, lua uneori creionul, desena un proiect, cita exemple, descria toate trăsurile nobilimii din ţinut, părînd a aduce cu el, prin mintea şi chiar şi prin glasul lui, un fel de atmosferă de noblețe.

Era un omuleţ cu părul cenuşiu, tuns scurt, cu mîinile pătate de culori şi mirosind a benzină. Se spunea că, pe vremuri, fusese implicat într-o afacere urîtă de moravuri, dar că stima de care se bucura în toate familiile cu titluri de noblețe ştersese de mult această pată.

Îndată ce-şi bău cafeaua, îl duseră sub un şopron şi ridicară muşamaua care acoperea trăsura. Bataille o cercetă, apoi hotărî grav asupra dimensiunilor pe care credea că trebuie să le dea desenului său. Şi, după un nou schimb de păreri, începu să lucreze.

Cu tot frigul, baroana ceru să i se aducă un scaun ca să-l privească lucrînd, ceru apoi o cutie cu cărbuni aprinşi pentru că-i îngheţau picioarele şi, liniştită, se puse să vorbească cu pictorul, întrebîndu-l despre logodnele pe care nu le aflase încă, despre morţi şi nou-născuţi, completîndu-şi în felul acesta arborele genealogiilor, pe care-l purta în minte.

Julien stătea și el lîngă soacra lui, călare pe un scaun. Își fuma luleaua, scuipa pe jos, asculta și urmărea din ochi cum i se colora nobleţea.

În curînd moș Simion, care trecea spre grădină cu sapa pe umăr, se opri și el să se uite. Vestea sosirii lui Bataille ajunse pînă la cele două ferme vecine, și amîndouă fermierele nu întîrziară să se înfățișeze. Stăteau în picioare de o parte și de alta a baroanei și se extaziau, repetînd întruna :

— Orice s-ar zice, trebuie pricepere, nu glumă, ca să mîzgălești asemenea bazaconii !

Bataille termină blazonul de pe cele două portiere a doua zi pe la unsprezece. De cum fu gata, toată lumea se adună în grabă și traseră caleașca afară, s-o cerceteze mai bine.

Totul era în ordine. Îl felicitară pe Bataille, care plecă la drum cu cutia lui la spinare. Și baronul, baroana, Jeanne și Julien căzură la învoială asupra unui punct, și anume că pictorul era un băiat foarte talentat și că, dacă împrejurările i-ar fi îngăduit, ar fi ajuns, fără îndoială, un mare artist.

Din spirit de economie, Julien făcuse unele schimbări, care cereau, la rîndul lor, altele noi. Vizitiul cel bătrîn fiind acum grădinar, vicontele se însărcinase să conducă el singur caleașca, vînzîndu-și caretașii, ca să nu-i mai hrănească. Apoi, cum cineva trebuia să țină caii cît timp coborau stăpînii, își făcuse un mic servitor dintr-un țărănuș văcar, numit Marius.

În sfîrșit, ca să-și facă rost de cai, introdusese în contractul fermierilor Couillard și Martin cîte o clauză specială, obligîndu-i să-i împrumute fiecare cîte un cal o zi pe lună, la data hotărîtă de el. În schimb, oamenii erau scutiți să-i mai dea cîștigul de păsări.

Couillard îi aduse o gloabă mare cu părul galben, iar Martin un căluț alb cu părul lung. După ce îi înhămă pe

amîndoi alături, Marius, pierdut într-o livrea veche de-a lui moș Simon, trase acest echipaj în fața peronului.

Îmbrăcat curat, cu talia cambrată, Julien își regăsise din eleganța lui trecută. Barba lungă îi dădea, totuși, o înfățișare comună.

Cercetă caii, trăsura și pe servitorul cel mic și-i găsi mulțumitori, pentru el neavînd importanță decît armoriile proaspăt zugrăvite.

După ce coborî din odaie la brațul bărbatului ei, baroana se urcă cu greu în trăsură și se așeză, cu spatele sprijinit de perne. Veni, la rîndul ei, și Jeanne. La început rîse de împerecherea cailor, cel alb, zicea ea, fiind nepotul celui galben. Dar cînd dădu cu ochii de Marius, cu fața îngropată în pălăria cu cocardă, pe care numai nasul o împiedica să coboare mai jos, cu mîinile pierdute în adîncimea mînecilor și cu amîndouă picioarele înfășurate, ca în fuste, în poalele livrelei, de sub care se iveau, ciudat, pantofii uriași ; cînd îl văzu răsturnîndu-și capul pe spate ca să se uite la om, ridicîndu-și genunchii ca să facă un pas, de parcă se pregătea să treacă peste o apă, sau agitîndu-se ca un orb ca să asculte de porunci, cufundat cu totul, pierdut în hainele lui prea lungi — o apucă un rîs nestăpînit, un rîs fără sfîrșit.

Baronul se întoarse, se uită la omulețul acela năucit și, neputînd să mai reziste, izbucni și el, spunîndu-i baroanei, bîlbîindu-se :

— Ui-uite-te la Ma-Ma-Marius, cît e de cara-caraghios ! Doamne cît e de cara-caraghios !

Atunci baroana, aplecîndu-se peste portieră și, privindu-l, fu apucată de un rîs atît de cumplit, încît toată caleașca începu să joace pe arcuri, zguduită de parcă mergea prin gropi.

Palid, Julien îi întrebă :

— Ce v-a apucat ? Parcă sînteți nebuni de rîdeți așa !

Bolnavă de rîs, convulsionată, neputînd să se liniștească, Jeanne se așează pe una din treptele peronului. Baronul făcu același lucru, în timp ce, în trăsură, strănuturi spasmodice și un fel de cloncănit neîntrerupt arătau că baroana se înăbușea rîzînd. Și deodată, redingota lui Marius începu să tresară : înțelesese și el, fără îndoială, și rîdea din toate puterile lui în fundul pălăriei.

Atunci, scos din sărite, Julien, se repezi. Cu o palmă zdravănă, despărți capul băiatului de pălăria uriașă care zbură pe iarbă. Întorcîndu-se apoi spre socru-său, bombăni cu glasul tremurînd de mînie :

— Mi se pare că tocmai dumneata n-ar trebui să rîzi. N-am fi ajuns aici dacă nu ți-ai fi risipit averea și n-ai fi mîncat tot ce-ai avut. A cui e vina că ești ruinat ?

Toată veselia înceta pe loc, de parcă le-ar fi înghețat rîsul pe buze. Și nimeni nu mai spuse un cuvînt. Gata să plîngă, Jeanne se urcă fără zgomot lîngă mama ei. Surprins, fără glas, baronul se așeză în fața celor două femei, iar Julien se instală pe capră, după ce-l ridicase lîngă el pe copilul în lacrimi, cu obrazul umflat.

Drumul fu trist și li se păru lung. Cei din trăsură tăceau. Posomorîți și încruntați, nu voiau să-și mărturisească ce se petrecea în inimile lor. Simțeau că n-ar fi putut vorbi despre altceva, atît de mult îi preocupa gîndul lor dureros, și preferau să tacă, triști, decît să atingă subiectul acela penibil.

În trapul inegal al celor doi cai, caleașca trecea de-a lungul fermelor, făcînd să fugă cu pași mari găini negre și speriate, care se aruncau și dispăreau prin gardurile de mărăcini. Cîte un cîine-lup o urmărea uneori urlînd, apoi pleca îndărăt spre casă, cu părul zbîrlit, întorcîndu-se din cînd în cînd să mai latre după ea. Cîte un băietan cu saboții plini de noroi, cu picioare lungi și leneșe, care trecea cu mîinile vîrîte adînc în buzunare și cu bluză albastră, umflată la spate de vînt, se trăgea la o parte să facă

loc trăsurii şi-şi scotea cu stîngăcie, şapca, descoperindu-şi părul lins, lipit de scăfîrlie.

Între ferme, se aşterneau cîmpiile pe care, departe, din loc în loc, se zăreau alte ferme.

Intrară, în sfîrşit, pe o alee mare de brazi, care dădea în drum. Gropile adînci şi pline de noroi făceau trăsura să se aplece şi pe măicuţa să ţipe. La capătul aleii, o barieră albă închidea drumul. Marius alergă s-o deschidă. Ocoliră o pajişte întinsă şi ajunseră, pe un drum arcuit, în faţa unei clădiri înalte, mari şi triste, cu obloanele trase.

Uşa din mijloc se deschise fără veste şi un servitor bătrîn şi paralizat, îmbrăcat într-o vestă roşie cu dungi negre, acoperită în parte cu şorţul de serviciu, coborî treptele peronului cu paşi mărunţi şi oblici. Ceru numele vizitatorilor şi-i introduse într-un salon încăpător, deschizînd cu greu jaluzelele veşnic închise. Mobilele erau ascunse sub huse, pendula şi candelabrele învelite în pînză albă ; şi un aer mucegăit, un aer de altădată, îngheţat şi umed, părea că-ţi îmbîcseşte de tristeţe plămînii, inima şi pielea.

Toată lumea se aşeză şi aşteptă. Cîţiva paşi ce se auziră în coridorul de la etaj dovedeau o grabă neobişnuită la stăpînii casei. Luaţi pe neaşteptate, aceştia se îmbrăcau cît puteau mai repede. Asta ţinu mult. O sonerie ţîrîi de cîteva ori, alţi paşi coborîră o scară, apoi urcară din nou.

Cuprinsă de frigul care o pătrundea, baroana strănuta, strănut după strănut. Julien se plimba în lung şi în lat. Jeanne stătea posomorîtă lîngă mama ei. Sprijinit de marmura sobei, baronul rămăsese cu fruntea plecată.

În sfîrşit, una din uşile înalte se deschise, descoperind pe vicontele şi pe vicontesta de Briseville. Amîndoi erau mărunţei, slăbuţi, săltăreţi, fără vîrstă, ceremonioşi şi stingheriţi. Femeia îmbrăcată într-o rochie de mătase cu crenguţe şi purtînd pe cap o capelă bătrînească împodobită cu panglici, vorbea repede cu glasul ei acrişor.

Strîns într-o redingotă de zile mari, bărbatul saluta îndoindu-şi genunchii. Nasul, ochii, dinţii dezgoliţi, părul care părea dat cu ceară şi haina lui frumoasă, de gală, toate străluceau, aşa cum strălucesc lucrurile de care ai o deosebită grijă.

După cele dintîi plecăciuni de bun sosit şi după politeţele de rigoare între vecini buni, nimeni nu mai găsi nimic de spus. Atunci, se felicitară unii pe alţii fără nici un motiv. Şi unii şi alţii sperau să întreţină mereu aceleaşi excelente relaţii. E un adevărat noroc să mai vezi pe cineva, cînd stai tot anul la ţară.

Şi atmosfera glacială a salonului îi pătrundea pînă la oase, îi răguşea. Baroana începu să tuşească, fără a fi încetat cu totul să strănute. Baronul dădu atunci semnalul de plecare. Dar cei doi Briseville protestară :

— Cum, atît de repede ? Mai staţi puţin ! Jeanne însă se şi ridicase, cu toate semnele pe care i le făcea Julien, care găsea că vizita fusese prea scurtă.

Încercară să sune servitorul ca să le aducă trăsura, dar soneria nu mai funcţiona. Stăpînul casei se repezi el, apoi se întoarse să anunţe că servitorul dusese caii la grajd.

Trebuiră să aştepte. Fiecare căuta să spună o frază, un cuvînt. Vorbiră despre iarna ploioasă. Înfiorîndu-se fără voie, Jeanne întrebă ce puteau face stăpînii casei, tot anul, singuri amîndoi. Dar întrebarea îi miră pe bătrîni, deoarece ei erau mereu ocupaţi, scriindu-le mult rudelor nobile risipite prin toată Franţa, ori petrecîndu-şi zilele cu treburi mărunte, ceremonioşi unul cu celălalt ca în faţa străinilor şi vorbind maiestuos despre lucrurile cele mai neînsemnate.

Şi, sub plafonul înalt şi înnegrit al vastului salon nelocuit, bine împachetat în pînzeturi, bărbatul şi femeia aceea, atît de mici amîndoi, atît de curaţi, atît de corecţi, îi păreau Jeannei un fel de conserve de nobleţe.

În sfîrşit, trăsura trecu prin faţa ferestrelor, trasă de cei doi căluţi inegali. Însă Marius dispăruse. Crezîndu-se

liber pînă seara, plecase, fără îndoială, să dea o raită prin împrejurimi.

Furios, Julien rugă să i-l trimită acasă pe jos. Şi după multe saluturi dintr-o parte şi din alta, o luară îndărăt, spre Peuples.

Îndată ce se văzură în trăsură, cu toată amintirea apăsătoare a brutalităţii lui Julien, Jeanne şi baronul începură din nou să rîdă, imitînd gesturile şi intonaţiile celor doi Briseville. Baronul îl imita pe bărbat, Jeanne pe femeie. Numai baroana, jignită oarecum în sentimentele ei de respect, le zise :

— Nu-i frumos să vă bateţi joc de ei, sînt oameni foarte cumsecade şi fac parte din una din cele mai bune familii.

Tăcură, ca să n-o supere, totuşi, din cînd în cînd, se uitau unul la altul şi iarăşi începeau. Baronul saluta ceremonios şi, pe un ton solemn, zicea :

— Castelul domniei-voastre de la Peuples trebuie să fie foarte friguros, doamnă, cu vîntul acela cumplit dinspre mare, care-l bîntuie toată ziua, nu-i aşa ?

Jeanne îşi lua un aer afectat şi sclifosindu-se şi dînd uşor din cap ca o raţă care se scălda, răspundea :

— O, domnule, dar eu am cu ce mă ocupa tot anul ! Avem atîtea rude cărora trebuie să le scriem ! Şi domnul de Briseville lasă totul pe seama mea. El se ocupă cu cercetări savante, împreună cu abatele Pelle. Lucrează amîndoi la istoria religioasă a Normandiei.

Baroana zîmbea şi ea, contrariată dar binevoitoare, repetînd :

— Nu-i frumos să vă bateţi joc, aşa, de oameni de acelaşi rang cu noi !

Deodată, trăsura se opri. Julien striga, chemînd pe cineva din urmă. Jeanne şi baronul, uitîndu-se pe geam, văzură o fiinţă ciudată, ce părea a se rostogoli spre ei. Cu genunchii încurcaţi în fusta fîlfîitoare a livrelei, orbit de pălăria care i se răsturna mereu pe cap, fluturîndu-şi mînecile ca pe nişte aripi de moară, bălăcindu-se în băl-

ţile mari prin care trecea de-a dreptul, poticnindu-se de toate pietrele drumului, bălăbănindu-se, sărind, plin de noroi, Marius alerga după trăsură cît îl ţineau picioarele.

Îndată ce o ajunse, Julien se aplecă îl înhăţă de guler şi-l ridică pînă la el, apoi, lăsînd hăţurile din mînă, începu să bată cu pumnii în pălăria ce se înfundă pînă-n umerii copilului, sunînd ca o tobă. Băiatul urla în pălărie, încerca să fugă, să sară de pe capră, în timp ce stăpînu-său, ţinîndu-l cu o mînă, îl bătea mereu cu cealaltă.

Jeanne îngăimă, înspăimîntată :

— Tată... O, tată !

Iar baroana, cuprinsă de indignare, strîngea braţul bărbatului, ei, zicîndu-i :

— Dar opreşte-l odată, Jacques !

Atunci baronul coborî brusc geamul din faţă şi, apucîndu-l pe Julien de mînecă, îl întrebă cu glas tremurător :

— N-ai de gînd să laşi copilul în pace ?

Julien se întoarse, încremenit :

— Dar nu vezi în ce hal şi-a murdărit livreaua, ticălosul ?

Baronul îşi vîrî capul între amîndoi, răstindu-se :

— Ce-mi pasă mie de livrea ! Dar cum poate fi cineva atît de brutal ?

— Te rog să mă laşi în pace, asta nu te priveşte ! şi ridică iarăşi mîna asupra copilului.

Dar baronul i-o prinse pe neaşteptate, i-o trase în jos cu atîta putere, izbindu-i-o de lemnul băncii, şi strigă cu atîta mînie :

— Dacă nu te astîmperi, atunci cobor şi o să ştiu eu cum să te opresc ! — încît vicontele se linişti deodată şi, ridicînd din umeri fără să răspundă, dădu bici cailor, care porniră în trap grăbit.

Pămîntii, cele două femei nici nu se clinteau. Se auzeau desluşit bătăile puternice ale inimii măicuţei.

La masă, Julien se arătă mai drăguţ ca de obicei, de parcă nu se întîmplase nimic. Jeanne, baronul şi doamna Adélaïde, care în bunătatea lor senină uitau repede, înduioşaţi de a-l vedea binevoitor, se lăsară în voia veseliei, cu acea senzaţie de adîncă linişte sufletească a convalescenţilor. Şi cum Jeanne aduse iarăşi vorba despre cei doi Biseville, Julien glumi şi el, dar se grăbi să adauge :

— Sînt, totuşi, oameni distinşi.

Nu se mai duseră nicăieri, fiecare din ei temîndu-se să nu se repete povestea cu Marius. Hotărîră doar să trimită tuturor vecinilor cărţi de vizită de Anul Nou şi să aştepte, ca să-i viziteze în cele dintîi zile calde ale primăverii viitoare.

Veni şi Crăciunul. Îi invitară la masă pe preot, pe primar şi pe nevastă-sa. Îi chemară şi de Anul Nou. Şi acestea fură singurele distracţii care mai rupseră înlănţuirea monotonă a zilelor.

Tata şi măicuţa trebuiau să plece de la Peuples la 9 ianuarie. Jeanne ar fi vrut să-i mai oprească, însă Julien nu se arătă prea bucuros, şi, în faţa răcelii tot mai sporite a ginerelui său, baronul ceru să i se trimită de la Rouen o diligenţă.

În ajunul plecării, cum bagajele erau gata şi cum timpul era senin, Jeanne şi tatăl ei se hotărîră să coboare la Yport, unde nu mai fuseseră de la întoarcerea din Corsica.

Trecură prin pădurea pe care Jeanne o străbătuse în ziua nunţii ei, alături de viitorul ei tovarăş de viaţă, pădurea unde primise cea dintîi mîngîiere, unde tresărise la cel dintîi fior, unde presimţise dragostea senzuală pe care avea s-o cunoască, în sfîrşit, abia în vîlceaua sălbatică a Otei, lîngă izvorul de unde băuseră amîndoi, amestecîndu-şi sărutările cu apa.

Nu mai erau frunze, în pădure, nu mai erau ierburi agățătoare, nu mai era nimic, decît vuietul crengilor și freamătul uscat care umple, iarna, crîngurile despuiate.

Intrară în sat. Uliţele pustii și mute păstrau un miros de mare, de alge și de pește. Plasele mari, argăsite, se zvîntau și acum, agățate în fața ușilor sau întinse pe pietriș. Marea cenușie și rece, cu bubuitul valurilor ei veșnic înspumate, începea a coborî, descoperind, spre Fécamp, stîncile verzui de la poalele falezelor. De-a lungul plajei, bărci mari, răsturnate pe-o coastă, păreau pești uriași, morți. Cobora seara și pescarii se îndreptau grupuri-grupuri spre locul de plecare, păşind greoi cu cizmele lor marinărești enorme, cu gîtul înfășurat în șaluri de lînă, cu un litru de rachiu într-o mînă și cu felinarul bărcii în cealaltă. Se învîrteau mult în jurul bărcilor aplecate, își așezau înăuntru, cu încetineala lor normandă, plasele, geamandurile, cîte o pîine, o oală cu unt, un pahar și sticla cu rachiu tare. Apoi împingeau în apă barca, îndreptată acum, care o lua cu zgomot la vale, pe pietriș, despica spuma, se ridica pe un val, se legăna cîteva clipe, își desfășura aripile cafenii și dispărea în noapte, cu luminița ei din vîrful catargului.

Și nevestele pescarilor, mari, cu oasele puternice, ieșite prin rochiile subțiri, rămîneau acolo pînă la plecare celei din urmă bărci, apoi se întorceau în satul ațipit, tulburînd cu glasurile lor țipătoare somnul greu al uliţelor negre.

Nemișcați, baronul și Jeanne se uitau cum se depărtează în întuneric oamenii aceia, care plecau așa în fiecare noapte, punîndu-și viața în primejdie ca să nu crape de foame, și atît de săraci încît nu mîncau niciodată carne.

Entuziasmat în fața oceanului, baronul șopti :

— E înspăimîntător și e frumos. Cît de minunată e marea deasupra căreia coboară bezna și pe care atîtea vieți sînt în primejdie ! Nu-i așa, Jeannette !

Ea îi răspunse, cu un surîs înghețat :

— Nu se compară cu Mediterana.

Dar tatăl ei se indignă :

— Mediterana ? Ulei, apă îndulcită, apă albastră din albia de clătit rufe ! Uită-te la asta cît e de înfricoșătoare cu crestele ei de spumă. Și gîndește-te la toți acești oameni care au plecat pe valurile ei și care nici nu se mai văd !

Jeanne încuviință, cu un suspin :

— Da, dacă vrei...

Dar cuvîntul care-i venise pe buze, *Mediterana,* îi strînse din nou inima, abătîndu-i toate gîndurile spre ținuturile îndepărtate unde zăceau visurile ei.

În loc să se întoarcă prin pădure, tatăl și fiica o luară pe drum, urcînd coasta cu pași rari. Nu-și spuneau nimic, triști de despărțirea lor apropiată.

Uneori, mergînd de-a lungul șanțurilor dintre ferme, îi izbea în față miros de mere zdrobite, acel miros de cidru proaspăt, care parcă plutește la vremea aceea peste toată cîmpia normandă, sau duhoarea grasă de staul, duhoare plăcută și caldă, ce se răspîndește din bălegarul vacilor. O ferestruică luminată arăta, în fundul curților, casa de locuit.

Și Jeanne își simțea parcă sufletul mai cuprinzător, căpătînd înțelegere pentru lucruri pe care pînă atunci nu le băgase în seamă. Și luminițele acelea, risipite pe cîmp, îi dădură deodată senzația puternică a izolării tuturor ființelor, pe care totul le dezbină, pe care totul le desparte, ducîndu-le departe de ceea ce ar dori.

Și zise, cu glas resemnat :

— Nu-i totdeauna veselă viața.

Baronul oftă :

— Ce vrei, fetițo, n-avem nici o putere...

A doua zi, tata și măicuța plecară, iar Jeanne și Julien rămaseră singuri.

Atunci, în viaţa tinerilor intră jocul de cărţi. În fiecare zi după dejun, fumîndu-şi pipa şi clătindu-şi gura cu coniac, din care ajunsese cu încetul să bea cîte şase sau opt păhăruţe, Julien făcea cîteva partide de bezig cu nevastă-sa. După aceea, Jeanne se urca în odaia ei şi se aşeza lîngă fereastră ; auzea ploaia bătînd în geamuri sau vîntul zguduindu-le, în timp ce broda cu încăpăţînare o garnitură de jupon. Uneori, obosită, îşi ridica ochii şi privea în depărtare marea întunecată, care spumega. Apoi, după cîteva minute de vagă contemplare, îşi relua lucrul.

De altminteri, nu avea nimic altceva de făcut, deoarece Julien, ca să-şi satisfacă din plin nevoia de autoritate şi apucăturile de economie, luase asupră-şi toată conducerea casei. Era de o zgîrcenie feroce, nu dădea niciodată bacşişuri şi reducea hrana la strictul necesar. Şi cum Jeanne, de cînd venise la Peuples, îşi comanda în fiecare dimineaţă la brutărie cîte o mică plăcintă normandă, el suprimă această cheltuială şi o sili să mănînce pîine prăjită.

Jeanne nu zicea nimic, ca să evite explicaţiile, discuţiile şi certurile, dar suferea ca şi cum ar fi împuns-o cineva cu acul la fiecare nouă dovadă de zgîrcenie a bărbatului ei. Toate acestea i se păreau josnice şi odioase, ei, crescută într-o familie pentru care banul nu însemna nimic. De cîte ori n-o auzise pe măicuţa spunînd :

— Bine, dar banul e făcut ca să fie cheltuit !

Iar acum, Julien îi repeta mereu :

— Oare n-ai să te deprinzi niciodată să nu mai arunci banii pe fereastră ?

Şi de cîte ori mai rupea cîţiva gologani din simbria cuiva sau de la cîte o notă de plată, zicea zîmbind, strecurîndu-şi mărunţişul în buzunar :

— Pîraiele mici fac rîurile mari !

Totuşi, erau zile cînd Jeanne începea din nou să viseze. Se oprea cu încetul din lucru şi, cu mîinile moi, cu privirea stinsă, depăna cîte unul din visele ei de fetiţă plecată în aventuri fermecătoare. Dar glasul lui Julien, care îi dădea vreo poruncă lui moş Simon, o smulgea deodată din legănarea acestei visări, şi atunci se întorcea la lucrul ei, zicîndu-şi : „Toate astea s-au sfîrşit !" Şi, pe degetele care mînuiau acul, cădea o lacrimă.

Pînă şi Rosalie, altădată atît de veselă şi veşnic cu cîntecul pe buze, se schimbase. Obrajii ei plini îşi pierduseră strălucirea, erau traşi acum, părînd uneori frecaţi cu lut.

De multe ori, Jeanne o întreba :

— Eşti bolnavă, fetiţo ?

Dar bona îi răspundea mereu :

— Nu, doamnă.

Un pic de sînge i se urca în obraji şi pleca repede. În loc să alerge ca pe vremuri, îşi tîra cu greu picioarele şi nu mai era nici măcar cochetă. Nu mai cumpăra nimic de la negustorii ambulanţi, care-i arătau zadarnic panglicile lor de mătase, corsetele şi parfumurile de tot felul.

Şi casa lor mare părea că sună a gol, mohorîtă, cu faţada pe care ploile o pătau cu dîre lungi, cenuşii.

La sfîrşitul lui ianuarie, se porni să ningă. Vedeai de departe norii grei venind dinspre miazănoapte, pe deasupra mării întunecate. Şi alba risipă a fulgilor începu. Într-o singură noapte, cîmpia fu înmormîntată, iar dimineaţa copacii apărură îmbrăcaţi într-o spumă de gheaţă.

Încălţat cu cizme înalte, ursuz, Julien îşi trecea vremea în fundul pădurii, ascuns după şanţul ce dădea spre cîmpia goală, pîndind păsările călătoare. Din cînd în cînd, o bubuitură de puşcă spărgea liniştea îngheţată a cîmpiilor şi stoluri de corbi negri se ridicau speriaţi de pe copacii mari, rotindu-se în aer.

Doborîtă de plictiseală, Jeanne cobora uneori pe peron. Zvonuri de viaţă veneau, de foarte departe, răs-

frînte în liniștea adormită a întinderii plumburii și mohorîte.

Apoi nu mai auzea nimic, decît un fel de sforăit al valurilor îndepărtate, alunecarea vagă și neîntreruptă a pulberii de apă înghețată ce se cernea fără sfîrșit.

Și, sub căderea nesfîrșită a acestei spume dese și ușoare, stratul de zăpadă se înălța, se înălța mereu.

Într-una din aceste dimineți palide, Jeane își încălzea picioarele la focul din odaia ei, nemișcată, în timp ce Rosalie, tot mai schimbată de la o zi la alta, îi strîngea patul, încet. Deodată, Jeanne auzi la spatele ei un suspin. Întrebă, fără să se întoarcă.

— Ce-i cu tine ?

Rosalie răspunse, ca de obicei :

— Nimic, doamnă. Dar glasul îi era frînt, de parcă-și dădea sufletul.

Jeanne se și gîndea la altceva, cînd își dădu seama că n-o mai auzea mișcîndu-se. O strigă :

— Rosalie !

Nici un răspuns. Închipuindu-și atunci că ieșise fără zgomot, strigă mai tare :

— Rosalie !

Și era gata să întindă mîna spre sonerie, cînd un geamăt adînc, aproape de ea, o făcu să se ridice, cu o tresărire de spaimă.

Lividă, cu ochii rătăciți, slujnica cea mică se așezase pe podea, cu picioarele întinse, cu spatele sprijinit de lemnul patului.

Jeanne alergă la ea :

— Ce-i cu tine ? Ce ai ?

Rosalie nu scoase o vorbă, nu făcu o mișcare. Se uita țintă la ea cu o privire de nebună și gîfîia, ca sfîșiată de o durere înspăimîntătoare. Și dintr-o dată, întinzîndu-și tot trupul, alunecă pe spate, înăbușindu-și între dinții încleștați un strigăt de cumplită suferință.

Atunci, sub rochia lipită de coapsele ei desfăcute, mişcă ceva. Şi de acolo se ridică îndată un zgomot ciudat, ca un plescăit, ca respiraţia unui gîtlej sugrumat care se înăbuşă. Şi, deodată, se porni un lung mieunat de pisică, un plînset firav şi îndurerat, cel dintîi strigăt de suferinţă al copilului care intră în viaţă.

Dintr-o dată, Jeanne înţelese şi, pierzîndu-şi capul, alergă spre scară, ţipînd :

— Julien ! Julien !

El răspunse, de jos :

— Ce vrei ?

Ea abia putu să îngăime :

— Rosalie... Rosalie a...

Julien se repezi, urcă treptele două cîte două şi, intrînd brusc în odaie, ridică pe neaşteptate fustele fetei, descoperind o bucăţică de carne înspăimîntătoare, încreţită şi vîscoasă, scîncind şi agintîndu-se între două picioare goale.

Se îndreptă cu o înfăţişare aspră şi, împingînd-o spre uşă pe Jeanne, înspăimîntată îi spusă :

— Asta nu te priveşte pe tine, pleacă. Trimite-mi-i pe Ludivine şi pe moş Simon.

Tremurînd toată, Jeanne coborî în bucătărie, apoi, neîndrăznind să se urce din nou, intră în salon, unde nu se mai făcuse foc de la plecarea părinţilor ei şi aşteptă, cu îngrijorare, veşti.

Curînd, îl văzu pe moş Simon ieşind în goană. După cinci minute, omul se întoarse însoţit de văduva Dentu, moaşa satului.

Atunci se porni pe scară un du-te vino neobişnuit, ca şi cum se transporta un rănit, şi Julien veni să-i spună Jeannei că putea să se întoarcă în odaia ei.

Jeanne tremura, de parcă fusese martoră la cine ştie ce accident îngrozitor. Se aşeză din nou în faţa focului, apoi întrebă :

— Cum îi mai este ?

Preocupat, nervos, Julien se plimba prin odaie în lung şi în lat. Părea îndîrjit şi furios. La început nu-i răspunse, apoi, după cîteva secunde, se opri din mers şi o întrebă :

— Ce ai de gînd să faci cu fata asta ?

Ea nu înţelese şi se uită lung la el :

— Cum ? Ce vrei să spui ? Nu ştiu !

Şi, dintr-o dată, Julien, ca scos din minţi :

— Doar n-ai vrea să ţinem în casă un bastard !

Jeanne rămase nedumerită, apoi, după o lungă tăcere, zise :

— Dar, dragul meu, poate am putea să-l dăm la doică...

El n-o lăsă să termine :

— Şi cine-o să plătească doica ? Tu, nu-i aşa ?

Jeanne se gîndi mult, căutînd o ieşire. În sfîrşit, zise:

— De asta o să aibă grijă tatăl copilului. Şi dacă o lua-o de nevastă, nu mai avem nici o grijă.

Julien urmă, la capătul răbdărilor, furios :

— Tatăl ! Tatăl... dar îl cunoşti tu pe acest tată ? Nu, nu-i aşa ? Şi atunci ?...

Mişcată, Jeanne se însufleţi :

— Dar fără îndoială că omul acela n-o s-o lase aşa pe biata fată. Ar fi un laş ! O s-o întrebăm cine-i, mergem să-l căutăm şi pînă la urmă o să fie nevoit să se explice.

Julien se liniştise şi începuse iarăşi să umble prin casă.

— Numele bărbatului, draga mea, nu vrea să-l spună. Dacă nu mi l-a spus mie, cu atît mai puţin o să ţi-l spună ţie... Şi dacă omul nu vrea s-o ia ?... În orice caz, noi nu putem ţine sub acoperişul nostru o fată cu copil, înţelegi?

Însă Jeanne repeta, încăpăţînată :

— Atunci, omul acela e un nemernic! Va trebui, totuşi, să-l descoperim, şi atunci o să aibă de-a face cu noi !

Înroşindu-se, Julien, se supără iar :

— Da, dar pînă atunci ?...

Neştiind ce să hotărască, Jeanne îl întrebă :

— Şi tu, tu ce zici ?

El îi răspunse numaidecît :

— O, cît despre mine, e foarte simplu. I-aş da ceva bani şi aş trimite-o dracului cu plodul ei cu tot !

Indignată, Jeanne se împotrivi.

— Nu, asta niciodată ! Rosalie e sora mea de lapte, am crescut împreună. A greşit, cu atît mai rău, dar n-o s-o arunc în drum pentru asta. Şi dacă o fi nevoie, o să-i cresc eu copilul !

Atunci, Julien izbucni :

— Frumoasă reputaţie o să ne facem, cu numele şi cu relaţiile pe care le avem ! O să se spună peste tot că încurajăm stricăciunea, dăm adăpost tîrfelor, şi oamenii cumsecade nici n-or să ne mai calce în casă ! Ia te uită ce-ţi trece prin minte ! Eşti nebună !

Jeanne rămase liniştită.

— N-o să permit niciodată nimănui s-o dea afară pe Rosalie. Şi dacă tu nu vrei s-o mai ţii, o s-o ia din nou mama. Şi, pînă la urmă, tot o să aflăm cine e tatăl copilului !

Exasperat, Julien ieşi trîntind uşa şi strigînd :

— Tîmpite mai sînt femeile, cu ideile lor !

După-amiază, Jeanne se urcă în odaia lăuzei. Văduva Dentu o veghea şi Rosalie stătea în pat, cu ochii deschişi, în vreme ce îngrijitoarea legăna în braţe copilul nou-născut.

Cum îşi zări stăpîna, Rosalie începu să plîngă, ascunzîndu-şi faţa în cearşafuri, zguduită de deznădejde. Jeanne încercă s-o sărute, dar ea se împotrivi, acoperindu-se. Atunci interveni îngrijitoarea, descoperindu-i obrazul, şi fata se lăsă sărutată, plîngînd încă, dar încetişor.

Un foc sărac ardea în sobă. Era frig, copilul plîngea. Jeanne nu îndrăznea să vorbească de el, de frică să nu provoace o nouă criză, dar luă mîna fetei, repetînd maşinal :

— Nu-i nimic, lasă, nu-i nimic...

Rosalie se uita pe furiș la îngrijitoare, tresărind la fiecare strigăt al mititelului. Și cum o înăbușea încă o urmă de amărăciune, mai izbucnea din cînd în cînd în hohote de plîns cu sughițuri, în timp ce lacrimile pe care le înghițea îi făceau în gîtlej un zgomot de apă.

Jeanne o mai sărută o dată și-i șopti la ureche, încet de tot :

— Lasă, fata mea, că o să avem noi grijă de el !

Apoi, simțind că se pornea o nouă criză de plîns, ieși repede.

Veni la ea în fiecare zi, și în fiecare zi Rosalie izbucnea în lacrimi cînd o vedea.

Dădură copilul la doică, la o vecină.

Din ziua cînd se împotrivise să dea afară bona, Julien abia vorbea cu Jeanne, ca și cum ar fi fost mereu supărat pe ea. Într-o zi, încercă să reia discuția, dar Jeanne scoase din buzunar o scrisoare de la baroană, în care aceasta cerea să-i trimită imediat fata, dacă ei n-o mai țineau la Peuples. Julien strigă înfuriat :

— Mamă-ta e tot atît de nebună ca și tine.

Dar nu mai stărui.

După cincisprezece zile, Rosalie putu să se ridice din pat și să se apuce de treabă.

Atunci, într-o dimineață, Jeanne o sili să se așeze, o luă de mîini și, uitîndu-i-se țintă în ochi, o îndemnă :

— Haide, fata mea, spune-mi tot.

Rosalie începu să tremure și bolborosi :

— Ce să vă spun, doamnă ?

— Al cui e copilul ?

Pe bonă o cuprinse din nou o deznădejde înspăimîntătoare și încercă, nebunește, să-și tragă mîinile dintr-ale stăpînei, ca să-și ascundă fața.

Dar Jeanne o sărută fără voia ei și o mîngîie, zicîndu-i :

— E o nenorocire, fata mea, dar ce vrei ? Ai fost slabă, dar asta li se întîmplă și altora. Dacă tatăl copilului te ia de nevastă, nimeni nu s-ar mai gîndi la asta și noi am putea să-l luăm în serviciul nostru, împreună cu tine.

Rosalie gemea ca și cum ar fi torturat-o cineva și, din cînd în cînd, se zbătea să scape și să fugă.

Jeanne urmă :

— Îmi dau seama că ți-e rușine. Dar vezi că eu nu mă supăr, îți vorbesc blînd... Dacă-ți cer numele bărbatului, o fac spre binele tău, pentru că simt, după amărăciunea ta, că el vrea să te părăsească, și eu vreau să împiedic asta. Julien o să se ducă la el, vezi tu, și o să-l silim să te ia. Și pentru că o să rămîneți amîndoi aici, o să-l silim pe urmă să te facă și fericită.

De data asta, Rosalie se smuci atît de tare, încît își smulse mîinile dintr-ale stăpînei și fugi ca o nebună.

Seara, la masă, Jeanne îi spuse lui Julien :

— Știi, am încercat s-o fac pe Rosalie să-mi mărturisească cine a sedus-o. N-am reușit. Mai încearcă și tu, poate-l convingem pe ticălosul acela s-o ia de nevastă.

Julien se supără :

— Știi, eu unul nu vreau să mai aud vorbindu-se de povestea asta ! Ai vrut s-o ții mai departe la noi, ține-o, dar nu-mi mai bate capul cu ea !

De cînd născuse Rosalie, Julien părea și mai supărăcios. Își luase obiceiul să nu-i mai vorbească Jeannei fără să strige, ca și cum ar fi fost veșnic furios, în timp ce, dimpotrivă, ea își cobora glasul și se arăta blîndă și împăciuitoare, ca să înlăture orice discuție. Dar, de multe ori, noaptea, în patul ei, plîngea.

Cu toată supărarea lui, Julien își luase din nou deprinderile de dragoste, pe care le uitase de la întoarcere, și rareori treceau trei seri la rînd fără să pășească pragul odăii conjugale.

Curînd, Rosalie se vindecă de tot și începu să fie mai puțin tristă, cu toate că rămăsese ca speriată, temîndu-se parcă de o primejdie necunoscută.

Jeanne mai încercă s-o descoasă încă de vreo două ori, dar ea fugi, ca și mai înainte.

Dintr-o dată, Julien se arătă și el mai drăguț, și Jeanne, legîndu-se din nou de nădejdi nelămurite, își regăsi oarecum veselia, cu toate că se simțea uneori bolnavă, o boală ciudată, despre care nu vorbea cu nimeni. Dezghețul nu începuse încă, și de aproape cinci săptămîni cerul — limpede ziua, ca de cristal albastru, iar noaptea semănat peste tot cu stele ce păreau de chiciură, în spațiul necuprins — se desfășura peste întinderea netedă, tare și lucitoare a zăpezilor.

Izolate în curțile lor pătrate, după perdelele copacilor mari, pudrați cu brumă, fermele păreau adormite în cămașa lor albă. Nici oamenii, nici dobitoacele nu mai ieșeau pe afară. Doar hornurile trădau viața ascunsă în case, prin fișiile subțiri de fum ce se ridicau, drepte, în văzduhul înghețat.

Cîmpia, gardurile de mărăcini, ulmii împrejmuitori, totul părea mort, ucis de frig. Din cînd în cînd, se auzeau copacii trosnind, ca și cum brațele de lemn li se frîngeau sub scoarță. Și, uneori, cîte o creangă mare, cu seva pietrificată și cu fibrele rupte de gerul necruțător, se desprindea și cădea.

Jeanne aștepta cu neliniște întoarcerea adierilor călduțe, punînd pe seama asprimii neobișnuite a iernii toate suferințele nelămurite care o încercau.

Uneori nu mai putea pune nimic în gură, cuprinsă de scîrbă în fața oricărui lucru de mîncare, alteori pulsul îi bătea nebunește, iar cîteodată mesele ei cumpătate îi dădeau adevărate indigestii. Nervii încordați, vibrînd fără încetare, o țineau într-o agitație permanentă și insuportabilă.

Într-o seară temperatura scăzînd şi mai mult, cînd termină masa, Julien, înfiorîndu-se de frig (sufrageria nu era niciodată destul de încălzită, într-atît făcea economie la lemne), îşi frecă mîinile, şoptindu-i :

— O să ne fie mai cald dacă ne culcăm împreună la noapte, nu-i aşa, pisicuţo ?

Rîdea, cu rîsul lui deschis de altădată, şi Jeanne îi sări de gît. Dar tocmai în seara aceea se simţea atît de rău, cu trupul îndurerat şi atît de ciudat de nervoasă, încît îl rugă încet, sărutîndu-l pe gură, s-o lase să doarmă singură. Îi spuse, în cîteva cuvinte, ce avea.

— Te rog, dragul meu, crede-mă că mă simt prost. Mîine o să-mi fie mai bine, nici vorbă.

El nu mai stărui :

— Cum vrei, dragă. Dacă eşti bolnavă, trebuie să te îngrijeşti.

Şi vorbiră de altceva.

Jeanne se culcă devreme. Împotriva obiceiului, Julien puse să i se facă foc în odaia lui. Cînd i se anunţă că „arde zdravăn", îşi sărută nevasta pe frunte şi plecă.

Toată casa părea chinuită de frig. Prin pereţi treceau zgomote uşoare, ca nişte înfiorări. Şi Jeanne tremura în patul ei.

Se ridică de două ori să mai pună lemne pe foc şi să caute rochii, fuste şi haine vechi pe care le îngrămădi peste ea, dar tot nu se încălzi. Picioarele îi amorţeau, în timp ce din pulpe şi pînă la coapse o străbăteau fiori care o făceau să se întoarcă mereu, să se agite şi să se enerveze peste măsură.

În curînd, începură să-i clănţănească dinţii. Mîinile-i tremurau, pieptul i se strîngea, inima-i bătea rar, puternic şi înăbuşit, şi uneori părea că i se opreşte. Gîfîia, de parcă aerul nu mai putea să-i pătrundă în gîtlej.

O spaimă înfricoşătoare îi cuprinse sufletul, în timp ce frigul necruţător îi pătrundea pînă în măduva oaselor.

Niciodată nu mai încercase așa ceva, nu se simțise atît de părăsită de viață, gata să-și dea ultima suflare.

Se gîndi : „O să mor... Mor..."

Și sări din pat, îngrozită, o sună pe Rosalie, sună din nou și iarăși așteptă, tremurînd înghețată.

Dar bona nu venea. Fără îndoială că-și dormea cel dintîi somn, somnul acela greu, pe care nimic nu-l întrerupe. Și Jeanne, pierzîndu-și mințile, se repezi pe scară cu picioarele goale.

Urcă fără zgomot, dibuind, găsi ușa, o deschise și strigă:

— Rosalie !

Apoi înaintă, se lovi de pat, îl pipăi și înțelese că era gol. Era gol și rece, ca și cum nimeni nu se culcase în el. Își zise, surprinsă : „Iar a plecat haimana, și încă pe o vreme ca asta !"

Dar cum inima începuse să-i bată năvalnic, zbătîndu-i-se și înăbușind-o, Jeanne coborî, cu picioarele tremurînd, să-l trezească pe Julien.

Intră la el ca o furtună, biciuită de gîndul că o să moară și dorind să-l mai vadă o dată înainte de a-și pierde cunoștința.

Și la lumina focului ce se stingea, zări alături de capul bărbatului ei capul Rosaliei.

La țipătul ei, se ridicară amîndoi. Jeanne rămase o clipă încremenită și înspăimîntată în fața acelei descoperiri. Apoi fugi și intră în odaia ei. Dar cum îl auzi pe Julien, înnebunit, strigînd-o :

— Jeanne ! o cuprinse o frică sălbatică de a-l vedea, de a-i auzi glasul, de a-l asculta explicîndu-se și mințind, de a-i întîlni privirea. Și se aruncă din nou pe scară, coborînd-o.

Alerga acum în întuneric, cu riscul de a se rostogoli la vale, de a-și rupe vreo mînă sau vreun picior pe treptele de piatră. Mergea drept înaintea ei, împinsă de nevoia neînduplecată de a fugi, de a nu mai ști nimic, de a nu mai vedea pe nimeni.

Cînd ajunse jos, se aşeză pe o treaptă, tot în cămaşă şi cu picioarele goale, şi rămase acolo, cu mintea rătăcită.

Julien sărise din pat şi se îmbrăca la repezeală. Ea îi auzi mişcările, paşii, şi se ridică, să fugă de el. Julien începuse să coboare scara, strigînd :

— Jeanne, ascultă, Jeanne !

Nu, ea nu voia să-l asculte, nici s-o atingă măcar cu vîrful degetelor. Şi se repezi în sufragerie, fugind ca în faţa unui ucigaş. Căuta o ieşire, un ascunziş, un colţ întunecat, un mijloc de a scăpa de el. Se ghemui sub masă. Dar el deschise uşa, cu lumînarea în mînă, strigînd mereu :

— Jeanne !

Atunci sări ca un iepure, se repezi în bucătărie, ocolind-o de două ori ca o sălbatică încolţită, apoi, cum Julien era iarăşi gata s-o ajungă din urmă, ea deschise deodată uşa spre grădină şi se repezi afară.

Atingerea îngheţată a zăpezii, în care picioarele ei goale intrau uneori pînă la genunchi, îi dădu deodată o energie deznădăjduită. Deşi dezbrăcată, nu-i era frig. Nu mai simţea nimic pînă într-atît încordarea sufletului îi amorţise trupul, şi alerga, albă ca pămîntul înălbit de zăpadă.

Trecu pe aleea cea mare, străbătu păduricea, sări şanţul şi o luă peste cîmpia goală.

Nu era lună. Stelele sclipeau pe cerul negru ca nişte seminţe de foc. Cîmpia, de un alb şters, într-o nemişcare împietrită în liniştea ei fără sfîrşit, părea totuşi luminată.

Jeanne mergea repede, fără efort, fără să ştie nimic, fără să se gîndească la nimic. Şi, deodată, se pomeni la marginea falezei. Se opri brusc, instinctiv, şi se aşeză pe călcîie, golită de orice gînd şi de orice voinţă.

În prăpastia neagră din faţa ei, apa nevăzută şi mută răspîndea mirosul sărat al ierburilor de mare din timpul refluxului.

Jeanne rămase acolo mult timp, cu gîndul tot atît de amorțit ca și trupul. Apoi, deodată, începu să tremure, să tremure nebunește, ca o pînză fluturată de vînt. Brațele, mîinile și picioarele, scuturate de o putere nestăpînită, îi zvîcneau în tresăriri grăbite. Și cunoștința îi reveni dintr-o dată, limpede și sfîșietoare.

Îi trecură prin fața ochilor vedenii de demult : plimbarea cu El în barca lui moș Lastique, cuvintele lor de atunci, dragostea ei care se înfiripa, botezul bărcii. Merse apoi mai adînc în trecut, pînă la noaptea aceea legănată de visuri, cînd sosise la Peuples. Și acum, acum ! O, viața ei era zdrobită, orice bucurie moartă, orice așteptare zadarnică. Și viitorul îi apăru înspăimîntător, plin de chinuri, de trădări și deznădejdi. Mai bine ar muri, și totul s-ar sfîrși într-o clipă.

Auzi un glas strigînd în depărtare :

— Aici, uite urma pașilor ! Repede, repede, pe-aici !

Era Julien, care o căuta.

O, dar ea nu voia să-l mai vadă ! În prăpastie, acolo, în fața ei, auzea acum un zgomot lin, lunecarea nedeslușită a mării pe stînci.

Se ridică, gata să se arunce. Și trimițîndu-i vieții bunul rămas al deznădăjduiților, gemu cel din urmă cuvînt al celor care mor, cel din urmă cuvînt pe care-l strigă soldații tineri sfîrtecați în bătălii :

— *Mamă !*

Și deodată își aduse aminte de măicuța. O văzu plîngînd. Își văzu tatăl în genunchi în fața cadavrului ei și simți, într-o clipă, toată suferința deznădejdii lor.

Atunci se lăsă moale în zăpadă, și nu mai fugi cînd Julien și moș Simon, urmați de Marius, care ducea un felinar, o prinseră de brațe ca s-o tragă îndărăt, atît de aproape era de marginea prăpastiei. Nu întîmpinară nici o împotrivire, deoarece ea nu se mai putea mișca. Simți că o luau pe sus, că o culcau într-un pat, că o fricționau cu

cîrpe fierbinți. După aceea, orice amintire se șterse și orice cunoștință dispăru.

Un coșmar — coșmar să fi fost ? — o urmări apoi. Stătea culcată în odaia ei. Se luminase de ziuă, dar ea nu putea să se ridice. De ce ? Nu știa. Atunci, auzi pe podea un zgomot mic, un fel de zgîrietură, de atingere ușoară și deodată un șoarece, un șoarece mic și cenușiu trecu repede peste cearșaf. În urma lui veni altul, apoi un al treilea, care i se apropie de piept cu pas mărunțel și grăbit. Jeannei nu-i era frică, dar voia să prindă șoricelul și își repezi mîna, fără să reușească.

Atunci alți șoareci, zece, douăzeci, sute, mii, se iviră din toate părțile. Se urcau pe coloanele patului, se înșirau pe tapiserii, îi umpleau tot culcușul. Și curînd, îi pătrunseră sub cuverturi. Jeanne îi simțea lunecîndu-i pe piele, gîdilîndu-i picioarele, urcîndu-i-se și coborîndu-i-se de-a lungul trupului. Îi vedea venind pe la picioarele patului ca să intre și să i se urce pînă la gît, și se zbătea, aruncîndu-și mîinile înainte să prindă măcar unul, dar cînd și le trăgea îndărăt, erau tot goale.

Exasperată, voi să fugă, țipă, dar i se păru că cineva o ținea nemișcată, că brațe puternice o înălțuiau și o paralizau. Dar nu vedea pe nimeni.

Nu mai avea noțiunea timpului. Și asta trebuie să fi ținut mult, foarte mult.

Veni apoi deșteptarea, o deșteptare obosită, dureroasă, și totuși plăcută. Se simțea slăbită, slăbită. Deschide ochii, și nu se miră deloc văzînd-o în odaia ei pe măicuța, împreună cu un bărbat voinic, pe care nu-l cunoștea deloc.

Ce vîrstă avea ea acum ? Nu știa, și i se părea că e fetiță mică. De altfel, nu-și mai aducea aminte de nimic.

Bărbatul cel voinic zise :

— Iată, își vine în fire.

Și măicuța începu să plîngă.

Atunci el urmă :

— Vă rog să fiţi liniştită, doamnă baroană, acum pot să garantez pentru bolnavă. Numai să nu-i spuneţi nimic, nimic. Lăsaţi-o să doarmă.

Şi Jeannei i se păru că stă încă multă vreme aţipită, cuprinsă de un somn apăsător, de îndată ce încerca să gîndească. Şi nici măcar nu încerca să-şi amintească ceva, ca şi cum, fără să-şi dea seama, îi era frică de realitatea care i-ar fi apărut din nou în minte.

O dată însă, în timp ce se trezea, îl văzu pe Julien, singur, lîngă ea. Şi brusc îşi aminti totul, ca şi cum s-ar fi ridicat în faţa ei o perdea ce-i ascunsese pînă atunci toată viaţa trecută. Simţi în inimă o durere cumplită şi încercă din nou să fugă. Aruncă cearşafurile, de pe ea, sări din pat, dar căzu, pentru că n-o mai ţineau picioarele.

Julien se repezi, dar Jeanne începu să urle, ca nu cumva s-o atingă, răsucindu-se şi tăvălindu-se pe jos. Atunci uşa se deschise şi mătuşica Lison alergă cu văduva Dentu, apoi baronul, apoi, în sfîrşit, măicuţa, speriată, gîfîind.

O culcară din nou, şi ea închise numaidecît ochii, vicleană, să nu fie nevoită să vorbească, ci să se poată gîndi în voie.

Mama şi mătuşica Lison o îngrijeau, umblau grăbite în jurul ei, o întrebau :

— Ne auzi acum, Jeanne, mititico ?

Ea se prefăcea că nu le aude şi nu le răspundea. Îşi dădu foarte bine seama cînd se sfîrşi ziua. Se înnoptă. Îngrijitoarea se aşeză lîngă patul ei, dîndu-i din cînd în cînd să bea.

Bea fără să spună un cuvînt, dar nu mai dormea. Se gîndea, cu greu, căutînd lucruri care-i scăpau, de parcă ar fi avut găuri în memorie, spaţii mari, albe şi goale, pe care întîmplările nu lăsaseră nici o urmă.

Încetul cu încetul, după lungi strădanii, îşi aminti totul.

Şi se gîndi cu o încăpăţînare neclintită.

Venise și măicuța, și mătușica Lison, și baronul, prin urmare, fusese bolnavă rău. Și Julien ? Ce le spusese ? Oare părinții ei știau ? Și Rosalie, unde era ? Și pe urmă, ce va face ea ? Ce ? O lumină un gînd : să se întoarcă, împreună cu tata și cu măicuța, la Rouen, ca pe vremuri. Va fi văduvă, și atîta tot.

Atunci așteaptă, ascultînd tot ce se vorbea în jurul ei, înțelegînd cît se poate de bine, fără să arate că înțelegea, și bucurîndu-se, răbdătoare și vicleană, de această întoarcere a raționii.

În sfîrșit, seara, rămînînd singură cu baroana, o strigă, încetișor :

— Măicuță !

O surprinse propriul ei glas ; îi păru schimbat.

Baroana îi luă amîndouă mîinile și o întrebă :

— Fata mea, Jeanne, draga mea ! Mă recunoști, fetițo ?

— Da, măicuță, dar nu trebuie să plîngi. Avem multe de vorbit. Ți-a spus Julien de ce am fugit prin zăpadă ?

— Da, mititico, ai avut friguri, niște friguri grozav de rele.

— Nu-i asta, mamă. Frigurile le-am avut mai tîrziu. Dar ți-a spus de ce-am căpătat frigurile și de ce am fugit ?

— Nu, draga mea.

— Pentru că am găsit-o pe Rosalie în patul lui.

Baroana crezu că Jeanne aiurează din nou și o mîngîie :

— Dormi, mititico, liniștește-te și încearcă să dormi.

Jeanne însă urmă, încăpățînată :

— Dar sînt în toate mințile acum, măicuță, nu mai spun nebunii, cum trebuie să fi spus zilele trecute. Într-o noapte mi-a fost rău și m-am dus să-l caut pe Julien. Rosalie era culcată cu el. Mi-am pierdut capul de durere și am fugit, prin zăpadă, să mă arunc în mare.

Dar baroana o ținea înainte :

— Da, mititico, ai fost bolnavă, ai fost tare bolnavă...

— Nu-i vorba de asta, mamă. Am găsit-o pe Rosalie în patul lui Julien și nu mai vreau să rămîn aici. Ia-mă cu cu tine la Rouen, ca pe vremuri.

Baroana, pe care doctorul o sfătuise să n-o contrazică pe Jeanne cu nimic, îi răspunse :

— Da, mititico, da.

Dar bolnava își pierdu răbdarea și stărui :

— Văd bine că nu mă crezi. Du-te și cheamă-l pe tata, el o să mă înțeleagă pînă la urmă !

Măicuța se ridică anevoie, își luă cele două bastoane și ieși tîrîndu-și picioarele. Se întoarse peste cîteva minute cu baronul, care o sprijinea.

Se așezară în fața patului ei, și Jeanne începu numaidecît. Le povesti totul, încet, cu glas stins, dar deslușit : firea ciudată a lui Julien, asprimea lui, zgîrcenia lui și, în sfîrșit, faptul că o înșelase.

Cînd termină, baronul înțelese că Jeanne nu aiura, dar nu știa ce să creadă, ce să hotărască și ce să spună. Îi luă mîna cu duioșie, ca de mult, cînd o adormea cu povești, și-i spuse :

— Ascultă, draga mea, trebuie să fim cu băgare de seamă. Să nu ne pripim. Caută să-l suporți pe bărbatul tău pînă în clipa cînd vom fi luat o hotărîre... Îmi făgăduiești ?

Ea îngînă :

— Bine, fie. Dar după ce mă vindec, nu mai rămîn aici. Apoi adaugă, încet de tot : Unde-i acum Rosalie ?

Baronul răspunse :

— N-ai s-o mai vezi.

Dar Jeanne se încăpățînă :

— Vreau să știu unde-i ?

Atunci el mărturisi că fata nu plecase încă, dar că era gata să plece.

După ce ieși de la bolnavă, fierbînd de mînie și rănit în inima lui de tată, baronul îl căută pe Julien și-i zise :

— Domnule, vin să-ţi cer socoteală pentru purtarea dumitale faţă de fiica mea. Ai înşelat-o cu servitoarea, ceea ce e de două ori nedemn.

Dar Julien îşi luă un aer de nevinovăţie, tăgădui cu patimă, jură luîndu-l martor pe însuşi Dumnezeu. De altfel, exista vreo dovadă ? Jeanne nu era nebună ? N-avusese o congestie cerebrală ? Nu fugise noaptea prin zăpadă, într-un acces de delir, la începutul bolii ? Şi tocmai atunci, în plin acces, cînd alerga aproape goală prin casă, pretinde că ar fi văzut-o pe Rosalie în patul lui ? Şi se înfurie, ameninţă că o să-l dea în judecată şi se indignă cu violenţă. Iar baronul îşi ceru iertare, ruşinat, şi-i întinse mîna lui cinstită, pe care Julien refuză s-o primească.

Jeanne, cînd află răspunsul bărbatului ei, nu se miră deloc şi zise :

— Minte, papa ! Dar pînă la urmă o să i-o dovedim noi.

Şi timp de două zile tăcu, reculeasă, gîndindu-se.

Apoi, a treia zi, ceru s-o vadă pe Rosalie. Baronul se împotrivi s-o aducă, spunîndu-i că fata plecase. Dar Jeanne nu se lăsă.

— Atunci, să se ducă cineva s-o caute.

Începuse să se înfurie, cînd intră doctorul.

Îi spuseră totul, să hotărască el. Dar Jeanne începu deodată să plîngă, peste măsură de enervată, aproape ţipînd :

— Vreau s-o văd pe Rosalie ! Vreau s-o văd !

Atunci, doctorul îi luă mîna şi-i spuse încet :

— Liniştiţi-vă, doamnă. Orice emoţie ar putea avea urmări grave, deoarce sînteţi însărcinată.

Jeanne rămase ca trăsnită. Şi în aceeaşi clipă i se păru că mişcă ceva în ea. Apoi tăcu, fără să asculte măcar ce se mai spunea, adîncindu-se în gîndurile ei. Nu putu să doarmă toată noaptea, trează mereu la gîndul nou şi ciudat că un copil trăia acolo, în pîntecele ei, tristă şi îndurerată că era copilul lui Julien, şi înfricoşată că ar putea

să semene cu tatăl lui. Cînd se făcu ziuă, îl chemă pe baron şi-i spuse :

— Tăicuţule, hotărîrea mea e nestrămutată. Vreau să ştiu totul, mai ales acum. Şi tu ştii că în starea în care mă aflu nu trebuie să mă supere nimeni. Ascultă-mă bine. Du-te şi caută preotul. Am nevoie de el, ca s-o împiedic pe Rosalie să mintă. Apoi, cum o veni, adu-o pe Rosalie şi rămîneţi aici amîndoi, tu şi măicuţa. Dar vezi ca Julien să nu bănuiască nimic.

Peste o oră, preotul intră. Se îngrăşase încă şi mai mult şi gîfîia acum ca şi baroana. Se aşeză lîngă ea într-un fotoliu, cu pîntecul căzut între picioarele desfăcute, şi începu a glumi, trecîndu-şi ca de obicei, peste fruntea asudată, batista lui în pătrăţele.

— Ei bine, doamnă baroană, mi se pare că nu prea slăbim. După cît văd, ne putem lua de mînă. Apoi, întorcîndu-se spre patul bolnavei : He, he ! Dar ce am auzit, draga mea cuconiţă, că o să mai avem în curînd încă un botez ? Numai că, de data asta, n-o să mai fie o barcă. Şi adăugă cu un aer grav : O să fie un apărător al patriei. Apoi, după ce se gîndi puţin : Afară de cazul cînd o să fie o excelentă mamă de familie. Şi, aplecîndu-se spre baroană, completă : Ca domnia-voastră, doamnă.

Uşa din fund se deschise. Înspăimîntată, lăcrămînd, Rosalie nu voia să intre, şi se agăţa de uşori, împinsă de la spate de baron, care, scos din răbdari, o îmbrînci în odaie. Atunci fata îşi acoperi obrazul cu amîndouă mîinile şi rămase în picioare, plîngînd.

Cum o zări, Jeanne se ridică brusc mai albă decît cearşafurile. Bătăile inimii înnebunite îi ridicau cămaşa subţire, lipită de piele. Nu putea vorbi şi abia respira, sufocată. În sfîrşit zise, cu glasul întretăiat de emoţie :

— Nici n-aş... n-aş avea nevoie să te... să te mai întreb. Îmi... îmi ajunge că te văd... că văd... cît ţi-e de ruşine în faţa mea ! Făcu o pauză, pentru că se înăbuşea,

apoi urmă : Dar vreau să știu tot... tot. Am chemat și preotul, să fie ca o spovedanie, auzi ?

Nemișcată, Rosalie aproape că țipa, ținîndu-și mereu mîinile încleștate.

Din ce în ce mai înfuriat, baronul o apucă de brațe i le trase la o parte și o aruncă în genunchi lîngă pat, zicîndu-i :

— Dar vorbește o dată... Răspunde !

Fata rămase la pămînt, în atitudinea în care este înfățișată de obicei Maria Magdalena, cu boneta stîmbă, cu șorțul căzut și cu fața ascunsă din nou în mîinile iarăși libere.

Atunci vorbi preotul :

— Haide, fata mea, ascultă ce ți se spune și răspunde. Noi nu vrem să-ți facem nici un rău, dar trebuie să știm ce s-a întîmplat.

Aplecată la marginea patului, Jeanne se uita la ea. O întrebă :

— E adevărat că erai în patul lui Julien atunci cînd v-am surprins ?

Rosalie gemu printre degete :

— Da, doamnă.

Atunci, fără veste, baroana începu să plîngă și ea cu zgomot, de parcă se sufoca, însoțind plînsul fetei cu sughițurile ei convulsive.

— Și de cînd ținea asta ?

Rosalie îngăimă :

— De cînd a venit.

Jeanne nu înțelegea :

— De cînd a venit ?... Atunci... atunci de astă-primăvară ?

— Da, doamnă.

— De cînd a intrat întîia oară aici în casă ?

— Da, doamnă.

Și Jeanne, ca și cum întrebările o apăsau, se grăbi să afle :

— Şi cum s-a întîmplat ? Cum ţi-a propus ei asta ? Cum a fost ? Ce ţi-a spus ? Cînd anume şi cum s-au petrecut lucrurile, şi cum ai putut tu să faci una ca asta ?

Iar Rosalie, de data aceasta dîndu-şi singură la o parte mîinile de pe obraz, cuprinsă şi ea de un fel de înfrigurare de a vorbi, răspunse :

— Parcă eu ştiu ? În ziua cînd a stat întîi la masă aici, tot atunci a venit şi în odaie la mine. S-a ascuns în pod. N-am spus nimic, pentru că îl găseam drăguţ !...

Atunci, Jeanne strigă :

— Dar copilul... copilul tău... e al lui ?...

Rosalie izbucni în plîns :

— Da, doamnă.

Apoi tăcură amîndouă.

Nu se mai auzeau decît plînsetele Rosaliei şi ale baroanei.

Doborîtă, Jeanne îşi simţi şi ea ochii grei şi lacrimile începură să-i curgă, fără zgomot, pe obraji.

Copilul bonei avea acelaşi tată ca şi copilul ei ! Îi trecuse mînia. Se simţea acum pătrunsă de o deznădejde posomorîtă, domoală, adîncă, nesfîrşită.

Urmă apoi cu alt glas, cu glas moale, de femeie care plînge :

— Şi cînd ne-am întors de... de acolo... din călătorie... cînd a început din nou ?

Prăbuşită acum la pămînt, bona cea mică bolborosi :

— Apoi, chiar în... chiar în seara cînd s-a întors.

Fiecare cuvînt sfîşia inima Jeannei. Prin urmare, în prima seară, în seara cînd se întoarseră la Peuples, o părăsise pentru fata asta. Iată de ce o lăsase să doarmă singură !

Ştia destul acum, şi nu voia să afle mai mult. Strigă :

— Pleacă, pleacă ! Şi cum Rosalie, doborîtă, nu se mişca, îl chemă pe tatăl ei, zicînd : Ia-o şi du-o !

Dar preotul, care nu spusese pînă atunci nimic, găsi momentul potrivit să-şi plaseze o mică predică :

— E foarte rău ce ai făcut, fata mea, foarte rău, foarte rău şi bunul Dumnezeu n-o să te ierte curînd. Gîndeşte-te că dacă nu te porţi bine de aici înainte, iadul te aşteaptă ! Acum, cînd ai un copil, trebuie să intri în rîndul oamenilor. Nu mă îndoiesc că doamna baroană o să facă ceva pentru tine, iar noi o să-ţi găsim un bărbat.

Ar fi vorbit încă mult, însă baronul, apucînd-o iarăşi pe Rosalie de umeri, o ridică, o tîrî pînă la uşă şi o aruncă în sală, ca pe un pachet.

Îndată ce baronul se întoarse, mai palid încă decît fiica lui, preotul îşi reluă vorba :

— Ce vreţi ? Aşa-s toate pe la noi. E o jale, dar nu e nimic de făcut, şi trebuie să avem un pic de îngăduinţă faţă de slăbiciunile omeneşti. Fetele nu se mărită niciodată pînă nu rămîn însărcinate, niciodată, doamnă ! Şi adăugă, zîmbind : S-ar zice că-i un obicei al pămîntului. Apoi, indignat : Pînă şi copiii se apucă de asemenea pozne. N-am prins anul trecut, în cimitir, doi din cei mititei, de la catehism, un băiat şi o fată ? I-am spus părinţilor. Şi ştiţi ce mi-au răspuns ? „Ce vrei, părinte, doar nu i-am învăţat noi asemenea porcării, n-avem nici o putere !“ După cum vedeţi, domnule, bona dumneavoastră a făcut şi ea ce fac toate celelalte.

Dar baronul, care tremura de indignare, îl întrerupse :

— Ea ? Dar ce-mi pasă mie de ea ! Julien, purtarea lui mă revoltă ! Ceea ce a făcut el e o infamie, şi o să-mi iau fata de aici.

Se plimba din ce în ce mai înfierbîntat :

— E o infamie s-o înşele aşa pe fiica mea, o infamie ! Omul acesta e un golan, o canalie, un mizerabil, şi am să i-o spun, am să-l pălmuiesc şi am să-l ucid cu bastonul !

Dar preotul, care trăgea tacticos o priză de tabac alături de baroana înlăcrimată, căutînd să-şi îndeplinească misiunea lui împăciuitoare, urmă :

— Haide, domnule baron, între noi fie vorba, a făcut şi el ce face toată lumea. Cunoaşteţi mulţi bărbaţi credincioşi ? Şi adăugă, cu o şiretenie naivă : Uite, pun rămăşag că şi dumneavoastră v-aţi ţinut de pozne ! Haide, cu mîna pe conştiinţă, n-am dreptate ? Baronul se oprise încremenit în faţa preotului, care urmă : Ei, da, aţi făcut ca şi ceilalţi. Cine ştie dacă nu v-aţi legat şi dumneavoastră de vreo slujnicuţă ca asta... Vă spun că toată lumea face aşa. Soţia dumneavoastră n-a fost nici mai puţin fericită, nici mai puţin iubită din această pricină, nu-i aşa ?

Baronul nu se mai mişca din loc, adînc tulburat.

Nici vorbă că făcuse şi el acelaşi lucru, şi încă destul de des, de cîte ori îi venise la îndemînă. Nici el nu-şi respectase căminul conjugal. Iar dacă se întîmpla să fie frumuşele, nu stătuse la îndoială nici în faţa servitoarelor baroanei. Asta însemna că fusese un nemernic ? De ce să-l judece atît de aspru pe Julien, de vreme ce nici lui nu-i trecuse prin minte că propria lui purtare era nevinovată ?

Iar pe buzele baroanei, care gîfîia încă de plîns, trecu umbra unui zîmbet cînd îşi aminti strengăriile bărbatului său, deoarece făcea parte dintre acele femei sentimentale, uşor de înduioşat şi binevoitoare, pentru care aventurile de dragoste sînt însăşi viaţa.

Prăbuşită, privind înaintea ei cu ochii deschişi, întinsă pe spate şi cu braţele lipsite de viaţă, Jeanne se gîndea dureros. Se gîndea la o vorbă de-a Rosaliei, care-i venise în minte, rănindu-i inima şi pătrunzîndu-i în suflet ca un sfredel : „Eu n-am zis nimic, pentru că îl găseam drăguţ". Şi ea îl găsise drăguţ. Şi numai pentru asta se dăduse, se legase pe toată viaţa, numai pentru asta renunţase la orice altă nădejde, la orice planuri de viitor, la necunoscutul zilei de mîine. Se prăbuşise în această căsătorie, în această prăpastie fără margini, din care nu mai putea ieşi, în nenorocire, tristeţe şi deznădejde, numai pentru că, întocmai ca şi Rosalie, îl găsise drăguţ.

Ușa se deschise, împinsă cu mînie, și Julien apăru, feroce. O văzuse pe Rosalie pe scară, gemînd, și venea să vadă ce se întîmplase, înțelegînd că se pusese ceva la cale și că, fără îndoială, bona vorbise. Văzînd preotul, rămase țintuit locului. Întrebă cu glas tremurător, dar liniștit :

— Ce este ? Ce s-a întîmplat ?

Atît de pornit cu puțin înainte, baronul nu mai îndrăznea să spună nimic, temîndu-se de argumentele preotului și de propriul lui exemplu, pe care i l-ar fi putut invoca ginerele său. Măicuța lăcrimă mai tare.

Jeanne se ridicase, sprijinindu-se în mîini, și se uita, gîfîind, la cel care o făcea să sufere atît de crud. Îngăimă :

— Ce s-a întîmplat ? S-a întîmplat că am aflat totul, că știm toate ticăloșiile dumitale începînd din ziua cînd... din ziua cînd ai intrat în casa asta... S-a întîmpalt că plodul acestei servitoare e al dumitale, ca și... ca și copilul meu... că vor fi frați !

Și gîndul acesta sporindu-i durerea, se prăbuși pe pat, plîngînd ca o nebună.

Julien rămase năucit, fără să știe nici ce să facă, nici ce să spună. Dar preotul se amestecă din nou în vorbă :

— Haide, haide, să nu ne mai chinuim pînă-ntr-atîta, tînăra mea doamnă ! Fiți rezonabilă. Se ridică, se apropie de pat și-și puse mîna călduță pe fruntea femeii deznădăjduite. Acest simplu contact o liniști în chip ciudat pe Jeanne. Se simți dintr-o dată moleșită, ca și cum mîna aceea puternică, de țăran, obișnuită cu gesturile care iartă și cu mîngîierile care îmbărbătează, i-ar fi adus, prin atingerea ei, o tainică împăcare.

Stînd tot în picioare, preotul urmă :

— Trebuie să iertăm, doamnă, totdeauna să iertăm. V-a lovit o mare nenorocire. Dar Dumnezeu, în milostivirea lui, v-a răsplătit-o cu o mare fericire, deoarece veți fi mamă. Copilul acesta va fi mîngîierea dumneavoastră,

În numele lui, vin să vă rog, să vă conjur să iertați greșeala domnului Julien. Între dumneavoastră va fi de aici înainte o nouă legătură, o garanție a fidelității lui viitoare. E cu putință, oare, să vă despărțiți sufletește de acela pe al cărui copil îl purtați în pîntece ?

Jeanne nu răspundea nimic, zdrobită, îndurerată și istovită, fără să se mai poată supăra măcar, fără să mai poată dușmăni. Își simțea nervii destinși, moleșiți. Abia mai trăia.

Baroana, care nu admitea nici un fel de ură, și al cărei suflet nu era în stare de nici un efort prelungit, șopti :

— Haide, Jeanne !

Atunci, preotul luă mîna bărbatului și, trăgîndu-l lîngă pat, o puse în mîna nevestei lui. Apoi bătu ușurel cu palma peste amîndouă, ca și cum le-ar fi unit pentru totdeauna, și, lăsînd la o parte tonul profesional, de predicator, strigă bucuros :

— Gata, s-a făcut ! Vă rog să mă credeți că e mai bine așa !

Apropiate o clipă, cele două mîini se despărțiră numaidecît. Neîndrăznind s-o sărute pe Jeanne, Julien își sărută soacra pe frunte, apoi se răsuci pe călcîie și-l luă de braț pe baron, care nu se împotrivi, fericit pînă la urmă că lucrurile se terminară așa, și ieșiră împreună să fumeze cîte o țigară.

Bolnava aținpi, doborîtă, în timp ce preotul și măicuța discutau încet, cu glas scăzut.

Abatele vorbea, explicînd și dezvoltîndu-și ideile, iar baroana încuviința mereu, cu un semn din cap. În sfîrșit, preotul zise, ca încheiere :

— Așadar, ne-am înțeles. Îi dați fetei ferma de la Barville, iar eu mă însărcinez să-i găsesc un bărbat, un băiat cumsecade și gospodar. Cu o zestre de douăzeci de mii de franci, n-or să ne lipsească amatorii. O să avem de unde alege !

Baroana zîmbea fericită, cu două lacrimi rămase în drum pe obraji, dar a căror urmă umedă se uscase.

Stărui și ea :

— Bineînțeles, ferma de la Barville face pe puțin douăzeci de mii de franci, dar o s-o punem pe numele copilului. Părinții să se bucure doar de uzufruct, cît vor trăi.

Preotul se ridică și-i strînse mîna măicuței.

— Nu vă mai deranjați, doamnă baroană, nu vă deranjați. Știu ce înseamnă un pas...

Cînd ieșea, o întîlni pe mătușica Lison, care venea să-și vadă bolnava. Ea nu-și dădu seama de nimic din cele ce se petrecuseră, nimeni nu-i spuse nimic și nu află nimic, ca totdeauna.

VIII

Rosalie plecase din casă și Jeanne aștepta sorocul sarcinii ei dureroase. Nu simțea nici o bucurie că se știa mamă, prea multe amărăciuni o copleșiseră. Își aștepta copilul fără curiozitate, încovoiată însă sub amenințarea unor vagi primejdii.

Primăvara venise încet. Copacii goi fremătau în bătaia vîntului încă rece, dar în iarba udă a șanțurilor, unde putrezeau frunzele toamnei, începeau a se ivi aglice galbene. Din toată cîmpia, din curțile fermelor, din ogoarele îmbibate cu apă, se înălța un miros umed, ca un gust de fermentație. Și din pămîntul cafeniu răzbeau și sclipeau în lumina soarelui nenumărate punctișoare verzi.

O femeie voinică, clădită ca o fortăreață, o înlocuia pe Rosalie și o sprijinea pe baroană în plimbările monotone de-a lungul aleii, pe care urma piciorului ei mai greu rămînea umedă și plină de noroi.

Tăicuțul o ducea de braț pe Jeanne, greoaie acum și mereu bolnavă, iar mătușica Lison, neliniștită și preocu-

pată de evenimentul apropiat, o ţinea de mîna cealaltă, tulburată adînc de taina aceasta pe care ea nu avea s-o cunoască niciodată.

Mergeau aşa cu toţii ceasuri în şir, fără să scoată o vorbă, în timp ce Julien colinda ţinutul călare, cuprins dintr-o dată de această nouă pasiune.

Nimic nu le mai tulbură viaţa mohorîtă. Baronul, baroneasa şi vicontele făcură o vizită contelui şi contesei de Fourville, pe care Julien părea a-i cunoaşte bine mai demult, fără să se ştie anume cum. Mai schimbară încă o vizită de ceremonie şi cu cei doi Briseville, mereu retraşi în castelul lor adormit.

Într-o după-amiază, pe la patru, în timp ce doi călăreţi, un bărbat şi o femeie, intrau la trap în curtea din faţă a castelului, Julien urcă într-un suflet în odaia Jeannei, zicîndu-i :

— Coboară repede, repede ! Au venit soţii Fourville. Au aflat în ce stare eşti şi vin aşa, ca între vecini. Spune-le că am ieşit, dar că mă întorc numaidecît. Mă duc să mă aranjez un pic.

Jeanne coborî, mirată. O femeie tînără, frumoasă şi palidă, cu o figură îndurerată, cu o privire exaltată şi cu părul de un blond atît de mat, ca şi cum niciodată nu l-ar fi mîngîiat vreo rază de soare, i-l prezentă liniştită pe bărbatul ei, un fel de uriaş, de sperietoare, cu mustăţi mari, roşcate. Apoi adăugă :

— Am avut ocazia să-l întîlnim de mai multe ori pe domnul de Lamare. Ne-a spus cît de rău vă simţiţi şi n-am vrut să mai întîrziem. Am venit aşa, ca între vecini, fără nici un fel de ceremonie. De altfel, cum vedeţi, am venit călări. Afară de asta, zilele trecute am avut plăcerea să primim vizita mamei dumneavoastră şi a baronului.

Vorbea cu nespusă uşurinţă, familiară şi distinsă în acelaşi timp. Jeanne se simţi cucerită şi o iubi din primul moment. „Iată o prietenă", îşi zise ea.

Contele de Fourville, dimpotrivă, părea un urs care nimerise într-un salon. După ce se așeză, își puse pălăria pe scaunul de lîngă el, rămase o vreme nedumerit, neștiind ce să facă cu mîinile ; și le sprijini pe genunchi, apoi pe brațele fotoliului și, în sfîrșit, își încrucișă degetele ca pentru rugăciune.

Curînd intră și Julien. Încremenită, Jeanne nu-l mai recunoscu. Se bărbierise. Era frumos, elegant și cuceritor ca în zilele logodnei. Strînse laba păroasă a contelui, care păru a se trezi din somn la intrarea lui, și sărută mîna contesei, ai cărei obraji de fildeș se colorară ușor, iar pleoapele îi tresăriră.

Vorbi, drăguț ca pe vremuri. Ochii lui mari, adevărate oglinzi de dragoste, erau din nou mîngîietori, iar părul, pînă adineauri spălăcit și aspru, își recăpătase deodată, cu ajutorul periei și al uleiului parfumat, unduirile moi și lucitoare.

În clipa cînd soții Fourville erau gata de plecare, contesa se întoarse spre Julien, întrebîndu-l :

— Dragul meu viconte, n-ai vrea să facem joi o plimbare călare ?

Și în timp ce el se apleca, murmurînd :

— Dar desigur, doamnă ! ea o luă pe Jeanne de mînă și, cu glas dulce, pătrunzător și cu un zîmbet cald, îi zise :

— O, cînd o să vă faceți bine, o să batem drumurile toți trei, călări. Nu-i așa ? O să fie minunat ! Apoi își ridică, îndemînatică, trena amazoanei și sări în șa cu o ușurință de pasăre, în timp ce bărbatul ei, după ce-și luase rămas bun cu stîngăcie, încăleca pe calul lui mare, normand, drept și sigur ca un centaur.

După ce dispărură la cotitura barierei, Julien, care părea încîntat, strigă :

— Ce oameni fermecători ! Iată o cunoștință care o să ne prindă bine !

Bucuroasă la rîndul ei, fără să știe de ce, Jeanne îi răspunse :

— Contesa asta mică e încîntătoare, sînt sigură că am s-o iubesc. Bărbatul, însă, are aerul unei brute. Unde i-ai cunoscut ?

Julien își freca mîinile, vesel :

— I-am întîlnit întîmplător la familia Briseville. Bărbatul pare cam necioplit. E un vînător pasionat, dar un adevărat nobil.

Și masa de seară trecu aproape veselă, ca și cum o tainică fericire ar fi intrat în casă.

Apoi nu se mai petrecu nimic nou, pînă în ultimele zile ale lui iulie.

Într-o marți seara, pe cînd stăteau sub platan în jurul unei mese de lemn, cu două pahare mici și o sticluță de rachiu în față, Jeanne slobozi deodată un fel de strigăt și, foarte palidă, își duse mîinile la pîntece. O durere scurtă și ascuțită o străbătuse pe neașteptate, dar se stinsese îndată.

După zece minute, însă, altă durere o străbătu, care, deși mai puțin vie, se prelungi mai mult. Abia putu să se întoarcă în casă, aproape dusă pe sus de tatăl și de bărbatul ei. Drumul de la platan pînă în odaie i se păru fără sfîrșit. Gemea fără voie, cerînd să se așeze, să se oprească, doborîtă de senzația unei insuportabile greutăți în pîntece.

Nu era vremea nașterii, așteptată abia prin septembrie. Și cum se temeau de vreun accident, porunciră să se pună calul la un cărucior cu două roți și moș Simon plecă în goană după doctor.

Doctorul sosi aproape de miezul nopții și, de la prima aruncătură de ochi, își dădu seama că avea de-a face cu o naștere prematură.

În pat, suferințele Jeannei se mai potoliseră, dar o cuprinsese o spaimă cumplită, o sfîrșeală deznădăjduită a întregii ființe, un simțămînt asemănător cu presimțirea, cu atingerea misterioasă a morții. Sînt clipe cînd moartea e atît de aproape de noi, încît răsuflarea ei ne îngheață inima.

Odaia era plină de lume. Măicuța se sufoca, prăbușită într-un fotoliu. Baronul, căruia îi tremurau mîinile, își pierduse capul de-a binelea, alerga în toate părțile, aducea ce trebuia, cerea sfatul doctorului, Julien se plimba în lung și în lat prin odaie, cu un aer preocupat dar cu sufletul liniștit. Iar văduva Dentu stătea dreaptă la picioarele patului, cu o figură de circumstanță, de femeie încercată, pe care nimic n-o tulbură. Îngrijitoare de bolnavi, moașă și veghetoare de morți, întîmpinîndu-i pe cei care veneau pe lume, primindu-le cel dintîi strigăt, spălînd cu cea dintîi apă carnea lor nouă și înfășurînd-o în cel dintîi scutec, ascultînd apoi cu aceeași liniște cel din urmă cuvînt, cel din urmă horcăit, cea din urmă înfiorare a celor ce se duc, dîndu-le cele din urmă îngrijiri, spălîndu-le cu buretele muiat în oțet trupul secătuit și învelindu-i în cel din urmă giulgiu, văduva Dentu se înarmase cu o indiferență nezdruncinată în fața tuturor accidentelor nașterii și ale morții.

Bucătăreasa Ludivine și mătușica Lison stăteau ascunse, discret, lîngă ușa vestibulului.

Din cînd în cînd, bolnava se tînguia încetișor.

Timp de două ore, ai fi zis că evenimentul avea să se lase așteptat încă multă vreme. Spre ziuă, însă, durerile începură din nou, cu violență, și ajunseră curînd înspăimîntătoare.

Și Jeanne, căreia țipetele îi scăpau fără voie printre dinții încleștați, se gîndea mereu la Rosalie, care nu suferise deloc, care aproape nu gemuse și al cărei copil, copilul bastard, ieșise fără greutate și fără chinuri.

În sufletul ei nefericit și tulburat, făcea mereu aceeași comparație între ele două și-l blestema pe Dumnezeu, pe care-l crezuse cîndva drept, indignîndu-se de părtinirile vinovate ale soartei și de minciunile nelegiuite ale celor ce predică binele și dreptatea.

Uneori durerea era atît de cumplită, încît în mintea ei se stingea orice gînd. Nu mai avea putere, nu mai avea viaţă şi cunoştinţă decît ca să sufere.

În clipele de linişte, nu putea să-şi ia ochii de la Julien, şi altă durere, o durere sufletească, o cuprindea cînd îşi aducea aminte de ziua aceea cînd bona căzuse la picioarele aceluiaşi pat, cu copilul ei între coapse — cu fratele fiinţei mici care-i sfîşia acum, cu atîta cruzime, măruntaiele. Şi-şi amintea cu limpezime privirea şi cuvintele bărbatului ei în faţa acelei nenorocite întinse la pămînt. Iar astăzi citea în el, ca şi cum gîndurile i-ar fi fost scrise în mişcări, aceeaşi plictiseală, aceeaşi nepăsare faţă de ea ca şi faţă de cealaltă, aceeaşi lipsă de grijă a bărbatului egoist, pe care paternitatea îl scotea din fire.

Deodată, o cuprinse o convulsie înspăimîntătoare, un spasm atît de crîncen, încît se gîndi : „O să mor. Mor !" Şi o revoltă furioasă, o nevoie de a blestema îi năvăli în suflet, o ură înverşunată, atît împotriva acestui om care o nenorocise, cît şi împotriva copilului necunoscut care o ucidea.

Se încordă într-o ultimă sforţare, să arunce povara aceea din ea. Şi dintr-o dată i se păru că tot pîntecele i se goleşte, iar durerea i se potoli.

Îngrijitoarea şi doctorul stăteau aplecaţi asupra ei, o pipăiau. Ridicară ceva. Şi, în curînd, zgomotul acela înăbuşit, pe care-l mai auzise cîndva, o făcu să tresară. Apoi strigătul mic şi jalnic, scîncetul plăpînd de copil nou-născut, îi intră în suflet, în inimă, în tot bietul ei trup istovit. Şi, cu un gest inconştient, încercă să întindă braţele.

Avu o străfulgerare de bucurie, un avînt spre o fericire nouă, abia înmugurită. Într-o clipă se simţi uşurată, liniştită, fericită, fericită cum nu mai fusese niciodată. Inima şi carnea ei se trezeau la viaţă : se simţea mamă.

Vru să-şi vadă copilul. Născut înainte de vreme, nu avea nici păr, nici unghii. Dar cînd văzu larva aceea miş-

cîndu-se, cînd o văzu deschizînd gura și scîncind, cînd atinse acea stîrpitură mototolită, schimonosită, vie, o cuprinse o fericire fără margini și înțelese că era salvată, la adăpost de orice deznădejde, că avea acum ce să iubească, să iubească la nesfîrșit.

Din clipa aceea, nu mai avu decît un gînd : copilul. Se trezi dintr-o dată în ea simțămintele de mamă fanatică cu atît mai aprig cu cît fusese mai dezamăgită în dragostea ei, mai înșelată în nădejdile ei. Ținea tot timpul leagănul lîngă pat, apoi, cînd se simți în stare să se ridice, stătea zile întregi la fereastră, alături de culcușul ușor al copilului, legănîndu-l.

Era geloasă pe doică și, cînd micuțul, flămînd, întindea brațele spre sînul ei mare, cu vine albăstrii, și prindea între buzele lui lacome nasturele de carne brună și încrețită, Jeanne se uita, palidă și tremurînd, la țăranca aceea voinică și liniștită, și-i venea să-și smulgă copilul din brațele ei, să lovească și să sfîșie cu unghiile pieptul acela la care sugea, hulpav.

Ținu apoi să brodeze singură, ca să-l împodobească, găteli alese, de o eleganță complicată. Copilul era învăluit într-o ceață de dantele și purta pe cap boneţele minunat lucrate. Jeanne nu mai vorbea decît de asta, întrerupea discuțiile celorlalți ca să le arate un scutec, o bavetă sau vreo panglică brodată cu măiestrie și, fără să asculte nimic din ce se spunea în jurul ei, cădea în extaz în fața unor nimicuri de rufăraie, pe care le sucea și le învîrtea, depărtîndu-le înaintea ochilor, să le vadă mai bine, și întrebînd deodată :

— Credeți că o să-i stea frumos cu asta ?

Baronul și măicuța zîmbeau văzînd această dragoste nebună, dar Julien, stingherit în obiceiurile lui, văzîndu-și știrbită autoritatea lui de stăpîn prin ivirea acestui tiran gălăgios și atotputernic, gelos fără să-și dea seama pe bucățica aceea de om care-i fura locul în casă, spunea mereu, scos din răbdări și furios :

— Cît e de plictisitoare cu plodul ei cu tot !

În curînd, dragostea aceasta o stăpîni pînă într-atît pe Jeanne, încît stătea nopţile pe scaun, lîngă leagănul copilului, să-l vadă dormind. Şi cum această contemplare pasionată şi bolnăvicioasă o istovea, cum nu se mai odihnea deloc şi nu mai avea putere, slăbea şi tuşea, doctorul ordonă să fie despărţită de copil.

Jeanne se supără, plînse, se rugă. Dar nimeni n-o luă în seamă. Copilul era dus în fiecare seară lîngă doică. Şi, în fiecare noapte, mama se scula din pat cu picioarele goale şi se ducea să-şi lipească urechea de gaura cheii, ascultînd dacă băiatul dormea liniştit, dacă nu se trezise, dacă n-avea nevoie de nimic.

Acolo o găsi într-o noapte Julien, întors acasă tîrziu, după ce cinase la contele şi contesa de Fourville. Şi de atunci o încuiară cu cheia în odaie, ca s-o silească să se culce în pat.

Botezul copilului avu loc spre sfîrşitul lui august. Naş a fost baronul, naşă mătuşica Lison. Îl botezară Pierre-Simon-Paul, pe numele de fiecare zi, Paul.

La începutul lui septembrie, mătuşica Lison plecă din nou, fără zgomot. Şi absenţa ei trecu atît de neobservată ca şi prezenţa.

Într-o seară, după cină, se pomeniră cu preotul. Părea stingherit, ca şi cum ar fi ascuns o taină, şi, după un şir de vorbe fără rost, îi rugă pe baroană şi pe baron să-i acorde cîteva momente de convorbire în particular.

O luară toţi trei, încet, pînă la capătul aleii mari, vorbind cu aprindere. Pe Julien, care rămăsese singur cu Jeanne, secretul acesta îl miră, îl tulbura şi-l înfuria.

Ţinu să-l conducă pe preot, cînd acesta îşi luă rămas bun, şi dispărură amîndoi îndreptîndu-se spre biserică, unde trăgea clopotul de vecernie.

Cum era răcoare, aproape frig, cei rămaşi intrară curînd în salon. Toţi moţăiau de somn, cînd Julien se întoarse fără veste, roşu şi mînios.

Încă de la uşă, fără să ţină seama că era şi Jeanne de faţă, începu să strige la socrii lui :

— Dar ce dracu, sînteţi nebuni să aruncaţi douăzeci de mii de franci fetei aceleia ?

Nimeni nu-i răspunse, atît de surprinşi erau. Şi Julien urmă, urlînd furios :

— Cum poate fi cineva atît de dobitoc ? Pesemne că vreţi să nu ne mai rămînă nouă nici un gologan !

Baronul, care-şi venise în fire, încercă să-l oprească :

— Taci ! Gîndeşte-te că vorbeşti în faţa nevestei dumitale !

Dar Julien bătu din picior, exasperat :

— Puţin îmi pasă, la urma urmei. Ştie ea bine despre ce-i vorba. E un furt în detrimentul ei.

Jeanne se uita la el încremenită, fără să înţeleagă. Îngăimă :

— Dar ce e, ce s-a întîmplat ?

Atunci, Julien se întoarse spre ea şi o luă martor, ca pe o asociată care ar fi avut şi ea de pierdut din cîştigul aşteptat. Îi povesti fără milă complotul lor ca s-o mărite pe Rosalie şi darul pe care voiau să i-l facă : pămîntul de la Barville, care valora cel puţin douăzeci de mii de franci. Şi încheie :

— Dar părinţii tăi sînt nebuni, dragă, nebuni de legat ! Douăzeci de mii de franci ! Douăzeci de mii de franci ! Şi-au pierdut capul : douăzeci de mii de franci pentru un bastard !

Jeanne îl asculta, fără emoţie şi fără mînie, mirîndu-se singură de liniştea ei, indiferentă acum faţă de orice nu era copilul ei.

Baronul se sufoca de mînie şi nu găsea o vorbă de răspuns. În sfîrşit, izbucni, bătînd şi el din picior, strigînd :

— Dar bagă de seamă ce spui ! Cine-i de vină că a trebuit s-o înzestrăm pe fata asta ? Al cui e copilul ? E revoltător ! Poate ai fi vrut să-l părăseşti acum, nu ?

Surprins de violența baronului, Julien se uita țintă la el. Apoi, vorbi mai cumpănit :

— Dar o mie cinci sute de franci nu erau de ajuns ? Doar toate fac copii înainte de a se mărita ! Ce-are a face ai cui sînt ? Pe cînd, a dărui o fermă de douăzeci de mii de franci, pe lîngă paguba pe care ne-o faceți nouă, înseamnă a spune la toată lumea ce s-a întîmplat. Ar fi trebuit să vă gîndiți măcar la numele și la situația noastră !

Vorbea cu glas aspru, ca un om sigur de dreptul său și de logica raționamentelor sale.

Tulburat de aceste argumente neașteptate, baronul rămăsese cu gura căscată. Atunci, simțindu-se stăpîn pe situație, Julien începu să tragă concluzii :

— Noroc că încă nu s-a făcut nimic. Îl cunosc pe băiatul care vrea s-o ia, e un om cumsecade, cu care o să ne putem înțelege. Mă ocup eu de treaba asta.

Și ieși repede, temîndu-se, fără îndoială, să mai lungească vorba, bucuros de tăcerea tuturor, pe care o lua drept încuviințare.

Îndată după plecarea lui, baronul strigă, tremurînd de indignare :

— O, dar asta-i din cale afară, din cale afară !...

Însă Jeanne, uitîndu-se la fața speriată a tatălui său, începu dintr-o dată să rîdă, cu rîsul ei limpede de pe vremuri cînd vedea ceva caraghios.

— L-ai auzit, tată, l-ai auzit, cum spunea : „douăzeci de mii de franci" ?

Iar măicuța, care se înveselea tot atît de ușor pe cît se și întrista, gîndindu-se la mutra furioasă a ginerelui său, la strigătele lui indignate și la împotrivirea lui îndîrjită de a-i lăsa să dea fetei, pe care el o înșelase, o sumă de bani care nu era a lui, fericită, pe deasupra, că o vedea pe Jeanne bine dispusă, începu să se cutremure de rîs, de rîsul ei înăbușitor care-i umplea ochii de lacrimi. La rîndul lui, se porni să rîdă și baronul, și rîseră toți trei

să se îmbolnăvească, nu altceva, ca-n vremurile de altădată.

Cînd se mai liniştiră puţin, Jeanne zise, mirată :

— Curios cum toate acestea nu mă mai supără acum. Mă uit la Julien ca la un străin şi nici nu-mi vine a crede că sînt nevasta lui. După cum vedeţi, mă distrez cu... cu... cu grosolăniile lui.

Şi, fără să ştie de ce, se îmbrăţişară, zîmbind încă, înduioşaţi.

Peste două zile, după prînz, îndată ce Julien se depărtase călare, un băiat voinic, între douăzeci şi doi şi douăzeci şi cinci de ani, în bluză albastră nou-nouţă, cu cute ţepene şi mîneci umflate ca nişte baloane şi strînse cu nasturi la încheietura mîinii, trecu pe furiş bariera, de parcă stătuse la pîndă acolo de dimineaţă, se strecură de-a lungul şanţului dinspre Couillard, ocoli castelul şi se apropie cu paşi bănuitori de baron şi de cele două femei, care stăteau încă sub platan. Zărindu-i, îşi scoase cascheta şi se apropie salutînd, cu un aer încurcat. Îndată ce ajunse destul de aproape ca să poată fi auzit, bolborosi :

— Sluga dumneavoastră, domnule baron, doamnă şi toţi cei de faţă. Apoi, cum nimeni nu-i răspunse, se anunţă : Vedeţi că eu îs cel care-s Désiré Lecoq...

Numele acesta nespunînd nimănui nimic, baronul îl întrebă :

— Şi ce doreşti dumneata ?

Atunci, pus în situaţia de a da lămuriri, băiatul se tulbură de-a binelea şi îngăimă, ridicîndu-şi şi coborîndu-şi ochii, pe rînd, de la vîrful acoperişului la şapca pe care o ţinea în mînă :

— Apoi, mi-a suflat părintele două vorbe despre treaba asta...

Şi tăcu, de frică să nu spună prea mult şi să-şi compromită interesele.

Baronul, care tot nu înţelegea, întrebă din nou :

— Care treabă ? Eu nu ştiu nimic.

Atunci celălalt, coborînd glasul, se hotărî :

— Apoi treaba, cu fata... cu Rosalie...

Bănuind despre ce era vorba, Jeanne îşi luă copilul în braţe şi se depărtă. Baronul îi zise tînărului :

— Apropie-te ! şi-i arătă scaunul de pe care se ridicase Jeanne.

Omul se aşeză numaidecît, mormăind :

— O, sînteţi cît se poate de bun ! Apoi aşteptă, ca şi cum n-ar mai fi avut nimic de spus. După o tăcere destul de lungă, se hotărî, în sfîrşit, şi ridicîndu-şi privirea spre cerul albastru, zise : Frumoasă vreme pentru seceriş... Pămîntul o să ne întoarcă din plin ce-am semănat.

Şi iarăşi tăcu.

Nerăbdător, baronul i-o luă înainte, scurt :

— Prin urmare, dumneata eşti cel care o iei pe Rosalie.

Cu tot vicleşugul lui de normand, omul se tulbură deodată şi, bănuitor, răspunse cu glasul mai viu :

— Asta rămîne de văzut, poate că da, poate că nu... Da, asta rămîne de văzut...

Pe baron, toate aceste ocoluri îl scoteau din fire.

— La naiba ! Răspunde odată deschis : pentru asta ai venit, sau pentru ce ? Iei fata, sau n-o iei ?

Descumpănit, omul nu se mai uita decît la picioarele lui.

— Apoi, dacă-i aşa cum mi-a spus părintele, o iau ; da' dacă-i aşa cum mi-a spus domnu' Julien, n-o iau.

— Şi ce ţi-a spus domnul Julien ?

— Că n-am să mă aleg decît cu o mie cinci sute de franci, da' părintele-mi spunea că am să mă aleg cu douăzeci de mii. Cu douăzeci de mii mă prind, da' cu o mie cinci sute, nu.

Atunci, cum stătea adîncită în fotoliul ei, văzînd aerul îngrijorat al ţăranului, baroana începu să rîdă zguduindu-se mărunt. Omul o privi pieziş, cu nemulţumire, fără să înţeleagă ce însemna veselia aceea, şi aşteptă.

Plictisit de atîta tocmeală, baronul i-o tăie scurt :

— I-am spus părintelui că ferma de la Barville o să fie a voastră cît veți trăi, iar după aceea o să-i rămînă copilului. Ferma face douăzeci de mii de franci. Cuvîntul meu e cuvînt. Primești sau nu primești ?

Omul surîse cu un aer umilit și satisfăcut și, dintr-o dată, deveni guraliv :

— Dacă-i vorba așa, apoi nu zic ba ! Că numai asta mă mai încurca... Atunci cînd mi-a spus părintele, m-am prins dintr-o dată, ce dracu' ! Și pe urmă, eram bucuros că-i fac un serviciu și domnului baron, îmi ziceam, care-o să mă răsplătească... Pentru că, nu-i așa, cînd își fac oamenii un bine, apoi totdeauna se întîlnesc mai tîrziu și se răsplătesc. Dar iată că a venit la mine domnu' Julien și n-a mai fost vorba decît de o mie cinci sute. „Trebuie să mă lămuresc", mi-am zis. Și iaca, am venit. Nu zic, aveam eu încredere, da tot voiam să știu. Că datoria strică prietenia, nu-i așa, domnule baron ?

Trebui să-l oprească. Îl întrebă :

— Cînd vrei să faci cununia ?

Atunci omul se schimbă deodată, din nou timid și încurcat, și sfîrși prin a îngăima, bănuitor :

— N-ar fi bine să facem întîi o învoială, ceva ?

De data aceasta, baronul se supără :

— La naiba ! O dată ce închei actul de căsătorie ! Asta-i cea mai bună învoială !

Însă țăranul se încăpățîna :

— Nu zic, da' pînă atunci tot am putea să facem măcar așa, o țidulă, că nu strică...

Baronul se ridică, să pună capăt discuției.

— Răspunde : da sau nu ? Dar repede. Că dacă dumneata nu vrei, mai am un pretendent.

Frica unui alt concurent îl făcu pe șiretul normand să-și iasă din minți. Se hotărî și întinse mîna, de parcă cumpărase o vacă.

— Bateţi palma, domnule baron, s-a făcut ! Să fie al dracului cel de şi-o lua vorba-napoi !

Baronul bătu palma, apoi o strigă pe Ludivine. Bucătăreasa îşi scoase capul pe fereastră.

— Adu-ne o sticlă cu vin.

Ciocniră, ca să stropească afacerea încheiată, şi băiatul plecă, păşind mai sprinten.

Lui Julien nu i se spuse nimic de această vizită. Actul de căsătorie se pregăti în mare taină, apoi, după publicarea strigărilor, într-o luni dimineaţa, se făcu şi nunta.

În drum spre biserică, o vecină ducea copilul în braţe în urma noilor căsătoriţi, ca o nedezminţită făgăduială de noroc. Şi nimeni nu se miră de asta în sat ; oamenii nu făceau decît să-l pizmuiască pe Désiré Lecoq. Se născuse în zodie bună, ziceau ei cu un zîmbet răutăcios, în care nu intra nici urmă de indignare.

Julien făcu un scandal groaznic, care scurtă şederea socrilor lui la Peuples. Jeanne îi văzu plecînd din nou, fără să se întristeze prea mult de astă dată, Paul fiind pentru ea, acum, un nesecat izvor de fericire

IX

Cînd Jeanne se simţi cu totul întremată după naştere, se hotărîră să întoarcă vizita contelui şi contesei de Fourville şi să se ducă, de asemenea, şi la marchizul de Coutelier.

Julien tocmai cumpărase la licitaţie o trăsură nouă, un faeton, la care n-avea nevoie decît de un singur cal, ca să poată ieşi de două ori pe lună.

Într-o zi limpede de decembrie, calul fu înhămat şi, după două ore de drum de-a curmezişul cîmpiilor normande, începură să coboare într-o vale mică, ale cărei coaste erau împădurite, iar fundul cultivat.

Apoi ogoarele făcură loc livezilor, și livezile unei mlaștini pline de trestii înalte, uscate la vremea aceea, ale căror frunze lungi foșneau asemeni unor panglici galbene.

Deodată, la o cotitură neașteptată a văii, castelul Villette se ivi, sprijinit de o parte de coasta împădurită, și de cealaltă muindu-și tot peretele într-un iaz întins, pe care-l închidea, în față, o pădure de brazi înalți, ce urca pe cealaltă creastă.

Trecură peste un podeț străvechi aruncat deasupra unui șanț, apoi pe sub un larg portal Ludovic al XIII-lea și pătrunseră în curtea de onoare ; se aflau în fața unui castel elegant din aceeași epocă, având pervazuri de cărămidă și străjuit de turnulețe acoperite cu ardezie.

Julien îi explica Jeannei toate părțile castelului, ca un obișnuit al casei care-l cunoștea cu de-amănuntul, și-i făcea onorurile, încîntat de frumusețea lui.

— Ia te uită la portalul ăsta ! Nu-i grandioasă o casă ca asta ? Toată fațada cealaltă dă spre iaz și se termină cu un peron regal ce coboară pînă la apă. Patru bărci stau trase tot timpul la marginea treptelor, două pentru conte și două pentru contesă. La dreapta, acolo unde vezi perdeaua aceea de plopi, se termină iazul și începe rîul, care merge pînă la Fécamp. Ținutul e plin de păsări sălbatice. Contelui îi place grozav să vîneze pe aici. O adevărată reședință seniorială !

Ușa de la intrare se deschise și contesa cea palidă se ivi, ieșind zîmbitoare, înaintea oaspeților, într-o rochie cu trenă, ca o castelană de altădată. Părea, într-adevăr, Frumoasa lacului, născută anume pentru castelul acela de basm.

Salonul avea opt ferestre, dintre care patru dădeau spre iaz și spre pădurea neagră de pini ce se urca pe coastă, drept în față.

Verdeața cu tonuri întunecate făcea ca iazul să pară adînc, sever și lugubru. Și, cînd bătea vîntul, gemetele copacilor păreau însuși glasul mlaștinii.

Contesa o prinse pe Jeanne de amîndouă mîinile, ca pe o prietenă din copilărie, o pofti să se aşeze şi se aşeză şi ea alături pe un scaun mic, în timp ce Julien, în care de cinci luni încoace se trezise toată vechea lui cochetărie, vorbea şi rîdea, blînd şi familiar.

Vorbiră cu contesa despre plimbările lor călare. Ea rîdea puţin de felul lui de a călări, numindu-l „cavalerul Poticnici", şi rîdea şi el, spunîndu-i „regina Amazoană". O bubuitură, pornită de sub ferestre, o făcu pe Jeanne să ţipe uşurel : contele împuşcase o lişiţă.

Contesa îl strigă. Se auzi un zgomot de vîsle, barca izbindu-se de piatră, şi contele apăru, uriaş şi cu cizme, urmat de doi cîini, uzi leoarcă, roşcaţi ca şi el, şi care se culcară pe covor, în faţa uşii.

Părea mai la largul lui acasă la el şi era încîntat că avea oaspeţi. Porunci să se pună lemne pe foc şi să se aducă vin de Madera şi biscuiţi. Deodată strigă :

— Rămîneţi la masă la noi în seara asta, nici vorbă !

Jeanne, care se gîndea tot timpul la copil, refuză. El stărui, şi cum ea se încăpăţîna să nu primească, Julien făcu un gest, scurt, de nerăbdare. Atunci, temîndu-se să nu-i zgîndăre firea rea şi certăreaţă, Jeanne primi, deşi chinuită la gîndul că n-o să-l vadă pe Paul pînă a doua zi.

A fost o după-amiază încîntătoare. Se duseră întîi să vadă izvoarele. Ţîşneau la picioarele unei stînci acoperite cu muşchi, într-un bazin limpede în veşnică mişcare, ca o apă în clocot. Se plimbară apoi cu barca, pe adevărate cărări tăiate într-o pădure de trestii uscate. Aşezat între cei doi cîini ai lui care adulmecau cu nasul în vînt, contele vîslea şi fiecare lovitură de lopată sălta barca mare, aruncînd-o înainte. Uneori, Jeanne îşi muia mîna în apă şi se bucura de răcoarea ei de gheaţă, care o străbătea din degete pînă la inimă. În fund, la spatele bărcii, Julien şi contesa, învelită în şaluri, surîdeau cu acel surîs neîntrerupt al oamenilor fericiţi, care nu-şi mai doresc nimic.

Seara se apropie cu prelungi înfiorări înghețate, cu adieri dinspre miazănoapte, care treceau prin papura vestedă. Soarele se cufundase în apă, după brazi, și cerul împurpurat, stropit cu nori mici și ciudați, de un roșu-aprins, te umplea de frig numai cît te uitai la el.

Se întoarseră în salonul larg, unde ardea un foc uriaș. O senzație de căldură și de plăcere îi întîmpină de la ușă. Atunci contele, înveselit, își luă nevasta în brațele lui de atlet și, ridicînd-o ca pe un copil pînă în dreptul gurii, o sărută pe obraji, apăsat, de două ori, ca un om cumsecade și mulțumit.

Jeanne se uita zîmbind la uriașul acela bun, pe care, dacă l-ai fi judecat numai după mustăți, l-ai fi socotit drept un căpcăun, și-și zicea : „Cum se înșală omul, mereu, asupra tuturor celorlalți !" Îndreptîndu-și ochii spre Julien, aproape fără voie, îl văzu stînd în picioare, în pervazul ușii, înspăimîntător de palid, uitîndu-se țintă la conte. Speriată, se apropie de el și-l întrebă încet :

— Ce-i cu tine ? Ți-e rău ?

El îi răspunse furios :

— Lasă-mă în pace, n-am nimic. Mi-a fost frig.

Cînd trecură în sufragerie, contele ceru îngăduința să-și aducă și cîinii, care veniră numaidecît și se așezară, la dreapta și la stînga stăpînului. El le dădea mereu cîte ceva de mîncare, mîngîindu-le urechile lungi și mătăsoase, iar ei întindeau capul, dădeau din coadă și tremurau de bucurie.

După masă, în timp ce Jeanne și Julien se pregăteau să plece, domnul de Fourville îi mai opri să le arate cum se pescuiește la lumina torței.

Îi puse să șadă, împreună cu contesa, pe peronul ce cobora spre iaz, iar el se urcă în barcă, însoțit de un fecior, care ducea un uliu și o făclie aprinsă. Noaptea era limpede și rece sub cerul presărat cu stele.

Torța făcea să se tîrască pe apă dîre de foc mișcătoare și ciudate, arunca sclipiri jucăușe pe trestii și lumina per-

deaua înaltă de brazi. Şi deodată, cînd barca o cîrmi, o umbră uriaşă şi fantastică, o umbră de om, se ridică pe marginea luminată a pădurii. Capul depăşea copacii şi se pierdea în văzduh, iar picioarele i se cufundau în apă. Apoi făptura aceea, peste măsură de mare, îşi întinse braţele, de parcă voia să culeagă stelele. Braţele uriaşe se ridicară brusc, apoi căzură iarăşi, şi îndată se auzi un plescăit de apă biciuită.

Barca se întoarse încă puţin şi fantoma aceea, peste măsură de mare, păru că aleargă de-a lungul pădurii pe care făclia, întorcîndu-se şi ea, o lumina din plin, apoi se adînci în orizontul nevăzut, ca să apară fără veste din nou, mai puţin uriaşă dar mai deslușită, cu mişcările ei bizare, pe faţa castelului.

Şi glasul gros al contelui strigă :

— Am prins opt, Gilberte !

Vîslele bătură apa. Umbra stătea acum în picioare, nemişcată pe zid, dar micşorîndu-se cu încetul şi în lungime, şi în lăţime : capul părea a i se coborî, trupul a i se subţia. Şi cînd domnul de Fourville urcă treptele peronului, urmat de feciorul care ducea torţa, umbra îi scăzuse pînă la proporţiile reale ale trupului, repetîndu-i toate mişcările.

Într-o plasă avea opt peşti mari care se zbăteau.

În timp ce Jeanne şi Julien erau în drum spre casă, bine înveliţi în hainele şi păturile împrumutate de gazde, Jeanne zise, aproape fără voia ei :

— Ce om cumsecade şi uriaşul ăsta !

Iar Julien, care mîna calul, îi răspunse :

— Da, dar nu prea ştie totdeauna să se poarte de faţă cu oamenii.

După opt zile se duseră la familia Coutelier, care trecea drept cea mai nobilă din tot ţinutul. Domeniul de la Reminil se întindea pînă la oraşul Cany. Castelul cel nou, clădit sub Ludovic al XIV-lea, se ascundea într-un parc măreţ, înconjurat de ziduri. Pe o înălţime se vedeau rui-

nele vechiului castel. Valeți în uniformă conduseră vizitatorii într-o încăpere largă, impunătoare. Drept în mijloc, un fel de de coloană susținea o cupă uriașă de Sèvres. Pe un soclu, sub o placă de cristal, o scrisoare autografă a regelui îl invita pe marchizul Léopold-Hervé-Joseph-Germer de Varneville, de Rollebosc, de Coutelier, să primească acest dar din partea suveranului.

Cînd intrară marchizul cu marchiza, Jeanne și Julien cercetau cu atenție darul regal. Femeia era pudrată, amabilă din datorie și manierată din dorința de a părea binevoitoare. Bărbatul, personaj impunător, cu părul alb ridicat drept pe cap, punea în mișcările, în glasul și în toată ținuta lui un dispreț care-i afirma importanța.

Erau din acei oameni ai etichetei, al căror spirit, ale căror sentimente și vorbe păreau a sta mereu pe picioroange.

Vorbeau numai ei, fără să mai aștepte răspunsurile, zîmbind cu indiferență și avînd mereu aerul că-și îndeplinesc obligația pe care le-o impunea originea lor, de a primi cu îngăduință pe micii nobili din împrejurimi.

Jeanne și Julien se simțeau ca paralizați, încercînd să le fie pe plac, stingheriți să mai rămînă, neîndrăznind să plece. Marchiza puse ea însăși capăt vizitei, simplu și firesc, întrerupînd conversația la timp, ca o regină politicoasă care-și concediază supușii.

În drum spre casă, Julien zise :

— Dacă vrei, să ne oprim aici cu vizitele. Întrucît mă privește, mie-mi ajung soții Fourville.

Jeanne era de aceeași părere.

Luna cea neagră, decembrie, gaură întunecată în adîncul anului, se scurgea cu încetul. Ca și anul trecut, începea din nou aceeași viață închisă. Totuși, Jeanne nu se plictisea deloc, mereu preocupată de Paul, la care Julien se uita pieziș, cu o privire neliniștită și nemulțumită.

De multe ori, cînd Jeanne îl ținea în brațe, alintîndu-l cu acele dezmierdări nebunești pe care le găsesc întot-

deauna mamele pentru copiii lor, i-l întindea și lui Julien, zicîndu-i :

— Dar sărută-l și tu ! Parcă nici nu l-ai iubi !

El atingea cu vîrful buzelor, scîrbit, fruntea golașă a mititelului, deschizînd cu tot trupul un cerc, ca și cum se ferea să nu-i întîlnească mînuțele neliniștite și crispate. Apoi pleca grăbit, de parcă-l gonea un fel de silă.

Din cînd în cînd, veneau la ei la masă primarul, doctorul și preotul. Alteori veneau și soții Fourville, cu care se împrieteneau tot mai mult.

Contele părea că nu mai poate de dragul lui Paul. Îl ținea pe genunchi tot timpul cît stătea la ei, uneori chiar după-amiezi întregi. Îl pipăia delicat cu mîinile lui mari, de colos, îi gîdila vîrful nasului cu mustățile lungi, apoi îl săruta cu porniri pătimașe, așa cum nu sărută decît mamele. Căsătoria lui rămînea stearpă, și el era nemîngîiat.

Martie trecu, senin, uscat și aproape călduț. Contesa Gilberte începu să vorbească iarăși despre plimbările pe care aveau să le facă toți patru călare. Jeanne, ușor obosită de serile lungi, de nopțile lungi, de zilele lungi, toate la fel și monotone, primi bucuroasă. Și o săptămînă întreagă se amuză cosîndu-și singură costumul de călărie.

Și plimbările începură. Călăreau totdeauna doi cîte doi, contesa cu Julien înainte, contele cu Jeanne la o sută de pași în urma lor, vorbind liniștiți, ca doi prieteni : îi împrietenise apropierea sufletelor lor drepte și a inimilor lor neprefăcute. Ceilalți vorbeau uneori încet, rîdeau apoi în hohote mari și se uitau dintr-o dată unul la altul, ca și cum ochii lor aveau să-și spună lucruri pe care gurile nu și le puteau spune. Și deodată o luau la galop, mînați de dorința de a fugi, de a se duce mai departe, cît mai departe.

Apoi, Gilberte păru tot mai nervoasă. Vîntul aducea uneori glasul ei iritat pînă la urechile celor doi călăreți întîrziați. Atunci, contele zîmbea și spunea Jeannei :

— Nu-i totdeauna în toane bune nevastă-mea !

Într-o seară, în timp ce se întorceau spre casă, contesa își necăjea iapa, dîndu-i pinteni și apoi oprind-o cu smucituri scurte. Cei doi îl auziră pe Julien spunîndu-i de mai multe ori :

— Luați seama, luați seama că acuși o ia la goană !

Ea îi răspunse :

— Cu atît mai rău, asta nu-i treaba dumitale — cu un glas atît de limpede și de aspru, încît vorbele ei răsunară deslușit peste cîmpii, ca și cum ar fi rămas suspendate în aer.

Iapa se ridica în două picioare, zvîrlea și făcea spume la gură. Atunci, îngrijorat, contele strigă din toată puterea plămînilor lui :

— Bagă de seamă, Gilberte !

Ea însă, ca o sfidare, într-una din acele porniri de femeie pe care nimic nu le poate stăvili, își plesni calul cu cravașa, brutal, între urechi. Iapa sări furioasă, bătu aerul cu copitele de dinainte, recăzu pe pămînt, se avîntă într-un salt uriaș și porni nebună peste cîmp, cît o țineau picioarele.

Străbătu întîi o fîneață, apoi, aruncîndu-se în arătură, ridică pămîntul umed și gras, prefăcut în praf, alergînd atît de repede încît abia puteai desluși calul de călăreață.

Julien rămase pe loc, încremenit, strigînd cu deznădejde :

— Doamnă ! Doamnă !

Contele slobozi un fel de mîrîit și, încovoindu-se peste grumazul calului lui greoi, îi făcu vînt înainte împingîndu-l cu tot trupul și-l porni atît de repede, îndemnîndu-l, aţîţîndu-l, înnebunindu-l cu glasul, cu gesturile și cu pintenul, încît călăreţul cel uriaș părea că-și duce între coapse calul greu și că-l ridică în sus, gata să-și ia zborul cu el. Goneau cu o viteză neînchipuită, năpustindu-se drept înainte. Și Jeanne vedea departe cele două umbre, a femeii și a bărbatului, fugind, fugind, micșorîndu-se, pierind și dis-

părînd, așa cum vezi două păsări urmărindu-se, pierzîndu-se și făcîndu-se nevăzute la orizont.

Julien se apropie de Jeanne, mereu la pas, îngăimînd furios :

— Cred că-i nebună pe ziua de azi !

Și se luară amîndoi pe urma prietenilor lor, ascunși acum într-o adîncitură a cîmpiei.

După un sfert de oră, îi văzură întorcîndu-se și curînd se întîlniră.

Roșu, asudat, încîntat, triumfător, contele strîngea în pumnul lui neînduplecat frîul calului tremurător al femeii lui. Ea era palidă, cu fața îndurerată și crispată și se sprijinea cu o mînă de umărul bărbatului ei, ca și cum se simțea gata să-și piardă cunoștința.

În ziua aceea, Jeanne înțelese că prietenul lor iubea ca un nebun.

Apoi, toată luna următoare, contesa se arătă veselă cum nu fusese niciodată. Venea mai des pe la Peuples, rîdea tot timpul și o săruta pe Jeanne cu porniri de duioșie. Ai fi zis că o tainică încîntare se revărsase peste viața ei. Fericit și el, contele n-o mai slăbea din ochi, căutînd în orice clipă să-i atingă mîna sau rochia, cu o patimă mereu sporită.

Într-o seară, îi spuse Jeannei :

— Sîntem cu totul fericiți acum. Niciodată Gilberte n-a fost atît de drăguță. Nu mai are toane, nu se mai înfurie. Simt că mă iubește. Pînă acum, nu eram sigur.

Și Julien părea schimbat, era mai vesel, mai calm, ca și cum prietenia dintre cele două familii ar fi adus pacea și fericirea în fiecare din ele.

Primăvara era ciudat de timpurie și de caldă.

Începînd cu diminețile blînde și pînă în serile liniștite și călduțe, soarele trezea la viață întreaga față a pămîntului. Era o încolțire bruscă și viguroasă a tuturor semințelor deodată, una din acele izbucniri violente de sevă, o

dorință înflăcărată de a renaște, pe care natura o are uneori în anii prielnici și care-l face pe om să creadă în veșnica întinerire a lumii.

Jeanne se simțea tulburată în chip nedeslușit de această fermentație a vieții. Avea lîncezeli neașteptate în fața unei floricele din iarbă, melancolii dulci și ceasuri de moleșeală plină de vise.

Se simți apoi năpădită de amintiri înduioșătoare din primele zile ale iubirii ei. Nu pentru că i s-ar fi trezit din nou în suflet ceva din dragostea ei pentru Julien : dragostea ei se sfîrșise, se sfîrșise pentru totdeauna. Dar tot trupul ei, mîngîiat de adieri, pătruns de miresmele primăverii, se tulbura, ca sub îndemnul unei nevăzute și dulci chemări.

Îi plăcea să stea singură, să se lase în voia soarelui cald, stăbătută de fiori, de plăceri vagi și senine, care nu trezeau în ea nici un gînd.

Într-o dimineață, în timp ce dormita așa, o vedenie îi trecu pe dinaintea ochilor, vedenia fugară a acelui luminiș însorit din mijlocul frunzișului întunecat al păduricii de lîngă Etretat. Acolo, pentru întîia oară, își simțise trupul înfiorat, alături de tînărul care o iubea pe atunci, acolo îi șoptise el, pentru întîia oară, dorința sfioasă a inimii lui, și tot acolo i se păruse că a atins dintr-o dată viitorul strălucitor al nădejdilor ei.

Și dori să vadă din nou pădurea aceea, să facă acolo un fel de pelerinaj sentimental, superstițios, ca și cum o întoarcere în locul acela ar fi trebuit să schimbe ceva în mersul vieții ei.

Julien plecase din zori, nu se știa unde. Așa că ceru să i se pună șaua pe căluțul cel alb al Martinilor, pe care călărea acum din cînd în cînd, și plecă.

Era una din acele zile liniștite, în care nimic nu se clintește nicăieri, nici un fir de iarbă, nici o frunză. Părea că totul avea să rămînă încremenit pînă în veacul veacu-

rilor, ca şi cum pînă şi vîntul murise, pînă şi gîzele dispăruseră.

O linişte fierbinte, atotstăpînitoare, cobora din soare pe nesimţite, ca un abur de aur, şi Jeanne mergea purtată de căluţul ei, legănată şi fericită. Din cînd în cînd, ridica ochii să se uite la cîte un nor mic şi alb, numai cît o bucăţică de vată, fulg de abur atîrnat, uitat şi rămas acolo singur, în mijlocul cerului albastru.

Ajunse în valea care coboară spre mare, între arcadele cele înalte ale falezei, cărora li se zice „Porţile de la Etretat", şi, încetişor, intră în pădure. Prin frunzişul încă subţire, ploua cu lumină. Jeanne căuta locul, fără să-l găsească, rătăcind pe cărările înguste.

Deodată, străbătînd o alee lungă, zări, tocmai la capătul ei, doi cai înşeuaţi legaţi de un copac şi-i recunoscu numaidecît : era calul Gilbertei şi calul lui Julien. Cum singurătatea începuse s-o apese, Jeanne se bucură de această întîlnire neaşteptată şi porni la trap într-acolo.

Cînd ajunse lîngă cei doi cai răbdători, care păreau deprinşi cu aceste aşteptări lungi, Jeanne începu să strige. Dar nimeni nu-i răspunse.

O mănuşă de femeie şi două cravaşe zăceau în iarba strivită. Prin urmare, cei doi stătuseră acolo, apoi se depărtaseră, lăsîndu-şi caii.

Aşteptă un sfert de oră, douăzeci de minute, nedumerită, fără să înţeleagă ce puteau face. Şi, cum descălecase şi stătea nemişcată, sprijinită de trunchiul unui copac, două păsărele se abătură în iarbă, lîngă ea, fără s-o vadă. Una din ele se învîrtea sărind în jurul celeilalte, cu aripile ridicate şi tremurătoare, salutînd cu capul şi ciripind. Şi, dintr-o dată, se împerecheară.

Jeanne rămase surprinsă, ca şi cum n-ar fi înţeles despre ce era vorba. Apoi îşi zise : „Într-adevăr, e primăvară". Îi trecu prin minte alt gînd, o bănuială. Se uită din nou la mănuşă, la cravaşe, la cei doi cai părăsiţi, şi dintr-o dată sări în şa, cu dorinţa nestăpînită de a fugi.

Alerga în galop, întorcîndu-se la Peuples. Mintea ei judeca repede, chibzuia, confrunta faptele, apropia unele împrejurări. Cum de nu ghicise mai curînd ? Cum de nu văzuse nimic ? Cum de nu înţelesese ce însemnau absenţele lui Julien, revenirea lui la eleganţa de pe vremuri, apoi îmblînzirea firii lui ? Îşi aminti, de asemenea, de violenţele Gilbertei, de alintările ei exagerate şi, de cîtva timp, de acea fericire desăvîrşită în care trăia şi de care contele era atît de încîntat.

Îşi lăsă din nou calul la pas, deoarece trebuia să se gîndească serios, iar mersul prea agitat îi tulbura gîndurile.

După ce-i trecu cea dintîi emoţie, îşi simţi inima aproape liniştită, fără gelozie şi ură, dar plină de dispreţ. Nu se gîndea deloc la Julien. Din partea lui, nimic n-o mai mira. Ceea ce o intriga era dubla trădare a contesei, a prietenei ei. Prin urmare, toată lumea era perfidă, mincinoasă şi prefăcută... Şi-i dădură lacrimile. Îţi plîngi uneori iluziile cu aceeaşi tristeţe cu care îţi plîngi morţii.

Se hotărî, totuşi, să se prefacă a nu şti nimic, să-şi închidă sufletul afecţiunilor obişnuite, să nu-i mai iubească decît pe Paul şi pe părinţi şi să-i suporte pe ceilalţi cu fruntea liniştită.

Cum ajunse acasă, se aruncă asupa copilului, îl luă în odaie la ea şi-l sărută nebuneşte, fără să se poată opri, un ceas întreg.

Julien se întoarse la masă drăguţ şi surîzător, plin de intenţii bune. O întrebă :

— Dar tata şi măicuţa nu vin anul ăsta ?

Ea îi rămase atît de recunoscătoare pentru această drăgălăşenie, încît aproape că-i iertă descoperirea din pădure. Şi, cuprinsă deodată de o dorinţă aprigă de a vedea mai curînd cele două fiinţe pe care le iubea mai mult după Paul, îşi petrecu toată seara scriindu-le să-şi grăbească sosirea.

Era în 7 mai. Părinţii îşi anunţară sosirea pentru 20 ale lunii.

Jeanne îi aşteptă cu o nerăbdare tot mai sporită, ca şi cum ar fi simţit, pe lîngă dragostea ce le-o purta, o nevoie nouă de a-şi apropia inima de inimile lor cinstite, de a vorbi cu sufletul deschis cu oameni curaţi, neîntinaţi de nici o ticăloşie, cu oameni a căror viaţă, fapte, gînduri şi dorinţe fuseseră totdeauna drepte.

Îşi simţea conştiinţa însingurată în mijlocul acestor conştiinţe care se clătinau. Şi cu toate că, fără să-şi dea seama, învăţase să se prefacă, cu toate că o primea pe contesă cu mîna întinsă şi cu zîmbetul pe buze, simţea sporind şi învăluind-o o senzaţie de gol, de dispreţ pentru oameni. Şi, zi după zi, zvonurile mărunte care circulau prin sat îi aruncau în suflet un şi mai mare dezgust, un şi mai adînc dispreţ faţă de oameni.

Fata fermierilor Couillard născuse deunăzi un copil şi în curînd aveau să facă nunta. Servitoarea Martinilor, o orfană, era însărcinată. O vecină, fată de cincisprezece ani, era însărcinată. O văduvă, o nenorocită şchioapă şi scîrboasă, căreia i se zicea *la Crotte* [1] de murdară ce era, avea să nască şi ea.

În fiecare clipă, aflai despre o nouă sarcină sau despre altă ispravă a vreunei fete, a vreunei ţărănci măritate şi mamă de copii sau a vreunui fermier bogat şi respectat.

Primăvara aceea arzătoare părea că răscoleşte seva în oameni ca şi în plante.

Şi Jeanne, ale cărei simţuri stinse nu mai tresăreau, a cărei inimă zdrobită şi suflet iubitor păreau singure tulburate de adierile călduţe şi fecunde, care visa, înflăcărată dar fără dorinţe, îndrăgostită de visuri dar nepăsătoare la cerinţele cărnii, se mira, simţind o silă tot mai duşmănoasă faţă de această josnică bestialitate.

Împerecherea fiinţelor o indigna acum ca un lucru împotriva naturii, şi dacă o ura pe Gilberte, n-o ura pen-

[1] Ca substantiv comun, înseamnă *balegă*, *noroi*.

tru că-i luase bărbatul, ci pentru însuşi faptul de a fi căzut şi ea în mocirla aceea universală. Ea, Gilberte, nu părea a fi din categoria oamenilor stăpîniţi de instincte josnice. Cum putuse atunci să se lase în voia lor ?

Chiar în ziua cînd aştepta să-i sosească părinţii, Julien îi răscoli din nou dezgustul, povestindu-i cu veselie, ca pe un lucru cu totul obişnuit şi plin de haz, cum brutarul, auzind în ajun zgomot în cuptor, şi cum nu era zi de coacere, crezînd că o să dea peste vreo pisică vagaboandă, o găsise acolo pe nevastă-sa, „care nu cocea pîine". Şi Julien adăugă :

— Brutarul a astupat gura cuptorului, aşa că cei doi erau cît pe ce să se înăbuşe înăuntru. Noroc că băiatul brutăresei o văzuse pe mamă-sa intrînd acolo cu potcovarul şi dăduse de veste vecinilor. Şi rîse, continuînd : Ne dau să mîncăm pîine cu amor, ştrengarii ! Asta-i o adevărată poveste de-a lui La Fontaine !

Jeannei nu-i mai venea să pună gura pe pîine.

Cînd diligenţa se opri în faţa peronului, şi cînd faţa fericită a tatălui ei se arătă la geam, în sufletul şi în pieptul Jeannei se revărsă o emoţie adîncă, o năvalnică pornire de dragoste, cum nu mai simţise niciodată. Dar rămase încremenită, gata să-şi piardă cunoştinţa, cînd o zări pe măicuţa. În cele şase luni de iarnă, baroana îmbătrînise cu zece ani. Obrajii ei mari, căzuţi şi moi erau purpurii, ca umpluţi cu sînge, ochii îi păreau stinşi şi nu se mai mişca decît ridicată de amîndouă subsuorile. Respiraţia grea i se făcuse şuierătoare, şi atît de anevoioasă, încît te simţeai, stînd lîngă ea, stînjenit şi plin de milă.

Baronul, care o vedea în fiecare zi, nu observase această prăbuşire şi, cînd măicuţa i se plîngea că se înăbuşă mereu şi se simte din ce în ce mai greoaie, îi răspundea :

— Bine, dragă, dar totdeauna ai fost aşa !

După ce-i însoţi în apartamentul lor, Jeanne se întoarse în odaia ei să plîngă, zguduită şi doborîtă de du-

rere. Ieşi apoi să-l caute pe baron şi i se aruncă de gît, cu ochii încă plini de lacrimi.

— Doamne, cum s-a schimbat măicuţa ! Ce-i cu ea, spune-mi, ce-i cu ea ?

Surprins, baronul îi răspunse :

— Crezi că s-a schimbat ? Ce idee ! Da' de unde ! Eu, care nu m-am depărtat o clipă de lîngă ea, te asigur că n-o găsesc mai rău ca altă dată. E ca totdeauna.

Seara, Julien îi spuse :

— Tare rău arată mama ! Mă tem că n-o mai duce mult.

Şi cum Jeanne izbucni în plîns, el se enervă :

— Ei haide, haide, doar nu ţi-am spus că-i pierdută! Totdeauna exagerezi aşa, ca o nebună. S-a schimbat, atîta tot. Aşa-i la vîrsta ei.

După opt zile, însă, Jeanne nici nu se mai gîndea la lucrul acesta, obişnuită cu noua înfăţişare a măicuţei şi poate înăbuşindu-şi frica, aşa cum îţi înăbuşi, cum îţi alungi totdeauna, dintr-un fel de instinct egoist, dintr-o nevoie firească de linişte sufletească, îndoielile şi grijile ameninţătoare.

Nemaiputînd să meargă, baroana nu mai ieşea din casă decît doar cîte o jumătate de oră în fiecare zi. După ce trecea o singură dată pe aleea „ei", nu se mai putea mişca şi cerea să se aşeze pe banca „ei". Şi cînd nu se simţea în stare nici măcar să-şi ducă plimbarea pînă la capăt, zicea :

— Să ne oprim. Hipertrofia mea îmi rupe picioarele pe ziua de azi.

Nu mai rîdea deloc şi abia dacă zîmbea de ceea ce ar fi făcut-o să rîdă în hohote cu un an în urmă. Dar cum ochii îi rămăseseră buni, îşi petrecea zile întregi recitind *Corine* sau *Meditaţiile* lui Lamartine. Cerea apoi să i se aducă sertarul „cu amintiri". Şi după ce-şi deşerta pe genunchi scrisorile vechi, scumpe inimii sale, punea sertarul pe un scaun lîngă ea şi îşi aşeza la loc „moaş-

tele", una cîte una, după ce se uita din nou, îndelung, la fiecare. Iar cînd era singură, singură de tot, săruta pe cîte unele, aşa cum săruţi în taină părul morţilor pe care i-ai iubit.

Uneori, intrînd pe neaşteptate, Jeanne o găsea plîngînd, plîngînd lacrimi amare. Se speria şi o întreba :

— Ce-i cu tine, măicuţă ?

Iar baroana îi răspundea, după un lung suspin :

— Moaştele mele sînt de vină. Scormonesc lucruri care au fost aşa de dulci, şi care nu mai sînt ! Şi apoi, regăseşti dintr-o dată atîţia oameni la care nu te mai gîndeşti deloc. Ţi se pare că-i vezi, că-i auzi, şi asta îţi face o impresie înspăimîntătoare. Ai să înţelegi şi tu toate acestea, mai tîrziu.

Cînd se întîmpla să intre şi baronul în aceste clipe de melancolie, şoptea :

— Jeanne, draga mea, arde-ţi scrisorile, toate scrisorile : pe cele de la mama, pe cele de la mine, pe toate. Nimic nu-i mai groaznic, cînd eşti bătrîn, decît să-ţi vîri iarăşi nasul în tinereţe !

Dar Jeanne îşi păstra şi ea corespondenţa, pregătindu-şi „cutia ei cu moaşte", supunîndu-se — cu toate că nu semăna deloc cu măicuţa — unui fel de instinct ereditar de sentimentalism visător.

Peste cîteva zile, silit să lipsească pentru o afacere, baronul plecă. Vremea era minunată. Nopţile blînde — furnicare de stele — veneau după seri liniştite, serile liniştite veneau după zile strălucitoare, iar zilele pline de strălucire, după răsărituri sclipitoare. Curînd, măicuţa începu să se simtă mai bine, şi Jeanne, uitînd amorurile lui Julien şi perfidia Gilbertei, se simţea aproape fericită. Cîmpia întreagă era înflorită şi parfumată, iar marea nesfîrşită, mereu calmă, scînteia în soare de dimineaţă pînă seara.

Într-o după-amiază, Jeanne îl luă pe Paul în braţe şi o porni pe cîmp. Se uita cînd la copil, cînd la iarba împestriţată de flori de o parte şi de alta a drumului, cuprinsă de o duioşie şi de o fericire fără margini. Îşi săruta copilul în fiecare clipă, strîngîndu-l cu patimă la piept, apoi, mîngîiată de nu ştiu ce miresme de cîmpie, simţea că se pierde, cuprinsă de o nesfîrşită tihnă. Începu apoi să viseze la viitorul băiatului. Ce o să ajungă el, oare ? Uneori l-ar fi vrut om mare, celebru, puternic, alteori modest, mereu lîngă ea, devotat, iubitor şi cu braţele deschise pentru măicuţa lui. Cînd îl iubea cu inima ei egoistă, de mamă, dorea să rămînă copilul ei, nimic altceva decît copilul ei. Dar cînd îl iubea cu raţiunea ei pătimaşă, rîvnea să-l vadă om însemnat.

Se aşeză pe marginea unui şanţ şi se uită la copil. I se păru că nu-l mai văzuse niciodată şi se miră dintr-o dată la gîndul că mititelul acela o să crească mare, că o să calce cu paşi hotărîţi, că o să-i crească barbă şi o să vorbească cu glas puternic.

Cineva o strigă, de departe. Înălţă capul. Era Marius, care venea alergînd spre ea. Jeanne îşi închipui că venise cineva în vizită şi se ridică, necăjită că n-o lăsau în pace. Dar băiatul gonea cît îl ţineau picioarele, şi cînd ajunse destul de aproape, strigă :

— Doamnă, doamnei baroane i-e foarte rău !

Jeanne avu senzaţia că o picătură de apă rece îi alunecă de-a lungul spinării. Porni cu paşi mari, cu mintea rătăcită. Zări, de departe, o mulţime de oameni sub platan. Se repezi, şi cum toţi se dădură în lături, îşi văzu mama întinsă la pămînt, cu capul sprijinit de două perne. Faţa îi era neagră, ochii închişi, iar pieptul, care de douăzeci de ani gîfîia, stătea acum nemişcat. Doica luă copilul din braţele Jeannei şi se depărtă cu el. Jeanne întrebă, năucită :

— Ce s-a întîmplat ? Cum a căzut ? Să se ducă cineva după doctor !

Şi întorcîndu-se, dădu cu ochii de preot, care, nu se ştie cum, prinsese de veste. Preotul îşi oferi serviciile şi, suflecîndu-şi mînecile sutanei, se grăbi să dea ajutor. Dar oţetul, apa de colonie şi frecţiile rămaseră fără folos.

— Ar trebui s-o dezbrăcăm şi s-o culcăm, zise el.

Fermierul Joseph Couillard era şi el acolo, împreună cu moş Simon şi cu Ludivine. Încercară, cu ajutorul abatelui Picot, să ridice bolnava. Dar abia o săltară şi capul îi căzu pe spate, iar rochia de care o apucaseră se rupse, atît de greu era trupul şi atît de anevoie de umblat cu el. Jeanne începu să ţipe de groază, şi oamenii lăsară din nou la pămînt trupul uriaş şi moale.

Trebui să se aducă un fotoliu din salon, şi abia după ce o aşezară, oamenii izbutiră, în sfîrşit, s-o ridice. Urcară peronul pas cu pas, apoi scara spre etaj şi, ajungînd în odaie, aşezară bolnava pe pat.

În timp ce bucătăreasa nu mai pridídea s-o dezbrace, sosi tocmai la timp şi văduva Dentu, tot atît de pe neaşteptate ca şi preotul, de parcă „le mirosise a mort", cum ziceau servitorii.

Joseph Couillard porni în goana calului să dea de veste doctorului. Şi cum preotul se pregătea să plece după sfînta împărtăşanie, îngrijitoarea îi şopti la ureche :

— Nu vă mai osteniţi degeaba, părinte, că-i gata... Mă pricep eu !

Înnebunită, Jeanne se ruga întruna, nemaiştiind ce să facă, cu ce s-o ajute, ce leac să găsească. Pentru orice eventualitate, preotul şopti rugăciunea de iertare a păcatelor.

Două ore aşteptară lîngă trupul învineţit şi fără viaţă. Îngenunchiată, Jeanne plîngea, doborîtă de spaimă şi de durere.

Cînd se deschise uşa şi intră doctorul, i se păru că vede intrînd mîntuirea, mîngîierea, nădejdea. Se repezi spre el încercînd să-i spună tot ce ştia despre accident :

— Se plimba, ca în fiecare zi... se simţea bine... chiar foarte bine... la dejun mîncase o supă de carne şi două ouă... şi deodată a căzut... şi s-a făcut neagră, aşa cum o vedeţi... şi nu s-a mai mişcat... Am încercat totul ca s-o readucem la viaţă... totul... Deodată se opri, surprinzînd un semn pe care îngrijorarea i-l făcea doctorului şi care însemna că totul se sfîrşise, că nu mai era nici o nădejde. Refuzînd să înţeleagă, începu să întrebe cu nelinişte : E grav ? Credeţi că e chiar atît de grav ?

În sfîrşit, doctorul îi răspunse :

— Mă tem... mă tem că totul s-a... că totul s-a sfîrşit. Fiţi curajoasă, doamnă, fiţi curajoasă !

Atunci, desfăcîndu-şi braţele, Jeanne se aruncă peste trupul măicuţei.

Se întoarse şi Julien. Rămase încremenit, vădit surprins, fără să scoată un strigăt de durere, fără să dea vreun semn de deznădejde, luat prea repede, prea pe neaşteptate ca să-şi poată înjgheba dintr-o dată figura şi atitudinea trebuitoare. Şopti :

— Mă aşteptam eu... simţeam eu că i se apropie sfîrşitul. Apoi îşi scoase batista, îşi şterse ochii, îngenunche, îşi făcu cruce, mormăi nu ştiu ce şi, ridicîndu-se, încercă s-o ridice şi pe Jeanne. Dar ea strîngea în braţe cadavrul şi-l săruta, aproape culcată peste el. Trebuiră s-o ducă de acolo. Părea nebună.

După o oră, îi îngăduiră să se întoarcă. Nu mai era nici o nădejde. Odaia fusese orînduită acum ca o cameră mortuară. Julien vorbea încet cu preotul, lîngă una din ferestre.

Văduva Dentu, instalată confortabil într-un fotoliu, ca o femeie deprinsă cu priveghiurile şi care se simţea ca la ea acasă oriunde intra moartea, părea că şi aţipise.

Se înnopta. Preotul se apropie de Jeanne, îi luă mîinile într-ale lui şi căută s-o încurajeze, revărsînd peste inima ei nemîngîiată unda mîngîierilor duhovniceşti. Vorbi de răposată, o ridică în slavă cu vorbe bisericeşti

și trist, cu tristețea prefăcută a preotului pentru care mortul e o binefacere, se oferi să-și petreacă noaptea în rugăciuni, lîngă trupul neînsuflețit.

Dar, printre sughițuri de plîns, Jeanne se împotrivi. Voia să rămînă singură, singură de tot în noaptea aceea a despărțirii. Julien se apropie, zicîndu-i :

— Dar asta nu se poate, o să rămînem amîndoi.

Ea însă spuse „nu" dînd din cap, fără să mai poată vorbi. În sfîrșit, izbuti să spună :

— E mama mea, e mama mea. Vreau s-o veghez singură...

Doctorul șopti :

— Lăsați-o să facă așa cum vrea. Femeia poate să stea și în odaia de alături.

Preotul și Julien încuviințară, gîndindu-se fiecare la patul care-l aștepta. Apoi, abatele Picot îngenunche și el, făcu o rugăciune, se ridică și ieși zicînd :

— A fost o sfîntă ! cu tonul cu care zicea *Dominus vobiscum* [1].

Cu glasul lui obișnuit, vicontele o întrebă pe Jeanne :

— Vrei să iei ceva în gură ?

Neînțelegînd că vorbește cu ea, Jeanne nu-i răspunse.

El stărui :

— Poate că ai face bine să mănînci ceva, să te mai întărești.

Ea însă îi vorbi, ca rătăcită :

— Trimite numaidecît după papa.

Și el ieși să trimită un călăreț la Rouen.

Jeanne stătea cufundată într-un fel de durere încremenită, de parcă aștepta, ca să se lase în voia deznădejdii, momentul cînd va rămîne pentru cea din urmă oară singură cu moarta.

Umbra năvălise în odaie, învăluind în întuneric trupul neînsuflețit. Văduva Dentu începu să umble de colo

[1] Domnul cu voi ! (Lat.)

pînă colo cu pasul ei uşor, căutînd şi aşezînd la locul lor obiecte nevăzute, cu mişcările domoale ale unei îngrijitoare de bolnavi. Aprinse apoi două lumînări, punîndu-le încetişor pe măsuţa de noapte acoperită cu un şervet alb, la capul patului.

Jeanne părea că nu vede nimic, că nu simte nimic, că nu înţelege nimic. Aştepta să rămînă singură. Julien se întoarse. Mîncase. Şi iarăşi o întrebă :

— Nu vrei să iei nimic în gură ?

Ea făcu încă o dată cu capul : „Nu".

Atunci se aşeză şi el, cu un aer mai mult resemnat decît trist, şi nu mai zise nimic.

Stătea fiecare pe scaunul lui, departe unul de altul, fără să facă o mişcare.

Din cînd în cînd, femeia care veghea, adormea, sforăia un pic, apoi se trezea brusc.

În sfîrşit, Julien se ridică şi se apropie de Jeanne, întrebînd-o :

— Vrei să rămîi singură acum ?

Ea îi luă mîna fără voie, cu înfrigurare :

— O, da, lasă-mă...

El o sărută pe frunte, şoptind :

— O să mai trec din cînd în cînd să te văd.

Şi ieşi împreună cu văduva Dentu, care-şi împingea fotoliul în odaia de alături.

Jeanne închise uşa, apoi deschise larg cele două ferestre. Primi drept în faţă mîngîierea călduţă a unei seri care încheia o zi de coasă. Fînul pajiştii, cosit de cu ziuă, stătea culcat sub lumina lunii.

Avu o senzaţie plăcută, dar care îi făcu rău şi o duru ca o ironie. Se întoarse lîngă pat, luă una din mîinile nemişcate şi reci şi începu să se uite la mama ei. Nu mai era umflată ca în momentul cînd avusese atacul. Părea acum că doarme, mai liniştit decît dormise vreodată, şi flacăra palidă a lumînărilor clătinate de adieri îi deplasa mereu umbrele feţei, de parcă era vie, de parcă se mişca.

Jeanne o privea cu lăcomie. Şi, din adîncul depărtărilor celei dintîi tinereţi, o întîmpinară nenumărate amintiri.

Îşi aduse aminte de vizitele măicuţei la vorbitorul de la călugăriţe, de felul cum îi întindea punga de hîrtie plină cu prăjituri, de nenumărate mici amănunte, de mici întîmplări, de mîngîieri mici, de vorbe, intonaţii şi gesturi familiare, de încreţiturile din jurul ochilor ei cînd rîdea, de felul cum gîfîia, suspinînd, după ce se aşeza pe scaun.

Şi Jeanne stătea acolo, privind-o şi repetîndu-şi într-un fel de nălucire : „E moartă". Şi înţelese deodată toată grozăvia acestui cuvînt.

Cea care stătea culcată acolo, mama-măicuţa-doamna Adélaïde, era într-adevăr moartă ? N-avea să se mai mişte, n-avea să mai vorbească, n-avea să mai rîdă, n-avea să mai stea niciodată la masă în faţa tăicuţului şi n-avea să-i mai spună niciodată : „Bună ziua, Jeanette" ? Da, era moartă !

Aveau să-i bată sicriul în cuie, s-o îngroape, şi totul avea să se sfîrşească. Nimeni n-avea s-o mai vadă. Era cu putinţă ? Cum, ea n-o să mai aibă mamă ? Chipul drag şi atît de familiar, pe care-l văzuse de cînd deschisese ochii, pe care îl iubise de cînd întinsese braţele, această nesfîrşită albie în care-şi revărsase dragostea, această fiinţă unică, mama, mai nepreţuită inimii decît toate celelalte fiinţe dispăruse. Nu mai avea înaintea ei decît cîteva ore să-i privească faţa, faţa ei nemişcată şi fără gînduri. Şi după aceea nimic, nimic. O amintire.

Şi se prăbuşi în genunchi, într-o înspăimîntătoare criză de deznădejde, răsucind giulgiul cu mîinile crispate, lipindu-şi gura de pat şi strigînd cu glas sfîşietor, înăbuşit de cearşafuri şi cuverturi :

— Mamă, biata mea mamă, mamă !

Atunci, simţind că înnebuneşte, aşa cum simţise şi în noaptea cînd fugise prin zăpadă, se ridică şi alergă la fe-

reastră să se răcorească, să respire aer proaspăt, altul decît aerul acestui pat, al acestei moarte.

Iarba cosită, copacii, cîmpia goală şi, departe, marea, se odihneau în linişte şi pace, adormite sub farmecul blînd al lunii. Şi ceva din această blîndeţe mîngîietoare o cuprinse şi pe Jeanne, care începu să plîngă încetişor. Se întoarse apoi lîngă pat şi se aşeză, luînd din nou în mîna ei mîna măicuţei, ca şi cum ar fi vegheat-o bolnavă.

O gîză mare intrase, atrasă de flacăra lumînărilor. Se izbea de pereţi ca un glonţ, zburînd de la un capăt la celălalt al odăii. Distrată de bîzîitul ei, Jeanne ridica mereu ochii s-o vadă, dar nu-i zărea niciodată decît umbra rătăcitoare pe albul plafonului. Apoi, n-o mai auzi. Atunci, desluşi tic-tacul uşor al pendulei şi încă un zgomot mărunt, sau mai curînd un foşnet abia simţit. Era ceasornicul măicuţei care bătea încă, uitat în buzunarul rochiei aruncate pe un scaun, la picioarele patului. Şi deodată, o nelămurită apropiere între moartă şi maşinăria aceea, care nu se oprise, trezi din nou durerea ascuţită din inima Jeannei. Se uită la ceas. Era abia zece şi jumătate. Şi o cuprinse o spaimă cumplită la gîndul nopţii întregi care o aştepta acolo.

Şi alte amintiri i se treziră în minte : amintirile propriei sale vieţi — Rosalie, Gilberte — dezamăgirile amare ale propriei sale inimi. Aşadar, totul nu era decît necazuri, suferinţă, nenorocire şi moarte. Totul înşela, totul mintea. Totul te făcea să suferi şi să plîngi. Unde mai poţi găsi un pic de odihnă şi de bucurie ? Într-o altă viaţă, fără îndoială, unde sufletul e izbăvit de încercările pămînteşti. Sufletul ! Şi Jeanne începu să viseze la acest mister nepătruns, aruncîndu-se dintr-o dată în ipoteze poetice, pe care alte ipoteze, nu mai puţin vagi le răsturnau imediat. Unde era acum sufletul măicuţei ei, sufletul acestui trup încremenit şi îngheţat ? Foarte de-

parte, poate ? Undeva în spaţiu ? Dar unde ? Se evaporase ca parfumul unei flori uscate ? Sau se rătăcise, ca o pasăre nevăzută, scăpată din colivia ei ? Îl chemase la el Dumnezeu ? Sau se risipise la întîmplare în noi creaţii, amestecat în germenii gata să încolţească ? Sau poate era foarte aproape ? În odaia aceasta, în jurul acestui trup fără viaţă, pe care-l părăsise ?

Şi dintr-o dată i se păru că simte atingerea unei respiraţii, ceva ca apropierea unui duh. Se sperie, o spaimă cumplită, atît de violentă, încît nu mai îndrăzni nici să se mişte, nici să răsufle, nici să se întoarcă să vadă ce era la spatele ei. Inima îi bătea ca înnebunită. Dar deodată, gîza cea nevăzută îşi reluă zborul şi începu iarăşi să se învîrtă prin casă şi să se izbească de pereţi. Jeanne se înfioră din cap pînă în picioare, apoi, recunoscînd bîzîitul gînganiei înaripate, se linişti şi se întoarse. Ochii îi căzură pe scrinul cu capete de sfinx, cutia cu moaşte.

Şi o cuprinse atunci un gînd ciudat şi înduioşător : să citească, în această ultimă veghe, aşa cum ar citi o carte de rugăciuni, scrisorile vechi, atît de scumpe moartei. I se părea că, în felul acesta, şi-ar îndeplini o datorie delicată şi sfîntă, într-adevăr filială, care i-ar face plăcere măicuţei, pe cealaltă lume.

Era corespondenţa de pe vremuri a bunicului şi a bunicii ei, pe care ea nu-i cunoscuse, şi voia să le întindă braţele, pe deasupra trupului fiicei lor, să se îndrepte spre ei în noaptea aceea funebră, ca şi cum ar fi suferit şi ei, să lege un tainic lanţ de dragoste între cei morţi demult, cea care dispăruse la rîndul ei acum, şi ea însăşi, care rămăsese încă pe această lume.

Se sculă, coborî tăblia scrinului şi luă din sertarul de jos zece pachetele de hîrtii îngălbenite, legate cu grijă şi rînduite unul lîngă altul.

Dintr-un fel de rafinament sentimental, le așează toate pe pat, în brațele baroanei, apoi începu să citească.

Erau epistole dintr-acelea vechi, pe care le găsești prin bătrînele scrinuri de familie, epistole care păstrează parfumul altui veac.

Cea dintîi începea cu *„Draga mea"*. Alta cu *„Frumoasa mea nepoată"*. Veneau apoi : *„Micuța mea dragă"*, *„Drăguța mea"*, *„Fata mea adorată"*, *„Copila mea iubită"*, *„Scumpa mea Adelaïde"*, *„Iubita mea fiică"* — după cum erau adresate fetiței, fetei sau, mai tîrziu, femeii tinere. Și toate erau pline de dezmierdări pătimașe și copilăroase, de nenumărate nimicuri intime, de acele mari și simple evenimente de familie, atît de meschine pentru străini : *„tata s-a îmbolnăvit de gripă ; bona Hortense s-a fript la deget ; a murit motanul «Croquerat» ; am tăiat bradul din dreapta barierei; întorcîndu-se de la biserică, mama a pierdut cartea de rugăciuni și crede că i-a furat-o cineva"*.

Era vorba, în scrisori, de oameni pe care Jeanne nu-i cunoscuse, dar de ale căror nume își amintea, nelămurit, pentru că le auzise cîndva, în copilăria ei.

O înduioșau aceste nimicuri ce-i păreau adevărate destăinuiri, ca și cum ar fi intrat dintr-o dată în viața aceea trecută și tainică, în viața din inima măicuței. Se uită la trupul care zăcea acolo, și deodată începu să citească tare, să-i citească moartei, ca și cum ar fi vrut s-o facă să uite, s-o consoleze. Și trupul ei nemișcat părea fericit.

Jeanne aruncă scrisorile la picioarele patului, una cîte una, și se gîndi că ar trebui să i le pună măicuței în sicriu, ca pe niște flori.

Dezlegă alt pachet. Era un scris nou. Începea așa : *„Nu mă mai pot lipsi de dezmierdările tale. Te iubesc ca un nebun."*

Nimic altceva. Nici un nume. Întoarse hîrtia, fără să înțeleagă. Adresa era, într-adevăr : „Doamnei baroane Le

Perthuis des Vauds". Deschise atunci scrisoarea următoare : *„Vino deseară, îndată după plecarea lui. O să avem o oră a noastră. Te ador."* În alta : *„Am petrecut o noapte de delir, dorindu-te zadarnic. Îți simțeam trupul în brațele mele, gura sub gura mea, ochii sub ochii mei. Apoi mă apucau furiile, de-mi venea să mă arunc pe fereastră, la gîndul că, în ceasul acela chiar, tu dormeai alături de el, și el putea să te aibă oricînd..."* Buimăcită, Jeanne nu înțelegea nimic. Ce însemnau toate acestea ? Cui, pentru cine, de la cine erau aceste cuvinte de dragoste ?

Citi înainte, găsind mereu declarații nebune, întîlniri date cu multe sfaturi de prudență, și totdeauna, la sfîrșit, aceste patru vorbe : *„Nu uita, arde scrisoarea !"* În sfîrșit, deschise un bilet banal, un răspuns la o invitație la masă, scris de aceeași mînă și iscălit : *„Paul d'Ennemare"*, acela căruia baronul îi spunea, cînd mai vorbea încă de el, „bătrînul meu Paul", și a cărui soție fusese cea mai bună prietenă a baroanei.

Și, dintr-o dată, se trezi în ea o bănuială, care se prefăcu numaidecît în siguranță : omul acela fusese amantul mamei sale. Atunci, înnebunită, aruncă dintr-o smucitură toate hîrtiile acelea blestemate, ca și cum ar fi aruncat de pe ea o gînganie veninoasă, alergă la fereastră și începu să plîngă amarnic, cu strigăte pe care nu și le putea stăpîni și care-i sfîșiau pieptul. Apoi toată făptura i se frînse și se prăbuși lîngă perete, unde, ascunzîndu-și fața în perdea ca să nu i se audă gemetele, plînse, cufundată într-o deznădejde fără sfîrșit. Poate că ar fi rămas acolo toată noaptea, dacă un zgomot de pași, în odaia de alături, n-ar fi făcut-o să se ridice dintr-o săritură. Poate că era tatăl ei ? Și toate scrisorile acelea, care zăceau pe pat și pe jos ! I-ar fi destul să deschidă una singură ! Și ar afla, și el, toate acestea ! El !

Se repezi și, adunînd cu pumnii scrisorile vechi și îngălbenite, pe ale bunicilor și pe ale amantului, pe cele pe care nu le desfăcuse și pe cele rămase încă legate cu

sfoară în sertarele scrinului, și le aruncă în sobă. Luă apoi una din cele două lumînări aprinse pe măsuța de noapte și dădu foc mormanului de hîrtii. O flacără mare izbucni, luminînd odaia, patul și cadavrul cu o sclipire vie și jucăușă, desenînd în negru, pe perdeaua albă a patului, profilul tremurător al chipului rigid și liniile trupului uriaș de sub giulgiu.

Cînd nu mai rămase în fundul sobei decît un pumn de cenușă, Jeanne se întoarse să se așeze lîngă fereastra deschisă, ca și cum nu mai îndrăznea să stea lîngă moartă, și începu din nou să plîngă, cu fața în mîini, gemînd sfîșietor și tînguindu-se jalnic :

— O, biata mea mamă, biata mea mamă !

Deodată, îi veni un gînd înspăimîntător : dacă, din întîmplare, măicuța nu era moartă, dacă nu era decît căzută în letargie ? Ce s-ar întîmpla dacă s-ar scula deodată și ar vorbi ? Oare, faptul că descoperise groaznicul secret nu i-ar micșora dragostea ei filială ? Oare ar mai săruta-o cu aceleași buze pioase ? Ar mai iubi-o cu aceeași sfîntă duioșie ? Nu, asta nu era cu putință ! Și gîndul acesta îi sfîșie inima.

Noaptea se limpezea, stelele păleau. Era ceasul acela răcoros, dinainte de a se face ziuă. Luna, coborîtă, era gata să se cufunde în mare, și toată fața apei părea de sidef. Și Jeanne își aduse aminte de noaptea pe care o petrecuse la fereastră, atunci cînd sosise la Peuples. Cît de departe erau toate, cum se schimbaseră toate, cum își închipuise ea atunci viitorul !

Și iată că cerul se făcu trandafiriu, de un trandafiriu vesel, îndrăgostit, fermecător. Jeanne se uită uimită, ca în fața unei minuni, la strălucitoarea înflorire a zilei, întrebîndu-se cum era cu putință ca, pe pămîntul peste care răsar asemenea dimineți, să nu fie nici bucurie, nici fericire...

Zgomotul ușii o făcu să tresară. Intră Julien. O întrebă :

— Nu eşti prea obosită ?

Fericită că nu mai era singură, Jeanne îngînă :

— Nu.

— Acum du-te şi te odihneşte, zise el.

Ea îşi sărută mama încet, cu o sărutare lungă, dureroasă, sfîşietoare. Apoi se duse în odaia ei.

Ziua se scurge în ocupaţiile triste, pe care le impune prezenţa unui mort. Baronul se întoarse spre seară şi plînse mult. Înmormîntarea se făcu în ziua următoare.

După ce îşi apăsă pentru cea din urmă oară buzele pe fruntea îngheţată a măicuţei, după ce o găti pentru cea din urmă oară şi văzu cum îi băteau sicriul în cuie, Jeanne se retrase. Începeau să sosească invitaţii. Cea dintîi intră Gilberte şi se aruncă, plîngînd, la pieptul prietenei sale. Se vedea pe fereastră cum veneau trăsurile în trap, ocolind grilajul. În vestibulul cel mare răsunau glasuri. Femei în negru intrau în odaie una cîte una, femei pe care Jeanne nu le cunoştea. Marchiza de Coutelier şi vicontesa de Briseville o îmbrăţişară.

Deodată, îşi dădu seama că în urma ei se furişa mătuşica Lison. O strînse în braţe cu dragoste, ceea ce o făcu pe bătrînă aproape să leşine.

Julien intră şi el, în ţinută de mare doliu, elegant, preocupat, fericit că se adunase atîta lume. Îi spuse ceva Jeannei, cerîndu-i un sfat, apoi adăugă, confidenţial :

— A venit toată nobilimea, o să fie foarte bine, şi plecă salutînd doamnele cu gravitate.

În timpul ceremoniei funebre, mătuşica Lison şi cu Gilberte rămaseră singure lîngă Jeanne. Contesa o săruta mereu, repetînd :

— Biata de tine, draga de tine !

Cînd contele de Fourville se întoarse să-şi ia soţia, plîngea şi el, de parcă-şi pierduse propria mamă.

X

Zilele următoare fură nespus de triste — zile posomorîte în care casa pare goală pentru că lipseşte fiinţa apropiată, dispărută pentru totdeauna, zile bîntuite de suferinţă ori de cîte ori privirea ţi se opreşte asupra unui obiect de care se slujea mortul. Din clipă în clipă, o nouă amintire îţi sfîşie inima. Iată fotoliul lui, umbrela lui rămasă în cuier, paharul lui, pe care bona nu l-a strîns. Şi, prin toate odăile, găseşti lucruri uitate : foarfecele, o mănuşă, cartea cu filele roase de degetele lui tot mai grele, şi nenumărate mărunţişuri ce capătă o semnificaţie dureroasă, deoarece amintesc atîtea mici întîmplări. Şi vocea lui te urmăreşte. Ţi se pare că o auzi. Ai vrea să fugi oriunde, să scapi de obsesia acestei case. Dar trebuie să rămîi, pentru că mai sînt acolo şi alţii, care rămîn şi suferă şi ei.

Şi apoi, Jeanne se simţise zdrobită de amintirea celor ce descoperise. Gîndul acela o apăsa, inima sfîşiată nu i se vindeca. Singurătatea ei de acum era sporită de această înfiorătoare taină. Cea din urmă încredere i se risipise, o dată cu cea din urmă credinţă. După cîtva timp baronul plecă, simţind nevoia să se mişte, să schimbe locul, să iasă din durerea neagră în care se cufunda din ce în ce. Şi casa cea mare, care vedea cum îi dispare din cînd în cînd cîte un stăpîn, îşi reîncepu viaţa ei liniştită şi ordonată.

După aceea, se îmbolnăvi Paul. Jeanne îşi pierdu minţile şi trăi douăsprezece zile fără să doarmă, aproape fără să mănînce. Copilul se vindecă, dar ea rămase înspăimîntată de gîndul că şi el ar putea să moară. Ce s-ar face ea atunci ? Ce s-ar întîmpla cu ea ? Şi, pe nesimţite, i se furişă în inimă nevoia nelămurită de a mai avea încă un copil. În curînd, începu să viseze, cuprinsă din nou de vechea dorinţă de a vedea în jurul ei două fiinţe mici, un băiat şi o fată. Şi gîndul acesta ajunse o obsesie.

Dar, de la întîmplarea cu Rosalie, Jeanne trăia despărțită de Julien. O apropiere părea chiar cu neputință în situația în care se găseau. Julien iubea pe alta, și ea știa. Și numai gîndul de a suporta din nou mîngîierile lui o făcea să se înfioare de scîrbă. Și totuși, s-ar fi resemnat, pînă într-atît o chinuia dorința de a fi iarăși mamă. Se întreba, însă, cum ar putea reîncepe îmbrățișările lor. Mai curînd ar muri de umilință decît să-i dea a înțelege ce voia, iar el părea a nu se mai gîndi la ea. Și poate că ar fi renunțat, dacă n-ar fi început să viseze în fiecare noapte o fetiță. O vedea jucîndu-se cu Paul sub platan, și uneori simțea un fel de îndemn să se scoale din pat și să se ducă, fără să spună un cuvînt, să-și găsească bărbatul în odaia lui. De două ori chiar se apropie de ușa lui, dar se întoarse repede, cu inima bătîndu-i de rușine.

Baronul plecase, măicuța murise. Jeanne nu mai avea acum pe nimeni cu care să se sfătuiască, să-i încredințeze tainele inimii.

Atunci se hotărî să se ducă la abatele Picot și să-i mărturisească, sub taina spovedaniei, planurile pe care și le făcuse. Îl găsi citindu-și cartea de rugăciuni în grădinița lui cu pomi roditori. După ce vorbi cîtva timp de una și de alta, Jeanne îngăimă, înroșindu-se :

— Aș vrea să mă spovedesc, părinte.

Preotul rămase încremenit și-și ridică ochelarii, s-o vadă mai bine. Apoi începu să rîdă.

— Totuși, nu cred că ai cine știe ce păcate pe conștiință !

Jeanne se tulbură de-a binelea și urmă :

— Nu, dar aș vrea să vă cer un sfat, un sfat atît de... de... de penibil, încît nu îndrăznesc să vi-l spun așa...

Preotul își părăsi într-o clipă înfățișarea binevoitoare și-și luă aerul sacerdotal :

— Bine, copila mea, o să te ascult în jilțul duhovnicesc. Să mergem.

Dar ea îl opri, şovăitoare, reţinută deodată de un fel de scrupul de a vorbi despre lucrurile acelea oarecum ruşinoase, în liniştea reculeasă a unei biserici goale.

— Sau mai bine nu, părinte... Dacă vreţi, aş putea... aş putea... să vă spun şi aici ce mă aduce. Uite, să mergem acolo, sub umbrarul cel mic.

Se îndreptă într-acolo, încet. Ea se gîndea cum să-i spună, cum să înceapă. Se aşezară. Atunci, ca şi cum s-ar fi spovedit, Jeanne începu :

— Părinte... Apoi şovăi şi o luă de la capăt : Părinte... şi tăcu, tulburată.

Preotul aştepta, cu mîinile încrucişate peste pîntece. Văzîndu-i încurcătura, încercă s-o încurajeze :

— Ei bine, copila mea, s-ar zice că nu îndrăzneşti. Haide, curaj !

Jeanne se hotărî, ca un laş care se aruncă în faţa primejdiei :

— Părinte, aş vrea să mai am un copil.

Neînţelegînd, preotul nu-i răspunse. Atunci, ea îi explică, speriată, găsindu-şi cu greu cuvintele :

— Sînt acum singură pe lume. Tata şi bărbatul meu nu se înţeleg deloc, mama a murit, şi... şi... adăugă încet de tot, înfiorîndu-se : Zilele trecute a fost cît pe ce să-mi pierd copilul... Ce s-ar fi întîmplat atunci cu mine ?

Tăcu. Preotul o privea încurcat :

— Haide, spune !

Ea reptă :

— Aş vrea să mai am un copil.

Atunci, deprins cu glumele fără perdea ale ţăranilor, care nu se sfiau deloc în faţa lui, preotul zîmbi şi-i răspunse clătinînd din cap cu şiretenie :

— Bine, dar mi se pare că asta nu depinde decît de dumneata !

Ea îşi ridică spre el ochii nevinovaţi, apoi, bîlbîindu-se de ruşine, şopti :

— Vedeți... vedeți numai că, de cînd... cu bona aceea... bărbatul meu și cu mine trăim... trăim cu totul despărțiți...

Deprins cu obiceiurile țăranilor, preotul rămase uimit în fața acestei destăinuiri. Apoi, deodată, i se păru că ghicește adevărata dorință a femeii. O privi pieziș, plin de bunătate și de simpatie pentru suferința ei :

— Da, înțeleg bine ce vrei să spui. Îmi dau seama că... că văduvia te apasă. Ești tînără, ești sănătoasă... În sfîrșit, e firesc, e cît se poate de firesc. Începu să zîmbească din nou, cam slobod, ca un popă de țară ce era, și o bătu ușurel peste mînă, zicînd :

— Asta ți-e îngăduit, ba chiar foarte îngăduit de sfintele porunci. Cele trupești numai în căsnicie să le rîvnești. Ești măritată, nu-i așa ? Doar nu te-ai măritat ca să sădești napi !

La rîndul ei, nici Jeanne nu-i pricepu dintr-o dată subînțelesurile. Dar îndată ce-și dădu seama se înroși, speriată și cu lacrimi în ochi :

— O, părinte, ce spuneți ? Ce vă închipuiți ? Dar vă jur... vă jur...

Și o podidi plînsul.

Preotul rămase nedumerit. Încercă să o mîngîie :

— Ei, lasă, că doar n-am vrut să te supăr. Am glumit și eu... Asta nu-i interzis între oamenii cinstiți. Însă ai încredere în mine, poți să ai încredere în mine. O să vorbesc eu cu domnul Julien.

Ea nu mai știa ce să spună. Ar fi vrut să refuze această intervenție, pe care o bănuia stîngace și primejdioasă, dar nu îndrăznea. Și plecă repede, după ce îngăimă :

— Vă mulțumesc, părinte.

Trecură opt zile. Jeanne trăia într-o veșnică spaimă și neliniște. Într-o seară, la masă, Julien se uită la ea într-un fel ciudat, cu un anumit zîmbet la colțul gurii, pe care și-l lua cînd își bătea joc de cineva. Avu chiar, față de ea, o atitudine de galanterie ușor ironică. Și cum se

plimbau apoi pe aleea cea mare a măicuței, îi șopti încet la ureche :

— S-ar părea că ne-am împăcat...

Ea nu-i răspunse. Se uita în jos, la o linie dreaptă, aproape invizibilă acum, după ce crescuse iarba. Era urma piciorului baroanei, care dispărea, așa cum dispare o amintire. Și Jeannei i se strînse inima, năpădită de tristețe, și se simți pierdută în viață, departe de toată lumea.

— Nici eu nu doresc altceva. Dar mă temeam să nu-ți displac.

Soarele apunea, aerul era blînd. Pe Jeanne o apăsa dorința de a plînge, nevoia de a se împărtăși unei inimi prietene, de a îmbrățișa pe cineva, de a-și șopti durerea. Un hohot de plîns i se urcă în gîtlej. Își desfăcu brațele și căzu în brațele lui Julien. Și plînse. Neputînd să-i vadă fața ascunsă la pieptul lui, Julien se uita, nedumerit, la părul ei. Se gîndi că ea îl iubea încă și o sărută pe creștet, îngăduitor ? Se întoarseră apoi în casă, fără să-și spună un cuvînt. El intră în urma ei în odaie și-și petrecu noaptea acolo. Și vechile lor relații reîncepură. El și le îndeplinea ca o datorie, care totuși nu-i displăcea, ea le suporta ca pe ceva necesar, de care-i era scîrbă, hotărîtă să le pună capăt pentru totdeauna îndată ce se va simți din nou însărcinată.

Dar curînd își dădu seama că îmbrățișările bărbatului ei erau altfel decît înainte, poate mai rafinate, dar le lipsea ceva : Julien se purta cu ea ca un amant discret, nu ca un soț fără grijă. Ea se mira, îl observă, și curînd înțelese că toate îmbrățișările lui se opreau totdeauna înainte de a o fecunda. Atunci, într-o noapte, cu gura pe gura lui, îi șopti :

— De ce nu mi te dai cu totul, ca pe vremuri ?

El începu să rîdă, batjocoritor :

— Ei, asta-i ! Ca să nu rămîi grea.

Jeanne tresări.

— Și de ce nu vrei să avem copii ?

El încremeni :

— Ce ? Ce spui ? Eşti nebună ? Încă un copil ? O nu, asta nu ! Nu-i destul că ţipă unul, că dă de lucru la toată lumea şi costă atîţia bani ? Încă un copil ? Nu, mulţumesc !

Ea îl luă în braţe, îl sărută, îl învălui în dragostea ei şi, încet de tot, îl rugă :

— O, te rog, vreau să mai fiu o dată mamă !

Dar el se supără ca şi cum l-ar fi ofensat :

— Ţi-ai pierdut capul de tot ! Scuteşte-mă cu prostiile tale, te rog !

Ea tăcu, dar îşi făgădui să-l sileacă, prin vicleşug, să-i dea fericirea pe care o visa. Încercă să-i prelungească îmbrăţişările, jucînd comedia unei patimi nebune, înlănţuindu-l cu amîndouă braţele încleştate într-o pornire prefăcută. Folosi toate şiretlicurile, dar Julien rămase mereu stăpîn pe sine însuşi şi nu-şi pierdu cumpătul niciodată. Atunci, tot mai chinuită de dorinţa ei aprigă, ajunsă la capătul răbdării, gata să înfrunte orice, să îndrăznească orice, Jeanne se duse iar la abatele Picot. Preotul îşi termina dejunul. Era foarte roşu, deoarece avea totdeauna palpitaţii după ce mînca. Dornic de a cunoaşte rezultatul mijlocirilor sale, o întrebă de cum o văzu intrînd :

— Ei ?

Hotărîtă acum şi fără sfială, ea îi răspunse numaidecît :

— Bărbatul meu nu vrea să mai avem un copil.

Abatele se întoarse spre ea, deodată interesat, gata să scormonească, cu o curiozitate de preot, în tainele de alcov care făceau să-i placă atît de mult jilţul duhovnicesc. Întrebă :

— Cum aşa ?

Atunci, cu toată hotărîrea ei, cînd trebui să dea explicaţii, Jeanne se tulbură :

— Vedeţi... el... el... nu vrea să mă lase însărcinată.

Preotul înţelese : ştia el despre ce era vorba. Şi începu s-o întrebe, cu amănunte precise, cu o lăcomie de om care posteşte.

Apoi se gîndi cîteva clipe, şi cu glas liniştit, ca şi cum ar fi vorbit despre recolta care merge bine, îi indică un plan de luptă meşteşugit, fixîndu-i-l punct cu punct :

— N-ai altceva de făcut, copila mea, decît să-l laşi să creadă că ai rămas însărcinată. Atunci, n-o să se mai supravegheze şi ai să rămîi cu adevărat.

Jeanne se înroşi pînă în albul ochilor. Dar hotărîtă la orice, stărui :

— Dar dacă... dar dacă nu mă crede ?

Preotul ştia bine acum să mînuiască şi să stăpînească oamenii.

— Dă de veste la toţi că eşti însărcinată, spune peste tot. Pînă la urmă, o să te creadă şi el. Apoi adăugă ca pentru a se izbăvi de păcatul înşelătoriei : E dreptul dumitale. Biserica nu îngăduie raporturile între bărbat şi femeie decît în scopul procreării.

Jeanne îi urmă sfatul viclean şi, după cincisprezece zile, îi mărturisi lui Julien că se credea însărcinată. El tresări :

— Nu se poate ! Nu-i adevărat !

Ea îi spuse îndată temeiul bănuielilor sale. El însă o linişti :

— Ei, aş ! Mai aşteaptă să vezi.

De atunci, o întreba în fiecare dimineaţă :

— Ei ?

Şi ea îi răspundea mereu :

— Nu încă. Şi grozav m-aş înşela dacă n-ar fi adevărat.

Julien era îngrijorat şi el, pe cît de nedumerit, pe atît de furios şi nenorocit. Repeta mereu :

— Nu înţeleg nimic, absolut nimic. Să mă spînzuri dacă pricep cum s-a întîmplat una ca asta !

Peste o lună. Jeanne anunţă vestea la toată lumea. Numai contesei Gilberte nu-i spuse nimic, dintr-un sentiment de complicată şi delicată pudoare.

De la cea dintîi bănuială, Julien nu se mai apropie de ea. Apoi se resemnă, furios, şi declară :

— Iată un copil pe care nu l-a dorit nimeni !

Și începu să vină din nou în odaia nevestei lui.

Ceea ce prevăzuse preotul se împlini întocmai. Jeanne rămase însărcinată. Atunci, cuprinsă de o bucurie nebună, se încuie în fiecare seară cu cheia, închinîndu-și viața, dintr-o pornire de recunoștință față de divinitatea vagă pe care o adora, unei veșnice castități.

Se simțea din nou aproape fericită, mirîndu-se cît de repede i se îndulcise durerea după moartea măicuței. Se socotise nemîngîiată. Și iată că, în mai puțin de două luni, rana cea vie se închidea. Nu-i mai rămăsese decît o melancolie duioasă, ca un val de tristețe aruncat asupra vieții. Nimic rău nu i se mai putea întîmpla. Copiii vor crește și o vor iubi, și ea va îmbătrîni liniștită, împăcată, fără să se mai gîndească la bărbatul ei.

Spre sfîrșitul lunii septembrie, abatele Picot veni să-i facă o vizită de ceremonie, îmbrăcat într-o sutană nouă, care nu era pătată decît de opt zile, și-i prezentă pe urmașul său, abatele Tolbiac. Era un preot tînăr de tot, slab și foarte mic. Vorbea cu emfază, și ochii lui încercănați și adînciți în orbite dovedeau un suflet violent. Preotul cel bătrîn fusese numit superior la Goderville.

Aflînd despre această despărțire, Jeanne simți o adevărată tristețe. Figura bătrînului era legată de toate amintirile ei de femeie tînără : el o cununase, el îl botezase pe Paul, el o înmormîntase pe măicuța. Nu-și putea închipui satul Etouvent fără pîntecul abatelui Picot trecînd de-a lungul drumului. Și îl iubea, pentru că era vesel și neprefăcut. Cu toate că fusese avansat, abatele nu era bucuros. Zicea :

— Îmi vine greu, doamnă contesă, îmi vine greu. Sînt optsprezece ani de cînd am venit aici. Comuna aduce venit puțin și nu-i mare lucru de capul ei. Bărbații nu prea sînt credincioși, iar femeile, femeile nu prea au purtări bune. Cît despre fete, ele nu ajung să se cunune la biserică decît după ce fac cîte un pelerinaj la Maica-domnului-cu-burta-

mare, iar floarea de lămiiță nu prea are mare trecere pe la noi... Totuși, mie mi-era drag satul ăsta.

Preotul cel nou se înroșise și dădea semne de nerăbdare. Și deodată zise :

— Cu mine, toate astea vor trebui să se schimbe !

Părea un copil înfuriat, atît de plăpînd și atît de slab era în sutana lui învechită, dar curată.

Abatele Picot îl privi pieziș, cum făcea el cînd era vesel, și urmă :

— Vezi dumneata, abate, ca să împiedici lucrurile astea, ar trebui să-ți pui enoriașii în lanțuri. Și asta încă n-ar ajuta la nimic !

Preotul cel mic îi răspunse, tăios :

— Vom vedea noi !

Iar bătrînul zîmbi, trăgînd tabac pe nas :

— Vîrsta o să te potolească, abate, vîrsta și experiența. Altfel, ai să îndepărtezi de biserică și pe cei din urmă credincioși, și atîta tot. Prin părțile noastre, lumea e credincioasă dar încăpățînată. Bagă de seamă ! Pe legea mea, cînd vine la predică vreo fată care mi se pare cam rotundă, mă gîndesc : Asta-mi aduce un enoriaș mai mult — și caut s-o mărit. Pentru că, vezi nu-i poți împiedica să greșească, dar te poți duce să cauți băiatul și să-l împiedici să părăsească fata. Însoară-i, abate, însoară-i și nu-ți mai bate capul cu altceva !

Preotul cel nou răspunse cu asprime :

— N-avem același fel de a gîndi. E inutil să mai stăruim.

Și abatele Picot începu din nou să regrete satul, marea pe care o vedea de la fereastra casei parohiale, văile mici, în chip de pîlnie, unde se ducea să-și spună rugăciunile, privind cum în depărtare treceau corăbiile. Apoi, cei doi preoți își luară rămas bun. Cel bătrîn o sărută pe Jeanne, care abia se stăpînea să nu plîngă.

Peste opt zile, abatele Tolbiac veni din nou. Vorbi despre reformele pe care avea de gînd să le înfăptuiască,

cum ar fi vorbit un prinț care lua în stăpînire un regat. Apoi o rugă pe vicontesă să nu lipsească niciodată de la liturghia de duminică și să se împărtășească la toate sărbătorile.

— Dumneavoastră și cu mine, zicea el, sîntem fruntea ținutului. Trebuie să-l îndrumăm și să ne arătăm totdeauna ca o pildă vrednică de urmat. Ca să fim puternici și respectați, trebuie să fim uniți. Dacă biserica și castelul vor merge mînă în mînă, bordeiul ne va ști de frică și ne va asculta.

Religia Jeannei era plăsmuită numai din sentimente, din acea credință visătoare pe care o femeie și-o păstrează totdeauna. Și dacă își îndeplinea oarecum îndatoririle, o făcea mai mult din obișnuința căpătată la călugărițe, deoarece filozofia critică a baronului îi dărîmase de mult convingerile. Abatele Picot se mulțumea cu puținul pe care i-l putea da și n-o ținea de rău niciodată. Dar urmașul lui, nevăzînd-o la slujba de duminica trecută, alergase, neliniștit și sever, s-o mustre.

Ea nu voia s-o rupă cu casa parohială, așa că făgădui, propunîndu-și să nu dea dovadă de prea mult zel, altfel decît din bunăvoință, și asta numai în primele săptămîni. Dar încetul cu încetul se obișnui cu biserica și căzu sub influența acestui preot plăpînd integru și dominator. Începu să-l placă pentru exaltarea și înflăcărarea lui. El făcea să vibreze în ea coarda de poezie religioasă, pe care toate femeile o au în suflet. Austeritatea lui neînduplecată, disprețul lui pentru lume și pentru plăcerile trupești, dezgustul lui față de preocupările omenești, dragostea lui de Dumnezeu, lipsa lui de exeperiență, atît de tinerească și sălbatică, vorba necruțătoare și voința neclintită, toate îi dădeau Jeannei impresia că așa trebuie să fi fost martirii. Și ea, îndurerată și dezamăgită, se lăsa ispitită de fanatismul rigid al acestui copil, slujitor al cerului.

El o ducea spre Cristos, mîngîietorul, arătîndu-i cum i-ar îndulci suferința bucuriile sfinte ale credinței. Și

Jeanne îngenunchea în faţa jilţului duhovnicesc, umilindu-se, simţindu-se mică şi neputincioasă în faţa acestui preot, care nu părea să aibă mai mult de cincisprezece ani.

Dar, în curînd, toată lumea din sat începu a-l urî.

De o asprime neînduplecată faţă de el însuşi, era, faţă de ceilalţi, de o intoleranţă necruţătoare. Un lucru, mai ales, îl umplea de furie şi de indignare : dragostea. În predicile lui, vorbea despre ea cu pornire, spunînd lucrurilor pe nume, după obiceiul bisericesc, şi aruncînd asupra auditoriului de ţărani neciopliţi fraze tunătoare împotriva poftelor trupeşti. Şi tremura de mînie, şi bătea din picior, chinuit de imaginile pe care le evoca în furia lui.

În biserică, băieţii mai mari şi fetele îşi aruncau căutături viclene. Iar ţăranii bătrîni, cărora le plăcea totdeauna să glumească cu lucruri de acestea, întorcîndu-se acasă alături de băiatul lor îmbrăcat cu bluză albastră şi de nevasta cu mantie neagră, dezaprobau lipsa de îngăduinţă a tînărului preot. Şi tot ţinutul era în fierbere.

Oamenii îşi povesteau în şoaptă asprimea preotului la spovedanie şi canoanele grele pe care le împărţea. Şi cum se încăpăţîna să nu le ierte pe fetele care călcaseră strîmb, începură să-şi bată joc de el. Rîdeau la sărbători, în timpul liturghei celei mari, cînd vedeau fete tinere rămînînd în bănci, în loc să se ducă la împărtăşanie, o dată cu celelalte.

În curînd, preotul începu să pîndească îndrăgostiţii, zădărnicindu-le întîlnirile, aşa cum fac paznicii cînd urmăresc braconierii. Se ţinea după ei de-a lungul şanţurilor, pe după hambare în serile cu lună şi în tufele de trestii de mare de pe povîrnişul coastelor mărunte. O dată dădu peste doi care nu se despărţiră la apropierea lui. Se ţineau de după mijloc şi mergeau, sărutîndu-se, de-a lungul unei văgăuni pline de pietre. Abatele strigă :

— Nu sfîrşiţi odată, haimanale ce sînteţi ?

Dar băiatul îi răspunse, întorcîndu-se spre el :

— Ia cată-ţi de treburile dumitale, părinţele, că astelalte nu te privesc !

Atunci preotul ridică pietre de pe jos şi aruncă în ei, cum arunci în cîini. Tinerii o luară la fugă, rîzînd amîndoi. Iar duminica următoare, preotul îi dădu de gol, spunîndu-le numele în plină biserică. Atunci toţi băieţii din sat încetară de a se mai duce la slujbă. Preotul mînca la castel în fiecare joi seara şi adeseori venea şi peste săptămînă să stea de vorbă cu enoriaşa lui. Jeanne se înfierbînta ca şi el, discuta despre cele nepămîntene, mînuind tot arsenalul străvechi şi complicat al controverselor religioase. Se plimbau amîndoi de-a lungul aleii celei mari, a baroanei, vorbind despre Cristos şi apostoli, despre fecioară şi părinţii bisericii, ca şi cum i-ar fi cunoscut pe toţi. Se opreau uneori să-şi pună întrebări profunde, care-i făceau să bată cîmpii cu smerenie, ea pierzîndu-se în raţionamente poetice care se înălţau la cer ca rachetele, el, mai precis, căutînd deducţii ca un avocat stăpînit de o idee fixă, care ar demonstra în chip matematic cuadratura cercului.

Julien îi arăta noului preot un deosebit respect, spunînd mereu :

— Îmi place popa, ăsta nu face concesii !

Şi se spovedea şi se împărtăşea cît putea, dînd exemplu din plin. Se ducea cam aproape în fiecare zi la Fourville, vînînd împreună cu contele, care nu se mai putea lipsi de el, şi călărind cu contesa, în ciuda ploilor şi a vremii rele.

Contele zicea :

— Au turbat cu călăria lor ! Dar asta-i face bine nevestei mele.

Baronul se întoarse pe la mijlocul lui noiembrie. Era schimbat, îmbătrînit, stins, cufundat în tristeţea neagră ce-i cuprinsese sufletul. Dragostea care-l lega de fiica lui părea că a crescut, ca şi cum cele cîteva luni de mohorîtă singurătate îi sporiseră nevoia de afecţiune, de încredere şi de duioşie.

Jeanne nu-i mărturisi gîndurile ei cele noi, prietenia ei cu abatele Tolbiac şi pasiunea ei religioasă. Totuşi, cînd baronul îl văzu întîia oară pe preot, simţi trezindu-i-se împotriva lui o duşmănie înverşunată. Şi cînd, seara, ea îl întrebă :

— Cum îl găseşti ? el îi răspunse :

— Omul acesta e un inchizitor ! Trebuie să fie foarte primejdios.

Apoi, după ce află de la ţărani, al căror prieten era, de asprimea tînărului preot, de violenţa lui, de persecuţia pe care o exercita împotriva legilor şi a instinctelor înnăscute, în inima lui izbucni o adevărată ură.

Baronul era din rasa bătrînilor filozofi care adorau natura, înduioşîndu-se îndată ce vedea două animale împreunîndu-se, plecîndu-şi genunchii în faţa unui Dumnezeu panteist şi burzuluindu-se în faţa concepţiei catolice a unui Dumnezeu cu intenţii burgheze, cu mînii de iezuit şi cu răzbunări de tiran, a unui Dumnezeu care înjosea creaţia presimţită, fatală, infinită şi atotputerincă, creaţia-viaţă, lumină, gînd, plantă, stîncă, om, aer, animal, stea, Dumnezeu şi gîză în acelaşi timp, care creează pentru că e însăşi creaţia, mai puternică decît voinţa, mai vastă decît înţelepciunea, dînd viaţă fără scop, fără raţiune şi fără sfîrşit, în toate direcţiile şi sub toate formele prin spaţiul infinit, după nevoile hazardului şi după vecinătatea aştrilor care încălzesc luminile. Creaţia cuprindea toţi germenii, gîndirea şi viaţa, dezvoltîndu-se în sînul ei ca florile şi fructele pe copaci. Pentru el, reproducerea era marea lege generală, actul sfînt, vrednic de respect, divin, care îndeplineşte voinţa obscură şi neclintită a fiinţei universale.

Şi baronul începu, din fermă în fermă, să ducă o campanie violentă împotriva preotului intolerant, care persecuta însăşi viaţa. Deznădăjduită, Jeanne se ruga lui Dumnezeu şi-l ruga şi pe tatăl ei, dar baronul îi răspundea mereu :

— Trebuie să luptăm împotriva acestor oameni, e dreptul nostru şi datoria noastră. Ei nu sînt umani. Şi repeta, scuturîndu-şi părul lung şi alb : Nu sînt umani. Nu înţeleg nimic, nimic, nimic ! Tot ce fac, fac ca într-un vis fatal. Sînt antifizici ! Şi repeta : Antifizici ! ca şi cum ar fi aruncat un blestem.

Preotul îşi dădea bine seama cine-i era duşmanul. Dar cum ţinea să-şi păstreze puterea asupra castelului şi a contesei, evita orice explicaţie, încredinţat că pînă la urmă va învinge.

Afară de aceasta, îl urmărea o idee fixă : descoperise, întîmplător, legăturile lui Julien cu Gilberte şi voia să le pună capăt cu orice preţ.

Într-o zi, veni la Jeanne şi, după o nesfîrşită discuţie mistică, o rugă să-şi unească puterile cu ale lui ca să combată, ca să distrugă răul din propria ei familie şi să salveze două suflete în primejdie.

Ea nu înţelese şi-i ceru lămuriri. El îi răspunse :

— Încă nu e timpul să ştiţi. O să mai vin eu, în curînd.

Şi plecă brusc.

Iarna era pe sfîrşite, o iarnă putredă, cum se zice la ţară, umedă şi călduţă. Preotul veni din nou peste cîteva zile şi-i vorbi, în cuvinte nelămurite, despre una din acele legături vinovate între oameni care s-ar cuveni să fie fără păcat. Era de datoria celor ce cunoşteau aceste fapte, zicea el, să le curme prin orice mijloace. Se pierdu în consideraţii înalte, după aceea, luîndu-i mîna, o conjură să deschidă ochii, să înţeleagă şi să-l ajute.

De data aceasta ea înţelese, dar tăcu înspăimîntată, cu gîndul la tot ce s-ar putea întîmpla neplăcut în casa ei, liniştită acum, şi se prefăcu a nu şti ce voia să-i spună. Atunci, preotul nu mai ezită şi-i vorbi răspicat :

— Îmi îndeplinesc o datorie grea, doamnă contesă, dar nu pot face altfel. Misiunea mea îmi porunceşte să nu vă las în necunoştinţă asupra unui lucru pe care-l puteţi îm-

piedica. Aflați, prin urmare, că soțul dumneavoastră întreține o prietenie criminală cu doamna de Fourville.

Jeanne își plecă fruntea, resemnată și neputincioasă. Preotul urmă :

— Și acum, ce aveți de gînd să faceți ?

Jeanne îngăimă :

— Dar ce vreți să fac, părinte ?

El îi răspunse, violent :

— Să vă așezați de-a curmezișul acestei pasiuni criminale !

Jeanne începu să plîngă și zise, cu glas sfîșietor :

— Dar el m-a mai înșelat o dată, cu o slujnică. Nu mă ascultă. Nu mă mai iubește. Îndată ce-mi arăt o dorință care nu-i convine, mă chinuiește. Ce pot să fac ?

Fără să-i răspundă direct, preotul strigă :

— Atunci, vă plecați capul ? Vă resemnați ? Îngăduiți un asemenea lucru ? Adulterul e aci, sub acest acoperiș, și dumneavastră îl tolerați ? Crima se săvîrșește sub ochii dumneavoastră, și întoarceți ochii de la ea ? Soție sînteți ? Creștină sînteți ? Mamă ?

Jeanne plîngea :

— Dar ce vreți să fac ?

El îi răspunse :

— Orice, numai să nu mai îngăduiți această nelegiuire ! Orice, vă spun ! Părăsiți-l ! Părăsiți casa aceasta pîngărită !

Ea zise :

— Dar n-am bani, părinte. Și nu mai am nici curaj acum. Și apoi, cum să plec fără dovezi ? N-am nici măcar dreptul s-o fac !

Preotul se ridică, fremătînd :

— Prin glasul dumneavoastră vorbește lașitatea, doamnă ! Vă credeam altfel. Nu sînteți vrednică de mila cerului !

Jeanne căzu în genunchi :

— O, nu mă părăsiți, vă rog ! Sfătuiți-mă...

El porunci, scurt :

— Deschideţi-i ochii domnului de Fourville. E datoria lui să rupă această legătură.

La gîndul acesta, Jeanne se înspăimîntă.

— Dar i-ar ucide, părinte ! Şi ar însemna că eu i-am denunţat ! O, asta nu, niciodată !

Atunci, cuprins de mînie, preotul ridică mîna ca pentru blestem :

— Rămîneţi cu ruşinea şi crima dumneavoastră, doamnă, pentru că vina vă e mai mare decît a lor ! Sînteţi soţia îngăduitoare ! Eu nu mai am ce căuta aici.

Şi plecă, atît de furios încît tremura din tot trupul. Jeanne se luă după el, înnebunită, gata să-i intre în voie, începînd să făgăduiască. Dar, cutremurat de indignare, preotul merse cu paşi repezi, fluturîndu-şi de mînie umbrela mare şi albastră, aproape cît el de înaltă. Îl zări pe Julien, în picioare lîngă barieră, supraveghind tăiatul crengile uscate. Atunci o luă la stînga, spre curtea fermei lui Couillard, repetînd :

— Lăsaţi-mă, doamnă, nu mai am a vă spune nimic.

Drept în calea lui, în mijlocul curţii, o droaie de copii, de-ai casei şi de prin vecini, stăteau îngrămădiţi în jurul cuştii căţelei Mirza şi se uitau la ceva cu o atenţie încordată şi mută. În mijlocul lor, cu mîinile la spate, baronul se uita şi el, cu aceeaşi curiozitate. Părea un profesor între şcolarii săi. Dar cînd îl văzu pe preot se depărtă, să nu mai fie silit să-l întîlnească, să-l salute şi să-i vorbească.

Jeanne îl ruga :

— Lăsaţi-mi cîteva zile de gîndire, părinte, şi apoi veniţi. O să vă spun ce am pus la cale, ce am făcut, ce am de gînd să fac, şi o să chibzuim.

Tocmai ajunseră lîngă droaia de copii, şi preotul se apropie să vadă ce-i interesa aşa. Făta căţeaua. În faţa cuştii, cinci căţeluşi mişunau în jurul ei, şi ea îi lingea cu dragoste, lungită pe o coastă, îndurerată. În clipa cînd preotul se apleca asupra ei, căţeaua se întinse, se încordă,

și încă un pui se ivi, al șaselea. Atunci, toți băieții, plini de bucurie, începură să strige, bătînd din palme :

— Uite încă unul ! Uite încă unul !

Pentru ei era un joc, un joc firesc care nu avea în el nimic vinovat. Se uitau la cățeaua care făcea pui, așa cum s-ar fi uitat cum cad merele din copac.

La început, abatele Tolbiac rămase încremenit. Apoi, cuprins de o furie nestăpînită, ridică umbrela lui uriașă și începu să lovească în grămada de copii cît putea, peste capetele lor. Speriați, băieții o rupseră la fugă și preotul se pomeni pe neașteptate în fața cățelei care fătase și încerca acum să se scoale. Dar el nu-i dădu răgaz nici să se ridice în picioare și, pierzîndu-și capul, începu s-o bată cît îl ținea puterile. Legată în lanț, cățeaua nu putea fugi și gemea înspăimîntător, zbătîndu-se sub lovituri. Umbrela se făcu bucăți. Atunci, cu mîinile goale, preotul se urcă pe cățea, călcînd-o în picioare ca un nebun, pisînd-o, zdrobind-o. O făcu să arunce pe lume încă un pui, cel din urmă, care țîșni sub apăsarea lui, apoi, turbat, sfîrși cu călcîiele trupul însîngerat, ce tot mai tresărea în mijlocul noilor-născuți, care, greoi și orbi, scînceau căutînd să sugă.

Jeanne fugise. Dar, pe neașteptate, preotul se simți apucat de guler. O palmă făcu să-i sară tricornul de pe cap, și baronul, ca ieșit din minți, îl tîrî pînă la biserică și-l aruncă în drum. Cînd domnul Le Perthuis se întoarse, o zări pe Jeanne în genunchi, plîngînd în mijlocul cățelușilor și adunîndu-i în poala rochiei. Se îndreptă spre ea cu pași mari, dînd din mîini și strigînd :

— Iată-l, omul în sutană ! L-ai văzut acum de ce e în stare ?

Fermierii se adunaseră în goană, toată lumea se uita la cățeaua sfîrtecată, iar bătrîna Couillard strigă :

— Doamne, dar cum poate fi cineva așa de sălbatic ?

Jeanne adunase cei șapte pui, să-i crească.

Încercă să le dea lapte. A doua zi, muriră trei. Atunci, moș Simon plecă prin sat să descopere o cățea care alăp-

tează. Nu găsi nici una, dar se întoarse cu o pisică, zicînd că o să prindă bine și ea. Uciseră atunci încă trei cățeluși, încredințîndu-l pe cel din urmă acestei doici de alt neam. Pisica îl adoptă imediat, culcîndu-se pe o parte și dîndu-i să sugă. Ca să nu istovească mama adoptivă, înțărcară cățelul după cincisprezece zile și Jeanne se însărcină să-l hrănească ea singură, cu biberonul. Îl botează Toto. Baronul, însă îi schimbă numaidecît numele și-i zise *Massacre.*

Preotul nu se mai întoarse, dar duminica următoare, aruncă din înălțimea amvonului ocări, blesteme și amenințări împotriva castelului, zicînd că rănile trebuie arse cu fierul roșu, afurisindu-l pe baron, care făcu haz de asta, și atrăgînd atenția oamenilor, printr-o aluzie străvezie dar încă timidă, asupra noilor legături amoroase ale lui Julien. Vicontele își ieși din fire, însă frica unui scandal înfiorător îi potoli mînia.

Apoi, de la o predică la alta, preotul își continuă amenințările, prevestind că ceasul domnului se apropie și că toți dușmanii lui își vor primi pedeapsa.

Julien îi scrie arhiepiscopului o scrisoare plină de respect, dar energică. Și abatele Tolbiac, amenințat cu dizgrația, tăcu. Îl întîlneai acum făcînd lungi plimbări singuratice, cu pași mari și cu înfățișare de nebun. În plimbările lor călare, Gilberte și Julien îl vedeau mereu, cînd departe, ca un punct negru la capătul unei cîmpii sau pe marginea falezei, cînd citindu-și rugăciunile în cîte o vale îngustă, unde voiau să intre și ei. Atunci se întorceau din drum, să nu treacă pe lîngă el.

Venise primăvara, care le aținta și mai mult dragostea, aruncîndu-i în fiecare zi pe unul în brațele celuilalt, cînd ici, cînd colo, sub orice adăpost pe care-l găseau în drumul lor.

Cum frunzele copacilor erau încă rare și iarba umedă, și cum nu puteau, ca în miezul verii, să se adîncească în desișul pădurilor, alegeau de cele mai multe ori, ca să-și

ascundă îmbrăţişările, căsuţa pe roate a unui păstor, părăsită de cu toamna pe culmea povîrnişului de la Vaucotte.

Căsuţa stătea acolo singuratică, cocoţată pe roatele ei înalte, la cinci sute de metri de faleză, exact pe punctul de unde începea coborîşul în panta povîrnită a văii. Nu-i putea surprinde nimeni, deoarece de acolo se vedea toată cîmpia. Iar caii, legaţi de hulube, îi aşteptau pînă ce se săturau de sărutări.

Dar într-o zi, în clipa cînd îşi părăseau adăpostul, îl zăriră pe abatele Tolbiac aproape ascuns în trestiile de mare de pe coastă.

— Trebuie să ne lăsăm caii în rîpă, zise Julien. Ar putea să ne dea de gol de departe.

Şi-şi luară obiceiul să-i lege într-o cotitură a văii, plină de mărăciniş.

Apoi, într-o seară, în timp ce se întorceau amîndoi la Vrillette să cineze cu contele, îl întîlniră pe preotul de la Etouvent ieşind din castel. Se trase la o parte, să le facă loc, şi salută, căutînd să nu le întîlnească privirea.

Îi cuprinse atunci o neliniştе, care se risipi curînd.

Şi iată că, într-o după-amiază, în timp ce Jeanne citea lîngă foc pe o vîntoasă cumplită (era la începutul lui mai), îl zări deodată pe contele de Fourville venind pe jos, atît de repede încît crezu că se întîmplase o nenorocire.

Coborî scările în goană să-l întîpine, dar cînd ajunse în faţa lui, crezu că bietul om înnebunise. Purta pe cap o şapcă mare, îmblănită, pe care n-o purta decît pe acasă, era îmbrăcat cu bluza de vînătoare şi era atît de palid, încît mustaţa roşcată, care de obicei nu distona cu tenul lui colorat, părea acum o flacără. Şi ochii rătăciţi i se rostogoleau ca pustii de gînduri.

Îngăimă :

— Nevasta mea e aici, nu-i aşa ?

Jeanne, pierzîndu-şi capul, îi răspunse :

— Nu, n-am văzut-o deloc astăzi.

Contele se aşează, de parcă i s-ar fi frînt picioarele, îşi scoase şapca şi-şi şterse fruntea cu batista, de mai multe ori, în neştire. Apoi, ridicîndu-se dintr-o smucitură, se apropie de Jeanne cu amîndouă mîinile întinse, cu gura căscată, gata să vorbească, să-i încredinţeze nu ştiu ce durere înfricoşătoare. Dar se opri, se uită la ea ţintă şi zise, ca în delir :

— Dar e bărbatul dumneavoastră... aşa că şi dumneavoastră...

Şi fugi în direcţia mării.

Jeanne alergă să-l oprească, îl strigă, îl imploră, gîndindu-se cu inima strînsă de groază : „Ştie tot ! Ce o să facă, oare ? Doamne, numai de nu i-ar găsi !"

Dar ea nu-l putea ajunge, iar el n-o asculta. Mergea drept înainte fără să ezite, sigur de ţinta lui. Sări şanţul, trecu apoi cu paşi de uriaş peste trestiile de mare şi ajunse pe faleză.

Stînd în picioare pe povîrnişul plantat cu copaci, Jeanne îl urmări mult timp cu ochii. Apoi, după ce nu-l mai văzu, intră în casă, pradă unei adînci nelinişti.

Contele se întorsese spre dreapta şi o luase la fugă. Marea zbuciumată îşi rostogolea valurile, nori mari şi negri veneau şi treceau gonind nebuneşte, urmaţi de alţii, şi fiecare din ei împroşca ţărmul cu rafale furioase. Vîntul şuiera, gemea, reteza iarba, culca la pămînt recolta tînără şi aducea, ca pe nişte fulgi de spumă, păsări mari şi albe, pe care le mîna departe spre uscat.

Vîrtejurile care veneau unul după altul îl plesneau pe conte peste faţă, îi udau obrajii şi mustăţile de pe care se scurgea apa, umplîndu-i urechile de zgomot şi inima de zbucium.

Departe în faţa lui, valea Vaucotte îşi deschidea sînul adînc. Şi pînă acolo, nimic altceva decît o colibă de păstor lîngă un ţarc de oi părăsit. Doi cai erau legaţi de hulubele căsuţei pe roate. De cine s-ar mai fi putut teme cei dinăuntru pe o furtună ca asta ?

Cum zări caii, contele se lăsă la pămînt, apoi se tîrî pe mîini și pe genunchi, asemeni unui monstru, cu trupul lui uriaș, plin de noroi și cu șapca lui din păr de sălbăticiune. Se cățără așa pînă la cabana singuratică și se vîrî, dedesubt, să nu fie descoperit printre crăpăturile scîndurilor.

Văzîndu-l, caii începură să se agite. El le tăie frîul încet, cu briceagul pe care-l ținea deschis în mînă. Și cum tocmai atunci se stîrni un vîrtej de vînt, caii o luară la goană, speriați de grindina care izbea în acoperișul aplecat al căsuței de lemn, făcînd-o să se cutremure pe roți.

Atunci contele, ridicîndu-se în genunchi, își lipi ochiul de crăpătura de jos a ușii și se uită înăuntru.

Nu se mai mișcă de acolo. Părea că așteaptă ceva. Trecu așa destul de multă vreme. Și dintr-o dată se ridică, plin de noroi din cap pînă în picioare. Cu un gest de nebun, împinse zăvorul care închidea oblonul pe dinafară și, punînd mîna pe hulube, începu să scuture cotețul acela, ca și cum ar fi vrut să-l sfarme bucăți. Și deodată se înhămă, încovoindu-și trupul înalt într-o sforțare deznădăjduită și, trăgînd ca un bou, gîfiind ; tîrî după el, spre panta povîrnită, căsuța călătoare împreună cu cei dinăuntrul ei.

Și cei dinăuntru țipau, bătînd cu pumnii în pereții de lemn, fără să înțeleagă ce se petrecea cu ei.

Cînd ajunse pe culme, contele dădu drumul căsuței ușoare, care începu să se rostogolească pe coasta prăvălită.

Cobora tot mai repede, aruncîndu-se înainte nebunește, din ce în ce mai repede, sărind, poticnindu-se ca un animal și bătînd pămîntul cu hulubele.

Un cerșetor bătrîn, ghemuit într-un șanț, văzu trecîndu-i pe deasupra capului și auzi în lada de lemn strigăte înspăimîntătoare.

Deodată, căsuța își pierdu o roată, smulsă într-o izbitură, se abătu pe o coastă și iarăși începu să coboare ca o ghiulea, cum s-ar rostogoli din vîrful unui munte o casă

dezrădăcinată. Ajungînd apoi la marginea celei din urmă rîpe, sări, descriind o curbă, și, prăbușindu-se în adînc, se sparse ca un ou.

Îndată ce o zări sfărîmată jos, pe pietre, cerșetorul cel bătrîn, care o văzuse trecînd, coborî cu pași mărunți printre mărăcini. Dar sfătuit de prudența lui țărănească, și neîndrăznind să se apropie de lada cea spartă, se duse pînă la ferma vecină să dea de veste ce se întîmplase.

Oamenii alergară în grabă, dădură la o parte sfărîmăturile și găsiră sub ele două trupuri. Erau pline de vînătăi, strivite, însîngerate. Bărbatul avea fruntea crăpată și toată fața zdrobită. Femeii îi spînzura maxilarul de jos, desprins de o izbitură, iar mîinile și picioarele lor rupte erau moi, ca și cum nu mai aveau oase sub carne.

Totuși, oamenii îi recunoscură și începură să chibzuiască îndelung asupra pricinilor acestei nenorociri.

— Da' ce căutau ei în cocioaba asta ? întrebă o femeie.

Atunci, cerșetorul cel bătrîn povesti că, pe cît se pare, cei doi intraseră acolo să se adăpostească de furtună și că vîntul furios trebuie să fi răsturnat și aruncat la vale căsuța. Și le explica oamenilor că el însuși era să se ascundă acolo, dar că văzuse caii legați de hulube și înțelesese că i-o luaseră alții înainte.

Și adăugă, satisfăcut :

— Că altminteri, muream eu în locul lor !

Cineva zise :

— Și ce, nu era bine ?

Atunci, bătrînul se înfurie cumplit :

— Și de ce să fie mai bine ? Pentru că eu în sărac și ăștia-s bogați ? Uitați-vă la ei ce-au ajuns ! Și, tremurînd, zdrențăros, ud pînă la piele, dezgustător, cu barba încîlcită și cu părul lung curgîndu-i de sub pălăria spartă, arătă cele două cadavre cu vîrful toiagului strîmb și declară : Că doar toți sîntem egali în fața Asteia.

Dar mai veniseră și alți țărani, și se uitau pieziș, cu priviri neliniștite, viclene, speriate, egoiste și lașe. Chib-

zuiră apoi ce aveau de făcut şi hotărîră, în nădejdea că vor primi vreo răsplată, să ducă trupurile la cele două castele. Aşa că pregătiră două cărucioare. Se ivi, însă, o nouă încurcătură : unii voiau să aştearnă pe fundul cărucioarelor numai paie, alţii erau de părere să pună, din cuviinţă, cîte o saltea.

Femeia care mai vorbise înainte strigă :

— Dar o să ni se umple saltelele de sînge, de-o să trebuiască pe urmă să le spălăm cu clor !

Atunci, un fermier voinic şi cu obrazul vesel îi răspunse :

— N-avea grijă, că or să ni le plătească ei ! Cu cît or să fie mai bune, cu-atîta or să ne dea mai mult.

Argumentul fu hotărîtor.

Şi cele două cărucioare, cocoţate pe roţi fără arcuri, porniră la trap, una la dreapta şi alta la stînga, scuturînd şi legănînd, la fiecare făgaş al drumului, rămăşiţele unor fiinţe care se îmbrăţişaseră şi care n-aveau să se mai întîlnească niciodată.

De îndată ce văzuse căsuţa pe roate rostogolindu-se pe povîrniş, contele o luase la fugă cît îl ţineau picioarele, prin ploaie şi furtună. Alergase aşa ceasuri în şir, tăind drumurile, sărind şanţurile, rupînd gardurile vii. Şi se întorsese acasă pe înserat, fără să-şi dea seama cum.

Servitorii îl aşteptau, speriaţi, să-i spună că cei doi cai se întorseseră de curînd fără călăreţi. Calul lui Julien se luase după celălalt.

Clătinîndu-se, contele de Fourville zise, cu glas întretăiat :

— Li s-o fi întîmplat vreun accident pe vremea asta îngrozitoare. Toată lumea să plece în căutarea lor !

Plecă şi el, din nou. Dar îndată ce nu-l mai văzu nimeni, se ascunse într-un tufiş de măceşi, pîndind drumul pe care trebuia să se întoarcă, moartă sau muribundă, sau poate schilodită, desfigurată pentru totdeauna, aceea pe care încă o iubea cu o patimă sălbatică.

Şi, curînd, trecu pe dinaintea lui un cărucior ducînd ceva ciudat. Se opri în faţa castelului, apoi intră. Asta era, da, asta era Ea. Dar o nelinişte înfricoşătoare îl ţintui pe loc, o spaimă cumplită de a afla, o groază de adevăr. Şi nu se mai urni de acolo, ghemuit ca un iepure, tresărind la cel mai mic zgomot.

Aşteptă un ceas, poate două. Căruciorul nu ieşea. Îşi închipui atunci că nevasta lui îşi dădea sufletul. Şi gîndul de a o vedea, de a-i întîlni privirea, îl înspăimîntă atît de mult, încît deodată se temu să nu fie descoperit în ascunzătoarea lui şi silit să se întoarcă şi să asiste la agonia ei. Şi fugi mai departe, pînă în mijlocul pădurii. Atunci, dintr-o dată, se gîndi că ea avea nevoie, poate, de ajutor, că nimeni, fără îndoială, nu putea s-o îngrijească, şi se întoarse alergînd ca un nebun.

Intrînd, îl întîlni pe grădinar şi-l strigă :

— Ei ?...

Omul nu îndrăznea să-i răspundă.

Atunci, aproape urlînd, domnul de Fourville îl întrebă :

— A murit ?

Şi servitorul îngăimă :

— Da, domnule conte.

Simţi o nesfîrşită uşurare. O linişte bruscă îi năvăli în sînge şi în muşchii care tremurau. Şi, cu paşi hotărîţi, urcă treptele peronului larg.

Celălalt cărucior ajunsese la Peuples. Jeanne îl zări de departe, văzu salteaua, ghici trupul care zăcea deasupra şi înţelese totul. Şi emoţia o zgudui atît de adînc, încît se prăbuşi fără cunoştinţă.

Cînd îşi veni în fire, tatăl ei îi sprijinea capul şi-i ştergea tîmplele cu oţet. O întrebă, cu îndoială :

— Ştii ?

Şi ea şopti :

— Da, tată.

Dar cînd încercă să se ridice nu putu, atît de rău se simţea.

În aceeaşi seară, născu un copil mort. O fetiţă.

Nu văzu nimic din înmormîntarea lui Julien. Nu ştiu nimic. Îşi dădu seama doar, peste o zi sau două, că se întorsese mătuşica Lison. Şi, în coşmarurile înfrigurate care o chinuiau, încerca să-şi aducă aminte, cu încăpăţînare, de cînd plecase bătrîna de la Peuples, pe ce vreme şi în ce împrejurări. Dar nu izbutea, nici măcar în clipele de luciditate. De un singur lucru era sigură : că o mai văzuse după moartea măicuţei.

XI

Rămase trei luni în odaia ei, atît de slabă şi de palidă, încît toţi o credeau pierdută. Apoi, încetul cu încetul, îşi veni în fire. Tăicuţul şi mătuşica Lison, care stăteau acum la Peuples, n-o părăseau o clipă. Din zguduirea aceea, rămăsese cu un fel de boală nervoasă : i se făcea rău din cel mai mic zgomot şi cădea în nesimţire, mult timp, din cele mai neînsemnate pricini.

Nu ceruse niciodată amănunte asupra morţii lui Julien. La ce bun ar mai fi făcut-o ? Parcă nu ştia destul ? Toată lumea credea că fusese un accident, dar ea nu se înşela şi păstra în adîncul inimii taina ei chinuitoare : faptul că ştiuse despre adulterul lui şi viziunea acelei scurte şi înspăimîntătoare apariţii a contelui, în ziua catastrofei.

Şi sufletul începu să i se pătrundă de amintirile duioase şi melancolice, de scurtele bucurii de dragoste pe care i le dăduse, pe vremuri, bărbatul său. În fiecare clipă, imaginile i se trezeau în minte pe neaşteptate, şi tresărea. Îl vedea iarăşi aşa cum fusese în timpul logodnei, apoi aşa cum îl iubise în puţinele ei ceasuri de patimă, înflorite sub soarele fierbinte al Corsicii. Toate de-

fectele lui se micşorau, toată asprimea firii lui dispărea; pînă şi necredinţa lui se îndulcea acum, în depărtarea tot mai mare a mormîntului închis. Şi, cuprinsă de o vagă recunoştinţă pentru omul care o strînsese în braţe, Jeanne îi ierta suferinţele trecute şi nu se mai gîndea decît la clipele lor de fericire. Apoi timpul, în veşnica lui trecere, lunile aşternîndu-se peste luni îşi cernură uitarea, ca o pulbere tot mai deasă, peste toate amintirile şi peste toate suferinţele. Şi Jeanne se dărui, întreagă, copilului ei.

El era acum idolul, unicul gînd al celor trei fiinţe adunate în jurul lui. Şi el domnea ca un tiran. Stîrni chiar un fel de gelozie între cei trei sclavi pe care-i avea: Jeanne privea cu nemulţumire sărutările pe care băiatul i le dădea din toată inima baronului după şedinţele de călărie pe genunchi, iar mătuşica Lison, neluată în seamă de nimeni nici acum, aşa cum nu fusese niciodată, tratată ca o simplă servitoare de acest stăpîn care încă nu ştia să vorbească, se închidea să plîngă în odaia ei, comparînd mîngîierile neînsemnate pe care le cerşea şi pe care abia le căpăta, cu îmbrăţişările pe care copilul le păstra pentru mama şi bunicul lui.

Trecură aşa doi ani liniştiţi, fără nici un eveniment, doar cu grija neîntreruptă pentru copil. La începutul celei de a treia ierni, se hotărîră să plece şi să rămînă, pînă la primăvară, la Rouen. Şi toată familia emigră. Dar locuind în casa veche, părăsită şi umedă, Paul căpătă o bronşită atît de gravă, încît se temură de o pleurezie. Înnebuniţi de frică, cei trei hotărîră că băiatul nu se putea lipsi de aerul de la Peuples şi, îndată ce-l văzură vindecat, îl aduseră îndărăt.

Începu, atunci, un şir de ani monotoni şi fericiţi.

Mereu împreună în jurul copilului, cînd în odaia lui, cînd în salonul cel mare, cînd în grădină, se extaziau în faţa gîngurelilor, a vorbelor drăgălaşe şi a gesturilor lui.

Ca să-l alinte, Jeanne îi zicea *Paulet*. Dar neputînd articula cuvîntul, el îşi zicea Poulet [1], stîrnind în jur rîsete nesfîrşite. Şi Paul rămase Poulet. Nimeni nu-i mai spunea altfel.

Cum băiatul creştea repede, una din cele mai pasionante ocupaţii ale celor trei, cărora baronul le zicea „cele trei mame", era să-l măsoare.

Făcuseră cu cuţitaşul, pe tăblia de lîngă uşa salonului, o sumedenie de crestături mici, care arătau, de la o lună la alta, cît crescuse băiatul. Această scară, zisă „scara lui Poulet", ocupa un loc considerabil în viaţa tuturor.

Un personaj nou veni apoi să joace un rol important în familie : cîinele Massacre, pe care Jeanne, preocupată numai de copilul ei, îl lăsase în părăsire. Hrănit de Ludivine, adăpostit într-un butoi vechi în faţa grajdului, Massacre trăia singuratic, tot timpul în lanţ.

Într-o dimineaţă, Paul dădu cu ochii de cîine şi începu să ţipe : voia să-l sărute. Îl duseră la el cu nesfîrşite precauţii. Cîinele se bucură grozav văzînd copilul, care începu să zbiere cînd încercară să-i despartă. Atunci, scos din lanţ, Massacre se instală în casă.

Era nedespărţit de Paul, prietenul său de fiecare clipă. Se tăvăleau amîndoi pe jos, dormeau alături pe covor. Curînd Massacre se culcă în patul prietenului său, de care nu voia să se mai despartă. Jeanne se supăra uneori pe el din pricina puricilor, iar mătuşicăi Lison îi era necaz pe cîine, pentru că lua o atît de mare parte din dragostea celui mic, din dragostea pe care i se părea că i-o fură, din dragostea pe care o dorea atît de mult.

Rar de tot se mai duceau în vizită la familiile Briseville sau Coutelier. Doar primarul şi doctorul tulburau regulat singurătatea bătrînului castel. De la uciderea căţelei şi de la bănuielile pe care i le trezise preotul cu prilejul morţii cumplite a contesei şi a lui Julien, Jeanne

[1] Ca substantiv comun : *pui de găină* (fr.).

nu mai intrase în biserică, furioasă pe Dumnezeul care putea să aibă asemenea slujitori.

Din cînd în cînd, abatele Tolbiac mai blestema, făcînd aluzii directe, castelul bîntuit de spiritul răului, de spiritul revoltei eterne, de spiritul greşelii şi al minciunii, de spiritul nelegiuirii, al corupţiei şi al impurităţii. Aşa îi spunea el baronului.

De altfel, oamenii ocoleau biserica. Şi cînd preotul se plimba de-a lungul cîmpiilor pe care ei îşi mînau plugul, credincioşii nu se opreau să-i vorbească, nu se întorceau să-l salute. Afară de asta, mai trecea şi drept vrăjitor, pentru că alungase duhul rău dintr-o femeie stăpînită de diavol. Îl bănuiau a cunoaşte vorbe misterioase de alungat vrăjile, care nu erau, după părerea preotului, decît un fel de glume de-ale lui Satan. Îşi punea mîinile pe fruntea vacilor care dădeau lapte subţire sau care umblau cu coada bîrligată şi, cu cîteva vorbe necunoscute, le vindeca.

Spiritul lui îngust şi fanatic se deda cu patimă cercetării cărţilor bisericeşti în care era vorba de apariţiile diavolului pe pămînt, de feluritele lui manifestări, de influenţele lui oculte şi variate, de toate mijloacele de care dispunea şi de tertipurile obişnuite ale vicleşugurilor lui. Şi, cum se socotea chemat anume să lupte împotriva acestei puteri misterioase şi fatale, învăţase toate formulele de alungat vrăjile pe care le recomandă cărţile bisericeşti.

I se părea că-l simte mereu, rătăcind în umbră, pe cel viclean, şi avea mereu pe buze fraza latinească : *Sicut leo rugiens circuit quoerens quem devoret* [1].

Atunci, se răspîndi în jurul lui un fel de frică, o spaimă de puterea lui ascunsă. Pînă şi confraţii săi, preoţi ignoranţi de ţară, care credeau în Belzebut şi care, tulburaţi de preseripţiile amănunţite ale riturilor cu privire la ma-

[1] Dă tîrcoale precum leul furios, căutînd pe cineva pe care să-l sfîşie (lat.).

nifestările acestei puteri a răului, ajungeau să confunde religia cu vrăjitoria, socotindu-l pe abatele Tolbiac oarecum vrăjitor. Şi îl respectau tot atît de mult pentru puterea obscură pe care i-o bănuiau, cît şi pentru asprimea vieţii lui, pe care nimeni nu i-o putea pune la îndoială.

Cînd o întîlnea pe Jeanne, preotul n-o saluta.

Această situaţie o neliniştea şi o făcea să sufere pe mătuşica Lison, care, cu sufletul ei temător de fată bătrînă, nu înţelegea cum era cu putinţă să nu se ducă cineva la biserică. Fără îndoială că ea era credincioasă, că se spovedea şi se împărtăşea. Dar nimeni nu ştia acest lucru, şi nici nu căuta să-l ştie.

Cînd era singură, singură de tot cu Paul, îi vorbea, încet, despre bunul Dumnezeu. El o mai asculta cînd îi spunea povestea minunată a începuturilor lumii. Dar cînd îi spunea că trebuie să-l iubească mult, mult de tot pe bunul Dumnezeu, o întreba uneori :

— Da' unde-i el, tuşică ?

Atunci, ea îi arăta cerul :

— Acolo sus, Poulet, dar nu trebuie să spui la nimeni...

Se temea de baron.

Dar, într-o zi, Poulet îi declară :

— Ştii, bunul Dumnezeu e oriunde, numai în biserică nu-i.

Îi vorbise bunicului despre revelaţiile misterioase ale mătuşicii.

Copilul mergea pe zece ani. Jeanne părea de patruzeci. El era voinic, neastîmpărat, îndrăzneţ cînd era vorba să se cataăre prin copaci, dar încolo nu prea ştia mare lucru. Lecţiile îl plictiseau şi le întrerupea numaidecît. Şi de cîte ori baronul îl ţinea ceva mai mult în faţa vreunei cărţi, Jeanne se apropia repede, zicînd :

— Lasă-l acum să se joace, tată. Nu trebuie să-l oboseşti. E aşa de tînăr !

Pentru ea, Paul avea tot şase luni sau un an. Nici nu băga de seamă că mergea, alerga şi vorbea aproape

ca un om mare. Trăia mereu cu spaima să nu-l vadă căzînd, să nu-i fie frig sau să nu-i fie prea cald dacă nu stă liniştit, să nu mănînce prea mult pentru stomacul lui, sau prea puţin pentru creşterea lui.

Cînd băiatul împlini doisprezece ani, se ivi o mare dificultate : aceea a primei împărtăşanii.

Într-o dimineaţă, Lise veni la Jeanne şi o făcu să înţeleagă că nu-l puteau lăsa mai mult fără învăţătură religioasă şi fără să-şi îndeplinească primele datorii creştineşti. Căută tot felul de argumente, invocă nenumărate pretexte şi înainte de toate, părerea oamenilor cu care erau în relaţii. Tulburată, nehotărîtă, mama stătea la îndoială, susţinînd că puteau să mai aştepte.

Dar peste o lună, aflîndu-se în vizită la contesa de Briseville, aceasta o întrebă, din întîmplare :

— Fără îndoială că anul acesta Paul al dumneavoastră o să-şi facă prima comuniune, nu-i aşa ?

Luată prin surprindere, Jeanne îi răspunse :

— Da, doamnă.

Acest simplu cuvînt o hotărî, şi, fără să-i mărturisească nimic tatălui său, o rugă pe Lise să ducă băiatul la catehism.

Timp de o lună, totul merse bine. Dar într-o seară, Poulet se întoarse răguşit. A doua zi tuşea. Speriată, Jeanne îl descusu şi află că preotul îl pedepsise, trimiţîndu-l să aştepte sfîrşitul lecţiei afară, în curentul din portic, pentru că nu fusese cuviincios.

Aşa că Jeanne îl opri acasă şi-l învăţă singură catehismul. Dar cu toate rugăminţile mătuşicii Lison, abatele Tolbiac nu-l primi printre cei ce se împărtăşeau, pe motiv că nu era destul de pregătit.

Acelaşi lucru se întîmplă şi în anul următor. Atunci, baronul, scos din fire, jură că nepotul lui n-avea nevoie să creadă în această nerozie, în acest simbol copilăresc al prefacerii pîinii şi vinului în trupul şi sîngele lui Cristos, ca să fie un om cinstit. Şi rămase hotărît că îl vor

creşte ca pe un creştin, dar nu ca pe un catolic bigot, iar la majorat îl vor lăsa liber să-şi aleagă religia care-i va plăcea.

După cîtva timp, Jeanne se duse la contele şi contesa de Briseville, dar aceştia nu-i întoarseră vizita. Cunoscînd politeţea meticuloasă a vecinilor săi, Janne se miră, dar marchiza de Coutelier îi destăinui pe un ton semeţ cauza acestei rezerve.

Socotindu-se, prin situaţia soţului său, prin titlul său într-adevăr autentic, ca şi prin averea sa considerabilă ca un fel de regină a nobilimii normande, marchiza domnea ca o adevărată regină, vorbea slobod, era drăguţă sau tăioasă, după împrejurări, făcea observaţii, punea oamenii la locul lor sau îi lăuda fără rezervă. Cînd Jeanne se duse la ea, după cîteva cuvinte reci, îi spuse cu glas uscat:

— Societatea se împarte în două : oameni care cred în Dumnezeu şi cei care nu cred. Cei dintîi, chiar şi cei mai umili, sînt prietenii, sînt egalii noştri. Ceilalţi nu ne sînt nimic.

Simţind lovitura, Jeanne îi întoarse vorba :

— Dar nu poţi crede în Dumnezeu fără să rozi pragul bisericilor ?

Marchiza îi răspunse :

— Nu, doamnă. Credincioşii se duc să i se închine lui Dumnezeu în biserica lui, aşa cum pe oameni te duci să-i cauţi în casele lor.

Ofensată, Jeanne urmă :

— Dumnezeu e pretutindeni, doamnă. Şi, întrucît mă priveşte, eu, care cred din adîncul inimii în bunătatea lui, nu-l simt mai apropiat atunci cînd anumiţi preoţi se aşază între el şi mine.

Marchiza se ridică :

— Preotul e cel ce poartă stindardul bisericii, doamnă. Şi cel ce nu urmează acest stindard, e împotriva lui şi împotriva noastră.

Jeanne se ridică la rîndul ei, tremurînd :

— Dumneavoastră, doamnă, credeți în Dumnezeul unei clase. Eu cred în Dumnezeul oamenilor cinstiți.

Apoi salută și ieși.

Dar chiar și țăranii îi luau în nume de rău, cînd vorbeau între ei, că nu-l dusese pe Poulet la prima împărtășanie. Nici ei nu se duceau la liturghie, nu se apropiau de sfînta cuminecătură, sau n-o primeau decît la Paști, după prescripțiile formale ale bisericii. În privința plozilor, însă, era altceva. Și nici unul n-ar fi îndrăznit să crească un copil în afara acestei legi obștești, pentru că, oricum, religia e religie.

Jeanne simțea bine această dezaprobare și se indigna în sufletul ei împotriva tuturor acestor înțelegeri ascunse, a tuturor acestor aranjamente de conștiință, a acestei temeri universale de orice, a acestei mari lașități oploșite în adîncul tuturor inimilor și împodobită, cînd iese la iveală, cu tot atîtea măști respectabile.

Baronul luă conducerea studiilor lui Paul și-l puse să învețe latinește. Mama nu mai avea decît o rugăminte :

— Caută să nu-l obosești prea mult !

Și rătăcea neliniștită pe lîngă odaia în care se făceau lecțiile, deoarece tăicutul îi interzisese să intre acolo, ca să nu-i întrerupă cu obișnuitele ei întrebări :

— Nu ți-e frig la picioare, Poulet ?...

Sau :

— Nu te doare capul, Poulet ?

Sau, adresîndu-se profesorului :

— Nu-l mai pune să vorbească atîta, să nu-și obosească pieptul !

Îndată ce era liber, copilul cobora și se apuca de grădinărit cu mama și cu mătușa Lison. Prinsese dragoste pentru lucrul pămîntului, și toți trei sădeau primăvara pomi, semănau tot felul de semințe a căror încolțire și

creştere îi pasionau, tundeau crengi şi culegeau flori, să facă buchete.

Cea mai mare grijă a băiatului era să cultive salate. În grădina de legume avea în seama lui patru straturi mari, pe care semăna cu nesfîrşită grijă lăptuci romane, cicoare creaţă, cicoare de grădină, lăptuci regale — toate speciile cunoscute ale acestor frunze comestibile. Săpa, stropea, plivea şi răsădea, ajutat de cele două mame ale lui, pe care le punea să lucreze ca pe nişte femei cu ziua. Stăteau ceasuri întregi în genunchi pe straturi, murdărindu-şi rochiile şi mîinile, ca să vîre rădăcina răsadurilor tinere în găurile pe care le scobeau cu un singur deget înfipt vertical în pămînt.

Poulet creştea, era acum de cincisprezece ani. Scara lui din salon arăta un metru şi cincizeci şi opt de centimetri, dar cu mintea rămînea copil, ignorant, prostuţ, înăbuşit între cele două fuste şi bătrînul acela drăguţ, dar care nu mai era din vremea lui.

Într-o seară, baronul aduse vorba de liceu. Imediat Jeanne începu să plîngă, iar mătuşa Lison, speriată, se trase într-un colţ întunecat.

Mama zise :

— Dar ce nevoie are să înveţe atîta ? O să facem din el un om al pămîntului, un ţăran gentilom. O să-şi cultive şi el pămîntul, ca atîţia alţi nobili. O să trăiască şi o să îmbătrînească fericit în casa asta, în care am trăit şi noi înaintea lui şi în care o să murim. Ce-i putem cere mai mult ?

Dar baronul clătină din cap.

— Ce o să-i răspunzi tu dacă o să-ţi spună, cînd o fi de douăzeci şi cinci de ani : „Nu sînt nimic şi nu ştiu nimic din vina ta, din vina egoismului tău de mamă ? Nu sînt în stare să muncesc, să fiu şi eu cineva. Şi totuşi, n-am fost făcut pentru viaţa aceasta obscură, umilă şi tristă, tristă de moarte, la care m-a osîndit dragostea ta nesocotită."

Jeanne plîngea înainte, implorîndu-şi fiul :

— Spune, Poulet, nu-i aşa că n-ai să-mi reproşezi niciodată că te-am iubit prea mult ?

Şi băiatul îi promise, nedumerit :

— Nu, mamă.

— Mi-o juri ?

— Da, mamă.

— Nu-i aşa că vrei să rămîi aici ?

— Da, mamă.

Atunci, baronul ridică glasul, hotărît :

— Jeanne, tu n-ai dreptul să dispui cum vrei de viaţa lui. Ceea ce faci acum e o laşitate, e aproape o crimă. Îţi sacrifici copilul de dragul propriei tale fericiri.

Ea îşi ascunse faţa în mîini, plîngînd în hohote şi îngăimînd printre lacrimi :

— Am fost atît de nenorocită... atît de nenorocită ! Acum, cînd sînt şi eu liniştită lîngă el, mi-l luaţi... Ce-o să mă fac... acum... singură ?

Baronul se ridică, se aşează lîngă ea şi o luă în braţe :

— Dar eu, Jeanne ?

Ea i se aruncă de gît, îl îmbrăţişă sălbatic, apoi, înăbuşindu-se încă, şopti printre sughiţuri :

— Da... poate că ai dreptate... tăicuţule. Sînt nebună, dar am suferit atîta... Bine. Să-l dăm la liceu.

Şi fără să prea înţeleagă ce voiau să facă ceilalţi cu el, Poulet, la rîndul lui, începu să lăcrimeze.

Atunci cele trei mame îl îmbrăţişară, mîngîindu-l şi încurajîndu-l. Şi cînd se duseră la culcare, toţi erau cu inima strînsă şi toţi plînseră în paturile lor, chiar şi baronul, care se stăpînise pînă atunci.

Era lucru hotărît : la deschiderea şcolilor, Paul va fi trimis la liceul din Hâvre. Şi toată vara aceea îl alintară mai mult ca oricînd.

Jeanne suspina adesea la gîndul despărţirii. Îi pregăti rufăria de parcă avea să plece într-o călătorie de zece ani. Apoi, într-o dimineaţă de octombrie, după o noapte fără

somn, cele două femei și baronul se urcară cu el în trăsură și porniră în trapul celor doi cai.

Îi aleseseră mai dinainte, cu prilejul altei călătorii, locul în dormitor și locul în clasă. Ajutată de mătușica Lison, Jeanne își petrecu toată ziua așezîndu-i lucrurile în dulăpior. Și cum în dulăpior nu încăpea nici un sfert din ce-i adusese, se duse la director și-i mai ceru unul. Directorul îl chemă pe econom, care-i dovedi că atîta rufărie și atîtea obiecte n-ar face decît să încurce lumea fără să folosească nimănui și refuză, în numele regulamentului, să-i mai dea încă un dulap. Atunci Jeanne, dezolată, se hotărî să închirieze o cameră într-un mic hotel din apropiere, dîndu-i în grijă hotelierului să-i ducă el, personal, lui Poulet, tot ce-i va trebui, îndată ce-i va cere.

Se plimbară apoi pe dig, să vadă cum intră și cum ies vapoarele.

Seara se lăsă, tristă, peste orașul care își aprindea încetul cu încetul luminile. Intrară să mănînce într-un restaurant. Nimănui nu-i era foame. Se uitau unul la altul cu ochii umezi, în timp ce farfuriile treceau pe dinaintea lor și plecau aproape neatinse.

O luară apoi, încetișor, spre liceu. Copii de toate vîrstele soseau din toate părțile, însoțiți de familii sau de servitori. Mulți plîngeau. În curtea largă, abia luminată, se auzea zvon de lacrimi.

Jeanne și Poulet se îmbrățișară îndelung. Uitată de toți, mătușica Lison stătea la o parte, cu fața în batistă. Dar baronul, simțind că se înduioșează și el, scurtă despărțirea, luînd-o de acolo pe Jeanne. Trăsura îi aștepta în fața porții și toți trei plecară, în noapte, spre Peuples.

Din cînd în cînd, un suspin greu străbătea întunericul.

A doua zi, Jeanne plînse de dimineață pînă seara. Ziua următoare puse să i se înhame caii la trăsură și plecă la Hâvre. Poulet părea că se și deprinsese cu despărțirea. Pentru întîia oară avea și el prieteni, și dorul de joacă îl făcea să se frămînte pe scaun, în vorbitor.

Jeanne îl vizita așa, o dată la două zile, iar duminica venea să-l scoată în oraș. Neștiind ce să facă în timpul orelor de clasă, între recreații, stătea în vorbitor, neavînd nici curajul și nici puterea să se depărteze de școală. Directorul o rugă să urce pînă la el și-i ceru să nu mai vină atît de des. Dar ea nu ținu seama de acest sfat.

Atunci, îi atrase atenția că dacă va continua să-și împiedice băiatul de a se juca în timpul orelor de recreație și de a-și căuta de învățătură tulburîndu-l mereu, se va vedea nevoit să i-l dea îndărăt acasă, și-i scrise în același timp și baronului. Așa că Jeanne rămase la Peuples, ținută sub pază ca o prizonieră.

Aștepta acum fiecare vacanță, cu mai multă nerăbdare decît copilul ei.

Și o neliniște fără sfîrșit îi tulbura sufletul. Începu să rătăcească pe drumuri, plimbîndu-se zile întregi singură cu cîinele Massacre și visînd în gol.

Uneori, stătea cîte o după-amiază întreagă privind marea de sus, de pe faleză. Alteori, cobora prin pădure pînă la Yport, refăcînd vechile plimbări a căror amintire o urmărea. Cît de departe, cît de departe era timpul cînd rătăcea pe aceleași locuri, ca fată, ametită de visuri !

De cîte ori își revedea băiatul, i se părea că fuseseră despărțiți de ani și ani. De la o lună la alta, el era mai bărbat. De la o lună la alta, ea era mai bătrînă. Tatăl ei părea a-i fi frate, iar mătușica Lison care, ofilită de la douăzeci și cinci de ani, nu mai îmbătrînea, părea a-i fi soră mai mare.

Poulet nu-și vedea de carte. Rămase repetent în clasa a patra. A treia merse cum merse, dar trebui s-o ia de la capăt pe a doua, și intră în clasa de retorică abia la douăzeci de ani.

Se făcuse băiat mare, blond, cu favoriți de pe acum stufoși și cu o umbră de mustață. De cîtva timp, venea el la Peuples duminica. Cum de mult lua lecții de călărie, închiria pur și simplu un cal și făcea drumul în două ore.

Încă de dimineaţă, Jeanne pleca înaintea lui, cu mătuşica şi cu baronul. Acesta se încovoia încetul cu încetul şi mergea ca un moşneguţ, cu mîinile la spate, de parcă se temea să nu cadă în nas.

Mergeau domol de-a lungul drumului, aşezîndu-se uneori pe marginea unui şanţ şi căutînd în depărtare dacă nu se zărea călăreţul. Îndată ce se arăta, ca un punct negru pe linia albă, cei trei îşi fluturau batistele, iar el îşi îndemna calul la galop, şi ajungea la ei ca o furtună, ceea ce le făcea, pe Jeanne şi pe Lison, să tremure de frică, iar pe bunic să strige „bravo !", într-un entuziasm de om neputincios.

Cu toate că Paul era cu un cap mai înalt decît mamă-sa, Jeanne se purta cu el ca şi cum ar fi fost încă un băieţel, întrebîndu-l :

— Nu ţi-e frig la picioare, Poulet ?

Iar cînd tînărul se plimba pe dinaintea peronului, după dejun, fumînd o ţigară, ea deschidea fereastra şi-i striga :

— Nu ieşi cu capul gol, pentru Dumnezeu, ai să capeţi guturai !

Şi tremura de îngrijorare cînd Paul pleca, noaptea, călare :

— Vezi să nu mergi prea repede, mititelul mamei ! Fii cu băgare de seamă, gîndeşte-te la biata ta mamă, care ar fi nenorocită dacă ţi s-ar întîmpla ceva.

Dar iată că, într-o sîmbătă dimineaţa, Jeanne primi o scrisoare în care Paul o anunţa că a doua zi n-o să poată veni, deoarece cîţiva prieteni organizaseră o petrecere la care era invitat şi el.

Toată duminica se chinui, ca sub ameninţarea unei nenorociri, iar joi, nemaiputînd răbda, plecă la Hâvre.

Îi păru schimbat, fără să-şi dea seama anume cum. Părea animat, vorbea cu un glas mai bărbătesc. Şi deodată îi spuse, ca pe un lucru foarte firesc :

— Știi, mamă, pentru că ai venit tu astăzi, n-o să vin la Peuples nici duminica viitoare, ca să luăm petrecerea de la capăt.

Jeanne rămase încremenită, înăbușindu-se de parcă-i spusese că pleca în America. Apoi cînd, în sfîrșit, se simți în stare să vorbească, îl întrebă :

— O, Poulet, dar ce ai ? Ce-i cu tine ? Spune !

El începu să rîdă și o sărută :

— Dar nu-i nimic, mamă, absolut nimic ! Mă duc să petrec cu prietenii, ca toți cei de vîrsta mea.

Ea nu găsi o vorbă de răspuns și, cînd se văzu singură în trăsură, o năpădiră gînduri ciudate. Nu-l mai recunoscuse pe Poulet al ei, pe micul Poulet de altădată. Pentru întîia oară își dădea seama că el era mare acum, că nu mai era al ei, că în curînd avea să-și trăiască viața lui, fără să mai țină seama de cei bătrîni. I se părea că se schimbase într-o zi. Cum, tînărul acesta voinic și bărbos, care știa să-și impună voința, era băiatul ei, bietul ei băiețel care o punea pe vremuri să răsădească salate ?

Și timp de trei luni, Paul nu veni să-i vadă pe ai lui decît din cînd în cînd, chinuit mereu de dorința de a pleca îndărăt cît mai curînd, de a cîștiga în fiecare seară cîte o oră. Jeanne era înspăimîntată, însă baronul o mîngîia mereu, zicîndu-i :

— Lasă-l în pace, doar are douăzeci de ani băiatul !

Dar într-o dimineață, un bătrîn destul de rău îmbrăcat ceru, într-o franțuzească din Germania, s-o vadă pe „toamna ficontesă". Și, după multe plecăciuni ceremonioase, scoase din buzunar un portofel murdar, zicînd :

— Am un mic pileț pentru tumneafoastră.

Și-i întinse, despăturind-o, o bucată de hîrtie slinoasă.

Jeanne o citi, o reciti, se uită la evreu, mai citi o dată și întrebă :

— Ce-i asta ?

Omul îi explică, slugarnic :

— Să fă spun. La fiul de la tumneafoastră trebuit puţin bani, şi cum eu ştiut că tumneafoastră sînteţi o mamă bună, împrumutat la el puţin, cît trebuit...

Jeanne tremura.

— Dar de ce nu mi-a cerut mie ?

Omul îi explică, pe larg, că era vorba de o datorie de joc, care trebuia plătită a doua zi înainte de amiază, că Paul, nefiind major, nu putea să împrumute nimic de la nimeni şi că onoarea i-ar fi fost „gombromisă" fără acest „mic serficiu" pe care i-l făcuse.

Jeanne voia să-l cheme pe baron, dar emoţia o paralizase într-atît, încît nu putea să se ridice de pe scaun. În sfîrşit, îi spuse cămătarului :

— Vrei să fii atît de bun şi să suni ?

Dar omul ezita, temîndu-se de vreo cursă. Bîlbîi :

— Tacă teranjez, refin altă tat'.

Ea îi făcu semn din cap : n-o deranja. El sună şi rămaseră unul în faţa celuilalt, muţi, aşteptînd.

Cînd intră, baronul înţelese numaidecît despre ce era vorba. Poliţa era de o mie cinci sute de franci. Îi plăti omului o mie şi-i zise, privindu-l între ochi :

— Bagă de seamă să nu te mai prind pe aici !

Celălalt mulţumi, salută şi dispăru.

Bunicul şi mama plecară îndată la Hâvre. Dar ajungînd la liceu, aflară că Paul nu mai dăduse pe acolo de o lună. Directorul primise patru scrisori semnate de Jeanne : în prima era anunţat că elevul său era uşor bolnav, în celelalte i se dădeau veşti asupra stării lui. Fiecare scrisoare era însoţită de un certificat medical, toate, bineînţeles, false. Cei doi rămaseră consternaţi, uitîndu-se unul la altul.

Directorul, stînjenit, îi însoţi la comisariatul de poliţie. Jeanne şi baronul dormiră la hotel.

A doua zi, îl găsiră pe Paul la o femeie uşoară din oraş. Bunicul şi mama îl luară cu ei la Peuples, fără să schimbe

o vorbă în tot lungul drumului. Jeanne plîngea cu fața în batistă. Paul se uita pe fereastră, nepăsător.

În opt zile, se descoperi că Paul, în ultimele trei luni, făcuse cincisprezece mii de franci datorii. Creditorii nu se arătară, știind că în curînd va fi major.

Nu avură nici o explicație. Voiau să-l recucerească cu blîndețea. Îi făceau mîncărurile cele mai gustoase, îl alintau, îl răsfățau. Era primăvară. Cu toată frica Jeannei, îi închiriară o luntre la Yport, să se poată plimba pe mare de cîte ori o vrea.

Nu i se lăsă la îndemînă nici un cal, de frică să nu plece la Hâvre.

Și Paul lenevea, supărăcios, uneori brutal. Baronul se gîndea, îngrijorat, la studiile lui întrerupte. Pînă și Jeanne, terorizată de gîndul unei despărțiri, se întreba, totuși, ce vor face cu el.

Într-o seară, nu se întoarse. Aflară că plecase cu luntrea lui, însoțit de doi marinari. Înnebunită, Jeanne coborî noaptea, cu capul gol, pînă la Yport.

Pe plajă, cîțiva oameni așteptau întoarcerea luntrei.

O luminiță se ivi în larg și se apropie, legănîndu-se. Dar Paul nu mai era în luntre : plătise și coborîse la Hâvre.

Poliția îl căută zadarnic. Dispăruse. Femeia care îl ascunsese întîia oară dispăruse și ea, fără să lase vreo urmă, după ce își vînduse mobila și-și plătise chiria. În odaia lui Paul, de la Peuples, găsiră două scrisori de la această femeie, care părea nebună după el. Era vorba de o călătorie în Anglia, pentru care, zicea ea, găsise fondurile necesare.

Și cei trei din castel rămaseră să trăiască, tăcuți și întunecați, în infernul mohorît al torturilor morale. Jeanne, pînă acum căruntă, înălbi de tot. Și se întreba, cu naivitate, de ce o lovise soarta cu atîta cruzime.

Primi o scrisoare de la abatele Tolbiac :

„Doamnă, mîna lui Dumnezeu s-a abătut greu asupra dumneavoastră. I-ați refuzat copilul. La rîndul lui, el vi l-a luat, să-l arunce unei prostituate. Oare n-o să deschideți ochii în fața acestui semn ceresc ? Mila Domnului e fără sfîrșit. Poate că dacă v-ați întoarce și ați îngenunchea în fața lui, el v-ar ierta. Cînd veți veni să bateți la ușa lăcașului său, eu, umilul lui slujitor, vă voi deschide.“

Rămase multă vreme cu scrisoarea pe genunchi. Poate că avea dreptate preotul. Și toate îndoielile religioase începură să-i sfîșie conștiința. Oare Dumnezeu putea să fie răzbunător și pizmaș, cum sînt oamenii ? Dar dacă nu s-ar arăta pizmaș, nimeni nu s-ar teme de el, nimeni nu l-ar adora. Ca să-l cunoaștem mai bine, fără îndoială, li se înfățișează oamenilor cu propriile lor sentimente. Și îndoiala lașă, care împinge spre biserici pe cei șovăielnici, pe cei tulburați, își făcu loc în sufletul ei. Jeanne se furișă într-o seară, la căderea nopții, pînă la casa parohială și, îngenunchind la picioarele preotului celui bicisnic, îi ceru iertarea păcatelor.

El îi promise iertarea numai pe jumătate. Dumnezeu neputînd să-și reverse tot harul asupra unui acoperiș ce adăpostea un om ca baronul.

— Veți simți curînd, o asigură el, efectele îndurării cerești.

Într-adevăr, peste două zile primi o scrisoare de la Paul, și, în nebunia suferinței ei, o socoti ca un început al ușurării promise de preot.

„Draga mea mamă, nu te neliniști. Sînt la Londra, sănătos, dar am mare nevoie de bani. Nu mai avem nici o centimă, și nu mîncăm în fiecare zi. Aceea care e cu mine și pe care o iubesc din toată inima a cheltuit tot ce avea ca să nu mă părăsească : cinci mii de franci. Și înțelegi că e o datorie de conștiință din partea mea să-i dau îndărăt, înainte de orice, această sumă. Prin urmare, fii drăguță și

avansează-mi cincisprezece mii de franci asupra moștenirii de la tata, deoarece în curînd voi fi major. M-ai scoate dintr-o mare încurcătură.

Adio, draga mea mamă, te îmbrățișez din toată inima, ca și pe bunicul și pe mătușica Lison. Sper să te revăd curînd.

Fiul tău,
Vicontele Paul de Lamare."

Îi scrisese ! Prin urmare, n-o uitase. Nici nu se gîndi că-i cerea bani. De vreme ce el nu mai avea, trebuia să-i trimită. Ce-i păsa ei de bani ? Îi scrisese !

Și alergă, plîngînd, să-i ducă baronului scrisoarea. O chemară și pe mătușica Lison și citiră încă o dată, cuvînt cu cuvînt, hîrtia aceea care le vorbea despre el. Discutară fiecare parte din scrisoare, cu de-amănuntul.

Trecînd de la o deznădejde totală la un fel de beție a nădejdii, Jeanne îi luă apărarea lui Paul :

— O să se întoarcă, o să se întoarcă, dacă scrie !

Baronul zise, mai calm :

— Oricum, ne-a părăsit pentru ticăloasa aceea... Înseamnă că o iubește mai mult decît pe noi, de vreme ce n-a stat la îndoială.

O durere neașteptată și înspăimîntătoare străbătu inima Jeannei, și o ură i se aprinse deodată în suflet împotriva acelei femei care-i fura copilul, o ură nepotolită și sălbatică, o ură de mamă geloasă. Pînă acum nu se gîndise decît la Paul. Abia dacă-și amintea că o tîrfă era vinovată de rătăcirile lui. Dar vorbele baronului îi aduseseră fără veste aminte de această rivală, îi deschiseseră ochii asupra puterii ei nenorocite și simți că între ea și femeia aceea începea o luptă înverșunată și, în același timp, că mai bucuroasă și-ar pierde copilul decît să-l împartă cu ea.

Și toată bucuria i se năruí.

Expediară cele cincisprezece mii de franci, și timp de cinci luni nu mai primiră nici o veste.

Se prezentă apoi un om de afaceri, să pună la punct amănuntele moștenirii lui Julien. Jeanne și baronul îi dădură conturile fără să discute, renunțînd pînă și la uzufructul cuvenit mamei. Și întorcîndu-se la Paris, Paul încasă o sută douăzeci de mii de franci. Scrise apoi patru scrisori în șase luni, dîndu-le, pe scurt, vești despre el și sfîrșind cu reci manifestări de dragoste : *„Muncesc,* îi asigura el. *Mi-am găsit o situație la Bursă. Sper să pot veni pe vreo zi la Peuples, să vă îmbrățișez, dragii mei.“*

Nu pomenea nimic de amanta lui, și tăcerea aceasta spunea mai mult decît dacă ar fi vorbit despre ea pe patru pagini. Și în scrisorile lui lipsite de dragoste, Jeanne o simțea stînd la pîndă, necruțătoare, pe femeia aceea, veșnica dușmancă a mamelor, prostituata.

Cei trei singuratici se sfătuiau cum ar putea face să-l salveze pe Paul, dar nu vedeau nici o ieșire. Un drum la Paris ? La ce le-ar putea folosi ?

Baronul zicea :

— Trebuie să lăsăm să i se macine patima. Pe urmă, o să se întoarcă el singur la noi.

Și viața le era nespus de tristă.

Jeanne și Lison se duceau amîndouă la biserică, ascunzîndu-se de baron.

Trecu destul timp fără vești, apoi, într-o dimineață, o scrisoare deznădăjduită îi înspăimîntă.

„Biata mea mamă, sînt pierdut. Dacă nu-mi vii în ajutor, nu-mi mai rămîne decît să-mi zbor creierii. O afacere, care avea pentru mine toți sorții de izbîndă, s-a prăbușit. Datorez optzeci și cinci de mii de franci. Dacă nu-i plătesc, sînt dezonorat, ruinat, în imposibilitate de a mai face ceva de aici înainte. Sînt pierdut. Ți-o repet, mai curînd îmi zbor creierii decît să mai trăiesc după această rușine. Poate că aș fi făcut-o, dacă nu m-ar fi încurajat o femeie despre care nu-ți vorbesc niciodată și care e providența mea.

Te îmbrățișez din adîncul inimii, scumpa mea mamă. E poate pentru cea din urmă oară. Adio,

Paul."

Teancurile de hîrtii de afaceri, adăugate la scrisoare, dădeau explicații amănunțite asupra dezastrului.

Baronul răspunse cu poșta următoare că vor vedea ce e de făcut. Apoi plecă la Hâvre să se informeze și ipotecă niște pămînturi ca să facă rost de banii pe care-i trimise lui Paul.

Tînărul răspunse prin trei scrisori pline de mulțumiri înflăcărate și de dragoste fierbinte, anunțînd că va veni numaidecît să-și îmbrățișeze iubitele lui rude.

Dar nu veni.

Trecu un an întreg.

Jeanne și baronul se pregăteau să plece la Paris, să-l găsească și să încerce un ultim efort, cînd primiră cîteva rînduri de la el. Era din nou la Londra, unde organiza o întreprindere de corăbii cu aburi, sub firma : „Paul Delamare et Comp." Scria : *„Asta înseamnă pentru mine o situație asigurată, poate chiar bogăție. Și nu risc nimic. Vedeți prin urmare, că am numai avantaje. Cînd ne vom revedea, voi avea o poziție frumoasă în societate. Numai afacerile pot să te mai scoată astăzi din încurcătură."*

Dar după trei luni, compania de vapoare era declarată în stare de faliment, iar directorul urmărit pentru neregului în scriptele comerciale. Jeanne avu o criză de nervi, care dură cîteva ore, apoi căzu la pat.

Baronul plecă iarăși la Hâvre, adună informații, umblă pe la avocați, oameni de afaceri, procuratori și portăreți, constată că deficitul societății „Delamare" era de două sute treizeci și cinci de mii de franci și își ipotecă din nou averea. Castelul de la Peuples și cele două ferme alăturate rămaseră grevate cu o sumă importantă.

Într-o seară, în timp ce îndeplinea ultimele formalităţi în cabinetul unui om de afaceri, se prăbuşi pe parchet, lovit de un atac de apoplexie.

Un călăreţ veni s-o anunţe pe Jeanne. Dar cînd ajunse ea la Hâvre, baronul murise.

Jeanne îl aduse la Peuples, atît de doborîtă, încît durerea ei era mai mult un fel de amorţeală decît deznădejde.

Abatele Tolbiac refuză să primească trupul în biserică, cu toate rugăminţile disperate ale celor două femei. Aşa că baronul fu îngropat la căderea nopţii, fără nici un fel de ceremonie.

Paul află totul printr-unul din agenţii care-i lichidau falimentul. Stătea încă ascuns în Anglia. Scrise, cerîndu-şi iertare că nu venise, deoarece aflase prea tîrziu nenorocirea. *„De altfel, acum, draga mea mamă, după ce m-ai scos din încurcătură, mă întorc în Franţa şi te voi îmbrăţişa curînd."*

Jeanne era atît de adînc prăbuşită sufleteşte, încît părea că nu mai înţelege nimic.

Spre sfîrşitul iernii, mătuşica Lison, în vîrstă acum de şaizeci şi opt de ani, capătă o bronşită, care degeneră într-o congestie pulmonară şi îşi dădu sufletul uşor, îngînînd :

— Biata, micuţa, mica mea Jeanne, mă duc să-l rog pe bunul Dumnezeu să-i fie milă de tine.

Jeanne merse în urma ei la cimitir, văzu ţărîna căzînd peste sicriu şi, în timp ce se prăbuşea, dorind din adîncul inimii să moară şi ea, să nu mai sufere, să nu mai gîndească, o ţărancă voinică o prinse în braţe şi o luă de acolo, ca pe un copil mic.

Întorcîndu-se la castel, Jeanne, care stătuse cinci nopţi la căpătîiul mătuşicii Lison, se lăsă culcată în pat, fără împotrivire, de ţăranca aceea necunoscută, care se purta cu blîndeţe şi autoritate, şi căzu într-un somn istovitor doborîtă de oboseală şi de suferinţă.

Se trezi pe la miezul nopții. O lampă mică ardea pe cămin și o femeie dormea într-un fotoliu. Cine era femeia aceea ? Jeanne n-o recunoștea și încerca, aplecîndu-se peste marginea patului, să-i vadă mai bine trăsăturile la lumina tremurătoare a fitilului ce plutea în ulei, într-un pahar de bucătărie.

Totuși, i se părea că o mai văzuse. Dar unde ? Și cînd? Femeia dormea liniștit, cu capul înclinat pe un umăr, cu boneta căzută pe covor. Ar fi putut să aibă patruzeci, sau poate patruzeci și cinci de ani. Era o femeie zdravănă, roșie în obraji, cu umeri puternici. Mîinile mari îi spînzurau de o parte și de alta a fotoliului. Avea părul cărunt. Jeanne o privea cu încăpățînare, cu acea tulburare a minții cu care te trezești din somnul înfrigurat ce urmează marilor nenorociri.

Nici vorbă că mai văzuse fața aceea ! Poate mai demult ? Poate de curînd ? Nu știa nimic, și gîndul acesta o urmărea, o tulbura, o enerva. Se ridică încet să se uite mai de aproape la adormită, apropiindu-se de ea în vîrful picioarelor. Era femeia care o ridicase la cimitir și apoi o culcase. Și le amintea toate acestea, abia deslușit.

Dar o mai întîlnise oare și în altă parte, în alt moment al vieții ei ? Sau poate numai i se părea că o cunoaște, din amintirea tulbure a zilei din urmă ? Și apoi, cum ajunsese în odaia ei ? Ce căuta acolo ?

Femeia deschise ochii, o văzu pe Jeanne și se ridică dintr-o dată. Erau acum față în față, atît de aproape încît piepturile li se atingeau. Necunoscuta bombăni :

— Cum v-ați sculat ? Vedeți că iar o să vă îmbolnăviți. Faceți bine și culcați-vă la loc.

Jeanne o întrebă :

— Cine ești ?

Dar femeia, desfăcîndu-și brațele, o prinse, o ridică și o purtă din nou spre pat, cu o putere de bărbat. Și în timp ce o așeza ușor pe cearșafuri, aplecată, aproape culcată peste ea, începu să plîngă, sărutînd-o ca o nebună

pe obraji, pe par, pe ochi, udîndu-i fața cu lacrimi și îngăimînd :

— Biata mea stăpînă, *donșoară* Jeanne, biata mea stăpînă, așadar nu mă mai recunoașteți ?

Jeanne strigă :

— Rosalie, fata mea !

Și luînd-o cu amîndouă brațele de după gît, o îmbrățișă, sărutînd-o. Și plînseră amîndouă, amestecîndu-și lacrimile și neputînd să se mai desprindă una din brațele celeilalte.

Cea dintîi se liniști Rosalie :

— Ei, haide, trebuie să fiți cuminte și să nu răciți !

Și trase așternutul peste ea, îl potrivi bine și așeză din nou perna sub capul fostei sale stăpîne, care se înăbușea încă, tremurînd de emoție, mișcată de vechile amintiri ce i se treziseră în suflet.

Pînă la urmă, o întrebă :

— Și cum de-ai ajuns aici, draga mea ?

Rosalie îi răspunse :

— Ce dracu, doar nu era să vă las așa, singură de tot, tocmai acum !

Jeanne o rugă :

— Aprinde o lumînare, să te văd.

Și cînd femeia aduse lumînarea și o puse pe măsuța de noapte, se priviră mult una pe alta, fără să-și spună un cuvînt. Apoi Jeanne, întinzîndu-i mîna fostei sale slujnice, șopti :

— Nu te-aș fi recunoscut niciodată, fata mea. Te-ai schimbat mult, știi, dar un chiar atît de mult cît m-am schimbat eu !

Iar Rosalie, uitîndu-se la femeia aceea cu părul alb, slabă și trecută, pe care o lăsase tînără, frumoasă și fragedă, răspunse :

— Ce-i drept, v-ați schimbat, doamnă Jeanne, și încă mai mult decît s-ar fi cuvenit. Dar gîndiți-vă că, uite, sînt douăzeci și patru de ani de cînd nu ne-am văzut.

Tăcură, gîndindu-se iarăși. În sfîrșit, Jeanne îngăimă :

— Cel puțin ai fost fericită ?

Și Rosalie, stînd la îndoială de frică să nu trezească amintiri prea dureroase, se bîlbîi :

— Apoi... da... doamnă. Nu prea am de ce mă plînge; am fost mai fericită decît dumneavoastră... asta nici vorbă... Doar un lucru mi-a stricat totdeauna cheful : că n-am rămas aici...

Tăcu dintr-o dată, speriată că adusese vorba, fără să-și dea seama, de anumite lucruri. Însă Jeanne urmă, cu blîndețe :

— Ce vrei, fata mea, omul nu face totdeauna ce vrea. Și tu ești văduvă, nu-i așa ? O neliniște făcea să-i tremure glasul, apoi urmă : Mai ai și alți... și alți copii ?

— Nu, doamnă.

— Și el... fiul tău... ce face ? Ești mulțumită de el ?

— Da, doamnă, e un băiat bun, nu se dă în lături de la muncă. S-a însurat acum șase luni, și o să ia pe seama lui ferma, fiindcă, vedeți, eu m-am întors la dumneavoastră.

Tremurînd de emoție, Jeanne șopti :

— Atunci, n-ai să mă mai părăsești niciodată, fata mea ?

Și Rosalie se grăbi să-i răspundă :

— D-apoi cum, doamnă, că m-am gîndit din vreme la asta !

După aceea, nu mai vorbiră cîtva timp.

Fără voie, Jeanne începu din nou să compare viețile lor, dar fără amărăciune, resemnată acum în fața crudei nedreptăți a soartei. Întrebă :

— Și bărbatul tău, cum s-a purtat cu tine ?

— O, a fost un om cumsecade, doamnă, și harnic, și a știut să strîngă avere. A murit de boală de piept.

Jeanne se ridică în capul oaselor, cuprinsă de nevoia de a ști totul :

— Haide, fata mea, povestește-mi tot, toată viața ta. Asta o să-mi facă bine astăzi.

Şi Rosalie, apropiindu-şi un scaun de pat, se aşează şi începu să vorbească despre ea, despre casa ei, despre lumea ei, intrînd în acele mici amănunte scumpe oamenilor de la ţară, descriindu-şi curtea, rîzînd uneori de fapte de demult care-i aminteau de bucurii trecute şi ridicînd puţin cîte puţin tonul, ca o fermieră ce era, deprinsă să poruncească. Sfîrşi, spunînd :

— Eh, mi-am rostuit acum ceva avere. Nu mă mai tem de nimic. Apoi se tulbură iarăşi şi zise, mai încet : Oricum, toate acestea dumneavoastră vi le datoresc. De aceea, să ştiţi că nu cer nici un fel de leafă. O, nu, nu! Şi pe urmă, dacă nu vreţi, uite, plec !

Jeanne stărui :

— Doar nu vei fi vrînd să-mi slujeşti pe nimic ?

— Ba da, doamnă, ba da ! Bani ? Să-mi daţi dumneavoastră bani ? Dar eu am bani aproape cît şi dumneavoastră. Ştiţi măcar cît vă mai rămîne după toate mîzgăliturile celea de ipoteci şi împrumuturi, şi dobînzi neplătite care cresc la fiecare termen ? Ştiţi ? Nu, nu-i aşa ? Uite, vă asigur că nu mai aveţi nici măcar zece mii de livre venit ! Nici zece mii, auziţi ? Dar o să pun eu o regulă în toate astea, şi încă repede !

Începuse iarăşi să vorbească tare, înfuriindu-se şi indignîndu-se la gîndul acestor dobînzi neachitate, a ruinii ameninţătoare. Şi cum pe faţa stăpînei ei trecea un vag surîs de îndoioşare, strigă, revoltată :

— Nu trebuie să rîdeţi de asta, doamnă, pentru că azi, cine n-are parale nu mai e considerat nobil.

Jeanne îi luă din nou mîinile şi i le păstră într-ale sale. Apoi zise rar, urmărită mereu de gîndul care o chinuia :

— Cît despre mine, n-am avut noroc. Toate mi-au mers rău. Ursita m-a urmărit cu înverşunare.

Dar Rosalie clătină din cap :

— Nu trebuie să spuneți asta, doamnă, nu trebuie să spuneți ! V-ați măritat prost, astă-i tot. Că nici nu se mărită cineva așa, fără măcar să-și cunoască pretendentul !

Și vorbiră mereu despre ele, cum ar fi făcut două vechi prietene.

Cînd răsări soarele, ele încă vorbeau.

XII

În opt zile, Rosalie luase conducerea deplină a lucrurilor și a oamenilor din castel. Jeanne o asculta resemnată, fără să se împotrivească. Slabă și tîrîndu-și picioarele, ca măicuța, pe vremuri, ieșea la brațul servitoarei care o plimba domol, o dojenea și o îmbărbăta cu vorbe cînd aspre, cînd mîngîietoare, ca pe un copil bolnav.

Vorbeau mereu despre vremurile trecute, Jeanne cu lacrimi în glas, Rosalie cu vorba liniștită a țăranilor care nu se tulbură ușor. Vechea slujnică aminti de cîteva ori despre dobînzile neachitate, apoi ceru să i se încredințeze hîrtiile pe care Jeanne, cu totul nepricepută în afaceri, i le ascundea, din rușine pentru băiatul ei.

După aceea, timp de o săptămînă, Rosalie se duse în fiecare zi la Fécamp, să lămurească lucrurile cu ajutorul unui notar pe care-l cunoștea.

Apoi într-o seară, după ce-și culcă stăpîna în pat, se așeză la căpătîiul ei și zise, deodată :

— Ei, și acuma, după ce v-ați culcat, să stăm de vorbă.

Și-i arătă care era situația.

După ce avea să achite totul, Jeannei îi mai rămînea o rentă de șapte pînă la opt mii de franci. Nimic mai mult.

Jeanne răspunse :

— Ce vrei, fata mea ? Simt eu bine că n-o să fac multă vreme umbră pămîntului ! Cît mai am de trăit, o să-mi ajungă.

Dar Rosalie se înfurie :

— Pentru dumneavoastră, poate că e de-ajuns. Dar lui domnul Paul nu trebuie să-i lăsaţi nimic ?

Jeanne se cutremură :

— Nu-mi mai aduce aminte de Paul, te rog. Sufăr prea mult cînd mă gîndesc la el.

— Ba dimpotrivă, de el vreau să vorbesc, pentru că vedeţi, doamnă Jeanne, dumneavoastră vă lipseşte curajul. Ştiu, face prostii, dar n-o să facă mereu. Şi pe urmă o să se însoare, o să aibă copii, o să-i trebuiască bani ca să-i crească. Ascultaţi-mă bine : trebuie să vindeţi castelul.

Jeanne tresări şi se ridică în aşternut.

— Să vînd castelul ? Ce-ţi trece prin minte ! Asta nu, niciodată !

Rosalie nu se tulbură deloc.

— Ba eu vă spun c-o să-l vindeţi, pentru că trebuie să-l vindeţi.

Şi îi expuse socotelile ei, planurile ei, argumentele ei. După ce s-ar vinde castelul şi cele două ferme alăturate, unui cumpărător pe care îl şi găsise, s-ar păstra cele patru ferme de la Saint-Léonard, care, uşurate de orice sarcini, ar aduce un venit de opt mii trei sute de franci. S-ar pune la o parte o mie trei sute pe an pentru reparaţii şi întreţinerea bunurilor. Ar rămîne, prin urmare, şapte mii de franci, din care s-ar lua cinci mii pentru cheltuielile anuale şi ar mai fi două mii care le-ar putea pune deoparte. Şi Rosalie adăugă :

— Restul l-aţi păpat tot. Gata-i ! Şi pe urmă, să ştiţi că eu o să păstrez cheia. Cît despre domnul Paul, n-o să mai capete nimic. V-ar stoarce şi ultimul bănuţ !

Jeanne, care plîngea în tăcere, şopti :

— Dar dacă n-are ce mînca ?

— Cînd i-o fi foame, să vină să mănînce la noi. O să se găsească totdeauna un pat şi o mîncărică bună pentru el. Credeţi că ar fi făcut toate prostiile pe care le-a făcut, dacă nu i-aţi fi dat bani dintru început ?

— Dar avea datorii, ar fi fost dezonorat !

— Și cînd n-o să mai aveți nimic, asta o să-l împiedice să mai facă altele ? Ați plătit, bine ! Dar n-o să mai plătiți, v-o spun eu. Și acum, noapte bună, doamnă.

Și plecă.

Jeanne nu dormi de loc, tulburată adînc la gîndul că va trebui să vîndă castelul, să plece, să părăsească această casă de care era legată toată viața ei.

A doua zi, cînd o văzu pe Rosalie intrînd în odaie, îi spuse :

— Draga mea, niciodată n-o să mă pot hotărî să plec de aici !

Dar bona se supără :

— Cu toate astea trebuie s-o faceți, doamnă. Uite, acuși vine notarul cu cel care rîvnește la castel. Fără asta, în patru ani nu mai aveți o para chioară.

Jeanne repetă, doborîtă :

— N-o să pot, n-o să pot niciodată...

Peste o oră, factorul îi aduse o scrisoare de la Paul, care cerea încă zece mii de franci. Ce să facă ? Înnebunită, se sfătui cu Rosalie, care ridică brațele la cer :

— Ce vă spuneam eu, doamnă ? În frumoasă încurcătură ați fi intrat amîndoi, dacă nu m-aș fi întors eu !

Și Jeanne, supunîndu-se voinței bonei sale, îi răspunse fiului ei :

„Dragul meu copil, nu mai pot face nimic pentru tine. M-ai ruinat. Sînt nevoită să vînd pînă și castelul de la Peuples. Dar nu uita că vei găsi totdeauna un adăpost cînd vei vrea să te retragi lîngă bătrîna ta mamă, pe care ai făcut-o să sufere atît de mult,

Jeanne.“

Și cînd sosi notarul cu domnul Jeoffrin, fostul stăpîn al unei rafinării de zahăr, Jeanne îi primi ea însăși și-i rugă să viziteze totul, cu de-amănuntul.

Peste o lună semnă actul de vînzare, și în același timp cumpără o căsuță lîngă Goderville, pe drumul cel mare de la Montivilliers, în cătunul Batteville.

După aceea, se plimbă pînă seara, singură, pe aleea măicuței, cu inima zdrobită și cu sufletul sfîșiat de durere, trimițînd zării, copacilor, băncii mîncate de putregai de sub platan, tuturor acestor lucruri atît de apropiate de parcă-i intraseră în ochi și în suflet, pădurii, povîrnișului de deasupra cîmpiei sterpe, unde se așezase de atîtea ori, de unde îl văzuse pe contele de Fourville alergînd spre mare în ziua cumplită a morții lui Julien, ulmului bătrîn și fără creștet de care se rezemase de-atîtea ori, ca și întregii grădini atît de familiare, un rămas bun deznădăjduit și înlăcrimat.

Rosalie veni, o luă de braț și o sili să intre în casă.

Un țăran voinic, de vreo douăzeci și cinci de ani, aștepta în fața ușii. O salută prietenește, ca și cum ar fi cunoscut-o de cine știe cînd.

— Bună ziua, doamnă Jeanne, sînteți sănătoasă ? Mi-a spus mama să vin, pentru mutat. Aș vrea să știu ce luați, avînd în vedere că o să fac treaba asta în mai multe rînduri, ca să nu încurc munca la cîmp.

Era fiul bonei ei, fiul lui Julien, fratele lui Paul.

Crezu că i se oprește inima în loc. Și totuși, ar fi vrut să-l sărute pe băiatul acela.

Se uită la el, să vadă dacă semăna cu bărbatul ei, dacă semăna cu băiatul ei. Era voinic, roșu în obraz, cu părul blond și cu ochii albaștri ca ai mamă-si. Și totuși, semăna și cu Julien. Cum ? În cel fel ? Nu-și dădea bine seama, dar avea ceva din el în întreaga lui înfățișare.

Băiatul urmă :

— V-aș rămîne îndatorat dacă ați putea să-mi arătați chiar acum lucrurile.

Dar ea nu era încă hotărîtă ce să ia, deoarece casa cea nouă era foarte mică, așa că îl rugă să vină la sfîrșitul săptămînii.

De atunci începu s-o preocupe mutatul, punînd o dureroasă distracție în viața ei mohorîtă și lipsită de orice așteptare.

Trecea din odaie în odaie, căutînd mobilele care-i aminteau anumite întîmplări, acele mobile prietene care fac parte din viața, aproape din ființa noastră, pe care le cunoaștem din tinerețe și de care se leagă amintiri vesele ori triste din povestea vieții noastre, mobile care au fost tovarășii fără grai ai ceasurilor noastre dulci sau mohorîte, care au îmbătrînit și s-au învechit alături de noi, a căror stofă a plesnit pe alocuri și a căror căptușeală s-a destrămat, ale căror încheieturi au slăbit și a căror culoare s-a șters.

Le alegea una cîte una, stînd de multe ori la îndoială, tulburată ca înainte de a lua hotărîri de cea mai mare importanță, revenind în fiecare clipă asupra hotărîrii dinainte, cumpănind meritele a două fotolii sau ale vreunui scrin vechi, în comparație cu o masă veche de lucru.

Deschidea sertare, căuta să-și amintească întîmplări. Apoi, după ce-și spunea : „Da, pe acesta îl iau", obiectul era coborît în sufragerie.

Ținu să-și păstreze toată mobila din odaia ei, patul, tapiseriile, pendula, totul.

Alese cîteva scaune din salon, a căror îmbrăcăminte îi plăcuse de pe cînd era mică de tot : vulpea și barza, vulpea și corbul, greierul și furnica și bîtlanul melancolic.

Rătăcind așa prin toate colțurile casei, pe care avea s-o părăsească, se urcă într-o zi în pod.

Și rămase încremenită de uimire : era acolo o amestecătură de tot felul de lucruri, unele stricate, altele numai murdare, altele urcate cine știe de ce, pentru că nu mai erau pe placul stăpînilor sau pentru că fuseseră înlocuite. Găsi nenumărate bibelouri, cunoscute pe vremuri și dispărute dintr-o dată fără să-și fi dat seama, nimicuri de care se slujise, lucrușoare vechi și fără importanță, care

trăiseră cincisprezece ani alături de ea, pe care le văzuse în fiecare zi fără să le observe și care, descoperite deodată, în podul acela, alături de altele și mai vechi, de locul cărora își amintea perfect la începutul întoarcerii ei aici, căpătau acum o importanță neașteptată de martori uitați, de prieteni regăsiți. Îi făceau impresia acelor oameni cu care ai avut de-a face mult timp, fără să ți se fi destăinuit vreodată, și care într-o seară, pe neașteptate, din senin, încep să vorbească fără sfîrșit, dezvăluindu-și tot sufletul lor pe care nu-l bănuiai.

Umbla de la un obiect la altul și inima îi tresărea : „Uite, își zicea ea, ceașca asta chinezească eu am spart-o, într-o seară, cu cîteva zile înainte de nuntă... O, iată și lanterna cea mică a mamei, și bastonul pe care l-a rupt tăicuțul cînd a vrut să deschidă poarta cu lemnul umflat de ploaie..."

Mai erau acolo și multe lucruri pe care nu le cunoștea, care nu-i aminteau nimic, rămase de la bunici și străbunici, lucruri prăfuite, parcă exilate într-o vreme ce nu mai era a lor, care păreau triste de această părăsire și cărora nimeni nu le mai știa povestea și aventurile, deoarece nimeni nu-i văzuse pe cei care le aleseseră, le cumpăraseră și le stăpîniseră, nimeni nu cunoscuse mîinile care le atinseseră și ochii care le priviseră cu bucurie.

Jeanne punea mîna pe ele, le întorcea, lăsîndu-și urmele degetelor pe praful adunat pe ele, și stătea acolo, în mijlocul acestor vechituri, sub lumina spălăcită ce pătrundea prin cele cîteva ochiuri mici de sticlă deschise în acoperiș.

Cerceta cu de-amănuntul scaune cu trei picioare, căutînd să vadă dacă nu-i aminteau ceva, o încălzitoare de pat de aramă, altă pentru picioare, spartă, pe care i se păru că o recunoaște, și nenumărate obiecte de gospodărie care nu mai erau bune de nimic.

Făcînd apoi o grămadă din tot ce ar fi vrut să ia și coborînd, o trimise pe Rosalie să i le aducă. Indignată,

femeia refuză să coboare „porcăriile celea". Dar Jeanne, cu toate că nu mai avea de mult nici un fel de voință, de data aceasta se ținu tare, și Rosalie trebui s-o sculte.

Într-o dimineață, tînărul fermier Denis Lecoq, fiul lui Julien, veni cu căruța să facă primul transport. Rosalie plecă și ea cu el, să supravegheze descărcatul și să așeze lucrurile la locul unde trebuiau să rămînă.

Singură, Jeanne începu să rătăcească prin odăile castelului, pradă unei deznădejdi înspăimîntătoare, sărutînd, într-un avînt de dragoste nebună, tot ce nu putea lua cu ea, păsările mari și albe de pe tapiseria salonului, sfeșnice vechi, tot ce-i ieșea în cale. Trecea dintr-o încăpere în alta, înnebunită, cu ochii scăldați în lacrimi. Apoi ieși să-și ia „rămas bun" de la mare.

Era spre sfîrșitul lui septembrie, un cer scund și cenușiu părea că apasă peste lume. Valuri triste și gălbui se întindeau cît vedeai cu ochii. Rămase mult în picioare pe faleză, și în minte i se învălmășiră gînduri chinuitoare. Apoi, la căderea nopții, se întoarse. Suferise în ziua aceea tot atît cît în clipele celor mai mari dureri ale vieții ei.

Rosalie se întoarse și o aștepta, încîntată de casa cea nouă, declarînd că era mult mai veselă decît hardughia asta de castel, care nici măcar nu era așezat în apropierea vreunui drum.

Jeanne plînse toată seara.

De cînd știau că vînduse castelul, fermierii abia îi mai dădeau atenția cuvenită, spunîndu-i între ei „Nebuna", fără să prea știe de ce, fără îndoială pentru că ghiciseră, din instinct, sentimentalismul ei bolnăvicios, mereu sporit, visările ei smintite și toată rătăcirea bietului ei suflet răvășit de durere.

În ajunul plecării, Jeanne intră din întîmplare în grajd. Un mîrîit o făcu să tresară. Era Massacre, la care nu se mai gîndise de luni de zile. Orb și aproape paralizat, ajuns la o vîrstă pe care cîinii n-o ating de obicei, trăia așa de azi pe mîine, pe o grămadă de paie, îngrijit

de Ludivine, care nu-l uitase. Jeanne îl luă în braţe, îl sărută şi-l aduse în casă. Mare cît un polobocel, abia se tîra pe labele depărtate şi înţepenite, şi lătra aşa cum latră ciinii de lemn pe care-i cumpărăm copiilor.

În sfîrşit, se făcu ziuă, cea din urmă zi. Jeanne dormise în fosta odaie a lui Julien, a ei fiind goală.

Se ridică din pat istovită, gîfîind ca şi cum ar fi făcut un drum lung. Căruţa cu geamantanele şi cu restul mobilierului era în curte, gata încărcată. O trăsurică pe două roţi aştepta înhămată în urma ei, să le ia, pe stăpînă şi pe bonă.

Moş Simon şi Ludivine rămîneau singuri în castel, pînă la sosirea noului proprietar, apoi aveau să se retragă pe la rude, deoarece Jeanne le asigurase cîte o mică rentă. De altfel, făcuseră şi economii. Foarte bătrîni, amîndoi flecari, nu mai erau buni de nimic. Marius, care se însurase, părăsise demult casa.

Pe la opt începu ploaia, o ploaie măruntă şi îngheţată, pe care o mîna un vînt uşor dinspre mare. Trebuiră să întindă pături peste căruţă. Frunzele începeau să zboare de pe copaci.

Pe masa din bucătărie abureau ceştile de cafea cu lapte. Jeanne se aşeză în faţa ceştii ei, o bău cu înghiţituri mici, apoi se ridică, oftînd :

— Să mergem !

Îşi puse pălăria şi şalul şi, în timp ce Rosalie o încălţa cu galoşii, adăugă, cu plînsul în gît :

— Ţi-aduci aminte, fata mea, cum ploua cînd am plecat din Rouen ca să venim aici ?

O apucă un fel de spasm, îşi duse amîndouă mîinile la piept şi se prăbuşi pe spate, fără cunoştinţă.

Rămase ca moartă mai mult de o oră, apoi deschise ochii, şi iarăşi o cuprinseră spasme însoţite de torente de lacrimi.

Cînd se mai linişti puţin, se simţi atît de istovită, încît nu mai era în stare să se ridice. Rosalie, care se temea

de alte crize dacă mai amîna plecarea, ieşi să-şi cheme feciorul. O luară, o ridicară, o duseră şi o aşezară pe banca de lemn îmbrăcată în piele ceruită. Şi urcîndu-se lîngă ea, bătrîna bonă îi înveli genunchii şi-i acoperi umerii cu o haină groasă, apoi, ţinîndu-i deasupra capului o umbrelă, strigă :

— Repede, Denis, dă-i drumul !

Tînărul se căţără lîngă mamă-sa şi, aşezîndu-se numai pe jumătate din lipsă de loc, îşi porni în goană calul, al cărui mers smucit le făcea pe cele două femei să sară mereu în sus.

Cînd trecură de colţul satului, zăriră pe cineva mergînd de-a lungul şi de-a latul drumului. Era abatele Tolbiac, care părea că pîndeşte această plecare.

Se opri în loc, lăsîndu-i să treacă. Îşi ţinea cu o mînă sutana ridicată, de frica apei de pe drum, iar picioarele lui uscate, încălţate cu ciorapi negri, sfîrşeau în doi pantofi enormi, plini de noroi.

Jeanne coborî ochii, să nu-i întîlnească privirea. Rosalie însă, care ştia totul, se înfurie. Bombăni :

— Bădăranul ! Bădăranul ! Şi, apucîndu-şi feciorul de mînă, îi spuse : Ia arde-i una cu biciul !

În clipa cînd trecură pe lîngă preot, tînărul lăsă brusc, în făgaşul drumului, roata trăsuricii lui hodorogite, care o luase în goana mare, şi un val de noroi ţîşni, stropindu-l pe popă din cap pînă-n picioare.

Şi în timp ce preotul se ştergea cu batista lui uriaşă, Rosalie se întoarse, radioasă, şi-i arătă pumnul.

Mergeau aşa de cinci minute, cînd, deodată, Jeanne strigă :

— Massacre, l-am uitat pe Massacre !

Denis trebui să oprească şi, coborînd, alergă să caute cîinele, în timp ce Rosalie ţinea hăţurile.

În sfîrşit, Denis se ivi, ţinînd în braţe dihania uriaşă, informă şi cheală, pe care o aşeză între fustele femeilor.

XIII

După două ore, trăsurica se opri în faţa unei case mici de cărămidă, ridicată în mijlocul unei livezi de peri tunşi în chip de furcă, la marginea drumului mare.

Patru umbrare de zăbrele, îmbrăcate în caprifolii şi clematite, însemnau cele patru colţuri ale acestei grădini, împărţite în straturi mici pentru legume, pe care le tăiau cărări înguste, tivite cu pomi fructiferi.

Un gard viu, foarte înalt, înconjura din toate părţile proprietatea despărţită de ferma vecină printr-un cîmp. La o sută de paşi înainte, pe drum, se vedea o potcovărie. Celelalte case mai apropiate erau la cîte un kilometru depărtare.

În jur, priveliştea oferea imaginea cîmpiei ţinutului Caux, presărată peste tot cu ferme, înconjurate de cîte patru şiruri duble de copaci mari, închizînd între ele curtea cu meri.

Cum ajunse, Jeanne încercă să se odihnească, dar Rosalie n-o lăsă, de frică să nu cadă iarăşi în gîndurile ei.

Tîmplarul din Goderville era acolo, chemat să le instaleze. Şi începură numaidecît să aşeze la locul lor mobilele aduse mai demult, în aşteptarea ultimei căruţe, care trebuia să sosească.

Era o muncă grea, care le dădea mult de gîndit şi de chibzuit.

Peste o oră, căruţa apăru la barieră şi trebuiră s-o descarce pe ploaie.

Cînd se înseră, casa era într-o neorînduială cumplită, plină de lucruri îngrămădite unele peste altele, la întîmplare. Şi Jeanne, moartă de oboseală, adormi îndată ce se culcă.

Zilele următoare avu atîtea treburi, încît nu mai găsi timp să se înduioşeze. Îi făcu chiar o oarecare plăcere să-şi împodobească noua locuinţă, urmărită mereu de gîn-

dul că băiatul ei o să vină şi el acolo. Întinse pe pereţii sufrageriei, care-i servea în acelaşi timp şi de salon, tapiseriile din fosta ei odaie de dormit, şi pregăti cu deosebită grijă una din cele două încăperi de la etaj, căreia-i zicea, în gîndul ei, „apartamentul lui Poulet".

Şi-o păstră pentru ea pe cea de-a doua, Rosalie rămînînd să stea sus, lîngă pod.

Rînduită cu grijă, căsuţa era drăguţă şi Jeanne se simţi bine acolo la început, cu toate că-i lipsea ceva, ceva de care nu-şi dădea bine seama.

Într-o dimineaţă, ajutorul notarului din Fécamp îi aduse trei mii şase sute de franci, bani încasaţi pe mobila rămasă la Peuples, evaluată de un tapiţer. Primind banii, Jeanne simţi o înfiorare de plăcere şi, îndată ce omul plecă, se grăbi să-şi pună pălăria, încercînd să ajungă cît mai repede la Goderville şi să-i trimită lui Paul suma aceea neaşteptată.

Dar în timp ce se grăbea pe drumul mare, o întîlni pe Rosalie, care se întorcea de la piaţă. Femeia bănui ceva, fără să ghicească de la început adevărul. Apoi, după ce-l descoperi, pentru că Jeanne nu mai putea să-i ascundă nimic, îşi lăsă panerul jos, ca să se poată înfuria în toată voia.

Îşi puse mîinile în şolduri şi începu să ţipe, apoi îşi înhăţă cu braţul drept stăpîna, cu braţul stîng panerul şi, mereu furioasă, o luă la drum, îndărăt spre casă.

Îndată ce ajunseră, Rosalie îi ceru banii. Jeanne îi dădu trei mii, păstrînd cele şase sute de franci. Dar femeia îi bănui şiretenia şi în final trebui să dea tot.

Pînă la urmă, Rosalie se învoi ca acest rest să-i fie trimis tînărului.

Peste cîteva zile, Paul mulţumi : *„Mi-ai făcut un adevărat serviciu, draga mea mamă, deoarece ne aflam în mare mizerie".*

Jeanne nu se putea obişnui de loc la Batteville. I se părea mereu că nu mai respira ca înainte, că era şi mai

singură, şi mai părăsită, şi mai pierdută. Ieşea să se plimbe cîte puţin, ajungea pînă la cătunul Verneuil şi se întorcea prin Trois-Mares, pentru ca, îndată ce se înapoia acasă, să se ridice iar, chinuită de nevoia de a ieşi din nou, ca şi cum ar fi uitat să se ducă tocmai acolo unde trebuia, unde i-ar fi plăcut să se ducă.

Şi lucrul acesta se repeta în fiecare zi, fără să-şi dea seama de rostul acestei nevoi ciudate. Dar într-o seară, o frază îi veni fără voie în minte, dezvăluindu-i secretul neliniştii ei. Aşezîndu-se la masă, zise :

— O, cum aş vrea să văd marea !

Ceea ce-i lipsea atît de mult era marea, vecina ei de douăzeci şi cinci de ani, marea cu aerul ei sărat, cu mîniile ei, glasul ei bubuitor, cu răsuflarea ei puternică, marea pe care o vedea în fiecare dimineaţă de la fereastra castelului ei din Peuples, pe care o respira zi şi noapte, pe care o simţea lîngă ea, pe care începuse s-o iubească, fără să-şi dea seama, ca pe o fiinţă.

Massacre trăia şi el în aceeaşi veşnică agitaţie. Chiar din seara sosirii, se instalase în partea de jos a dulapului din bucătărie, fără să-l mai poată urni cineva de la locul lui. Stătea acolo toată ziua, aproape nemişcat, întorcîndu-se doar din cînd în cînd şi mîrîind înăbuşit.

Dar îndată ce se înnopta, se ridica şi, lovindu-se de pereţi, se îndrepta spre poarta grădinii. Apoi, după ce stătea afară cele cîteva minute de care avea nevoie, se întorcea, se aşeza pe coadă în faţa plitei calde încă şi, cum plecau cele două stăpîne la culcare, începea să urle.

Şi urla aşa toată noaptea, cu glas plîngător şi jalnic, oprindu-se uneori cîte un ceas ca să înceapă din nou, mai sfîşietor încă. Îl legară în faţa casei, într-un butoi. Urlă sub ferestre. Apoi, fiind infirm şi aproape de moarte, îl aduseră îndărăt, în bucătărie.

Jeanne nu mai putea să doarmă cînd îl auzea pe bietul animal gemînd şi zgîriind mereu la uşă, încercînd să cu-

noască şi el locuinţa cea nouă şi înţelegînd bine că nu mai era acasă la el.

Nimic nu-l putea linişti. Aţipit toată ziua, de parcă ochii stinşi şi conştiinţa infirmităţii lui l-ar fi împiedicat să se mişte în timp ce toate fiinţele trăiau şi se agitau, îndată ce se însera începea să rătăcească fără odihnă, ca şi cum n-ar mai fi îndrăznit să trăiască şi să se mişte decît în întunericul care face pe toată lumea să fie oarbă.

Într-o dimineaţă, îl găsiră mort. A fost o mare uşurare pentru cele două femei.

Iarna trecea, şi Jeanne se simţea cuprinsă de o deznădejde apăsătoare. Nu era una din acele dureri ascuţite, care par a-ţi sfîşia inima, ci o tristeţe mohorîtă şi lugubră.

Nimic nu venea s-o smulgă din starea aceea. Nimeni nu-şi bătea capul cu ea. Drumul se întindea în faţa porţii, la dreapta şi la stînga, aproape totdeauna pustiu. Din cînd în cînd, trecea la trap cîte o cabrioletă uşoară, mînată de un om cu obrazul roşu, a cărui bluză, umflată de vînt, părea un balon albastru. Alteori trecea domol o căruţă, sau vedeai venind de departe doi ţărani, bărbat şi femeie, mici de tot la orizont, apoi crescînd şi, după ce treceau de casă, micşorîndu-se şi ajungînd doar cît două gîngănii abia zărite acolo, la capătul liniei albe ce se întindea cît vedeai cu ochii, urcînd şi coborînd după unduirile moi ale pămîntului.

De cînd începuse să dea colţul ierbii, o fetiţă cu fustă scurtă trecea în fiecare dimineaţă prin faţa barierei, mînînd două vaci slabe, care păşteau de-a lungul şanţurilor. Se întorcea seara, tot atît de adormită, făcînd cîte un pas la fiecare zece minute, în urma vacilor ei.

În fiecare noapte, Jeanne visa că stătea încă la Peuples. Părea că era acolo ca pe vremuri, cu tata şi cu măicuţa, uneori chiar cu mătuşica Lison. Îşi luase din nou îndeletnicirile demult uitate şi i se părea că o susţine iarăşi pe doamna Adélaïde, care se plimba pe aleea ei. Şi fiecare deşteptare era urmată de lacrimi.

Se gîndea mereu la Paul, întrebîndu-se : „Ce face, oare ? Cum o fi arătînd acum ? Se mai gîndește vreodată la mine ?..." Plimbîndu-se încet pe drumurile desfundate dintre ferme, îi treceau prin minte toate gîndurile acestea chinuitoare. O chinuia mai ales gelozia neostoită împotriva femeii necunoscute care-i răpise copilul. Această ură, și numai ea o oprea, o împiedica să facă ceva, să plece să-l caute, să ajungă pînă la el. I se părea că o vede pe femeia aceea, în picioare, în pragul ușii, întrebînd-o : „Ce căutați aici, doamnă ?" Mîndria ei de mamă se răzvrătea în fața posibilității unei asemenea întîlniri, și orgoliul ei de femeie totdeauna pură, fără slăbiciuni și fără pată, o exaspera din ce în ce mai mult împotriva acestor lașități ale bărbatului robit de practicile murdare ale amorului trupesc, care face pînă și inimile să fie lașe. Omenirea i se părea dezgustătoare cînd se gîndea la toate tainele rușinoase ale simțurilor, la mîngîierile care înjosesc, la toate secretele bănuite ale împerecherilor ce nu se mai pot desface.

Primăvara trecu, trecu apoi și vara.

Dar cînd se întoarse iarăși toamna cu ploile ei lungi, cu cerul cenușiu, și cu norii mohoriți, o cuprinse o oboseală atît de cumplită la gîndul că va trăi mereu așa, încît se hotărî să facă un mare efort și să-l recîștige pe Poulet al ei.

Patima trebuia să i se fi mai potolit de atunci.

Și îi scrise o scrisoare scăldată în lacrimi.

„Dragul meu copil, te rog din suflet, întoarce-te lîngă mine ! Gîndește-te că sînt bătrînă și bolnavă, singură, cît e anul de lung, împreună doar cu o slujnică. Stau acum într-o casă mică, la o margine de drum. E foarte trist. Dar totul mi s-ar părea altfel dacă ai fi tu aici. Nu te mai am decît pe tine pe lume și nu te-am văzut de șapte ani ! N-ai să știi niciodată cît am fost de nenorocită și cum îmi pusesem toată nădejdea în tine. Erai viața mea, visul meu, singura mea speranță, singura mea dragoste, și-mi lipsești și m-ai părăsit.

O, întoarce-te, micul meu Poulet, întoarce-te şi îmbrăţişează-mă, întoarce-te lîngă bătrîna ta mamă, care întinde spre tine braţe deznădăjduite,

Jeanne."

Peste cîteva zile, el îi răspunse :

„*Draga mea mamă, n-aş dori altceva decît să vin să te văd, dar n-am nici un ban. Trimite-mi ceva, şi voi veni. De altfel, chiar mă gîndeam să vin, ca să-ţi vorbesc despre un proiect care mi-ar îngădui să fac ceea ce îmi ceri.*

Dezinteresul şi dragostea aceleia care mi-a fost tovarăşă în zilele grele prin care trec, au rămas nemărginite faţă de mine. E cu neputinţă să aştept mai mult, fără să recunosc în mod public iubirea şi devotamentul ei atît de statornice. De altminteri, ea are purtări alese, care ţi-ar fi pe plac. E foarte instruită şi citeşte mult. În sfîrşit, nu-ţi poţi închipui ce a însemnat ea totdeauna pentru mine. Aş fi o brută dacă nu i-aş dovedi recunoştinţa mea. Aşa că vin să-ţi cer învoirea de a o lua în căsătorie. Tu mi-ai ierta purtarea de pînă acum şi am trăi cu toţii împreună, în casa ta cea nouă.

Dacă ai cunoaşte-o, mi-ai da imediat consimţămîntul. Te asigur că e desăvîrşită şi foarte distinsă. Sînt sigur că ai iubi-o. Cît despre mine, eu n-aş putea să trăiesc fără ea.

Aştept cu nerăbdare răspunsul tău, draga mea mamă, şi te îmbrăţişăm amîndoi din toată inima.

Fiul tău,
Vicontele Paul de Lamare."

Jeanne încremeni. Rămase nemişcată, cu scrisoarea pe genunchi, bănuind viclenia acelei fete care-i ţinuse tot timpul copilul lîngă ea, care nu-l lăsase să vină măcar o dată, aşteptînd clipa cînd bătrîna mamă deznădăjduită, ne-

maiputîndu-se împotrivi dorinţei de a-şi îmbrăţişa fiul, ar slăbi şi ar îngădui orice.

Şi o durere violentă, provocată de dragostea încăpăţînată a lui Paul pentru această prostituată, îi sfîşie inima. Îşi spunea mereu : „Nu mă iubeşte. Nu mă iubeşte."

Rosalie intră. Jeanne îngăimă :

— Ştii, vrea s-o ia de nevastă...

Femeia tresări :

— Că doar n-o să îngăduiţi aşa ceva ! Domnul Paul n-o să strîngă de pe drumuri o tîrîtură ca asta !

Şi Jeanne îi răspunse, doborîtă de durere, dar indignată :

— Nu, fata mea, niciodată ! Şi pentru că el nu vrea să vină, o să mă duc eu să-l caut, şi o să vedem atunci care din noi două o să fie mai tare.

Şi-i scrise imediat lui Paul, anunţîndu-i sosirea şi rugîndu-l să se întîlnească în altă parte decît în casa în care stătea tîrfa aceea.

Apoi, aşteptînd un răspuns, făcu pregătirile de plecare. Rosalie începu să îngrămădească într-un geamantan vechi rufăria şi hainele stăpînei. Dar în timp ce împăturea o rochie, o rochie veche de ţară, strigă :

— Ia te uită, nici măcar n-aveţi cu ce vă îmbrăca ! Dar n-o să vă las să plecaţi aşa. V-aţi face de rîs faţă de toată lumea, iar cucoanele din Paris s-ar uita la dumneavoastră ca la o servitoare.

Jeanne o lăsă să facă ce voia. Şi cele două femei se duseră împreună la Goderville să aleagă o stofă cu carouri verzi, pe care o încredinţară croitoresei tîrguşorului. Apoi intrară la notar, la domnul Roussel, care făcea în fiecare an cîte un voiaj de cincisprezece zile la Paris, să-i ceară informaţii, deoarece Jeanne nu mai văzuse Parisul de douăzeci şi opt de ani.

Notarul îi dădu nenumărate sfaturi cu privire la felul cum să se ferească de trăsuri, să-şi păzească portofelul,

povățuind-o să-și coase banii în căptușeala hainelor și să nu păstreze în buzunar decît atît cît îi trebuia. Vorbi mult despre restaurantele cu prețuri moderate, dintre care două sau trei numai pentru femei, și-i recomandă hotelul Normandie, unde trăgea el însuși, lîngă gară. Putea să se prezinte acolo ca venind din partea lui.

Trenul, despre care vorbea toată lumea, circula de șase ani între Paris și Hâvre. Dar Jeanne, cu gîndul numai la necazurile ei, nu văzuse încă trăsurile cu aburi care revoluționaseră țara întreagă.

Vremea trecea și Paul nu răspundea.

Jeanne așteptă opt zile, apoi cincisprezece, ieșind în fiecare dimineață pe drum înaintea factorului pe care îl oprea, întrebîndu-l cu emoție :

— N-ai nimic pentru mine, moș Malandain ?

Și omul răspundea mereu, cu glasul lui răgușit de asprimea anotimpurilor :

— Nici de data asta nimic, buna mea doamnă.

Nici vorbă că ea, femeia aceea, îl împiedica pe Paul să răspundă !

Atunci, Jeanne se hotărî să plece fără să mai aștepte răspunsul. Ar fi vrut s-o ia și pe Rosalie, dar femeia se împotrivi, ca să nu sporească cheltuielile drumului.

De altminteri, nu-i îngădui nici stăpînei ei să ia mai mult de trei sute de franci :

— Dacă vă trebuie mai mult, scrieți-mi, și eu mă duc la notar și vă mai trimit. Că dacă vă dau mai mult, o să-i vîre în buzunar domnul Paul.

Și, într-o dimineață de decembrie, se urcară amîndouă în trăsurica lui Denis Lecoq, care venise să le ia la gară, pînă unde o petrecea Rosalie pe stăpîna ei.

Se interesară întîi de costul biletelor, apoi, după ce totul fu gata și geamantanul dat la bagaje, așteptară în fața și-

nelor de fier, încercînd să-şi dea seama cum se puneau toate în mişcare, atît de preocupate de acest mister, încît nu se mai gîndeau la motivul trist al acestei călătorii.

În sfîrşit, un fluierat îndepărtat le făcu să se întoarcă, şi zăriră o maşină neagră care se făcea tot mai mare. Ajunse cu o larmă cumplită şi trecu pe dinaintea lor, trăgînd după ea un şir de case mici, ce lunecau uşor. Şi cînd un amploiat deschise o uşă, Jeanne o sărută pe Rosalie, plîngînd, şi se urcă într-una din acele căsuţe.

Rosalie strigă, emoţionată :

— La revedere, doamnă. Drum bun şi să veniţi curînd !

— La revedere, fata mea.

Se mai auzi un fluierat, şi tot şirul de vagoane începu să lunece din nou, întîi mai încet, apoi mai repede, apoi cu o repeziciune înfricoşătoare.

În compartimentul unde se afla Jeanne, doi bărbaţi dormeau sprijiniţi în cele două colţuri.

Ea se uita cum treceau cîmpiile, copacii, fermele, satele, înspăimîntată de această goană, simţindu-se prinsă de viaţa nouă şi dusă într-o lume nouă care nu mai era a ei, a tinereţii ei liniştite şi a vieţii ei monotone.

Se înserase cînd trenul ajunse la Paris.

Un comisionar luă geamantanul Jeannei, şi ea îl urmă, speriată, îmbrîncită, făcîndu-şi loc cu neîndemînare prin mulţimea fără astîmpăr, aproape alergînd în urma omului, de frică să nu-l scape din ochi.

Cînd ajunse în biroul hotelului, se grăbi să anunţe :

— Vin la dumneavoastră recomandată de domnul Roussel.

Stînd la biroul ei, patroana, o femeie enormă şi serioasă, întrebă :

— Cine-i ăsta, domnul Roussel ?

Buimăcită, Jeanne urmă :

— Dar e notarul din Goderville, care trage aici în fiecare an !

Femeia cea grasă declară :

— Se poate. Eu nu-l cunosc. Doriţi o cameră ?

— Da, doamnă.

Un băiat îi luă geamantanul şi urcă scara înaintea ei.

Îşi simţea inima strînsă. Se aşeză la o măsuţă şi ceru să i se aducă o supă cu o aripă de pui. Nu luase nimic în gură din zorii zilei.

Mîncă, tristă, la lumina unei lumînări, gîndindu-se la tot felul de lucruri, amintindu-şi de trecerea ei prin acest oraş cînd se întorsese din călătoria de nuntă, de primele semne ale caracterului lui Julien, care ieşiseră la iveală cu prilejul opririi lor la Paris. Dar pe atunci era tînără şi încrezătoare şi curajoasă. Acum se simţea bătrînă, neîncrezătoare, fricoasă chiar, slabă şi gata să se tulbure pentru un lucru de nimic. După ce-şi termină masa, se aşeză la fereastră şi se uită la strada plină de lume. Ar fi vrut să iasă, şi nu îndrăznea. Nici vorbă că s-ar fi rătăcit, îşi zicea. Se culcă şi suflă în lumînare.

Dar zgomotul, senzaţia aceea de oraş necunoscut şi oboseala drumului o ţineau trează. Ceasurile treceau. Zgomotele de afară se potoleau încetul cu încetul, fără ca ea să poată dormi, enervată de această odihnă numai pe jumătate a oraşelor mari. Era deprinsă cu somnul liniştit şi adînc al cîmpiilor, care amorţeşte totul, oamenii, animalele şi plantele, şi acum simţea în jurul ei o tainică nelinişte. Glasuri aproape nedesluşite ajungeau pînă la ea, de parcă alunecau prin pereţii hotelului. Din cînd în cînd, trosnea cîte o duşumea, se închidea o uşă, suna o sonerie.

Deodată, pe la două dimineaţa, tocmai cînd începuse să aţipească, o femeie începu să ţipe în odaia de alături. Jeanne se ridică brusc din pat. I se păru apoi că aude un rîs de bărbat.

Atunci, pe măsură ce se apropia ziua, o năpădiră gîndurile şi, de cum se lumină, începu să se îmbrace.

Paul stătea pe strada Sauvage, în Cité. Voia să se ducă pînă acolo pe jos, urmînd îndemnurile la economie ale Rosaliei. Era frumos, aerul rece înţepa obrajii şi oameni grăbiţi alergau pe trotuare. Mergea cît putea mai repede pe o stradă pe care i-o arătase cineva, la capătul căreia trebuia s-o apuce la dreapta, apoi la stînga, după care, ajungînd într-o piaţă, să întrebe din nou. Nu găsi piaţa şi ceru lămuriri unui brutar, care-i dădu alte indicaţii. Plecă iarăşi, greşi drumul, se rătăci, urmă alte sfaturi şi se pierdu cu totul.

Mergea acum aproape la întîmplare, înnebunită. Era cît pe ce să strige un birjar, cînd dădu cu ochii de Sena. Atunci, o luă de-a lungul cheiurilor.

Cam peste o oră, ajunse în strada Sauvage, un fel de ulicioară mohorîtă. Se opri în faţa uşii, atît de emoţionată încît nu mai putu face un pas.

Acolo, în casa aceea, era Poulet !

Simţea cum îi tremurau genunchii şi mîinile. În sfîrşit, intră, trecu printr-un coridor, văzu odaia portarului şi-l întrebă, întinzîndu-i o monedă de argint :

— Sînteţi atît de bun să urcaţi şi să-i spuneţi domnului Paul de Lamare că o doamnă în vîrstă, o prietenă de-a mamei sale, îl aşteaptă jos ?

Portarul îi răspunse :

— Nu mai locuieşte aci, doamnă.

Pe Jeanne o străbătu un fior. Îngăimă :

— O ! Dar unde... unde locuieşte acum ?

— Nu ştiu.

Jeanne se simţi buimăcită, ca şi cînd ar fi fost gata să cadă, şi rămase cîtva timp fără să poată vorbi. În sfîrşit, printr-un efort de voinţă, îşi veni în fire şi şopti :

— De cînd a plecat ?

Omul îi dădu lămuriri din belşug :

— Acum cincisprezece zile. Au plecat aşa, într-o seară, şi nu s-au mai întors. Erau datori la toată lumea în cartier, prin urmare înţelegeţi că nu şi-au lăsat adresa.

Jeanne vedea înaintea ei lumini mari, izbucniri de flăcări, ca şi cum i-ar fi tras cineva cu puşca în faţa ochilor. Dar o idee fixă o susţinea şi o făcea să se ţină pe picioare, liniştită în aparenţă şi chibzuită : trebuia să-şi regăsească băiatul.

— Şi n-a spus nimic cînd a plecat ?

— Nimic ! Au şters-o ca să nu plătească, atîta tot.

— Dar trebuie să trimită pe cineva să-i ridice scrisorile.

— Asta ar mai lipsi, să i le dau ! Şi-apoi, nu primeau nici zece scrisori pe an. Le-am dus totuşi, una, sus, cu două zile înainte de a pleca.

Era scrisoarea ei, fără îndoială. Zise, repede :

— Ascultă, sînt mama, mama lui Paul, şi am venit să-l caut. Iată zece franci pentru dumneata. Dacă ai vreo veste sau vreo informaţie despre el, adă-mi-le la hotelul Normandie, din strada Hâvre, şi o să-ţi plătesc bine.

Portarul îi răspunse :

— Aveţi toată încrederea, doamnă.

Şi Jeanne plecă repede.

O luă iarăşi la drum, fără să-i mai pese încotro se ducea. Se grăbea ca şi cum avea de făcut un drum important, strecurîndu-se de-a lungul pereţilor, îmbrîncită de oameni încărcaţi cu pachete, traversînd străzile fără să ia seama la trăsurile care se apropiau, încît birjarii o înjurau, împiedicîndu-se de marginea trotuarelor, pe care n-o vedea, şi alergînd drept înaintea ei, cu sufletul răvăşit.

Deodată se pomeni într-o grădină, şi se simţi atît de obosită, încît se aşeză pe o bancă. Pe cît se pare, rămase mult timp acolo, plîngînd fără să-şi dea seama, pentru că

trecătorii se opreau și se uitau la ea. Apoi simți că-i era foarte frig și se ridică să plece. Dar abia o mai țineau picioarele de slăbită ce era.

Ar fi vrut să mănînce o supă în vreun restaurant, dar nu îndrăznea să intre prin localuri, cuprinsă de un fel de rușine, de frică, de un fel de pudoare pe care i-o dădea sentimentul vădit al suferinței sale. Se oprea o clipă în fața ușii, se uita înăuntru, îi vedea pe toți oamenii aceia stînd la masă și mîncînd și fugea intimidată, zicîndu-și : „O să intru în cel următor". Dar nu intra nici în acela.

Pînă la urmă, cumpără de la o brutărie o pîine mică în formă de lună și începu s-o ronțăie din mers. Îi era grozav de sete, dar nu știa unde ar fi putut să bea, și se lăsă păgubașă.

Trecu pe sub o boltă și se trezi în altă grădină, înconjurată de arcade. Atunci își dădu seama că se afla la Palais-Royal.

Și cum soarele și mersul o încălziseră puțin, se așeză și mai rămase acolo încă o oră sau două.

O mulțime de oameni intra, o mulțime elegantă care vorbea, zîmbea, saluta, acea mulțime fericită în care femeile sînt frumoase și bărbații bogați, care nu trăiesc decît pentru podoabe și pentru bucurii.

Speriată de a se găsi în mijlocul acestei mulțimi sclipitoare, Jeanne se ridică să plece, dar deodată îi trecu prin minte că s-ar putea să-l întîlnească acolo pe Paul. Și începu să rătăcească, pîndind fețele tuturor, ducîndu-se și întorcîndu-se de la un capăt la celălalt al grădinii, cu mersul ei umil și grăbit.

Unii întorceau capul să se uite după ea, alții rîdeau și și-o arătau unul altuia. Jeanne observă și se grăbi să plece, gîndindu-se că, fără îndoială, rîdeau de înfățișarea ei și de rochia ei în carouri verzi, aleasă de Rosalie și lucrată, tot după sfatul ei, la croitoreasa din Goderville.

Nu îndrăznea nici măcar să mai întrebe trecătorii pe unde-i era drumul. Plecă, totuşi, într-un noroc şi sfîrşi prin a-şi regăsi hotelul.

Îşi petrecu restul zilei pe un scaun, la picioarele patului, fără să facă o mişcare. Apoi mîncă, aşa cum mîncase în ajun, o supă şi puţină carne şi se culcă, făcîndu-le toate maşinal, din obişnuinţă.

A doua zi se duse la poliţie şi ceru să i se caute copilul. Nu i se putu promite nimic, totuşi rămaseră să se ocupe de lucrul acesta.

Atunci începu să rătăcească pe străzi, în nădejdea că-l va întîlni. Şi se simţi în mijlocul acelei mulţimi agitate mai singură, mai pierdută şi mai nefericită decît s-ar fi simţit în mijlocul unei cîmpii pustii.

Cînd se întoarse seara la hotel, i se spuse că o căutase cineva din partea domnului Paul şi că va reveni a doua zi. Un val de sînge îi năvăli în inimă şi nu închise ochii toată noaptea. Dacă era el ? Da, nici vorbă că el era, cu toate că, după amănuntele care i se dăduseră, parcă nu l-ar fi recunoscut.

Pe la nouă dimineaţa, cineva bătu în uşă. Jeanne strigă:

— Intră ! gata să se arunce, cu braţele deschise, în calea noului venit.

Dar cel care intră era un necunoscut. Şi, în timp ce omul îi cerea iertare pentru faptul că o deranjase şi îi explica despre ce era vorba — o datorie de-a lui Paul pe care venea să i-o ceară — ea simţi că începe să plîngă fără să vrea, şi-şi şterse lacrimile cu vîrful degetului, pe măsură ce-i lunecau pe la colţurile ochilor.

Necunoscutul aflase de sosirea ei prin portăreasa din

strada Sauvage și, cum nu putea da de urma lui Paul, venise la ea. Și-i întinse o hîrtie, pe care ea o luă fără să se gîndească la nimic. Citi o cifră : 90 de franci, scoase banii și plăti.

În ziua aceea, nu ieși din casă.

A doua zi, se prezentară alți creditori. Jeanne dădu tot ce-i mai rămăsese, păstrîndu-și doar douăzeci de franci, și scrise Rosaliei în ce situație ajunsese.

Își petrecea zilele rătăcind, așteptînd răspunsul slujnicei, neștiind ce să facă, unde să-și omoare ceasurile jalnice, ceasurile nesfîrșite, neavînd pe nimeni căruia să-i spună o vorbă caldă, neavînd pe nimeni care să-i știe suferința. Rătăcea la întîmplare, hărțuită acum de nevoia de a pleca, de a se întoarce acolo, în căsuța ei de pe marginea drumului singuratic.

Cu cîteva zile înainte, nu mai putea trăi acolo, atît de greu o apăsa tristețea, și acum, dimpotrivă, simțea că n-ar mai putea trăi decît acolo, unde i se înrădăcinaseră obiceiurile ei posomorîte.

În sfîrșit, într-o seară, găsi la hotel o scrisoare și două sute de franci. Rosalie îi scria :

„Doamnă Jeanne, întoarceți-vă neîntîrziat, că eu nu vă mai trimit nimic. Cît despre domnul Paul, cînd o să avem vești despre el, o să mă duc eu să-l caut.

Vă salut,
a voastră credincioasă,
Rosalie.“

Și într-o dimineață, cînd ningea și era un frig cumplit, Jeanne plecă îndărăt spre Batteville.

XIV

După aceea nu mai ieși, nu se mai mișcă de acasă. Se scula în fiecare dimineață la aceeași oră, se uita pe fe-

reastră să vadă cum era timpul, apoi cobora și se așeza în fața focului din sală.

Stătea acolo zile întregi, încremenită, cu ochii ațintiți la flăcări, lăsîndu-și gîndurile jalnice să rătăcească la întîmplare și urmărind desfășurarea dureroasă a nenorocirilor ei. Întunericul învăluia încetul cu încetul odăița, fără ca ea să facă altă mișcare decît să pună lemne pe foc. Atunci, Rosalie aducea lampa, strigînd :

— Ei, haide, doamnă Jeanne, mai mișcați-vă puțin, că altfel n-o să aveți poftă de mîncare nici astă-seară !

Adeseori era obsedată de idei fixe și torturată de preocupări cu totul neînsemnate. În mintea ei bolnavă, lucrurile cele mai mici căpătau o importanță exagerată.

Trăia mai ales în trecut, în vechiul ei trecut, urmărită de amintirile primilor ani de viață și de călătoria ei de nuntă, acolo, în Corsica. Peisaje din insulă, de mult uitate, îi apăreau pe neașteptate în tăciunii din sobă și își amintea toate amănuntele, toate micile întîmplări, toate trăsăturile celor pe care-i întîlnise acolo. Avea mereu în fața ochilor capul lui Jean Ravoli, călăuza, iar uneori i se părea că-i aude și glasul.

Se gîndea apoi la anii fericiți ai copilăriei lui Paul, cînd o punea să răsădească salate și cînd îngenunchea pe pămîntul gras, alături de mătușica Lison, întrecîndu-se care mai de care să-i facă lui pe plac, să înfigă răsadurile cu mai multă îndemînare și să capete cît mai multe fire.

Și buzele ei șopteau încetișor :

— Poulet, micul meu Poulet, — de parcă vorbea cu el.

Și cum visul ei se întrerupea asupra acestui cuvînt, încerca uneori ceasuri în șir să scrie în gol, cu degetul întins, literele care-l alcătuiau. Le desena încet în fața focului, închipuindu-și că le și vede, apoi, cînd i se părea că s-a înșelat, îl începea din nou pe *P* cu brațul care-i tre-

mura de oboseală, căutînd să ducă numele pînă la capăt. Iar după ce termina, o lua de la început.

La urmă, nu mai avea răbdare, amesteca totul, scria alte cuvinte și se enerva îngrozitor.

Puseseră stăpînire pe ea toate maniile oamenilor singuratici. O scotea din fire cel mai mic lucru schimbat de la locul lui.

De multe ori, Rosalie, o lua la plimbare pe drum, să se mai miște. Dar după douăzeci de minute, Jeanne spunea :

— Nu mai pot, fata mea, și se așeza pe marginea șanțului.

În curînd, orice mișcare îi ajunse nesuferită și începu să întîrzie din ce în ce mai mult în pat.

Un singur obicei îl păstrase neschimbat încă din copilărie : să se scoale dintr-o dată, imediat după ce-și bea cafeaua cu lapte. Îi plăcea peste măsură de mult cafeaua cu lapte, și s-ar fi lipsit de ea mai greu decît orice. În fiecare dimineață, o aștepta pe Rosalie cu o nerăbdare aproape senzuală și, îndată ce-și vedea ceașca pe măsuța de noapte, se ridica în pat și o golea într-o clipă, cu oarecare lăcomie. Apoi, aruncînd cearșafurile de pe ea, începea să se îmbrace.

Încetul cu încetul, însă, se deprinse să mai rămînă cîteva clipe într-un fel de visare, după ce-și punea ceașca pe farfurie. Apoi începu să se întindă din nou în pat, prelungind tot mai mult această lene, cînd Rosalie venea, furioasă, și o îmbrăca aproape cu de-a sila.

Nu mai avea nici urmă de voință, și de cîte ori Rosalie îi cerea un sfat, o întreba ceva sau căuta să-i afle vreo părere, ea nu-i răspundea decît :

— Cum vrei tu, fata mea, cum vrei tu...

Se credea urmărită pas cu pas de un nenoroc atît de înverșunat, încît ajunse fatalistă ca un oriental. Iar obiș-

nuința de a-și vedea visurile spulberate și nădejdile năruite o făcea să stea în cumpănă zile întregi înainte de a îndeplini lucrul cel mai simplu, încredințată că va porni totdeauna pe drumul cel rău și că toate vor lua întorsătura cea mai proastă.

Spunea în fiecare clipă :

— Eu, care n-am avut noroc în viață...

Atunci, Rosalie se supăra :

— Ei, dar ce-ați zice dacă ar trebui să vă cîștigați singură pîinea, dacă ați fi nevoită să vă sculați în fiecare dimineață la șase ca să plecați la lucru, cu ziua ? Sînt multe femei care-s nevoite s-o facă, și pe urmă, cînd îmbătrînesc, mor de foame.

Jeanne îi răspundea :

— Dar gîndește-te că sînt singură, că băiatul meu m-a părăsit !

Rosalie se înfuria de-a binelea :

— Mare lucru ! Și băieții care-și fac armata ? Și cei care pleacă în America ?

Pentru ea, America era o țară incertă, unde oamenii se duc să facă avere, dar de unde nu se mai întorc niciodată.

Și urma :

— Vine totdeauna o vreme cînd oamenii trebuie să se despartă, pentru că bătrînii și tinerii nu-s făcuți să trăiască la un loc. Și încheia, cu cruzime : Și ce-ați zice dacă ar fi murit ?

Atunci, Jeanne nu mai răspundea nimic.

Își mai veni în fire în primele zile ale primăverii, cînd aerul se mai îndulci, dar nu se folosi de această reîntoarcere la viață decît ca să se arunce tot mai adînc în gîndurile ei mohorîte.

Într-o dimineață, urcîndu-se în pod să caute ceva, deschise din întîmplare un cufăraș plin cu calendare vechi. Le păstrase, după obiceiul multor oameni de la țară.

I se păru că-şi regăsise înşişi anii trecutului ei şi, în faţa acestei grămezi de cartoane pătrate, o cuprinse o emoţie nedesluşită şi ciudată.

Le luă şi le aduse jos, în sală. Erau de toate felurile, şi mai mari şi mai mici. Începu să le rînduiască pe masă, după ani. Şi deodată îl regăsi pe cel dintîi, cel pe care îl adusese cu ea la Peuples.

Se uită mult la el, la zilele şterse cu creionul în dimineaţa plecării ei de la Rouen, a doua zi după ce ieşise de la călugăriţe. Şi plînse. Plînse cu lacrimi mohorîte şi domoale, biete lacrimi de bătrînă ce-şi contempla viaţa nenorocită întinsă acolo, pe masa aceea.

Şi-i veni atunci un gînd, care ajunse curînd o obsesie dureroasă, înverşunată, neîntreruptă : să regăsească, aproape zi cu zi, tot ce făcuse în vremea aceea. Înfipse în tapiseria pereţilor, unul lîngă altul, toate cartoanele îngălbenite şi începu să stea ceasuri întregi în faţa unuia sau a altuia, întrebîndu-se : „Oare, ce mi s-a întîmplat luna asta ?"

Însemnase, subliniindu-le, datele memorabile din viaţa ei, şi ajungea să regăsească uneori cîte o lună întreagă, reconstituind una cîte una, grupîndu-le şi legîndu-le între ele, toate micile întîmplări care avuseseră loc înaintea sau în urma unui eveniment important.

Şi izbuti, datorită unei atenţii încăpăţînate, unor eforturi de memorie şi unei voinţe neclintite, să restabilească aproape în întregime primii doi ani petrecuţi la Peuples. Căci amintirile mai îndepărtate ale vieţii i se întorceau în minte cu o uşurinţă şi o pregnanţă ciudată.

Anii următori însă, păreau că se pierd în ceaţă, că se amestecă şi sar unul peste altul, şi Jeanne rămînea uneori mult timp aplecată asupra vreunui calendar, cu gîndul în-

cordat spre *Altădată*, fără să-şi amintească măcar dacă în calendarul acela şi-ar putea regăsi o anumită amintire.

Se oprea cînd în faţa uneia, cînd în faţa alteia din aceste imagini ale unor zile moarte, ce înconjurau sala, asemeni unor gravuri. Şi încremenea pe scaun, ca înaintea uneia din ele, pînă se înnopta, privind nemişcată, adîncită în cercetările ei.

Şi, pe neaşteptate, cînd toată seva pămîntului se trezi sub căldura soarelui, cînd grînele începură să încolţească pe ogoare şi copacii să înverzească, şi cînd, prin curţi, merii îmbobociră ca nişte bulgări trandafirii, parfumînd cîmpia, o cuprinse un mare neastîmpăr.

Nu-şi mai afla locul. Se ducea şi venea, pleca şi se întorcea de douăzeci de ori pe zi, rătăcind uneori pînă departe de-a lungul fermelor, torturată parcă de sentimentul părerilor de rău.

O margaretă ghemuită într-o tufă de iarbă, o rază de soare strecurîndu-se printre frunze, o băltoacă de apă dintr-un făgaş în care se oglindea albastrul cerului, toate o mişcau, o înduioşau, o tulburau, aducîndu-i din nou senzaţii îndepărtate, ca nişte ecouri ale emoţiilor ei de fată, de pe cînd visa rătăcind peste cîmpii.

Acelaşi fior o cutremurase, gustase aceeaşi dulceaţă şi aceeaşi beţie tulburătoare a zilelor călduţe, pe vremea cînd îşi aştepta viitorul. Şi toate acestea le regăsea din nou acum, cînd viitorul i se închisese în faţă. Se bucura încă în sufletul ei, şi în acelaşi timp suferea, ca şi cum bucuria eternă a lumii trezite la viaţă, pătrunzînd prin pielea ei uscată, prin sîngele ei răcit şi prin sufletul ei împovărat, nu mai putea avea pentru ea decît un farmec palid şi dureros.

I se părea, de asemeni, că pretutindeni în jurul ei, totul se schimbase întrucîtva. Soarele trebuie să fi fost ceva

mai puțin cald decît în tinerețea ei, cerul ceva mai puțin albastru, iarba ceva mai puțin verde. Iar florile, mai puțin colorate și mai puțin parfumate, nu mai erau chiar atît de îmbătătoare.

În anumite zile o pătrundea totuși atîta bucurie de a trăi, încît începea din nou să se lase pradă visării, să spere, să aștepte. Căci poți, oare, în ciuda asprimii neînduplecate a sorții, să nu nădăjduiești, cînd e atît de frumos afară ?

Și Jeanne mergea, mergea drept înaintea ei, ceasuri și ceasuri în șir, îmboldită parcă de neastîmpărul din suflet. Uneori se oprea brusc și se așeza pe marginea drumului, să se gîndească la lucruri triste. De ce nu fusese și ea iubită, ca altele ? De ce nu avusese parte măcar de bucuriile simple ale unei vieți liniștite ?

Și uneori, uitînd pentru o clipă că era bătrînă, că nu mai avea înaintea ei decît cîțiva ani de singurătate și tristețe și că ajunsese la capătul drumului, își clădea, ca pe vremuri, cînd avea șaisprezece ani, planuri dulci inimii sale, țesînd minunate vise de viitor. Dar senzația aspră a realității o învăluia deodată. Și atunci se ridica zdrobită, ca sub apăsarea unei poveri ce i-ar fi frînt mijlocul, și o lua încet spre casă, șoptind :

— O, bătrînă nebună, bătrînă nebună ce ești !

Rosalie îi spunea mereu :

— Dar țineți-vă firea, doamnă, ce v-a venit de vă înduioșați așa ?

Și Jeanne răspundea cu tristețe :

— Ce vrei, am ajuns și eu ca Massacre înaintea morții...

Într-o dimineață, Rosalie intră mai devreme în odaia ei și, așezîndu-i pe măsuță ceașca de cafea cu lapte, zise :

— Grăbiți-vă, doamnă, Denis ne așteaptă la poartă. Mergem la Peuples, că am niște treburi acolo.

Jeanne se simţi atît de emoţionată, încît crezu că-şi pierde cunoştinţa. Se îmbrăcă, tremurînd, speriată şi pe jumătate moartă la gîndul că o să-şi mai vadă o dată casa ei dragă.

Un cer strălucitor se desfăşura peste lume, şi căluţul, cu chef, o lua din cînd în cînd la galop. Cînd intrară în Etouvent, Jeanne simţi că se înăbuşă, atît de tare i se zbătea inima, iar cînd zări stîlpii de cărămidă de la barieră, spuse de cîteva ori, fără să vrea, coborînd glasul :

— Oh, oh, oh ! ca în faţa lucrurilor care-ţi răscolesc inima.

Deshămară calul la Couillard, apoi, în timp ce Rosalie cu fiul ei plecau la treburile lor, fermierii îi propuseră Jeannei să facă o vizită la castel, noii stăpîni nefiind acasă, şi-i încredinţară cheile.

Plecă singură, şi cînd ajunse în partea dinspre mare a bătrînului castel, se opri să-l privească. Pe dinafară, nimic nu se schimbase. Clădirea vastă şi cenuşie avea în ziua aceea zîmbete de soare pe zidurile ei întunecate. Toate obloanele erau închise.

O frîntură dintr-o creangă uscată îi căzu pe rochie. Se uită în sus : căzuse din platan. Se apropie de copacul uriaş, cu coaja netedă şi palidă, şi-l mîngîie cu mîna, aşa cum mîngîi o vietate. Piciorul lovi în iarbă un ciot de lemn putred : era tot ce mai rămăsese din banca pe care stătuse de atîtea ori cu toţi ai ei, din banca pe care o aşezaseră acolo chiar în ziua celei dintîi vizite a lui Julien.

Se îndreptă apoi spre uşa dublă a vestibulului şi o deschise cu greu, deoarece cheia mare şi ruginită nu voia să se învîrtă. În sfîrşit, încuietoarea cedă, scrîşnind aspru din încheieturi, şi, împins, canatul, care se împotrivea şi el, se desfăcu.

Jeanne se urcă aproape alergînd în odaia ei. N-o mai recunoscu, tapisată cum era cu o hîrtie de culoare des-

chisă. Dar cînd se uită pe fereastră, se simți zguduită pînă în adînc în fața priveliștii atît de iubite : păduricea, ulmii, cîmpia stearpă și marea presărată cu pînze cafenii, care păreau nemișcate în depărtare.

Începu apoi să rătăcească prin casa mare și pustie. Se uită la petele atît de cunoscute de pe pereți. Se opri în fața unei găuri mici, săpată în tencuială de baron, care se amuza de multe ori, încercînd să facă scrimă, amintindu-și de tinerețe, lovind cu bastonul peretele ori de cîte ori trecea pe acolo.

În odaia măicuței, descoperi după ușă, într-un colț întunecos de lîngă pat, un ac fin cu gămălia de aur, pe care-l înfipsese pe vremuri acolo (abia acum își aducea aminte), și pe care-l căutase apoi ani și ani. Nimeni nu-l găsise. Îl luă, ca pe o neprețuită relicvă, și-l sărută.

Umbla peste tot, căuta, recunoștea urme aproape nedeslușite pe tapetele care nu fuseseră schimbate și regăsea acele figuri bizare pe care imaginația le împrumută uneori desenelor de pe stofe, marmurii și umbrelor de pe plafoanele pătate de vreme.

Călca fără zgomot, singură în castelul vast și mut, ca într-un cimitir. Toată viața ei zăcea acolo. Coborî în salon. Era întunecat, din pricina obloanelor închise, și Jeanne trebui să aștepte cîtva timp înainte de a desluși ceva. Apoi, după ce i se deprinseră ochii cu întunericul, recunoscu încetul cu încetul tapiseriile înalte pe care se plimbau păsări. Două fotolii rămaseseră în fața căminului, ca și cum atunci se ridicase cineva de pe ele. Și pînă și mirosul odăii, pe care și-l păstrase totdeauna așa cum și-l păstrează ființele pe al lor, un parfum vag și totuși ușor de recunoscut, acel iz nedeslușit și dulce al odăilor vechi, o pătrundea, o învăluia în amintiri și o îmbăta. Stătea acolo răsuflînd des, trăgînd în piept acea mireasmă a trecu-

tului, cu ochii aţintiţi la cele două fotolii. Şi deodată, într-o halucinaţie bruscă, plăsmuită de ideea ei fixă, i se păru că-i vede, îi văzu, aşa cum îi văzuse de atîtea ori, pe tatăl şi pe mama ei, încălzindu-şi picioarele la foc.

Se trase îndărăt înspăimîntată, se lovi cu spatele de marginea uşii, de care se prinse ca să nu cadă, cu ochii mereu aţintită la cele două fotolii.

Vedenia dispăruse.

Rămase cîteva clipe încremenită, apoi îşi veni în fire cu încetul şi vru să fugă, de frică să nu fi înnebunit. Din întîmplare, însă, ochii i se opriră pe uşorul uşii de care se sprijinea, şi atunci zări „scara lui Poulet".

Toate aceste crestături uşoare urcau pe vopseaua lemnului la intervale neregulate, şi cifrele săpate cu cuţitaşul arătau vîrsta, luna şi cu cît crescuse copilul. Se vedea cînd scrisul baronului, mai mare, cînd al ei, mai mărunt, cînd al mătuşicii Lison, uşor tremurat. Şi Jeannei i se păru că băieţelul de pe vremuri era acolo, în faţa ei, cu părul lui blond, lipindu-şi fruntea mică de uşorul uşii, aşteptînd să fie măsurat.

Baronul striga :

— Uite, Jeanne, a crescut cu un centimetru în şase săptămîni.

Şi Jeanne începu să sărute lemnul, înnebunită de dragoste.

Cineva o striga de afară. Era glasul Rosaliei :

— Doamnă Jeanne, doamnă Jeanne, sînteţi aşteptată cu masa !

Şi ieşi, ameţită. Nu mai înţelegea nimic din ce i se spunea. Mîncă ce i se dădu, ascultă vorbindu-se fără să ştie ce se vorbea, vorbi şi ea, fără îndoială, cu fermierele care o întrebau de sănătate, le lăsă s-o sărute, sărută şi ea obrajii care i se întindeau, apoi se urcă în trăsurică.

Cînd pierdu din ochi, printre copaci, acoperişul înalt al castelului, simţi în piept o durere sfîşietoare : ştia că-şi luase rămas bun, pentru totdeauna, de la casa ei.

Se întoarseră la Batteville.

În clipa cînd intră în noua ei locuinţă, zări ceva alb sub uşă. Era o scrisoare, pe care factorul o strecurase acolo în lipsa lor. Înţelese că era de la Paul şi o deschise, tremurînd de nelinişte. Paul scria :

„Draga mea mamă, nu ţi-am scris mai curînd pentru că nu voiam să te silesc să faci un drum inutil la Paris, trebuind să viu eu însumi să te văd neîntîrziat. În clipa de faţă, mă aflu sub ameninţarea unei mari nenorociri şi sînt într-un greu impas. Soţia mea e pe moarte, după ce a născut acum trei zile o fetiţă, şi nu am nici un ban. Nu ştiu ce să fac cu fetiţa, pe care portăreasa o hrăneşte cu biberonul aşa cum se pricepe ea, dar mi-e frică să n-o pierd. N-ai putea să te ocupi tu de ea ? Nu mă pricep de loc ce să fac şi n-am cu ce s-o dau la doică. Răspunde-mi cu poşta următoare.

Fiul tău care te iubeşte,
Paul.“

Jeanne se prăbuşi pe un scaun, abia mai avînd putere s-o strige pe Rosalie. Cînd femeia veni, mai citiră o dată scrisoarea împreună, apoi rămaseră mult timp una în faţa alteia, fără o vorbă.

În sfîrşit, Rosalie zise :

— Mă duc eu, doamnă, s-o aduc pe cea mică. Nu se poate s-o lăsăm aşa.

Jeanne îi răspunse :

— Du-te, fata mea.

Tăcură din nou, apoi Rosalie urmă :

— Puneţi-vă pălăria, doamnă, şi să mergem la Goderville, la notar. Dacă femeia aceea moare, domnul Paul

trebuie s-o ia de nevastă înainte, că-i mai bine pentru cea mică, mai tîrziu.

Şi Jeanne îşi puse pălăria, fără o vorbă. O bucurie adîncă, pe care n-o putea mărturisi, îi umplea inima, o bucurie vicleană, pe care trebuia s-o ascundă cu orice preţ, una din acele bucurii blestemate de care ţi-e ruşine, dar pe care o simţi fierbinte în taina neînţeleasă a sufletului : amanta fiului ei era pe moarte.

Notarul îi dădu Rosaliei îndrumări amănunţite, pe care i le repetă de mai multe ori. Aceasta, convinsă că n-o să facă nici o greşeală, îl asigură :

— N-aveţi nici o grijă, acum ştiu ce am de făcut.

Şi plecă la Paris în aceeaşi seară.

Jeanne trăi două zile cu mintea atît de tulburată, încît nu era în stare să se gîndească la nimic. A treia zi dimineaţa, primi cîteva cuvinte de la Rosalie, care o înştiinţa că se întoarce cu trenul de seară. Nimic mai mult.

Pe la trei după-amiaza, puse să se înhame trăsurica unui vecin, care o duse la gara din Beuzeville să-şi aştepte bona.

Stătea în picioare pe peron, cu ochii ţintă la şinele drepte ce alergau apropiindu-se undeva, departe, departe, la capătul zării. Din cînd în cînd, se uita la ceasul gării : încă zece minute... încă cinci minute... încă două... Acum. Dar nimic nu se arăta în depărtare. Deodată, descoperi o pată albă, un nor de fum, iar dedesubt un punct negru care creştea, creştea, gonind cu toată viteza. În sfîrşit, locomotiva uriaşă îşi încetini mersul şi trecu, pufnind, pe dinaintea Jeannei, care cerceta cu nerăbdare uşile vagoanelor. Unele se deschiseră şi cîţiva oameni coborîră, ţărani în bluze, femei cu panere, mici burghezi cu pălării moi. În sfîrşit, o zări şi pe Rosalie, care ţinea în braţe un fel de pachet de scutece.

Jeanne ar fi vrut să-i iasă înainte, dar se temu să nu cadă, atît de tare i se muiaseră picioarele. Dar Rosalie o văzu și se apropie de ea cu liniștea ei obișnuită :

— Bun găsit, doamnă. Uite, m-am întors. Și n-a fost tocmai ușor.

Jeanne bîlbîi :

— Dar cum a fost ?

Rosalie răspunse :

— Cum să fie ? Cealaltă a murit az'noapte. Apucaseră să se ia. Am adus mititica.

Și-i întinse fetița, care nici nu se vedea din scutecele ei.

Jeanne o luă în brațe mașinal, apoi ieșiră din gară și se urcară în trăsurică.

Rosalie urmă :

— Domnul Paul o să vină îndată după înmormîntare. Pe cît se pare, mîine, la aceeași oră.

Jeanne șopti :

— Paul... și nu mai adăugă nimic.

Soarele cobora spre orizont, scăldînd în lumină cîmpiile înverzite, stropite ici și colo cu aurul rapiței în floare și cu sîngele macilor. O tihnă fără sfîrșit plutea peste pămîntul liniștit, greu de sevă. Vizitiul plescăia din limbă îndemnîndu-și calul și trăsurica alerga în goană.

Și Jeanne se uita drept înaintea ei în văzduh, în adîncul cerului pe care-l tăia, ca niște rachete, zborul învăluitor al rîndunelelor. Și deodată, o căldură ușoară, o căldură plăcută, de viață, îi trecu prin îmbrăcăminte, îi ajunse la picioare și o pătrunse pînă la piele : era căldura ființei mici care dormea pe genunchii ei.

Se simți cuprinsă de o nesfîrșită duioșie. Dezveli brusc chipul fetiței, pe care nu-l văzuse încă. Și cum, speriată de lumina violentă, ființa aceea plăpîndă deschise ochii albaștri frămîntîndu-și gura, Jeanne începu s-o strîngă

în braţe nebuneşte, ridicînd-o în sus şi acoperind-o cu sărutări.

Dar Rosalie, fericită şi ursuză, o opri :

— Ei, haide, doamnă Jeanne, sfîrşiţi o dată ! O s-o faceţi să plîngă. Apoi adăugă, răspunzînd, fără îndoială, unui gînd al ei : Pentru că, vedeţi, viaţa nu-i niciodată chiar atît de bună, dar nici chiar atît de rea pe cît pare.

1883

Lector : PASSIONARIA STOICESCU-IVANOV
Tehnoredactor : GEORGETA CÎRSTEA

Bun de tipar : 9 01 1992
Coli ed. 13,61 ; Coli tipar 8,5

Tiparul executat sub comanda nr. 10157
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI" — București
ROMÂNIA

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026